

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SARAH QUIGLEY

Orkestra Şefi

Leningrad Senfonisi

“Yedinci Senfonimi, Faşizme karşı savaşıma,
düşmana karşı mutlaka sağlayacağımız zaferimize
ve şehrim, Leningrad’a ithaf ediyorum.”

DİMİTRİ ŞOSTAKOVIÇ, 1942

Çeviren: İLKUNUR ÖZDEMİR

3. BASIM



Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rante.org>

SARAH QUIGLEY



Orkestra Şefi



Sarah Quigley

1967, Yeni Zelanda doğumlu, yazar, şair ve eleştirmen. Oxford Üniversitesi'nde edebiyat doktorası yapmış olan Quigley Berlin'de yaşıyor. Romanları: *having words with you* (1998), *After Robert* (1999), *Shot* (2003), *Fifty Days* (2004). Diğer kitapları: *Love in a Bookstore or Your Money Back* (2003-şiir), *Write: A 30 Day Guide to Creative Writing* (2006-deneme), *Tenderness* (2014-öykü).

İlknur Özdemir

İstanbul'da doğdu. İstanbul Alman Lisesi'ni ve Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü'nü bitirdi. Almanca ve İngilizceden çok sayıda çevirisi ve *Senin Öykün Hangisi* adlı bir öykü kitabı vardır.

Başlıca Çevirileri: Paul Auster: *Yalnızlığın Keşfi, Yanılsamalar Kitabı, New York Üçlemesi*; Gabriel García Márquez: *Şili'de Gizlice*; Max Frisch: *Stiller*; J.M. Coetzee: *Utanç, Petersburglu Usta*; Michael Cunningham: *Saatler*; Günter Grass: *Yengeç Yürüyüşü, Soğanı Soyarken*; Hermann Hesse: *Klingsor'un Son Yazı*; Arundhati Roy: *Küçük Şeylerin Tanrısı*; Stefan Zweig: *Günlükler, Satranç*; Bruno Schulz: *Tarçın Dükkânları*; Ian McEwan: *Cumartesi, Sahilde*; Ingeborg Bachmann-Paul Celan: *Kalp Zamanı*; Edith Wharton: *Keyif Evi*; Umberto Eco: *Genç Bir Romancının İtirafı*; Virginia Woolf: *Varolma Anları, Mrs. Dalloway, Kendine Ait Bir Oda, Dalgalar, Dışa Yolculuk, Orlando, Yaşlı Kadın ve Papağan*; Pascal Mercier: *Lizbon'a Gece Treni, Sahnede Ölüm*; Robert Harris: *Subay ve Casus*.



Kırmızı Kedi Yayınevi: 420
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 49

Özgün adı: *The Conductor*

Orkestra Şefi - Leningrad Senfonisi

Sarah Quigley

Çeviren: İlknur Özdemir

© Sarah Quigley, 2011

© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2012

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir

Editör: Mert Tanaydın

Son Okuma: Serra Tüzün

Kapak Fotoğrafı: © Shutterstock

Kapak Tasarımı: Yeşim Ercan Aydın

Grafik: Serap Bertay



The assistance of Creative New Zealand towards the translation of this book is gratefully acknowledged by the publisher.

Kırmızı Kedi Yayınevi bu kitabın çevirisinin gerçekleşmesindeki yardımları için Creative New Zealand'a teşekkürü borç bilir.

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Şubat 2015, İstanbul

Üçüncü Basım: Mayıs 2016, İstanbul

ISBN: 978-605-9908-45-0

Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. Baha İş Merkezi B Blok

Haramidere-Avcılar İSTANBUL T: 0212 412 17 77

Pasifik Ofset Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi

kirmizikedi@kirmizikedikitap.com / www.kirmizikedikitap.com

www.facebook.com/kirmizikedikitap / twitter.com/krmzkedikitap

kirmizikediedebiyat.blogspot.com.tr

Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL

T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

SARAH QUIGLEY

ORKESTRA ŞEFİ

Leningrad Senfonisi

Çeviren: İlknur Özdemir

ROMAN



Margie için

Öndeyiş

Ben kalpsiz doğdum.

En azından onlar öyle sanıyorlar. Provalarda benim hakkımda konuşulanları duyuyorum. Solukları müzik yapmaya yetmiyor – dil döksem de, yalvarsam da ya da esip gürleşem de hiç fark etmiyor. Ama benim hakkımda fısıldaşırlarken sesleri baltayla buza vurulurcasına cınlıyor salonda.

Orkestra şeflerinin herkesten farklı olması gerekir. Görevinin bir parçasıdır bu, ayrıcalığıdır, yüküdür. Ötekilerden farklı olmakla sevilmemek arasında sadece bir adımlık mesafe vardır. Aldırmıyorum. Daha açık söylemem gerekirse, aldırmam. Şu sırada alınganlık etme lüksüne ayıracak enerjim yok. Karga burnum, incecik dudaklarım, modası geçmiş gözlüğüm hakkında ne derlerse desinler. Dakiklik konusundaki ısrarım – la dalga geçerlerse geçsinler. Eminim ki benim sertliğimi, korkutan rejimimizin büyük önderine benzetiyorlardır! (Stalin’in adamlarının kapıyı dinlediklerinden korktukları için bu tür cümleleri ağızlarını elleriyle kapatarak söylemeye alıştılar.) Ya da belki –bunu daha yüksek sesle söylüyorlar– benim ters mi-zacımla Hitler’inkine daha yakındır, ülkemizin en büyük düşmanına. Bu tür kıyaslamalar kulağıma geliyor, canımı sıkıyor, ama beni şaşırtmıyor. Kariyerimin başından beri beni sert ve aşırı talepkâr olmakla, düşmanca davranmakla suçladılar – ve evet, diktatörce davranmakla da.

Müzisyenlerimin neyi görmelerine izin veremem? Bir zamanlar benim, Karl İlyiç Eliasberg’in, herkes kadar duygusal

olduğunu. Işıl ışıl tozların, kıpırtılı uzun perdeler gibi havada asılı kaldığı, pencerelerin açık durduğu, güneşin mermer avluyu doldurduğu, çok eskilerde kalmış bir haziran gününde, Konservatuvar'ın kavisli merdiveninde uzun bir süre durduğumu. Dinlerken yüreğim erimişti. Kıskançlıkla, hayranlıkla, sevgiyle.

Rakibim, dostum. Yıllar boyu, onun her ikisi de olduğunu düşündüm. Bugün bu noktadaysam, onun yüzündendir: Hakkında konuşulan, nefret edilen, kalpsiz olduğu düşünülen biriyim. Eğer gülebilecek gücüm olsaydı, bu çelişkiye gülerdim. Elbette kalbim yok! Uzun yıllar önce, Leningrad'daki o merdivende, kalbimi Şostakoviç'e verdim ben.

BİRİNCİ BÖLÜM

1941, ilkbahar-Yaz



Kapı vuruluyor

Sanki hayatı boyunca kapının vurulmasını beklemişti. Uyurken hayal meyal duyardı düşlerinin yüzeyindeki o tı-kırtıyı. Çalışırken, davulların hızlı temposunda ya da pizzica-tonun¹ sertçe çekilen tellerinde duyardı. Ve sokaklarda do-laşırken kendi ayak seslerinde, koşarken bile kurtulamazdı o sestten.

Bu korku, inatçı bir sokak köpeği gibi gece gündüz peşin-deydi.

Şostakoviç! Şostakoviç! Biri onu mu çağırıyordu? Gözlerini açmaya çabaladı. Görüş alanının kıyılarında oda bulanıktı, tam ortada, çalışma masasının olduğunu bildiği yerde parlak bir ışık vardı.

“Nina?” diye seslendi, ama yarım yamalak hatırladığı düş-ler yüzünden sesi hâlâ kısıktı.

El yordamıyla gözlüğünü aradı, önce yorganı, sonra da ya-tağın yanındaki alçak tabureyi yokladı. Kolunu zorlukla kal-dırdı; parmakları uyuşmuş gibiydi, güçsüzleşmişlerdi. Geç sa-atlere kadar çalışmıştı, son yirmi dört saattir çaya batırdığı bir parça sert çavdar ekmeği dışında ağzına lokma koymamıştı. Açlığın ve aşırı yorgunluğun iyi tarafı, korkuyu yatıştırmala-rıydı. Kapının tıklatılması mı uyandırmıştı onu? Eğer şimdi alıp götürselerdi neredeyse ferahlardı.

Parmakları gözlüğün çelik saplarını buldu, sonra da çerçe-vesinin güven verici yuvarlağını. Kaba, gri battaniyeyi kenara

1 Bir yaylı çalgının tellerini parmakla çekme. (ç.n.)

itti – güya bir ayrıcalıktı bu. Ama ayrıcalık bile insanı kaşındırabiliyordu.

Gözlüğünü takınca titrek beyazlık yok oldu. Harap duvarlar arka plana gitti, oda soluğunu tuttu. Ne duyduğundan emin değildi artık: Sokaktaki birinin sesini mi ya da sadece pervazı gevşemiş pencerenin *tak takını* mı?

“Nina?” diye seslendi yeniden. Bacaklarını yatağın kenarından sarkıttı, elini saçlarının arasından geçirdi, ayaklarını sürüyerek kapıya gitti.

Ama temkinli davranarak yandaki odaya baktığında boş olduğunu gördü.

Pusula

Alt katta, ortaklaşa kullanılan mutfakta, çıplak bir ampul. Her zamanki gibi başını çarptı ona ve kfr bastı. Temizlik sıvısı, lahana ve ucuz pirzoladan gelen pis koku midesini bulandırdı. Yulaf lapasını karıştırırken parmaklarıyla burnunu kapatıp abartıyla ağızından soluk aldı, oysa orada onun bu yapmacıklı hareketlerini görecek kimse yoktu. Bunun için mteşekkirdi. Öğleden önceleri konuşmaktan pek hoşlanmazdı, aynı anda yakılan ispiertolu ocakların fişek gibi parlamalarını, sabah sabah kafasını oyan sesleri, merdivenden bile olsa, işitmekten nefret ederdi. (Nina ne kadar kayıtsız görünse de, onun ektiğ acılara ne kadar sırt evirse de, en azından dırdır etmezdi.)

Masaya dayanarak gzlğne bulaşan tozu silerken arkasında bir ses duydu. Kedininki gibi küçük adımlar, hırıltılı soluklar. Arkasına göz atınca bir çift yırtık galoş, iki sıska ayak bileğ gördü.

İçini çekti. Ne zaman üst kattaki soba sönse ve alt kata inmesi gerekse, ilkbaharda boy veren otlar kadar sessiz olmadıkça, bu işkenceye katlanmak zorunda kalıyordu.

“Ah, Bay Şostakoviç!” Her zamanki gibi bu selamda kötü-cül bir tatmin okunuyordu. “Odamın tavanında duyduğum ayak seslerinden sizin olduğunuzu anladım.”

“İrina Barinova!” Konuşurken sesinin, düşüncelere dalmış gibi çıkmasına çalıştı. Ne de olsa kadın, onda böyle bir tavır görmek istiyordu: Onu bir komşu ve bir insan olarak işe yaramaz kılan, sanatçıya özgü bir dalgınlık içinde. “Güzel bir sabah diliyorum size.”

“Sabah mı?” diye yineledi İrina Barinova, sesini hem düşünceli hem de sert çıkarmayı becermişti. “Hâlâ sabah mı?” Sesi yükseldi, kurumuş elini de kaldırıp eprimiş yeşil ceketinin önüne koydu (cafcaflı yeni giysiler satın almaktansa eski-leri yamamak çok daha soylu bir işti). Giysisinin altı kurcaladı. “Ahh,” dedi yeniden, odanın buğulu havasında kendine yol açan sesindeki zafer bu kez anlaşılmayacak gibi değildi. “Aslında Bay Şostakoviç, çoktan öğle sonrası oldu.”

Şostakoviç dudaklarını öfkeyle ısırды, ağzına kan tadı geldi. “Lanet olsun,” diye homurdandı. Yaşlı İrina Barinova elleri hafifçe titreyerek babasının eski güzel günlerden kalma altın saatini çıkarırken Şostakoviç de sessizce onu seyretti.

“Aman Tanrım!” dedi Şostakoviç. “Gerçekten öğle sonrası oldu mu? Tevekkeli değil, ben uyandığımda sobamız çoktan sönmüştü.”

İrina ağır saatle zincirini yeniden dallı güllü pamuklu giysisinin altına soktu. Zincirin halkalarının kayması, ağır ağır, karşı konulamayacak şekilde gözden kaybolması Şostakoviç’e demir atan bir tekneyi hatırlattı. Ve bir kez daha, midesi kasılarak, *Nina nerede*, diye düşündü.

“Herhalde geç saatlere kadar çalıştınız,” dedi İrina. “Dâhi

olmak nasıl bir şey, kim bilir.” Artık adamı utanmaz bir bohem, işe yaramaz bir baba ve evdeki sobanın sönmesine göz yuman bir eş olarak gösterdiğine göre övgülere başlayabilirdi. Bütün bunlar rutin gündemin bir parçasıydı.

Gösteriye devam et, diye düşündü Şostakoviç. Çıkıp gitmek istiyordu ama karnı açtı, yulaf lapası da henüz kaynamamıştı.

İrina beyaz kirpiklerinin altından ona neredeyse çekinerek baktı. “Dimitri Şostakoviç’in benim evimde oturduğunu düşünmek. Leningrad’ın en ünlü adamı, burada yaşıyor, sevgili merhum babamın çatısının altında.”

Şostakoviç başını eğdi. Bu tür konuşmalar midesini kaldırıyordu.

“Bütün bunlar.” Kadın çırpı gibi kolunu kaldırıp etrafını gösterdi. “Bir zamanlar hepsi babama aitti – tavan arasından bodruma kadar her şey.”

“Evet, biliyorum. Bunu bana yılın üç yüz altmış beş günü anlatıyorsunuz, yılan hikâyesine döndü.” Şostakoviç tahta kaşığı yulaf lapasına daldırdı.

“Bir zamanlar hizmetçilerimiz ve aşçılarımız vardı.” İrina derin derin iç geçirdi. “Şimdi bu eve yabancılar doldu.”

Şostakoviç, kabarcıkların oluşmasını bekleyerek gözlerini yulaf lapasına dikti.

“Hizmetçi demişken,” dedi İrina, hemen bulunduğu âna kayarak, “sizin Fenya’nız nerede? Günlerdir görmedim o kızı.”

“Fenya ailesini ziyarete gitti.” Şostakoviç tavayı ateşin üzerinden aldı. Pişmemiş yulaf taneleri birden gözüne son derece iştah açıcı görünmüştü. “Bu yüzden kendi lapamı kendim pişiriyorum!”

“Ee, peki Nina? Sevgili Nina nasıl?”

Şostakoviç kaşığını tavaya düşürünce lapa gömleğinin önüne sıçradı.

“Onu bu sabah erkenden çıkarken gördüm,” diye mırıldandı İrina. “Çocuklarla. Sanırım ellerinde yol çantaları vardı. Belki onlar da akrabalarını ziyarete gitmişlerdir?”

Şostakoviç masanın çevresinden dolandı, başını yine ampule çarptı. Ufak tefek olmasına rağmen İrina Barinova kaçış yollarını tıkamakta olağanüstü becerikliydi. “Bana izin verin lütfen.” Şostakoviç, elindeki tavayı hırsıyla sallayarak konuşmuştu. “Kahvaltıda soğuk lapadan kötüsü yoktur.”

“Kahvaltı mı?” İrina buruşuk elini bir kez daha göğsüne götürdü. “Babam kahvaltıdan önce yıkanıp tıraş olur, parkta bir tur atardı, kahvaltı da tam saat sekizde kırmızı odada hazır olurdu.”

Şostakoviç basamakları ikişer ikişer çıktı. Boş ev onu artık tedirgin etmiyordu; bir lütuftu. Eski tahta masanın yanında ayakta durarak lapasını doğrucu tavadan kaşıkladı. Koyu soğuk çayın üzerine soğuk su koydu, içine yarım kaşık bal kattı, bal taş gibi bardağın dibine çöktü. Nasıl da açtı karnı. Susamıştı da. Artık işini düşünmeye başlamalıydı.

Lapayı bitirmek üzereyken yerde duran pusulayı gördü. Kapının altından atıldığı için tozlanmıştı, ama tanıdık bir elden çıkan kendi adı okunabiliyordu. Pusulayı okumak için pencereye gitti, bir yandan da ılık lapayı ağzına tıkmaya devam ediyordu. Tavayı da kaşığı da takırdatarak elinden bıraktı. Çayından son yudumları aldı. Çizmelerini, kulaklıklılı şapkasını, yamalı paltosunu giydi – ve evden çıktı.

Bankta

Zamkovaya ile Klenovaya sokaklarının kesiştiği köşedeki bankta kocaman, hırpani bir ayı oturuyordu. Arka taraftan Şostakoviç temkinli adımlarla yaklaştı.

“Geciktin,” dedi ayı. “Hem de çok.”

“Uyuyakalmışım,” dedi Şostakoviç. “Sonra İrina Barinova mutfakta beni kıştırdı. Hiç kurtulamayacağım sandım.” Keyifsizce yutkundu, berduşlar gibi şekilsiz bir kürk palto giymiş olan Solertinski’nin¹ yanına oturdu. Az pişmiş yulaf lapasının tuzu fazla kaçmıştı, yanağının iç tarafında bir yara oluşmaktaydı. “On sekizinci dilini mi tazeliyorsun?” Solertinski’nin iri elindeki Gürcüce dilbilgisi kitabına baktı. “Senin liderimize bağlılığın hepimizi utandırıyor.”

“Üçüncü dil,” dedi Solertinski, gözünü kırparak. “Bugün kendimi biraz *malcontent*² hissettim, sabahki haberler bana biraz *frisson*³ verdi.”

Şostakoviç kitaba daha dikkatle baktı. Açık mavi kapağın altında donuk gri renkte bir başka kapak vardı; içindeki metin Fransızcaydı. “İkiyüzlülükte ustasın.”

Solertinski omuzlarını silkti, etrafındaki yüksek, ışıltılı camlara, parkı perde gibi çevreleyen ağaçlara baktı. “İkiyüzlülerin muhaliflerden daha uzun ömürlü olduğunu ikimiz de biliyoruz,” dedi.

Güneş çivi gibi batıyordu insana, Şostakoviç yakasını kaldırıp kulaklarını örttü. “Sen gözlerden uzak kalmayı hep bilmişsindir.” Sesinde iki tabaka vardı: Üstte hayranlık, altta kıskançlığa benzer bir şey. “Bana anlatacak bir şeyin varsa, daha az göz önünde olan bir yere gidelim.”

Dışarıdaki parlak ışıktan sonra meyhane karanlık geldi. Solertinski köşedeki masaya yöneldi, Şostakoviç de peşinden giderken bir iskemleye çarpıp tökezledi.

“Pek iyi görünmüyorsun,” dedi Solertinski neşeyle. “Kötü bir gece miydi?”

1 İvan İvanoviç Solertinski: (1902-1944) Sovyet müzikoloğu, sanat tarihçisi, edebiyat ve müzik eleştirmeni. (ç.n.)

2 (Fr.) Keyifsiz. (ç.n.)

3 (Fr.) Ürkütme, korkutma. (ç.n.)

“Kötü üç gece. Gün ağarana kadar uyumadan.”

“Eski sisteme döndün, ha?” Solertinski tezgâhtaki çocuğa işaret etti. “Zavallı hırpalanmış arkadaşım.”

“Ben sadece çay istiyorum,” dedi Şostakoviç. “Kahvaltı edeli bir saat bile olmadı.”

“Olmadıysa ne olmuş?”

“Eh, peki, tamam. Bir tek içerim.”

Eski dostuyla orada oturmak, ellerinin ısındığını, midesinde votkanın sıcaklığını hissetmek hoşuna gitmişti. Keyifli, her gün gibi bir gündü görünürde – yine de yolunda gitmeyen bir şey vardı. “Günlerdir bağırsaklarım çalışmıyor,” diye mırıldandı. “Belki de bu yüzden kendimi tuhaf hissediyorumdur.”

“Haberleri duyana kadar bekle,” dedi Solertinski. “Duyunca sıçacaksın.”

“Haberler mi?” Soğuk, gözlerini alan güneş ve evde yarım kalmış bir işi olduğunu hissetmesi yüzünden Şostakoviç arkadaşının bir şey anlatacağını unutmuştu.

Solertinski öne eğildi, küçük, yuvarlak masa cüssesinin altında görünmez oldu. Gür kaşlarını kaldırarak votkasından bir yudum aldı, ağzının içinde sesli sesli çalkaladı. Ama konuştuğunda sesi öylesine alçak çıktı ki Şostakoviç onu zor duydu.

“Ne? *Kim* gidiyor?”

Solertinski gizli işler çevirir gibi eliyle burnunun kenarına dokundu. “Bu sabah gittiğimde terzim söyledi. Anlaşılan geçen hafta Bay Lehmann büyük bir siparişi iptal etmiş. Ertesi gün Bay Ziegler de aynı şeyi yapmış.”

Şostakoviç başını iki yana salladı. “İki Alman elbise siparişini iptal etmiş. Yani?”

“İki *Alman* diplomat,” diye düzeltti Solertinski. “Yüksek rütbeli iki Alman, yılsonuna kadar randevu almanın imkânsız olduğu Leningrad’ın ünlü bir terzisine uzun zaman önce

verdikleri siparişleri iptal ediyorlar. Öyle titiz, öyle harika bir terzi ki, karın bakımevine yatırılıyor deseler, tek bir iğneyi bile aceleyle saptamaz kumaşa. İki Alman diplomat, bekleme listesi Volga Nehri kadar uzun olan Yuri Davidenko'ya verdikleri siparişlerini az bir zaman kala iptal etmişler!"

"Emin misin?" dedi Şostakoviç ağır ağır. "Kesinlikle emin misin?"

"Elbette, adım gibi eminim. Kendim kontrol ettim. Davidenko'nun sözüne, pantolonumun kesiminden daha önemli bir şey konusunda güveneceğimi sanmıyorsun, değil mi?" Solertinski'in sesi bıkkın çıkıyordu, sanki Şostakoviç onun en budala müzik öğrencilerinden biriydi. "Bacağımın ölçüsü alındıktan sonra, Lehmann'ların taze ekmeğe ihtiyaçları olduğuna karar verdim. Hem de hemen." Votkasından bir yudum daha almak için konuşmasına ara verdi. "İkramım olan kahvaltılarıyla kapılarına gidince zili çaldım." Tekrar sustu, bu seferki etki yaratmak içindi. "Zili bir kez, iki kez, üç kez çaldım."

"Eee?"

"Gitmişlerdi. Hem de sadece pazar gezmesine değil. Toplanıp gitmişlerdi, dönmek üzere. Daireleri boştu."

"Nereden biliyorsun?"

"Anahtar deliğinden baktım tabii."

"İvan Solertinski! Biri seni görebilirdi. Konumunu düşünmelisin."

"Ama önce kulağımı kapıya dayayıp içeriyi dinledim," diye itiraz etti Solertinski. "Ve derin bir sessizlik duydum. Ne yere sürtünen bir iskemle, ne kavga eden bir çocuk. Ancak ondan sonra anahtar deliğinden baktım. Aslında bir somun taze ekmeği tek başıma yemek zorunda kalacağım diye korkmuştum. Sabah boyunca neredeyse yedim de." Rahatça geçirdi. Leningrad'ın en iyi eğitim almış erkeklerinden biri olması,

kibarlıkta en geri kalmışlarından biri olarak anılmasına engel değildi.

Şostakoviç çevresine bakındı. Salon boştu, sadece defterinin üzerine iki büküm eğilmiş Mihail Druskin vardı, hiç kuşkusuz Filarmoni Orkestrası'nın Prokofyev'in orkestra süitini çalmasını yerden yere vurmaktaydı. "Demek Almanlar kendi adamlarını şehirden tahliye ediyorlar?"

"Ben öyle yorumluyorum. Umarım yanılıyordumdur." En bilinen tepkisi kahkaha olan biri için Solertinski'nin yüzünde okunan öfke alışılmadıktı – yoksa gözlerinin kısılmasına neden olan, Druskin'in masasından üzerine gelen sigara dumanı mıydı?

"Çişim geldi." Şostakoviç sandalyesini geriye itti, pis tuvalete yürüdü. Pisuarların önünde durdu, porselendeki bildik uzun çatlağa baktı. Eskiden bu çatlağı bir buğday tarlasındaki ufuk gibi görürdü ya da bir buharlı geminin bacasından çıkan ince, gri çizgi gibi. Şimdiyse öyle öfkeliydi ki gözlüğü buğulandı, hiçbir şey göremez oldu.

Solertinski ayaklarını sürüyerek yanına geldi, musluğu sonuna kadar açtı. "Bu, bizim için kötü haber olsa da," dedi sakince, "beklenmedik bir şey sayılmaz. Aylardır söylentiler dolaşıyordu ortalıkta. Londra'dan geliyordu, Washington'dan – içeriden de."

"Yine de o bunları duymamayı yeğledi. Kim onu kulaklarını açmaya zorlarsa bunun bedelini pahalıya öder." Bulanık duvardan tanıdık bir surat çıktı, Hamlet'e görünen hayalet gibi hem gerçek hem gerçekdişiydi. Çekik gri gözler, beyaz dişler, Mareşal yıldızlarının süslediği yakanın üzerinde sert hatlı bir çene. "Tuhaçevski!"¹ diye fısıldadı Şostakoviç – ama görüntü

1 Mihail Tuhaçevski: 1925-1928 arasında Kızıl Ordu'nun Genelkurmay Başkanı. Vatana ihanetle suçlanmış ve Stalin'in 1930'lardaki Büyük Temizlik hareketinin en önemli kurbanlarından biri olmuştur. (ç.n.)

kırmızı bir pus içinde çözülmeye başlamıştı, duvardan aşağı akan kan yerdeki deliğin içine sızıyordu. Kızılordu'nun en iyi generali, Şostakoviç'in en iyi arkadaşlarından biri, Stalin'in yordakçıları tarafından vurulmuştu.

"Elbette Stalin duymak istemez," dedi Solertinski. "Görmek de istemez. Hitler'in onu alıp arabayla gezdirmiş olması olası-
lığı Stalin'in dünya görüşüyle uyuşmuyor."

"O zaman lanet olası gözlerini kapatıyor." Şostakoviç de gözlerini kapattı. Su, erken saatte içki içmek, duvardaki haya-
let: Midesi bulanmaya başlamıştı. "Batan gemiyi Alman fare-
ler terk ediyor, biz de – ya biz ne yapacağız?"

Solertinski başını iki yana salladı. "Beklemekten başka
yapacak bir şey yok. Bu sabah senin evine neler öğrendiğimi
anlatmak amacıyla gelmişim, harekete geçesin diye değil." İç
geçirdi. "Ama seni uyandıramadım. Dimitri Şostakoviç uyku-
ya daldı mı, top atsan uyanmaz. Kapıyı öyle bir yumrukladım
ki neredeyse kırılacaktı. Karının elinde süpürgeyle gelip beni
kovalayacağını sandım."

"Nina mı!" Şostakoviç irkildi. "Ben kalktığımda Nina git-
mişti." Yeniden hatırlamaya başlıyordu. "Dün gece beni ço-
cukları alarak birkaç günlüğüne ailesinin evine gitmekle teh-
dit etmişti. Çok öfkeliydi."

"Bunda şaşılacak bir şey yok!" Solertinski musluğu kapat-
tı. "Sen kendinle evli olmak ister miydin, her gün?" Öne geç-
ti, artık yarı yarıya dolmuş meyhanenin salonuna döndüler.
"Darılmaca yok, dostum, ama çelik gibi sağlam sinirlerim ol-
masına rağmen ben bile seninle evlenmezdim."

Şostakoviç, biraz daha votka getirmesi için meyhaneciye işa-
ret etti. "Nina da kolay biri değil," dedi, isyan ederek. "Çalışa-
bilmem için ara sıra yalnız kalmam gerektiğini anlayamıyor."

"Ara sıra mı?" diye yineledi Solertinski. "Dürüst ol. Bu haf-
ta ara vermeden yirmi dört saat mi kırk sekiz saat mi çalıştın?"

“İkinci şık.” Şostakoviç kızardı. “Ama şimdi duramam, mümkün değil. Ana hatlarını hazırlamadan olmaz.” Boş kadehine baktı ve orada bir gece öncesini baştan sona gördü: Yükselen sesler, çarpılan kapılar, küçük Galina’nın ağlaması ve kendi kafasının içindeki belirsiz, ısrarcı melodi.

“İngiliz Şairler çalışması mı? Tanrım, Dimitri! Güzeller güzeli Nina ile evli olmak için varını yoğunu feda edecek ne çok erkek var, sen de müzikal romanslar için onu dışlıyorsun, Raleigh, Burns ve Shakespeare için, ha?” Solertinski yine de arkadaşının omzuna onu yatıştırırcasına dokundu. “Nina fazla uzak kalmaz evden. Birkaç gün sonra döner. Sensizliğe dayanamayacağını biliyorsun.”

“Işığa giden pervane gibi,” dedi Şostakoviç, karamsarlıkla. “Tek sorun, o da benim kadar heyecanlı. Ama çalmaya devam etmeliyim. Hızlanınca nasıl olduğunu bilirsin. Durmak tehlikelidir, hatta ölümcüldür.”

Solertinski önce kaşlarını kaldırdı sonra da ağzına kadar dolu kadehini. “Müziğe ve evlilikteki uyuma. Gün gelip bir arada olmalarına.”

“Yavaş düşünüp hızlı yazmaya,” diye karşılık verdi Şostakoviç, votkasını yudumlariken. “Eh, evde beni bekleyen yok. Önümüzdeki bir-iki gün bekâr hayatı süreceksen, sanırım bir kadeh daha içebilirim.”

Üç kadeh votkadan sonra salonu konuşmaların ve kahkahaların gürültüsü doldurmuştu. Nadiren mutlu olan Druskin’in yüzünde bile yıkıcı bir eleştiri yapmayı arzulayıp mükemmel becermiş bir eleştirmenin memnuniyeti okunuyordu. Meyhaneden çıkarlarken Solertinski onu bağırarak selamladı, Şostakoviç ise onun önünde açık duran not defterine gizlice göz attı. “Kibirli” yazıyordu. “Sevimsiz. Komedi değil de fars. Melodiler ıslanmış bir mendilden bile daha pörsük.”

Onun baktığını gören Druskin defterini kapadı.

“Haydi ama!” dedi Şostakoviç. “Prokofyev neyle suçlanırsa suçlansın, melodi konusunda az bulunur bir yeteneğe sahip olduğunu yadsıyamazsın.”

Druskin omuzlarını silkti. “Eleştiriye senin yazıyor olmanın Prokofyev için büyük şanssızlık.”

Şostakoviç adamın kuru, renksiz suratına baktı. “Nazik ol, çünkü karşılaştığın insanlar büyük bir savaşta çarpışıyor.”

Druskin şaşırmış göründü.

“İskenderiyeli Philo,”¹ dedi Solertinski ters ters, kapıdan geçip sokağın buz gibi soğuk, parlak ışığına çıkarken. “Tanrım, soğuktan neredeyse burnum düşecek.”

“Bu yıl ilkbaharın geç geleceği kesin,” diye ona katıldı Şostakoviç, paltosunu sırtına geçirirken.

Solertinski ceketinin yakasını kaldırdı, altı ay önce almıştı o elbiseyi ama şimdiden on yıllık gibi görünüyordu, anahtarlar ceplerini şişirmişti, yakasındaki iplikler sökülmüştü. “İyi misin?” Paltosunu giydi. “Senin Bay Prokofyev’i savunduğunu duyduğuma yemin edebilirim.”

“Prokofyev bir ördeğin ruhuna ve bir hindinin yeteneğine sahip,” diyerek omuz silkti Şostakoviç. “Bununla birlikte bizden biri o, ve biz besteciler düşmana karşı birlik olmalıyız.”

“Şimdi de sen savaş diliyle konuşuyorsun. Haydi evine git.” Solertinski arkadaşının elini tuttu, iki yanağından öptü, dikkat etmesini söyledi, sadece evliliğine değil, kendisine de, çünkü Şostakoviç epeyce yetenekli bir besteci olmasının yanında şehirdeki en iyi içki arkadaşıydı.

Şostakoviç gitmek üzere döndü, sonra vazgeçti. “Şu Almanlarla kardeşlik konusu var ya, en kötüsü ne, biliyor musun?”

1 M.Ö. 25/20-M.S. 50’li yıllar arasında yaşadığı tahmin edilen Philo, birçok Yahudi’nin ya din değiştirdiği ya da Helenistik kültüre teslim olduğu bir dönemde, iyi bir şekilde özümlediği “Grek bilgeliği” ile kendi dini olan Yahudiliği uzlaştırmaya çalışarak Yahudilik içerisinde zamanla gelişen “Helenci Yahudilik” adlı bir yaklaşımın öncüsü olmuştur. (ç.n.)

“Yo, nedir?” Solertinski’in sorusu votka kokulu nefesiyle havaya karıştı.

“Yıllarca, Wagner’in savaşı için yararlı olan müziğine tahammül etmek zorunda kalmış olmamız,” dedi Şostakoviç, sonra da yürüyüp gitti.

Beklenti

Herkesin Elias diye tanıdığı Karl İlyiç Eliasberg, oturmuş, annesinin lokmasını yutmadan önce kaç kez çiğnediğini sayıyordu. On. *Yut*. On iki. *Yut*. Doktorların hazma yardımcı olsun diye önerdikleri, gerekli bir uygulama. Bununla birlikte, yedikleri şey, annesi dişsiz olduğu için Elias’ın şalgamları saatlerce kaynatarak hazırladığı, lezzetsiz, yavan bir bulamaca dönüşmüş bir tür püreydi.

Elias, annesinin kendisini taklit edeceğini umarak dikkatini tabağındakini hiç ses çıkarmadan yemeye verdi. Tek başınayken bile, çevresindeki cansız nesneleri rahatsız etmek istemezmiş gibi olabildiğince sessizce yer, içer ve hareket ederdi. Dünya bir rayda ilerlerdi, kendisi başka bir rayda. Bu hep böyle olmuştu.

On beş. *Yut!* Erimiş köklü sebzeleri çiğneyen üç-beş dişten nasıl bu kadar ses çıkabiliyordu?

“Anne!” dedi, sertçe, gayriihtiyari.

Annesi başını kaldırıp baktı. Saçlarını henüz toplamamıştı; kırılmış bukleler yosun gibi omuzlarına dökülüyordu. Bu manzara Elias’ı daha da sinirlendirdi. Dünya ne durumda olursa olsun, Avrupa kaosun içine nasıl bir hızla kayarsa kayarsın, pasaklı olmak için bahane sayılmazdı bu, hatta sabahın sekizinde bile.

“Karl?” Kadının gözleri, gece-gündüz yanından ayırmadığı zarflar kadar soluktu.

“Boş ver.” Elias bulamacın dibini sessizce kaşıkladı.

“Bu sabah taze ekmeğimiz olur diye ummuştum.” Annesi tabağında kalanları kaşığıyla itekledi. “Bu nesneyi dün öğlen de yememiş miydik?”

“Evet, anne,” dedi Elias ifadesiz bir yüzle.

“Fena sayılmaz,” diye mırıldandı Bayan Eliasberg. “Ama bugün canım ekmek çekmişti.”

Elias kaşığını tabağının yanına, masanın kenarıyla dik açı oluşturacak şekilde bıraktı. “Bu sabah ekmek kuyruğuna girecek zamanım yoktu. Dün akşam hamur yoğuracak zamanım da. Yoğun bir dönem geçirdiğimi hatırlamaya çalış lütfen.”

Böyle azarlanınca annesi sindi, başını yeniden yemeğine eğdi. “Ne kadar aydınlık–” diye geveledi. “Ve ne kadar–”

“Anlamadım, anne?”

Bayan Eliasberg başını kaldırdı. Saçında küçük şalgam lifleri sallanıyordu. “Seni kırmak değildi amacım, Karl. Sadece bugün canım biraz ekmek çekmişti.”

“Tamam, tamam.” Gözleri duvara dayalı çalışma masasına gitti, ama kendini zorlayarak tekrar annesine baktı.

“Diyordum ki, *burası ne kadar aydınlık ve ne kadar sevimsiz!*” Annesi, açık duran pencereye yavaşça, dalgın dalgın baktı.

Bir sessizlik oldu. Aşağıdaki sokakta, yaşlı bir akrabasıyla erimiş sebzeler yemeyen biri neşeyle ılık çalıyordu. Elias kaşığıyla oynadı ve alışkanlıkla boş tabağına tuz serpti.

“Sağlığını düşün Karl!” Annesi dilini şaklattı. “Zavallı baban gibi kırkına varmadan ölmek istemezsin herhalde.”

“Fazla tuz yemekten değil de,” dedi Elias, “başka bir şeyden ölebilirim.” Dırdırdan, örneğin. Öyle ölseydi, çalışma masasına yığılmış durumda bulunurdu, başı nota kâğıtlarının

üzerine dayalı olurdu; düzgün çalışan tek organı dili olan yarı felçli bir anne tarafından genç yaşta ölmeye zorlanarak.

“Yorgun bedenim dayanamadı... ve yanından geçenler şöyle düşünecekler: Kadın herhalde yeni dul kaldı.” Annesi, Anna Ahmatova’dan alıntıladığı sözleri yinelerken derin soluklar aldı; son otuz yıldır çoğu gün yinelediği dizelerdi bunlar. “Harika bir şiir. Benim durumuma tam oturuyor. Keşke senin de böyle bir yeteneğin olsaydı.”

“Kelimelerle aram hiç hoş olmadı.”

“Haklısın,” dedi annesi. “Çok geç konuştun. Pişev İstasyonu civarında sonbaharda doğan bebekler arasında en geç konuşan sendin. Ama sanırım bunu sana daha önce de anlatmıştım.”

“Bir-iki kez,” dedi Elias.

Bayan Eliasberg, tabağındaki sebzelerin son liflerini de gıcırdatarak ve kazıyarak topladı, kaşığına yaladı, dudaklarını şaplattı. “Ama sen de çalışıp çabalayıp başarılı oldun. Keşke zavallı baban hayatta olsaydı da oğlunun Leningrad’ın en iyi orkestra şefi olduğunu görseydi!”

“Lütfen anne.” Elias’ın yüzünde ufak, gergin bir gülümseme belirdi. “En iyisi değilim ben, bunu bütün Leningrad da biliyor.”

“Hah! En iyi ve ikinci en iyi olmak görüş meselesidir, bir ağaçta ne kadar yaprak varsa o kadar da görüş vardır.”

“Belki.” Elias tabakları eviyeye götürdü, bir bezle sildi, kararmış, büyük bir çaydanlıktaki kaynar suyla bezi yıkadı. “Bak anne, artık işe koyulmalıyım.” İsteklerini araya belli etmeden sokuşturabilmek için rastgele söyler gibi konuşmak zorundaydı. *Ağzını en geniş açabilen alabalık oltaya en kolay gelendir*, diye geçirdi kafasından.

Annesi, önce babasıyla sonra da kendisiyle yaşadığı yılların alışkanlığıyla, carı istediğinde sağır numarası yapmayı bir

sanata dönüştürmüştü. "Korkunç bir şey, bu Alman savaşı, öyle değil mi?"

"Evet," dedi Elias, boş sokağa bakarak.

"İnanılmaz acılar çekiliyormuş diyorlar," dedi annesi, konuşkanlığı tutmuştu.

"Evet," diye yineledi Elias, sürme pencereyi kaldırdı, dışarı sarktı, rüzgârı yüzünde hissetti. Çatıların yukarılarında, soluk gökyüzünde yol yol bulutlar vardı.

"Polonyalılar, Yahudiler, kimi ellerine geçirirlerse. Eğer baban hayatta olsaydı neler yaparlardı diye düşününce korkuyorum."

"Anne, yemekten hemen sonra böyle heyecanlanma. Hazımsızlık çekeceksin."

"Hazımsızlık mı? O yavan şeyden mi? Eğer biraz et olsaydı, hatta bir parçacık sosis, seve seve hazımsızlık çekerdim." Bayan Eliasberg'in dilini böyle şaklatması pek çok anlama gelirdi, bu seferki şaklatma kendisine haksızlık edildiği anlamını taşıyordu.

"Koltuğunu buraya, pencerenin yanına çekeyim mi?" diye önerdi Elias. "O zaman yüzüne biraz güneş gelir." Eğer annesi bir kez daha dilini şaklatsaydı, Elias koltuğu alıp pencereden dışarı fırlatacaktı. Hem de annesi koltukta otururken.

Bunu düşünür düşünmez utandı kendinden. Neden daha şefkatli olamıyordu?

Başını pencerenin pervazına yasladı ve elinden geldiğince düşüncelerini arkasında yığılı nota kâğıtlarında topladı. Mahler'in *Beşinci Senfoni*'si; Mahler'in *Beşinci Senfoni*'sini düşün! Zihninde, sert yeşil kapağı açtı ve ilk sayfaya baktı.

Bir anda canlandı müzik, Elias'ı yakaladı, düşmesini engelledi. Trompetin pest perdeden, yinelenen notaları – umut mu doluydu, yoksa trajedinin habercisi miydi? O pirinç çalgının ısrarlı, yinelenen sesi iki olasılığı da barındırıyordu. Sonra

minör üçlü ve sekizliye çıkış – ve sonra alçalan notalar, yine düşüş ve yeniden yükseliş. Ve sert düşüş! Eleştiren yüzleri ve asker adımıyla yürüyen ayakları, tekinsiz haberleri, suçu ve korkuyu dışarıda bırakan o muhteşem, her şeyi içine alan, dolu dolu ve dünyevi ses. Tamamı gitmişti, gitmişti–

“Ne?” Arkasında zayıf bir ses duydu. Döndü, ama pencereden giren esinti hâlâ saçlarının arasındaydı, Mahler de hâlâ kafasının içinde deniz gibi çırpınıyordu. Annesinin ağzının kıpırdadığını gördü, ama nakışlı sofra örtüsünün üzerine pirinçten bir yağmur gibi inen trompetin sesinden başka bir şey duymadı. Elleri pencerenin pervazından ayrılmış havada süzülüyor, dolaşıyor, Elias’ın duyduklarına biçim veriyordu.

“Ne dedin?” diye sordu, sersemlemiş bir halde.

“Diyordum ki–” Annesinin sesi çok uzaklardan geliyor. Ama tam yaylı çalgıların, bülbül sesinden bile tatlı melodisi yükselirken Elias gerçek hayata döndü: Evinin öndeki odasında tıkılıp kalmış, kötürüm annesine kulak veriyordu. Pencereyi kapadı, rüzgârı ve şehrin ötesinde olabilecekleri dışarıda bıraktı –hiç görmediği manzaraları, hiç duymadığı müziği– ve her zamanki kibarlığını takınarak annesine döndü.

“Diyordum ki,” dedi annesi, “acaba çocuk düşünmeye başlasan mı? Artık genç değilsin; otuz beşini geçtin. Almanlar ya da İngilizler bu dünyayı darmaduman etmeden sevgili babana benzeyen bir torunum olsun istiyorum.”

“Anne,” dedi Elias, “henüz karım yok. Hatta ufukta bile yok.”

Annesi elini bu söze aldırmadığını gösterircesine salladı. “Orkestrada da mı yok? Yakışıklı koca arayan bir sürü kız olmalı. Şirin bir viyolacı, sevimli bir flütçü, ha?” Birden kaygılanıp sustu. “Ama belki de bir müzisyen, eş olmaya pek uygun değildir. Huysuz olurlarmış.”

Elias bir fırsat doğduğunu gördü. "Evet, gerçekten de huy-suz olabiliyorlar – özellikle de ben provalara geç kalırsam. Dakik olmayı beceremeyen bir erkeği hangi kadın sevebilir ki?"

"Haklısın!" Bayan Eliasberg tekerlekli iskemlesini bozuk zeminde yürüttü ve oğlunun eldivenlerini müzik dolabından çıkardı. "Paltonu giy! Burada benim yanımda zaman harcamaz."

Elias eldivenlerini aldı. "İskemleni buraya, pencerenin yanına getireyim. Güneş gözüne giriyor mu?"

"Yo, yo!" Annesi eliyle gitmesini işaret etti. "Rahatım ben. Dışarı çıkarken bana dikiş sepetimi verir misin? Çoraplarını yamamaya başlayayım. Delik çoraplarla flört etmeye kalkışılmaz."

Karanlıkta dört kat merdiveni inene ve sokak kapısından çıkana kadar Elias adımlarını hızlandırmadı, bir asker gibi yürüdü, başı dikti, ayakları yere düz basıyordu. Tramvayların çanlarını çalarak, savrularak döndükleri dörtyol ağzında, güneşe karşı elini siper ederek arkasına baktı. Annesinin beyaz mendili pencereden sallandı, o da elindeki ağır çantasını selam verircesine havaya kaldırdı.

Köşeyi döner dönmez hızlandı, neredeyse koşuyordu. *Saygınlık*, diye hatırlattı kendine, kürek kemiklerinin arasından ince bir ter sızarken. *Ne olursa olsun saygınlık korunmalı*. Sokağın karşısında gazete bayii vardı. Elias'ın gözü ön tarafta sergilenen gazetelerden başka bir şey görmüyordu.

"Günaydın." Kulübenin içindeki adam laubali, hatta küstahtı. Ucuz bir sigaranın dibi dudağının kenarından çarpık bir diş gibi uzamıştı. "Başka bir şey?"

"Yok." Elias kulübeden uzaklaştı, gazeteyi silkeleyerek açtı – işte oradaydı.

"Sevimsiz... Komedi değil de bir fars..." Güneş öyle parlıyordu ki kelimeler neredeyse okunamıyordu. "Canlı olsun

diye üslubun feda edildiği, neşeli bir şamata.” Prokofyev’e üzüldü. İnsan eleştirmenlerin gözünden ne olursa olsun bir şekilde düşüyordu işte.

Ama Elias’ın aradığı haber bu değildi. Gözleriyle yazıyı taradı. “Elbette ya,” diye mırıldandı yavaşça. “Ne bekliyordun ki.” Sayfaları üç kez katladı, sonunda gazeteyi kaskatı bir tomar halinde kolunun altına sıkıştırdı. Gölgeye çekilip bir binanın duvarına dayandı, duvarın sağlamlığını içine çekmek istercesine soğuk taş a iyice yaslandı.

“İşte!” Sol tarafındaki kapıdan biri çıktı. “Karl Eliasberg değil mi bu?”

Gözlerini kırpıştıran Elias yan tarafa dönünce Solertinski’yi gördü. “İyi günler İvan,” dedi, sesinin titrememesine çalışarak.

“Sana da iyi günler!” Solertinski hâlâ kravatına beceriksizce düğüm atmaya çalışıyordu. Böyle önde gelen bir öğretmen, hatta Leningrad Filarmoni Orkestrası’nın Sanat Yönetmeni olduğu düşünülürse oldukça perişan bir görünümdeydi. “En azından iyi bir gün olacağını umuyorum. O bokböceği Druskin’in orkestram hakkında neler yumurtladığını görmek için gazete almaya çıktım.”

Elias öyle gürültüyle yutkundu ki sesi tramvayların takırtısının üstünden bile duyulmuştur diye düşündü. “Aslında ben de az önce o yazıyı okudum.”

“Ya! Çok mu iğnelemiş?” Solertinski yakasını çarpık kravatının üzerine indirdi ve gözlerini kısarak Elias’a baktı.

“İğneleyici değil, efendim.” Elias dudaklarını ısırды; Solertinski’nin özensiz kılığı bile ona gereğinden fazla saygı göstermesini engelleyemiyordu. “Yani Prokofyev pek kurtulamamış elinden ama Mravinski – eh, Mravinski yine kurtulmuş.”

“Sahi mi?” Solertinski, Elias’ın koltuğunun altına sıkıştırdığı gazeteye gözünü dikmişti. “Alabilir miyim?”

“Elbette.” Elias gazeteyi ona sıcaklığı elini yakan bir şeymiş gibi uzattı.

Solertinski gazeteyi eliyle düzeltti. “‘Müziği baştan savma sayılmaktan sadece Yevgeni Mravinski ile usta müzisyenleri kurtarabildi’” diye mırıldandı, yazıyı gözleriyle hızla tararken. “‘Yönetme tekniği hem mütevazı hem de hükmedici.’ *Güzel!* ‘Tam bir otoriteye dönüşen kucak dolusu özgüven.’ *Çok iyi!* ‘Bu çapta bir orkestra şefine sahip olduğu için Leningrad çok şanslı.’ *İyi!*” Dikleşti, ama elindeki gazete kullanılmış bir çivi gibi yamuk duruyordu hâlâ. “Druskin’in kalbinde böyle sıcak duyguların gizlendiği kimin aklına gelirdi, ha?”

“Haklısınız.” Elias gülümsemeye çalıştı, ama gösterdiği çaba yüzünden suratının çatlayacağını hissediyordu. “Böyle çetin cevizden ne biçim bir yazı.”

Solertinski gösterişli bir el hareketiyle gülünç görünümlü gazeteyi Elias’a uzattı, ama Elias almak istemedi. “Sizde kal-sın, lütfen. Ben yeterince okudum.”

Doğum günü

Mutluluk da onun yokluğu da hep uykusunu kaçırırdı. Bu gece mutluluktan uyuyamıyordu. Ayın duvara çizdiği kaplan postuna benzer çizgilere bakarak yatakta yatıyor, soluk alıp verişlerini sayarken kıpırdamamak için kendini zorluyordu.

Kırka kadar saydığında *-al* ve *ver-* her zamankinden daha hızlı soluk aldığını fark etti elinde olmadan. Ciğerleri o kadar hafif çalışıyor, kalbi o kadar şevkli atıyordu ki, üzerindeki örtü neredeyse hiç hışırdamıyordu.

“Yavru kedinin solukları gibi,” dedi kendi kendine, büyük bir ciddiyetle. “Hile yapıyorsun!” Kendisinden beklenen elli

soluğa ulaşınca ceza olarak on tane daha ekledi, yana dönme arzusu artık dayanılmaz olmuştu. “Sen doğuştan öğretmen-sin!” derdi babası hep, son satırdaki küçücük mürekkep lekesini fark edince ödevini sürekli baştan yazdığını gördüğünde. “Bu kadar mükemmeliyetçi olan tek bir kişi daha gördüm.” Bunu söylerken gülerdi, ama içini de çekerdi. “Belki de kendine karşı bu kadar sert olmana gerek yoktur. Hayat zaten yeterince zorluyor insanı.”

Sonya babasının sık sık içini çektiğini fark etmeye başlamıştı. Ayrıca yazı yazarken çekiştirip durduğu için sakalının ucu da tel tel bükölüyordu. Bir şey daha – evleri başkalarının evlerine benzemiyordu. Her taraf yığın yığın kâğıt doluydu, kanepenin altında birikmiş toz öbekleri de fareler gibi sağa sola kaçışıyordu. Sonya içinden, eğer babam biraz daha tertipli olsaydı kahverengi sakalı daha az kırlaşır ve alnı da daha az kırışırdı, diye geçiriyordu.

Derin derin soluk alarak altmışa kadar saymıştı ve artık –artık!– doğrulup oturdu ve baktı. İşte oradaydı, pencereye dayalıydı: Sadece bir gündür kendisine aitti ama iki yüzyıllıktı ve mükemmeldi. Boynu ay ışığında çok zarif görünüyordu, sapının kıvrık ucu Sonya’ya doğru bir kuğunun başı gibi uzanıyordu.

Duyduklarına bakılırsa Tanya teyzesi onun Sonya’ya verilmesini istememişti. “Bunu iyice düşünüp taşındığına emin misin, Nikolay?” Teyzesi babasını bir kenara çekmiş, orada kafa kafaya verip piyanoyla saçaklı uzun lambanın arasında yan yana durmuşlardı. “Düşürür onu,” diye tıslamıştı Tanya teyze. “Kırar. Çok büyük gelir ona.”

“Değerini bilecektir,” diye itiraz etmişti babası. “Üstesinden gelir. Kullanmayı öğrenir.”

Doğruydu. Çello Sonya için hâlâ biraz büyüktü, ama sandalyesinin üzerine bir yastık koyarsa ve (kendisinin Nevski

Prospekt'teki yüksek binalardan biri olduğunu hayal ederek) boynunu uzatırsa, kollarını da (hayvanat bahçesindeki orangutanları düşünerek) olabildiğince gererse – eh, o zaman yaşımdan daha büyük olur, doğum günü hediyesi de mükemmel denk gelirdi.

“Saçmalık bu,” dedi Tanya teyze, yanakları her zamankinden de çok kızarmıştı. “Gerçek bir Storioni! Böyle değerli bir çalgıyı küçük bir çocuğa vermek!”

“Sonya *küçük* filan değil.” Babasının sesi oldukça öfkeliydi. “Ne olursa olsun, senin tamamıyla yanlış nedenlerden dolayı itiraz ettiğini düşünmeden edemiyorum.”

“Ne gibi?” Tanya teyzenin boynunda küçük benekler belirmişti.

Sonya, sosisleri küçük parçalara bölüp dört köşe ekmeklerin üzerine koymaktan vazgeçmişti; iyice görmek için kapının eşiğine yaklaştı.

“Unutmamdan korkuyorsun–” Babası gırtlakını temizledi. “Onun yerine koymaya çalıştığımı–” Sustu, elini hızla piyanoya vurunca metronom çınlamaya, *prestissimo*¹ çalmaya başladı. “Sanki!” dedi babası, hem metronomu hem de Tanya teyzeyi tek eliyle, öfkeyle susturarak. “Sanki onu unutabilmişim gibi!”

“Bak!” Sonya, verecekleri davetin yemeklerine yardım etmek için erken gelmiş olan Konstantin’i dürttü. “Tanya teyzenin boynuna bak!” Teyzesinin yakasının üstünden görünen beneklere büyülenmişçesine bakıyordu, pazaryerinde asılı duran domuzların altında biriken kan gölleri gibiydiler. “Şuna bir bak, n’olur!”

Ama Konstantin şekerlemeleri açmakla ve birkaç tanesini birden ağzına tıktırmakla meşguldü.

“Domuzlar demişken,” dedi Sonya, oysa domuzlardan söz

1 (Müz.) Çok hızlı. (ç.n.)

eden olmamıştı, sıra sıra asılı şişmiş gövdeleri görmek için kollarla kaplı parke taşlarının üzerinden hızla geçmesi ancak kafasının içinde olmuştu. "Senin de domuzdan farkın yok!" diye yineledi sertçe, ayaklarının dibine yığılmış renkli *fantiki* kâğıtlarının ortasında yapraklarını dökmüş iri bir meşe ağacı gibi duran Konstantin'e bakarak. "Ya Şostakoviçler? Onlara da şekerleme ayırsan iyi olur." Pirinç kâseyi Konstantin'in elinden çekip aldı, salona götürdü, kanepenin üzerine koyup bir yastıkla gizledi.

"Şostakoviçlerin çocukları neden geliyor?" Konstantin Sonya'nın peşine takıldı. "Hepsi bebek." On yaşındaki çocuğun suratı şeker bulaşığından parlamıştı, duyduğu küçümseme açıkça belliydi.

"Çok şirinler," dedi Sonya. "Küçük olmaları kendi suçları değil ki. Nina Şostakoviç de Rusya'nın en güzel kadını." Sıcak öğle sonrasında açık duran pencereye baktı. Camdan giren ışık halının üzerinde, koyuca bir çapraz bantla bölünmüş düzgün bir beyaz dörtgen oluşturmuştu. "*Hayatta olan* en güzel kadın," diye düzeltti Sonya, söylediğini.

Konstantin bir adım daha yaklaştı ona. Mızımlılığını ve şekerlerin elinden alınmasını unutmuştu, ama şekerlerin verdiği baş dönmesi hâlâ sürüyordu. "Ne kadar güzelsin," dedi. "Daha büyüyünce sana adam gibi bir koca olurum, canına yandığımın." Ağzı açıktı, dudaklarının arasında görünen tükürüğü rengârenkti.

Sonya piyanoya çarpına kadar geri geri gitti. "Of!" Poposu tuşlara dayanınca karmakarışık notalar duyuldu. Akortsuz sesleri duyunca irkildi. "Konstantin Kuşnarov! Küfür etmemelisin! Hem ben daha dokuz yaşındayım. Tam olarak dokuz yıl ve üç dakika."

O sırada kapının zili duyuldu, babası ile Tanya teyzesi hararetle konuşmalarını kestiler ve -kötü geçeceği tehlikesi

belirmiş olan- doğum günü kurtuldu. Gessen'lerin çocuklarıyla bina görevlisinin oğlu Boris ve dört Şostakoviç aynı anda içeri girdiler. Hepsi peş peşe doğum gününü kutlayınca Sonya nasıl "teşekkürler" ve "hoş geldiniz" dediğini anlayamadı bile.

Siyah kürk paltosu içinde küçücük görünen Maksim Şostakoviç annesinin elini sıkı sıkı tutuyordu. Odaya göz gezdirirken küçük, toparlak kafası papağan gibi sallanıyordu. "Gördün mü," diye tısladı Sonya, Konstantin'e. "Tatlı çocuktur demiştin sana."

Konstantin kıskanmış görünüyordu. "Neden kürk palto giyiyorsun?" diye sordu Maksim'e. "Üşüyor olamazsın, yaz ortasına üç hafta bile kalmadı."

"Partilere giderken hep giyer onu," dedi Galina. "Bunda bir kötülük yok ki." Parlak saçları düzgünce ortadan ayrılmış, iki uzun örgü yapılmıştı. O da Maksim gibi gözlerini kırpmadan bakıyordu karşısındakine, gözleri şimdi Konstantin'e dikiliydi.

"İkiniz de harika görünüyorsunuz," diye atıldı Sonya. "Size biraz sosis getireyim."

Mutfaktan döndüğünde Galina'nın insanların arasına karıştığını ama paltosu hâlâ boğazına kadar ilikli olan Maksim'in annesinin elini bırakmadığını gördü.

"Yiyecek bir şey ister misin?" Sonya anneye oğlunun farklı boylarına uyum sağlamak için tabağı önce kaldırdı sonra indirdi.

Bayan Şostakoviç boşta olan eliyle bir parça sosisli ekmek aldı ve hemen ısırdı: Dişleri atlarıncı gibi kocaman ve kareydi. "Mmmm. Nefis."

"Neffiss," diye yankıladı Maksim de.

"Ben hazırladım," dedi Sonya. "En azından ben kestim onları. Doğum günü partimiz olduğunu duyunca kasap sosisi özel hazırladı."

“Özel bir hediye daha aldığını duydum.” Bayan Şostakoviç’in siyah saçları beyaz alınının tepesinde toplanmıştı. “Gerçek bir hazine.”

Sonya başıyla doğruladı. “Anneminmiş. Ben çok küçükken öldü, hatta Maksim kadar bile değildim.”

“Biliyorum,” dedi Bayan Şostakoviç. Gözlerinin rengi de kehribar kolyesi gibi açık kahverengiydi, kulaklarında küçük inci küpeler vardı. Sonya’yı tutup kenara çekti. “Bana yardım edebilir misin?” diye fısıldadı. “Maksim biraz utangaç, bu yüzden kürk paltosunu evin içinde bile çıkarmıyor.”

“Cesaret toplamak için.” Sonya anlıyordu; kendisi de korunmaya ihtiyaç duyduğunda içinde kurutulmuş menekşeler olan mineli madalyonunu takardı. “Ben onunla ilgilenirim.”

“Teşekkür ederim.” Gülümseyen Bayan Şostakoviç, yüzündeki kızarıklık hâlâ gitmemiş olan Tanya teyzenin tuttuğu kızılık şerbetini aldı. Bardağını kaldırarak “Sonya’ya!” dedi.

Hep birlikte “Sonya’ya!” dediler, Gessen’lerin beş çocuğu, bodrum katındaki Boris, parlak saçları örgülü Galina ve bin yıl geçse bile Sonya ile evlenmesine izin verilmeyecek olan Konstantin. Pencerenin pervazındaki kırmızı gül de *Nice Yıllara* dercesine rüzgârda sallandı.

“Sonya’ya!” dediler babasıyla teyzesi, Bay Şostakoviç kızın elini sıkmak için ona yaklaştı. “Sağlığına ve mutluluğuna,” dedi, karşısındaki gerçek bir hanımefendiymiş gibi eğilerek. Güneş adamın büyük gözlüğünde parladığından Sonya onun gözlerini göremedi, ama sesi ciddiydi. “Nikolay Nikolayev’in bu kadar büyük bir kızı olduğunun farkında değildim.”

“Sadece dokuz yaşındayım,” diye itiraf etti Sonya. “Dokuz yıl ve—” kolundaki saate baktı, “—otuz üç dakika.”

“Mükemmel bir yaş,” dedi Bay Şostakoviç. “Ne çok yaşlı, ne çok genç.” Kızılık şerbetinden iri bir yudum aldı. “Babanın votkası var mı acaba?”

“Olduğunu biliyorum. Geçen akşam Bay Solertinski’yle birlikte içiyorlardı.”

“Ya. Eğer geçen akşam Bay Solertinski buraya gelmişse votka filan kalmamıştır, ha? Bay Solertinski’nin Neva Nehri’ni bile içip bitireceği söylenir.”

“Dimitri!” Bayan Şostakoviç uyarırcasına kaşlarını çatmıştı.

“Şaka yaptım,” dedi Bay Şostakoviç, telaşla. “Sadece şaka.” Sonya’ya döndü. “Belki daha sonra bize doğum günü hediyele bir şeyler çalarsın.”

Sonya kızardı. “Zevkle.”

“O zevk bize ait olacaktır,” dedi Bay Şostakoviç.

Öğle sonrası saatleri ilerlerken salona tuhaf bir turuncu ışık dolmaya başladı. Sonya konuklarının arasında yiyecek dolu tabaklarla dolaşırken büyümlü bir havuzda yüzüyormuş gibi hissetti kendini. Ya da daha çok, Bayan Şostakoviç’in güzel boynundaki, alçalan güneşi yansıtan harika boncuklardan birinin içine dalar gibi.

Maksim köşedeki bir yastığın üzerinde oturuyordu, küçük ve ciddi görünüyordu. Paltosunu çıkarmıştı ama gözlerini ondan ayırmıyor, elini de kollarından birinin üzerinden çekmiyordu. Sonya ona limonata ve Tanya teyzenin bir süre üzerinde oturduğu yastığın altından kurtardığı şekerlemeleri taşıyordu.

“Kocaman pirinç bir kâsenin üzerinde oturduğunu nasıl fark edemedi?” diye fısıldadı Galina.

“Kocaman pirinç bir poposu var da ondan,” diye homurdandı Konstantin.

Sonya bu lafa biraz güldü, Konstantin sırtıttı, parti için başına taktığı şapkanın altında muzip ve yakışıklı görünüyordu. Ama Sonya böyle kötü şakalar yapan biriyle asla evlenmeyeceğini anlamıştı.

Ara sıra içeriye yeni bir konuk, genellikle de Konservatuvar'da babasıyla birlikte çalışan biri giriyordu. Sohbet edenlerin sesleri daha da yükseldi. Biri piyano çalmaya başladı, Bay Solertinski'in geçen günkü ziyaretinden kurtarılan votkalar masaya getirildi. Sonra Gessen'lerin çocuklarından biri esnedi, ikincisi onu izledi, bunun üzerine Bayan Şostakoviç şöminedeki saate baktı, çocukları götürüp yatıracağını söyledi.

"Daha vakit var canım," diyen Bay Şostakoviç, Sonya'nın yanına geldi, kravatı biraz çarpılmıştı. "Şimdi izin verir misin," diye sordu, saygılı bir tavırla, "Storioni'yi görmeme?"

Çello, loş yatak odasında yan duruyordu. Onu görünce Sonya'nın kalbi hop etti, öyle güzeldi ki! Dikkatle eline aldı, Bay Şostakoviç'e uzattı, o da ellerini hayranlıkla çellonun kızıl-kahve yüzeyinde, kavisli sırtında gezdirdi.

"Çok zarif bir alet," dedi Bay Şostakoviç. "Annenin çaldığını görmüştüm, birçok kez, sen doğmadan önce."

"Sahi mi?" Sonya o zamanlar dünyanın nasıl bir yer olduğunu hayal bile edemiyordu. "Nerede çalmıştı?"

"Filarmoni Salonu'nda," dedi Bay Şostakoviç, çelloyu bir bebek kadar hafifmişçesine kollarına alarak. "Güzel. Çok güzel." Çellodan mı, Sonya'nın annesinden mi yoksa yüksek beyaz sütunlu konser salonundan mı söz ettiği anlaşılmıyordu.

"Henüz fazla çalmadım. Bu sabah, partiye hazırlanmaya başlamadan önce biraz çaldım sadece."

"Senden hoşlanıyor mu?" Bay Şostakoviç kıza dikkatle baktı.

"Ne yapıyor mu?"

"Seni benimsedi mi? Seni tanıyıp tanımaması önemli değil – tanıyacaktır. Ama senden *hoşlanması* çok önemli, senin de ondan." Bay Şostakoviç'in saçının ön tarafındaki bukle üzerini kaplayan briyantinden kurtuldu, alnına düştü. "Uzun bir zaman önce, sessiz filmler oynatan sinemalarda piyano

çaldım ve ne olurdu biliyor musun? Piyano benden nefret ederdi! Her gün boğuşurduk onunla.” İçini çekti. “Berbat bir işti. Piyanoyla boğuşmak hiç hoşlanmadığın biriyle her gün birlikte çalışmak gibidir.”

Sonya parlak çelloya baktı. “Bu sabah kutusundan çıkardığımda ilk yaptığım şey la teline dokunmak oldu.”

“Ve?” Bay Şostakoviç gerçekten ilgilenmiş görünüyordu. “Nasıl bir ses çıktı?”

“Tıpkı–” Sonya bir an gözlerini kapadı. “İnsan sesi gibi.” Gözlerini açtığında Bay Şostakoviç’in gözlüğünün tam karşısında parladığını gördü. “Bana bir şey söyler gibiydi, ama ne olduğunu bilemiyorum.”

Bay Şostakoviç başıyla doğruladı. “Kanımca la teli dört tel içinde en ketumudur. Yanlış yaklaşırsan sırlarını sonsuza kadar gizler.”

“Sizce benden hoşlandı mı?” Sonya umutlanmaya cesaret edemiyordu.

“Kesinlikle.” Bay Şostakoviç çelloyu kıza geri verdi. “Hiç kuşum yok. Eğer sana eşlik edersem konuklarına bir parça çalar mısın?”

“Fauré’nin *Elégie*’sinin bir uyarlamasını çalmaya ne dersiniz?” diye önerdi Sonya. Altı aydır, bu parçayı ödünç aldığı, yarı boydaki bir çelloda çalışmıştı; geçen hafta sonunda ezbere çalmayı başarmıştı.

“Bir doğum günü için mükemmel bir seçim.” Bay Şostakoviç ciddileşti. “Zaman geçirtmek önemli bir konudur.”

Sonya’nın çellosunu akort etmesi için Şostakoviç piyanoda la tuşuna basar basmaz herkes, hatta Gessen’lerin kıpırdanıp duran çocukları bile sustu. “Dikkatli dinleyiciler,” dedi Bay Şostakoviç. “İşte bu hoşumuza gider!”

Sonya biraz gergindi, ama ışık daha yumuşaktı şimdi, mumlar yanıyordu, babası da uzun zamandır görmediği

kadar mutlu görünüyordu. Ne kadar da seviyordu babasını! "Fauré'nin *Elégie*'sinin bir uyarlaması," diye duyurdu Sonya, sesi hafifçe tiz çıkmıştı. "Babam için."

"Sen hazırsan ben de hazırım," dedi Bay Şostakoviç, piyanodan.

Sonya sırtını dikleştirdi, ayaklarını yere sıkıca bastırdı. Çelloyu göğsüne çekti. *Ben de hazırım*, diyordu çalgı, ahşap fısıltısıyla. Sonya sol elini yerine yerleştirdi, yayı dikkatle tellerin üzerine koydu – ne bir cızırtı ne bir tınlama.

Daha önce *Elégie*'yi gümüşsü bir parça olarak görmüştü, düzgün, neredeyse soğuk. Ama bugün, başlamadan önceki sessiz anlarda, farklı bir gözle bakıyordu. Fauré'nin bildik notaları değişime uğramıştı: Havada asılı duruyorlardı, yuvarlak, saydam, olgun altın meyveler gibi. Ne tuhaf! Çello daha şimdiden bakış tarzını değiştirtmişti. Sonya derin bir soluk aldı, Bay Şostakoviç'e başıyla işaret verdi ve ilk nota sessizliğin içine düştü, kusursuz bir akortla ve bal gibi tatlı.

Sonya'ya çello parçayı kendi kendine çalıyor gibi geldi. Tek yapması gereken parmaklarını tellerin üzerine koymaktı, parça çalmaya başlıyordu, büyülü bir anahtarla gizli bir dünyanın kapıları açılmış gibi müziğin cümleleri peş peşe havada süzülüyordu. Sonra, iç geçirerek –kendisi mi iç geçirmişti, çello mu?– yay telin üzerinde son bir kez, boğuk bir sesle gidip geldi, arkasından sessizlik çöktü. Sonya kollarını iki yanına sarkıttı; kendisine biraz büyük gelen çelloya sarılmaktan ağrımışlardı. Çalgının pürüzsüz sırtını kısacık okşadı. *Teşekkür ederim*, dedi. *Harikaydın*.

Bay Şostakoviç taburesinden fırladı, coşkuyla alkışladı. Odadakiler de katıldılar alkışa, Sonya'nın babası kızına öyle sıkı sarıldı ki gömleğinin düğmelerinden birinin çıtırdadığını duydu Sonya. "Harikaydın!" dedi babası, Sonya'nın Storiioni'ye söylediği sözü tekrarlayarak. "Muhteşemdin."

Hava karardı, insanlar toparlanmaya başladılar, Sonya da gidip evin kapısında durdu. "Güle güle," dedi, konuklarının ellerini sıkarken. "Geldiğiniz için teşekkür ederim." Galina'ya da, "Çok şanslısın," dedi. "Seninki gibi bir erkek kardeşim olsun isterdim."

"Evet, iyidir o." Galina Maksim'in elini tuttu. "Bir gün yine geliriz seni görmeye."

"Gelin lütfen," diye ısrarcı oldu Sonya, Bay Şostakoviç'e de, "Bana eşlik ettiğiniz için çok teşekkür ederim," dedi.

"Asıl ben sana teşekkür ederim. Çok güzel çaldın." Eğilince alınındaki bukle öne düştü. "Çok yetenekli bir kızın var," dedi Sonya'nın babasına. "Tanrı aşkına sakın öğretmen olmasına izin verme. Ne olursa olsun, bırak çalsın!"

"Hıh!" Babası alınmış numarası yaptı. "Sizin kendinizi yetersiz bir öğretmen olarak görmeniz bu mesleğin bir işe yaramadığı anlamına gelmez! Bazıları onu para kazanmanın soy-lu bir yolu olarak görürler." Elini Sonya'nın omzuna koydu. "Ama kızımın çok yetenekli olduğu konusunda sizinle aynı görüşteyim."

"Katıldığım en güzel davetlerden biriydi," dedi Bayan Şostakoviç. "İnsan hoşça vakit geçirmek istiyorsa dokuz yaşında-kilerin doğum günü partilerine gitmeli – resmi davetlere değil."

Epeyce sonra, yatak odasında Sonya yatağına uzandı, babasının alışılmışın dışına çıkarak ortalığı toplamasını seyretti. "Bay Şostakoviç ünlü biri mi?"

"A, evet." Babası eğilip kitapları aldı, raflara dizdi. "Çok ünlü."

"O kitaplar üstteki rafa konacak," dedi Sonya. "Peki sen?"

"Ben ünlü müyüm diye mi soruyorsun?" Babası omzunun üstünden ona baktı. "Yo, pek değilim. Ve buna memnun olmalıyız."

"Neden? Ünlü biriyle akraba olmak zor mudur? Galina

babasının her zaman ilgi göstermediğini söyledi. Bazen piyanonun başında uzun süre oturuyor, sonra da kalkıp ya kapıyı çarpıyor ya da bağıırıyormuş. O zaman Galina'nın annesi onu ve Maksim'i alıyor, üçü birlikte kalmak üzere büyükbabasının evine gidiyorlarmış, buna dinlenme diyorlarmış."

Nedense bu sözler babasını güldürdü. "Eh, şöhretten uzak durmanın bir nedeni budur. Başka bir sürü neden de var. Çok ünlü kişiler için hayat kolay değildir." Susup boğazını temizledi. "Artık uyumaya çalış. Kendi çaldığım günlerden hatırladığım kadarıyla konserler insanı yorar."

"Çellomu şuraya koyabilir misin?" dedi Sonya. "Yattığım yerden görebilmek istiyorum."

Babası çelloyu duvara dayadı, çalgı oraya yorgun ama zarif bir biçimde yaslanmış gibiydi. "Hepsi bu mu, ekselansları? Gidip Tanya teyzeye bulaşıktaki yardım edebilir miyim?"

Kapı kapandıktan sonra Sonya uykusunun gelmesini bekledi. Gözlerini yummaya çalışıyor ama gözkapakları hemen açılıyordu, sanki mutluluğu bir yere kapatılamayacak kadar büyüktü. Öylece yattı, açık mavi gökyüzünün çellosunun ahşap yüzeyinde yansıdığı yere baktı. Dünyanın oracıkta dönmekten vazgeçmesini diledi, çünkü tam o anda her şey mükemmeldi.

Nikolay'ın kederi

Nikolay'ın kederden aklını kaçıracağını düşündüğü zamanlar olmuştu. Köşebaşlarında karşıdan karşıya geçerken sağa sola bakmıyordu; çalan kornaların, akıp giden trafiğin arasına dalıyor, kendini kaderin eline bırakıyordu. Başına ne gelecekse gelsindi.

Ocak ayındaki o korkunç geceden beri zaten doğru düzgün göremiyordu. Beklediği karanlığın yerine görüşünün tam ortasında parlak bir ışık belirmişti. O ışığı ancak, aslında bakmak istemiyormuş gibi başını pek çevirmeden bir gözünün kenarından bakınca görebiliyordu. Böylece dünya ona ince dilimler halinde sunuluyordu: yamulmuş ağaçlar, eğilmiş lamba direkleri, binaların incelmış köşeleri şeklinde.

O aylar boyunca kör gibi yaşadı, sokakları ayak tabanlarıyla hissediyordu. Botlarının altı incelmişti, sonunda iyice aşındı. "Neden kendine yeni ayakkabı almıyorsun?" Tanya'nın sesinin tonu endişeyle azarlama arasında gidip geliyordu. "Finlandiya İstasyonu'ndaki adamlara benzedin." Nikolay, Tanya'dan kurtulmak için parasını o anda söylemek istemediği bir şey için biriktirmiş gibi yaptı. Aslında, botları artık ikinci derisi gibi olduğundan yürümek daha kolay geliyordu ona: Tıpkı bir dağcının soğuk, rüzgârlı bir yarığın bir yanından öbür yanına, ellerini ipin üzerine sırayla yerleştirerek geçmesi gibi Nikolay da yolu ayaklarıyla hissediyordu. Ama önüne çıkan her yamuk parke taşında, su dolu her çukurda, mavi, buz gibi bir sessizliğin binlerce metre derinine gömüleceğini düşünüyordu.

"Hazır mısınız?" Sonya karşısında durdu, saçlarını kırmızı bir kurdeleyle arkada toplamış, ceketini iliklemişti. Ayakları bir dansçının başlangıç pozisyonunu almıştı, topuklar birleşik, ayak parmakları dışa dönük.

"Ayakkabıların ne kadar parlıyor! Resmen parlıyor!" Nikolay çift taraflı bir sarsıntıyla geçmişten yaşadığı âna döndü: Sonya'yı görmenin verdiği zevkin altında yatan acı bir pişmanlıkla, Geçen zaman hep bir lütuf olmuyordu. Gözlerini yumdu ve o solgun oval yüzü hatırlamaya çalıştı ama silinmişti bile. Onun saçlarının rengini hatırlayamadığı günler oluyordu, o zaman penceresinin dışındaki dünyayı umarsızca

tanyor, onu kendisine hatırlatacak doğru rengi bulmaya çalışıyordu. Başka günlerde onun boynunun kıvrımına ya da ayaklarının biçimine hiç dikkatle bakmamış olduğunun farkına varıyordu, o yüzden onun bu iki özelliği de belleğinden silinip gidiyordu.

Sonya kendi ayakkabılarına bakıyordu. “Tükürdüm onlara,” diye itiraf etti, “çünkü Tanya teyzenin ayakkabı cilasını koyduğu yeri bulamadım.”

“Tanya teyze aşırı titiz bir kadın,” diye ona hak verdi Nikolay. “Bazen elinden gelse çimenleri ve ağaçları da sileceğini düşünüyorum, belki Neva Nehri’ni de. Ama Tanya teyze doğayı pek yola getiremez.”

Sonya, Nikolay’ın çalışma masasına baktı. Bütün çekmeceler dolup taşıyordu, nota kâğıtları tepeleme yığılmıştı, üst üste konmuş gözlemeler gibi iki yana sallanıyorlardı. “Bence bu dünyada her tipe yer var,” dedi Sonya, incelikle.

“Senden harika politikacı olur,” dedi Nikolay. “Belki de seni Amerika’ya göndermeliyiz – çok geçmeden başkan seçilirsin.”

“Hayır!” Sonya babasının yanına koştı. “Seni bırakamam. Benim yerim burası, Leningrad. Buraya aitim ben.”

Kollarını kement gibi Nikolay’ın boynuna doladı, adamın içinde o eski panik yine kabardı, eskisi kadar güçlüydü.

“Beni gönderme!” Sonya’nın solukları hızlanmıştı, alnı ter içindeydi.

“Şaka yapıyordum, Farecik,” dedi Nikolay hemen. “Bu berbat savaş yayılırken başka yerlere gitmenin zamanı değil.”

Sözleri Sonya’yı yatıştırmış gibiydi. Ayrılık sözü edilince sanki kalbi paramparça olmuş, parçaları bileklerinde ve şakaklarında zonklamıştı. Şimdi, neredeyse bir anda nabızı normale döndü. “Savaş,” dedi, rahatladığı açıkça görülüyordu. “Bu savaş sürdüğü sürece hepimiz olduğumuz yerde kalmak

zorundayız. Hiç kimse bir yere gitmeyecek – ne sen ne Tanya teyze, ne Gessen’lerin çocukları ne de Maksim Şostakoviç. Haklı mıyım?”

“Haklısın.” Nikolay terliklerini ayağından fırlattı. “Gidip saçımı tarayayım, sonra biraz eğlenme zamanı!”

Banyoda lavaboya yaslandı ve derin soluklar aldı. “Sekiz yıl ve beş ay,” dedi, çatlak lavaboya bakarken. “Sekiz yıl, beş ay ve üç gün.” Fısıltısı lavabonun dibinde birikmiş saçların ve sabunun kaygan karışımına aktı ve kayboldu. Aynaya baktığında gözleri sulanmıştı, rengi dönmüş bir havluyla sildi onları.

Nikolay’ın o utanç verici gerçeği anlatabildiği tek kişi Şostakoviç’ti, kısmen bestecinin provalardaki oturuş tarzı yüzünden: Amansız, heyecansız, görünüşe bakılırsa duygusuzca. Kendi müziğinin berbat edildiğini duyduğunda bile yüzü hiçbir şeyi ele vermiyordu. Orada yirmi-otuz dakika oturur, Mravinski’nin Filarmoni Orkestrası’yla boğuşmasını seyrederdi; başlamasını, durmasını, fagotçuyu azarlamasını, flütleri eleştirmesini izlerdi. Yine de, sanki çalgıların geniş pirinç ağızlarından, yaylardan ve bileklerden dökülenlerin kendisiyle hiçbir ilgisi yokmuş gibi sessizce, balmumundan bir heykel gibi hiç kıpırdamadan dördüncü ya da beşinci sırada otururdu.

Ara sıra, tuttuğu futbol takımı maçı kaybedince ya da kendisi uykusuz bir gece geçirince alışıldık sessizliğini bozardı. “Bu solo, pianissimo olmalı!” diye bağırırdı. “Pianissimo dedim!” Eğer Mravinski ve Şostakoviç birleşimi bu kadar etkiyici olmasaydı ve eğer Filarmoni’nin büyük salonundaki akustik (öyle deniyordu), perküsyonistin osurmasını en arka sıralarda oturan seksenlik birinin bile duymasını sağlamasaydı, söylediğiyle istediği arasındaki çelişki bir-iki şakanın yapılmasına neden olabilirdi.

“Partisyonunda yok bu.” Orkestrasını savunan Mravinski, gözlerini Şostakoviç’ten ayırmazdı. “Gördün mü? Ses deği-

şimine dair hiçbir işaret yok.” Şostakoviç öfkelenlikçe Mra-
vinski sükûnetini bozmuyordu. Şostakoviç’in karısı dışında,
bestecinin kısa süreli ama şiddetli huysuzluklarından kork-
mayan tek kişinin o olduğu söylenirdi genellikle.

Şostakoviç sahneye yürür, nota kâğıdına bir şeyler karalar-
dı. “Unutulmuş olmalı. Müziğe sadık kalınması için pppppp
yazmalıyım. Ama müzisyenlerinize nazik davranmış olmak
için pp yazmakla yetineceğim. Çalışması zorsa özür dilerim,
ama yapacak bir şeyim yok. İnce sol, pianissimo, tartışma bit-
miştir.”

Böyle bir dalgınlık ve onunla birleşen böyle bir özgüven.
Sanki o adam kendi işinden, ailesinden, hayatın kendisinden
tamamıyla kopabiliyordu. Onun bu tavrının kıskırttığı, kendi-
ne hayran bıraktığı öğrencileri ona Marslı adam lakabını tak-
mışlardı – işte onun bu niteliği yüzünden Nikolay içini ancak
Şostakoviç’e dökebileceğine inanıyordu. Kınanma korkusun-
dan aylarca sessiz kalmıştı.

Ama bir mayıs akşamı, elleri titreyerek, zayıf, güçsüz bir
halde Şostakoviç’le Yaz Bahçesi’nde buluşmuş, birlikte gezin-
mişlerdi. Uzun yürüyüş yolu kalabalıktı, çoğunlukla da mis-
ket limonu ağaçlarının altında sessizce dolaşan çiftler vardı.
Nikolay konuşurken yere bakıyor, eskimiş botlarının burunla-
rını yere sürtüyordu.

Şostakoviç konuşmadan önce hikâyenin sonunun gelmesi-
ni bekledi. “Çok fazla sevmekten mi korkuyorsun?”

Tepelerinde kırlangıçlar havada oradan oraya fırlayıp dö-
neniyorlardı. Nikolay başını eğip gölgeden çıktı ve en yakın-
daki banka çöktü. “Çocuğu doğurmasını ben istedim. O karar-
sızdı –hep kararsızdı o– ama ben yalvardım ona!” Sözleri tiz,
huzursuz edici bir çığlık gibi çıktı ağzından, gözlerini kapadı,
o geceyi anımsadı. Pencerenin önünde oturan kızı yandan gö-
rüyordu. Profili parlak ışığın önünde kesin hatlarla çiziliydi:

Ufak, yuvarlak çenesi, kalkık burnu, Leningrad'daki her kadını kışkandıracak uzunluktaki kirpikleri. "Kariyerin seni hep bekleyecek," diye güvence vermişti kıza. İşin aslı, o anda kızın parlak kariyeri umurunda değildi. Kızın kariyeri kendisine o profilin, o dik sırtın, o yumuşak ama tutkulu sesin bir kopyasını sağlamayacaktı.

"Başka bir şey istemedim." Gözlerini kuruladı. "Onu o kadar çok seviyordum ki. İkimiz de bu dünyadan göçtükten sonra bile ondan bir parça kalsın istedim. Tehlike aklıma gelmedi."

"Gripten öldü," dedi Şostakoviç.

"Evet, ama doğum onu güçsüz düşürmüştü!" Nikolay zorlukla soluk alıyordu. "Doğumun yol açtığı hastalık yüzünden ve doğumdan sonra depresyona girmesi yüzünden--"

"Şimdi de sen bebeği sevmemeye mi çalışıyorsun? Sana söyleyeyim dostum, bu bana mantıkdışı geliyor."

"Mantıkdışı değil. Çelişkili olabilir. Aşkım karımın felaketine neden olduysa kızıma da aynı şeyi yapacaktır. Buna izin veremem." Nikolay başını dizlerine koydu. "Gerçeği söylemem gerekirse ona bakamıyorum bir türlü. Yaklaşamıyorum."

Hiç böyle kötü bir itirafta bulunmamıştı ama söylediği doğrudu. Tanya seslenip acele gelmesini isteyince (Bebek gülmüyordu! Bebek eliyle işaret ediyordu!) Nikolay duymazdan gelmişti. Düzeltme yaptığı kâğıtlara eğilmişti ya da yan odadaki mırıltıları duymamak için radyonun sesini açmıştı. Geceleri kapalı kapının yanında durmuş ama kapının tokmağı direnmişti onun dokunuşuna. *Dışarıda kal*, diye uyarmıştı. *Sen tehlike ve ölüm taşıyorsun*. Sonra Nikolay o loş odanın içindeki sakın soluklara sırt çevirmiş, Tanya'ya seslenip bir şey unuttuğu için işe dönmesi gerektiğini söylemişti; saatlerce kanal kıyısında dolaşmış, önüne gelen bütün köprülerden geçip sonra da geri dönmüş, kaçış yolu sunar gibi görünen ama hiçbir yere, özellikle de kendinden uzağa götürmeyen bir

güzergâhı anlamsızca izler gibi yapmıştı. Yeniden evinin kapısına dönünce, sanki bir geneleve gidip sonunda ahlaksızlığa batmış gibi suçluluk duymuştu.

“Onu sevmek istemiyorum,” dedi yanında dimdik oturan Şostakoviç’e bakarak. Şostakoviç’in profili kayalardan yontulmuş gibi keskin hatlı ve netti, uyuşmuş haldeki Nikolay lanetlenmeyi bekledi.

Birkaç küçük oğlan çocuğu bulvarda karşıdan karşıya koştular, bir topu tekmelediler, ayaklarının altından kumlar havalandı. Nikolay bankta arkasına yaslanınca çubukların sırtına battığını hissetti. Elini sürmediği çorbasıyla ekmeğini önünden alırken Tanya’nın hep söylediği gibi bir deri bir kemikti.

Sonunda Şostakoviç konuştu. “Sevip sevmemek sana bağlı değil ki.”

“Ne?” Anıların baş döndürücü dünyasına gömülen Nikolay her şeyi unutmuştu; nerede olduğunu, ne konuştuklarını. Bol yapraklı ağaçlara, rüzgârda savrulan uzun otlara baktı, soluk mavi gökyüzünün yukarılarındaki tekerlek gibi güneşe baktı, hangi mevsimde olduklarını anımsamaya çalıştı.

“Sevgi söz konusu olunca seçim yapmak mümkün değil. Kendimde bir kez denemiştım.” Şostakoviç kararlı bir sesle konuşuyordu, daha otuzuna bile varmamış biri gibi değil de altmışlık biri gibi.

“Sahi mi?” Nikolay, Şostakoviç’in fırtınalı geçmişi hakkında bir şeyler biliyordu, ama bunu bildiğini belli etmenin yakışık alıp almayacağından emin değildi.

Şostakoviç içini çekti. “Henüz yeniyetmeyken Tatyana Glivenko adında bir kıza âşık olmuşum, o da beni sevmişti. Sonra o beni, benim onu sevdiğimden daha fazla sevmeye başladı. Benimle yaşamak istedi, ama ben istemedim, çünkü o sırada Nina Varzar’ı tanımışım. Kumarbazların deyişiyle, zarlar atılmıştı.”

Nikolay ona bakakaldı. Hikâyenin o kadar eskiden başlamasını beklememişti, o zamanlar Leningrad hâlâ Petrograd'dı ve insanın kanını tutuşturan Nina henüz ortalarda yoktu.

"Bunu istediğimi mi sanıyorsun?" Şostakoviç kafa tutar gibiydi. "Tatyana'ya âşık olmaktan vazgeçip Nina Varzar'a âşık olmayı *istediğimi* mi sanıyorsun?"

Nikolay ayaklarını yere sürttü.

"Elbette istemiyordum." Şostakoviç yanıtı kendi vermişti. "Özellikle de o kadar genç yaşta evlenmeyi düşünmediğimden. Daha yaşayacağım çok şey vardı, ama kendim tam anlamıyla oltaya gelmişken balık tutmaya devam edebilir miydim?"

Nikolay omuzlarını silkti, ağzını açtı ama Şostakoviç elini kaldırdı. "Nina'yı sevdim. Olay buydu. Ve sonra, sen de duymuşsundur—"

Nikolay başını anlayışla, tarafsız bir tavırla salladı.

"Sen de duymuşsundur," diye yineledi Şostakoviç, gözlemini tam karşıya, uzaklara dikerek, "Nina'yı sevmekten vazgeçtim. Uzunca bir süre geçti. Yelena Konstantinovskaya çıktı sahneye. Tanrım, ne kadındı o." Usulca ısıklık çaldı. "Öğüdüme kulak ver, Nikolay. On iki dil konuşan, hem de her birini meleklerin diliyle konuşan bir kadınla asla ilişkiye girme. Onunla yatarsan seni çıldırtır, tartışmaya girersen de delirtir."

Nikolay o yazı çok iyi anımsıyordu: Konservatuvara yeni atanmıştı, şehrin müzik çevreleriyle böyle yakınlaşması sayesinde etrafında olup bitenlerin daha çok farkına varıyordu. O ilişkiyi herkes biliyordu ama kimse ağzına almıyordu çünkü Nina Varzar sevilen biriydi. Yelena, Maryinski Tiyatrosu'nun merdivenlerinden süzülerek çıkardı, tepesinde topladığı saçları, öpmeye –ya da ısırma– davet eden beyaz ensesini açıkta bırakırdı. İnsanlar aşağıdaki fuayede fısıldaşırlardı, Şostakoviç solgun ve ifadesiz yüzüyle merdivenin üst başında

beklerdi. Aralarındaki yakınlığı sadece, kalçaları birbirine değecek şekilde Yelena'nın dirseğinden tutuş tarzı ele verirdi.

"O fırtınadan sonra," diye devam etti Şostakoviç, kuşaktan kuşağa aktarılan bir destanı anlatır gibi, "bir kez daha huzurlu bir limana demir attım. Mucizevi bir şekilde yeniden Nina'ya âşık oldum, şanslıydım, bana geri dönmeye razı oldu. Aşkımız ikinci kez filizlendi ve gösteri böyle devam etti!"

Akşam havasında sivrisinekler baş döndürücü daireler çizerek uçuyorlardı, ama Nikolay kımıldamadan oturuyordu. Bu tür itiraflar duymayı beklememişti – aynı zamanda içinin bu kadar rahatlayacağını da beklememişti.

"Şunu demek istiyorum." Şostakoviç içinde bulundukları âna döndü. "Ya seversin ya da sevmezsin. Bir paket çayın ağırlığını belirler gibi o aşkın ne kadar ağır olacağını belirleyemezsin. Isısına da karar veremezsin; sıcak, soğuk, ılık, belirsiz. Çocuğunu seviyorsan –ve sevdiğine de emin sayılırım– buna razı olmalısın. Ve sevebildiğin için de memnun olmalısın." Sesi biraz titreyince Nikolay ona baktı. "Elbette seviyorum Nina'yı." Şostakoviç alınmış gibiydi. "Ama belki de kadınların arzulayacağı ölçüde değil. Sense ideal kocaydın ve büyük olasılıkla ideal baba da olacaksın."

O akşamdan sonra Nikolay gözlerindeki o beyaz titreşimden kurtuldu. Yazın sonunda kızına gözlerini kırpmadan bakabilecek duruma geldi, kucaklayıp öpebiliyordu da, çok geçmeden Tanya da ölmüş kız kardeşinin çocuğuna geçici hamilik yapmayı bırakabileceğine ve –daha önce kararlaştırıldığı üzere– sadece yemek pişirmek ve temizlik yapmak için gündüzleri uğramasının yeterli olacağına ikna oldu. Evin içinde dolaşp üç-beş eşyasını toplarken "zamanı gelmişti" dedi. "O ruh halinde daha ne kadar kalacağını merak ediyordum."

Oysa Nikolay o 'ruh halinden' bütünüyle çıkmış değildi. Bazen, bu sabah olduğu gibi, Sonya kollarını onun boynuna

dolayınca, sevmekten korkması sevgisini neredeyse bastırıyordu. Hayatının sonuna kadar mücadele edeceği bir sakatlık gibi hissediyordu o korkuyu – sakatlamıyor ama kaybolmuyor, insanı yiyip bitiriyordu.

“Haydi!” Sonya dans etmeye başlamıştı, ara sıra dönüp babasına sitem ediyordu. “Yavaş ve ihtiyar bir babasın!”

“Antrenmansız kalmışım. Bütün gün yerimden kalkmadan tembel öğrencilere sonat yazmayı öğretmek pek antrenman sayılmaz.”

“Belki de ben geri geri gidersem bana yetişebilirsin,” diye önerdi Sonya.

“Belki zıplarsam–” Nikolay sol ayağını havaya kaldırdı – “ayağımda bir zıplayışta beni yedi fersah ileriye götüren çizmelerim olduğunu görürsün. Seni öyle bir yakalarım ki!” Zıplarken ve Sonya’nın geri geri koşmasını seyrederken bir sokak lambasının direğine tosladı. Madeni direğe “Dans eder misiniz?” diye sorunca Sonya kıkır kıkır güldü.

“Teşekkürler. Çok isterim.”

Nikolay direği bırakınca yanı başında ince uzun birini gördü. “A, Nina Bronnikova! İyi günler!” Onu görmeyi ummuştu, bu sokakta oturduğunu biliyordu – ama karşılaşmanın en ideal şekli de bu değildi. Yanaklarının kızarmasını engellemeye çalıştı. “Elbette lamba direğiyle değil de sizinle dans etmeyi yeğlerim, ama korkarım ki siz daha atletik dans arkadaşlarına alışkınsınızdır.”

“Hiç de değil,” diye yanıtladı onu Nina Bronnikova, siyah saçlarını eliyle düzeltirken. “Bugünlerde Kirov’a alınan beceriksiz alıkları görseniz çok şaşırırsınız.”

“Kirov’da mısınız?” Sonya kadının dar omuzlarına, siyah çoraplı kaslı bacaklarına baktı. “Ah, ben hep, *hep* balerin olmayı istemişimdir! Ama babam dansçıların budala olduğunu söyler, müzisyen olmam daha iyiymiş.”

Nikolay bir kez daha yanaklarının kızaracağını hissetti. "Belli bir kişiyi kastetmemiştim," diye geveledi. "Hele sizi hiç."

Nina Bronnikova'nın yüzünden hafif bir gülümseme geçti. "Baban haklı olabilir," dedi Sonya'ya. "Bazı günler ben bile dans etmenin saçma bir meslek olduğunu düşünüyorum." Bunu der demez de yürüyüp gitti, ayakları hafifçe dışa dönüktü, dirseklerini de incecik beline bastırmıştı.

Sonya gıptayla baktı ona. "Harika biri. Onun adı da Nina mı? Bayan Şostakoviç gibi?"

"Doğru." Nikolay'ın başını direğe vurduğu yer zonkluyordu. "Ama Bayan Şostakoviç'e hiç benzemiyor. Tam tersi." Şostakoviç'in karısını o ünlü öfke nöbetlerinden birinde hiç görmemişti, ama gözünde rahatça canlandırabiliyordu, buna karşılık Nina Bronnikova su gibi sakindi.

"Gerçek bir balerinle hiç tanışmamıştım, sadece uzaktan görmüştüm. Yakından bakınca çok daha büyük görünüyorlar." Sonya gözlerini kısarak Nikolay'a baktı. "İyi misin sen? Yüzün kıpkırmızı."

"Sanırım güneşten. Bu ilkbaharda evin içinde çok kaldım, cildim güneşe alışkın değil."

"Daha çok dışarı çıkmalısın," diye ona katıldı Sonya. "Bu yaz şehir dışına gidelim mi? Galina Şostakoviç, Luga yakınında bir dağa kiralayabileceklerini söyledi bana. Trenle birkaç saat uzaktaymış. Bizim de onlarla gitmemizi istedi, çünkü ziyaretçiler olursa Bay ve Bayan Şostakoviç o kadar çok kavga etmiyorlarmış. Dedi ki—"

"Sonya," diye onun sözünü kesti Nikolay. "Başkalarının söylediği her şeyi tekrarlamamalısın. Çok rahatsız edici olabilir."

"Ama burada bile değiller ki! Yüzlerine söylemem. Biraz güven bana, *por favor!*"¹

1 (İsp.) Lütfen. (ç.n.)

Solertinski'nin sevdiği bir sözdü bu; Nikolay, Sonya'nın kuş civıltısını andıran sesinin gerisindeki alaycılığı duyabiliyordu. "Haydi gel dondurma alalım," diye önerdi, tezgâhlardan birine yönelirken.

Halkevi'ne yaklaştıklarında öğle güneşi tam tepeye çıkmış ve taş binalar mavi gökyüzünün fonunda renklerini yitirmişlerdi. Eğlence treninin olduğu yerden heyecanlı çığlıklar duyuluyordu. Nikolay, keşke Sonya'nın çilekli dondurasının çoğunu ben yemeseydim, diye düşündü; midesi bulanmaya başlamıştı.

"İki bilet lütfen." Sonya kulübenin önünde olabildiğince dikleşerek durdu, bu iş için biriktirdiği doğum günü bahşişlerini çıkarıp verdi. "Bunu yapmak istediğine emin misin?" diye sordu Nikolay'a, uzun siyah saç örgüsünün ucunu ısırarak.

"Eminim," dedi Nikolay, kıza belli etmeden derin bir soluk alırken.

Vagonda kemerlerini bağladıktan sonra Nikolay düşüncelerini evin masraflarında topladı; aklına gelen en sıkıcı konuydu ama korkusunu gidermenin de tek yoluydu. Aletin kolunu çalıştıran adam bağırdı, Nikolay ise gözlerini kapatıp toplama yapmaya başladı. Bu ay Tanya'ya fazladan otuz ruble verecekti, kendisi öğrencilerin Mussorgski'nin eserleri üzerine hazırladığı berbat orkestrasyonlarla ilgilenirken Tanya Sonya'yla meşgul olmuştu.

Vagon hızla ileriye fırlayınca Nikolay gözlerini açtı. İlk turun neredeyse tepe noktasındaydılar, Nikolay izleyecekleri hattın, tıpkı sarhoş bir kumarbazın fırlattığı bozuk paralar gibi düşüncesizce önlerine atıldığını gördü. *Bozuk paralar*, diye düşündü umarsızca, gözlerini yine kapatırken. *Kopekler, rubleler*. Tanya'ya otuz ruble. Sonya'nın yeni kışlık giysileri için yüz ruble—

"Gözlerini neden kapatıyorsun?" Sonya'nın sesi Nikolay'ın saydığı paraların şingirtılarının arasından sızdı.

Bir gözünü açtı, Sonya'ya yandan baktı. "Kafamdan bazı faturaları geçiriyordum." Yalan da sayılmazdı.

"Baba!" Kızın sesi yükseldi. "Eğlenelim diye bindik!" Vagon, tam tepede durmuştu; Nikolay'ın kulaklarında rüzgâr ılık çalıyor, zeminden sesler yükseliyor, önlerindeki vagonlarda oturanlardan çığlıklar duyuluyordu. Acaba bu, infaz mangasının karşısına çıkmadan önceki aydınlanma ânı gibi bir şey miydi?

Birden uçmaya başladılar, çığlıklar atıyor, boşluğa haykırıyorlardı. Sonya'nın saç örgüleri arkalarından uçuşuyordu, Nikolay'ın gözlerine yaşlar dolmuştu. En alttan savrularak dönüp yeniden yükselmeye başladıklarında en azından neler olup bittiğini açıkça göremediği için kendini rahatlamış hissetti.

Sonya elini onun avucuna koydu. "Eğlenceliydi, değil mi? İkinciye hazır mısın?"

"Elbette!" Nikolay avuçlarını pantolonuna sildi ve dudaklarına zoraki bir gülümseme oturttu.

Sonya'nın doğum gününde aldığı bahşişlerin sayesinde birer dondurma daha yedikten ve üstüne de kızarmış pirzolarların tadına baktıktan sonra –"Sırası ters oldu ama boş ver," dedi Nikolay– kalabalık Nevski Prospekt'ten ayrıldılar, daracık sokaklardan geçerek eve döndüler. Sıcakta evlerin pencereleri açıktı, bakımsız erkek kediler birbirlerinden uzakta duruyorlardı, tıslamaya ya da saldırmaya kalkışamayacakları kadar sıcaktı hava.

"Off," dedi Sonya, evlerinin önündeki basamaklara vardıklarında. "Ne biçim bir gündü."

"Beni gezmeye götürdüğün için teşekkür ederim." Nikolay evlerinin kapısını açtı, holdeki serin hava yüzünü yaladı.

"Rica ederim," dedi Sonya, resmi bir tavırla.

Tanya teyze günlük işlerini bitirip evine dönmüştü, ama çello onları bekliyordu, sanki o da sıcaktan bayılmış gibi kanepeye dayalıydı.

“Bugün çello çalışmadım,” dedi Sonya suçlu suçlu.

“Tatil günü olduğunu varsay,” dedi Nikolay. “Profesyonel müzisyenler bile tatil yaparlar.”

“Annem yapar mıydı?” Sonya çellosunu aldı, do telinden boğuk, tatlı bir tınlama duyuldu.

“Annen bile! Ama pek fazla yapmamıştı, doğruyu söylemem gerekirse.” Onun elini yaydan zorla ayırdığı günler olduğunu hatırladı, bazen de o kadar uzun süre çalardı ki parmaklarında kalan izler saatlerce kaybolmazdı.

“Gidip bakayım, annem ne düşünüyor.” Sonya çelloyu alıp odasına gitti.

Nikolay kanepeye uzandı, tavan pervazının kırık kenarına baktı. Sonya’nın, akşamları genellikle yaptığı gibi mırıl mırıl konuştuğunu duydu, annesine o gün neler yaptıklarını anlatıyordu. Nikolay’ın gözünün kenarından ufak bir damla gözyaşı süzüldü, yanağından aktı, yeşil yastığa damladı.

Mobilyanın değeri

Eliasberg’in kapıları dinleme huyu vardı. Devletin neden böyle işlediğini anlıyordu; gerçeği bulmanın tek yolu buydu. Ancak Stalin’in bilgi toplayan adamlarının zekâsını pek de parlak bulmuyordu. Sistem işte bu noktada çöküyordu.

Başkalarını dinlemek bir alışkanlık haline gelmişti onda. Bir koridorda durup sanki ahşap kaplamalı duvar kendisine küçük itiraflarda bulunacakmış gibi ona doğru eğilmediği bir zamanı hatırlamıyordu. Kapıları dinleyerek ya da pencerele-
rin altında durarak (gerekli bir kurnazlıktı bu, gizlice dinlemek olduğunu asla düşünmemişti) işine yarayacak pek çok şey duymuştu. Bu şeyler içine işlemiş, onu kışkırtmış, başarıya

zorlamıştı – ve şimdiki profesyonel adama dönüştürmüştü.

“Karl Elias neden hep çoraplı ayaklarıyla dolaşıyor ortalıkta?” On bir yaşındaki oğlunun sessizce mutfağın kapısından girdiğini gören babası elindeki ingilizanahtarını yere fırlatmıştı. “Eğer becerebildiğim tek bir şey varsa o da ailemin ayaklarına ayakkabı sağlamaktır.”

“Ayakkabı tamircilerinin çocukları hep yalınayak dolaşırlar,” diyecek olmuştı Elias. Öğretmenlerinden birinin bunu kızıl saçlı Boris için söylediğini duymuştu; Boris’in babası, Svetlana Stalin’in doğumgününde nadir bulunan bir tür zemin yosunu keşfetmiş olan (yosuna o hanımın adı verilmişti) ünlü botanikçi Boris Berloviç’ti. “Tamirci çocukları demişken!” diye bağırmıştı öğretmen, genç Boris’in otların arasını elleriyle kazıyarak altmış santim kadar uzağındaki parlak beyaz bir topu aramasını seyrederken; sınıfın geri kalanıysa sabırsızca ama sessizce izlemişti olanları. Elias doğal olarak hatırlamıştı bunu, çünkü Boris’e aşağılayarak bakan yirmi çocuk içinde bir tek kendisine uygun düşüyordu bu laf, öğretmenin o lafı neden miyop Boris’e söylediğini de bir türlü anlayamamıştı.

Babası daha da gücenmiş göründü. “Ayakkabıcı mı? Karl Elias bu evde neden böyle bir kelime kullanır ki? Kendi evinin kapısında asılı tabelayı fark etmedi mi? Kaliteli–” delik su borusuna vurarak her bir sözcüğünü vurguladı, “–Ayakkabı. Yapımcıları!” Son darbeye boru kürekle ikiye bölünen bir solucan gibi parçalandı. Bu felaket bile Bay Eliasberg’i durdurmamıştı. Kendi mesleği söz konusu olunca kimse onu durdurmazdı. “Karl Elias aile işini üstlenecekse tamirciyle *üretici* arasında dünya kadar fark olduğunu öğrenmesi gerek. Ayakkabı tamircisiymiş, kıçımın kenarı. Ben bir zanaatkârım!”

“Lütfen! Sözlerine dikkat et!” Elias’ın annesi odaya ve tartışmanın ortasına girdi. Kocasını nadiren eleştirirdi, ama kötü sözler konusunda hoşgörüsü yoktu.

Elias çoraplı ayaklarını yere sürttü. Dışarıda güneş vardı ve cumartesi ikindisinin sessizliği ve teneke kutulara tekme atılabilecek boş bir sokak. Ama o sırada annesi kırık boruyu gördü. "Aman Tanrım!" dedi Elias'a dönerek. "Yukarı koş ve Marangoz Vladimir'i çağır. Borulardan anlar o."

"Vladimir'lere filan ihtiyacımız yok," diye karşı çıktı babası.

"Vladimir'e" diye düzeltti annesi. "Karl Elias, fırla!"

"Annenin sözünü dinle." Babası hem gücenmiş hem rahatlamış görünüyordu. "Ben ne bilirim ki? Ayakkabı tamircisinden başka bir şey değilim."

Bay Eliasberg'in kendine acıması, gündelik yaşamlarına koyu, buruk bir çay gibi sızmıştı, Georgi amcadan mektup geldiği günlerde bu acıma daha da şiddetlenirdi. Georgi şanslı olandı, cesur olandı, herkese fırsat kisvesi altında sunulan şiddetten, karışıklıktan ve yoksulluktan kaçmak için Amerika Birleşik Devletleri'ne tam zamanında gidendi. Elias ara sıra Georgi amcanın mektuplarından birini, patates kabukları ve çay yapraklarının altında gömülü olduğu çöp kutusundan çıkarırdı. "Heyecan verici deneyimler... alanında..." Mürekkebi bulaşmış mor sözcükleri güçlkle sökerdi. "Seçkin bir bilim insanıyla çalışmak... adı da—" ama o incecik kâğıt elinde dağılırdı.

O kara mektupların geldiği günlerde, babası, mutfağın zeminindeki bir kapaktan geçip Mefisto gibi binanın içlerinde ortadan kaybolurdu, orada şehrin en güzel hanımefendileri için zarif botlar hazırlardı. Huysuzca indirdiği çekiçler gündelik yaşamın temellerini sarsar, Elias'ın çalışma masası yerinden oynar, düzgünce yaptığı toplamalar çarpılırdı. Dilini dişlerinin arasına sokup bütün dikkatini toplardı Elias, öyle ki babası ansızın bağırınca yerinden fırlar, ağzına kendi kanı gelirdi.

“Neden Karl Elias gelip zavallı babasına yardım etmiyor?” Bay Eliasberg’in çoğu sorusu ‘neden’ diye başlardı ve oğlunun çevresinde dönerdi. Neden Karl Elias bu kadar sessizdi? Neden kütüphanede bu kadar çok zaman geçiriyordu?

Elias’ın da soracağı şey vardı, o da o soruyu sık sık soruyordu, ama dayak korkusundan yüksek sesle dile getirmiyordu. “Neden” diye bağıriyordu isyanlardaki kafasının içinden, “bana hep üçüncü tekil şahıs olarak hitap ediyorsun?” Bazen sesi kafasının içinde öyle yüksek çıkıyordu ki kulakları kendi isyanından başka bir şey duymuyordu.

Tuhaftı, ama doğruydı. Babası ne zaman onun adını böyle düşüncesizce telaffuz etse, Elias’tan küçük bir parça kopuyordu. On bir yaşına geldiğinde neredeyse görünmez hissediyordu kendini. On ikisinde, yatak odasının kapısından kulak vererek çok geçmeden bir hayalet dönüşebileceğini öğrendi. Çünkü doktor, gözyaşları içindeki annesine oğlunun ancak on dört yaşına kadar hayatta kalabileceğini anlatıyordu. Tüberküloz onu öbür dünyaya götürecekti.

Doktor gittikten sonra Bayan Eliasberg yatak odasının önünde yere çöktü. Elias bunu biliyordu, çünkü artık, tiyatro çevrelerinde ‘kulis sesleri’ denen şeyi yorumlamayı öğrenmişti. Önce etekler hışırdardı. Sonra merdiven sahanlığındaki parkeler gıcırdardı. Ve nihayet sıkışan ciğerlerdeki hava boşaltıldı. Annesinin yarım metre kadar uzağındayken ve onun duyduğu üzüntüyle arasında ahşap kaplamalı bir kapı varken kendini nedense iyimser hissediyordu – aslında uzun zamandır olmadığı kadar enerji doluydu. Ölümü, bir başkasının yüreğinde gerçekten küçük bir çentik açabilir miydi?

Ama gerçekten yararlı bilgiyi, o akşamın ileri bir saatinde oturma odasının kapısından içeriye kulak verince edindi, onu hayatta tutan, kalbiyle beyni arasında inatçı bir kan dolaştıran, ensesindeki şişliği azaltan bilgiyi. Çünkü annesiyle

babası, onu kanının temizleneceği ve hayatının kurtarılacağı bir sanatoryuma göndermek üzere gerekli parayı toplayabilmek için nelerini satabileceklerini görüşüyorlardı.

“Yüksek miktarda bir para herhalde,” diyordu gözyaşları içindeki annesi. Etekleri yine hışırdadı, ama bu kez belli ki odadaki mobilyaların değerini biçmek için dönüp duruyordu. “Kitaplığa ne dersin?”

“Annemle babamdan kalan tek değerli mobilyaya mı?” diye sordu Bay Eliasberg. “Hayatlarında sahip oldukları tek iyi parçaya mı?” Her zamanki küçümsemesi sesini boğuklaştırmıştı. Hepsi de ayakları giydirme işinde –önce atların, sonra insanların– çalışmış olan erkeklerin soyundan geliyordu ve bu yüzden hiçbirini bağışlamamıştı. Büyükbabası, babası, amcaları, kuzenleri; onların onurlu, kendisininse utanç verici saydığı bir zanaatı ona öğrettikleri için hepsini suçluyordu. “Olmaz,” dedi. “Kitaplık kalıyor.” Elias babasının kitaplığı sahiplenircesine dirseğini ona dayadığını duydu (cilalı meşe üzerinde kumaşın sürtünme sesi) sonra da tekmelediğini (ahşaba çarpan deri sesi).

“Ya masa? Ve dört iskemle?” Tek oğlunu kurtarmanın olası masrafının Bayan Eliasberg’i pes ettirmeye başladığı anlaşılıyordu.

“Nerede yemek yiyeceğiz sence? Kaldırım kenarında mı?”

Sessizlik. Kapının arkasındaki Elias alnındaki terleri sildi, sıksa bacağının birinden ötekine yüklendi.

“En iyi yemek takımımıza ne dersin?” Babasının sesi daha neşeli çıkmıştı.

İtiraz sırası Karl’ın annesindeydi. Çay takımını çok seviyordu, konuklarını ağırlarken bir tek o takımla gururlanıyordu. Elias birkaç dakika annesiyle babasının iki seçenek arasında gidip gelmelerini dinledi; kendi sağlığının değerine karşı evdeki çeşitli eşyanın değeri. Soğuktan ayakları uyuşmuştu,

yanaklarını yakan duyguları tanımlamaksa olanaksızdı. Ayaklarını sürüyerek yatağına dönerken bacaklarının yeni bir güç kazandığını hissetti, buz gibi soğuk örtünün altında yumruklarını sıkıttı.

“Hayatta kalacağım!” diyerek yatağının yanındaki leğene tükürürken kanla tükürüğün köpüren karışımına baktı. Sonra yumru yumru yastığına sırtını dayadı, adını ‘Karl İlyiç Eliasberg’in On Emri’ koyduğu bir liste yazdı. Aralarında şunlar da vardı:

*Hayatta Kalmak, onların haksız olduğunu göstermek için
Ayakkabıcı ya da herhangi bir zanaat sahibi olmamak
Mala ve Mülke, Yaşama Sanatından daha fazla değer vermemek*

İzleyen aylarda Elias sağlığına kavuştu, böylece on emrinin ilkini yerine getirmiş oldu. “İzah edilemeyen bir durum,” dedi doktor. “Bir mucize.” Neredeyse sinirlenmişti; kötü haber vermek, sonra da bunun gerçekleşmediğini görmek, insana kendini gülünç hissettirebilir.

Asla çok sağlıklı biri olmasa da Elias’ın boyu sürekli uzadı ve gitgide içe doğru büyüdü. Ayakkabıcılık işini öğrenmeyi kesinlikle reddetti (böylece ikinci emri de yerine getirmiş oldu). Hayatın tozlarının içinde diz çökmek, basit toprakla temas eden nesnelerle meşgul olmak – ona göre değildi bu! O pilot olmayı düşünüyordu –“Pilot mu?” diye sordu annesi, telaşla– hem de general, ta ki nedeni ne olursa olsun organize cinayete karşı olduğunu fark edene kadar.

Ve bir pazar günü, bir gençlik korusu konserinde solo söyledikten sonra kır saçlı bir beyefendi onun yanına geldi. Acaba Karl Eliasberg ilahi söylemek dışında bir çalgı da çalıyor mu, diye sordu adam. Evet, çalıyordu; karşı dairededeki komşusunun bir piyanosu vardı ve o kadın yıllardır Elias’a ders vermişti.

“Bir şey çalmanı rica edebilir miyim?” diye sordu kır saçlı adam, hem otoriter hem çekingen bir tavrı vardı.

Piyanoya doğru kararsız adımlarla yürüyen Elias’ın ayak sesleri harap kilisede bir mağaradaymış gibi yankılandı. Bach’ın bir prelüdüyle başladı, o baskı altında ancak onu hatırlayabilmişti. Bomboş mekânda notalar sert ve çok yüksek sesle duyuldu. Bir kayanın tepesinden fırlatılan taşlar gibiydiler, bazıları yay çizerek düşüyor, bazıları hedefi daha ustalıkla buluyordu – ama üst üste birikince etkileri artıyordu. Elias Beethoven’in en sevdiği sonatına daha büyük özgüvenle başladı. *Bum, bum-bi-bum!* Kalın bas sesler etkileyici bir şekilde duyulurken sağ eliyle de melodiyi yükseltti, tavana kadar yükseltti.

Son akorlar da yinelenip havada dağılınca kır saçlı adam alkışladı. Onun bu tepkisi, kullanımda olmasa da, yine de yakışksız kaçıyordu bir kilisede, ama Elias’ın yanakları zevkten kızardı. Ne en son ne zaman birinin kendisini böyle dikkatle dinlediğini hatırlayabiliyordu ne de en son ne zaman övgü aldığını. Kır saçlı adam çeşitli sorular sorduktan sonra –Elias nerede yaşıyordu, kaç yaşındaydı, babasının mali durumu nasıldı?– sıra en önemli soruya geldi. Karl Konservatuvar’dan burs almayı denemek ister miydi?

Elias şaşırmıştı, ama babası zatürreeye yakalanıp çalışamaz olduğundan annesinin gözlemeleri de çoğunlukla kahve telvesinden oluşmaya başladığından, “Evet!” dedi. “Çok isterim.” Bir burs sayesinde en azından yiyecek karnesi daha doyurucu olurdu. Hatta Elias özgür kalırdı.

Kaçınılması neredeyse olanaksız bir miras

Konservatuvardaki ilk iki dönemi süresince Elias babasının avurtlarının gitgide çöktüğüne, ciğerlerinin takır takır öttüğüne tanık oldu. Acıma yerine nefret duydu. Öğrendiği her yeni teknikle, arkadaşlarıyla yaptığı her sohbetle birlikte, ölmekte olan babasına duyduğu nefret daha da arttı.

Babası ona hiçbir şey öğretmemiş, onu hiçbir şeye hazırlamamıştı. Elias'a ne sanatçıların yanında nasıl davranılacağını göstermiş ne de nasıl sohbet edileceğini öğretmişti. Ne marşlar, Çingene şarkıları, ninniler ne de operalar söylemişti. Hatta operaya *adımını* bile atmamıştı. Doğru düzgün bir elbisesi olmamış, Profesör Steinberg gibi boynuna gelişigüzel bir atkı dolamamış ya da ikinci bir deri gibi üzerine oturan pahalı bir ceket giymemişti.

Eliasberg'in iyice gelişmiş gözlem yeteneği bile onu kurtarmaya yetmiyordu. Dönem sonu resitaline uzun bir kürk paltoyla gelince –çünkü ünlü Profesör Glazunov'un, Artur Schnabel ve batıdan gelen diğer seçkin konukların önünde çalarken böyle bir şey giydiğini duymuştu– dinleyicilerin en arka sıralarında gülüşmeler başlamıştı. Seçtiği etütlerin üçünü de çalıp bitirene kadar –bitmeyen bir yolculuk olmuştu bu– gülüşmeler kesilmemişti, sonunda da Chopin'den eser kalmamıştı çalışında.

Sahneden tökezleyerek indikten sonra birinci kattaki prova odalarından birine girip kendini kilitledi. Ortalık tenhalaşınca gizlice boş salona döndü, naftalin kokan perdenin arkasında, kuliste yere uzandı, yüzünü soğuk zemine bastırdı.

Bir süre sonra sahnede ayak sesleri duydu.

"Bu paltoyu giyme fikri olağanüstü." Profesör Steinberg'di.

“Palto, omuzlarını, kollarını, omurgasını, hepsini engelledi. Bunu neden yaptı dersin?”

“Gösteriş merakından olmalı.” Profesör Ferkelman piyano taburesini gıcırdatarak itti. “Bu işler boyunu aşıyor onun.”

“Toplum içinde demek istiyorsun, değil mi?” Steinberg’in sesi uzaklaştı. “Çalışmaları kesinlikle kabule şayan.”

“Kendi kendinin can düşmanı.” Ferkelman’ın sesi de uzaklaşmıştı. “Uyum sağlamak için çok çabalıyor... farklı kalıyor.”

Elias sonunda eve döndüğünde babası uyuyordu. Onun yatağının başında durdu, bir zamanlar –hatırlaması ne kadar tuhaftı!– otoritenin temsilcisi olan adama baktı. Bedeni ince örtünün altından belli oluyordu: Yaşlı bir kurdunkine benzeyen kalçalar, bir sıra sivri kaburga, hırıltılı göğsünün üzerinde sıksa bir kol.

“Bana zarardan başka bir şey vermedin,” dedi Elias alçak sesle. “Sen bana ancak olmak istemediğim şeyi öğrettin. Dar kafalı, bağınaz bir eğitimin ne kadar kusuru varsa bindirdin sırtıma. Bir hedefi olmayan, bitmek bilmeyen skalalarla, acemi alıştırıcılarıyla dolu bir hayat.”

Yüzünü babasının yüzüne yaklaştırdı, onun çökmüş yanaklarına ve solgun cildinde uzamaya başlayan sakallarına baktı. Kâfuru buharları ve odadaki boğucu karanlık, babası gibi onun da soluğunu tıkadı. “Yaratıcılığın varmış gibi yapıyordun, ama bir zanaatkârdan başka bir şey değildin,” dedi, yatağın yanından uzaklaşırken. “Ayakkabıcı olarak doğdun, öyle de öleceksin.”

O gece uzun süre uyuyamadı, dar sokaklarda bağırان erkek kedileri, geçen tramvayların tekdüze tıkırtılarını dinledi. Nereye aitti kendisi? Sığ kültüre sahip bu aileye ait değildi; Mussorgski’den, futboldaki son durumlar hakkında konuşurcasına rahatça söz eden ve her nasılsa bu iki konudan söz

edileceği doğru zamanı bilen kişilerin bulunduğu Konservatuvar'ın koridorlarına da.

Benim yerim neresi? Yatağında dönüp durdu. Ne eğitilmiş sayılırdı ne de cahil, kendisine ne kuralların yardımının olabileceği ne de geçmişinden destek alabileceği bir tarafsız bölgeye çıkmıştı yolu. "Ben yabancıyım," diye fısıldadı, "dışarıdayım."

Öğleden sonra yaşadığı büyük mahcubiyet, Chopin'in hakkını verememiş olmanın suçluluğu, profesörlerin yorumlarının iğne gibi batan acısı: Bütün bunlar kapkara mürekkep gibi içinden dışına sızıyor, karanlıkta kayboluyordu. Kendisinin *farklı* olduğunu, bu yüzden de öyle kolay kolay bozulmayacağına ya da etkilenmeyeceğini anlaması dışında hiçbir şey avutamıyordu onu.

İstasyon binasının üstünde şafağın ilk soluk çizgilerini görene kadar ne yapması gerektiğini bilemedi. "Amatörler korkmakta haklılar," dedi ağır ağır. Onun başarmak istediği şeyi zenginler parayla satın alamazlardı ya da dar kafalılar kara çalamazlardı; toplumsal konumların ve aşağılanmaların üzerindeydi o hedef. Dokunulamayan tek şeydi – ve dokunulmaz olmanın tek yoluydu.

Uykusuzluktan kızarmış gözlerle odasından çıktığında annesi koridordaydı, gözlerinden yaş boşalıyor, burnu akıyordu. Babası ölmüştü. Ailenin reisi artık Karl Elias idi.

Orada duyusuzca durdu, kendisine yaslanan annesinin titrediğini hissetti. Yeni aldığı kararı açıklamalı mıydı? Ne zamanı ne de yeriydi bunun. Ama annesinin başının üstünden ileriye baktığında önünde kesin çizgilerle belirlenmiş bir gelecek görüyordu.

Profesyonelliğe giden yol hiç kolay olmadı. Konservatuvar'ın içindeki hava solunamayacak kadar soğuk olduğu günlerde ya da Profesör Steinberg bir saat geç geldiğinde ve

öbür öğrencilerin hepsi homurdanarak gittiğinde Elias derslere giriyordu. İnatla oturuyor, ısınmak amacıyla, dört el için yazılmış bir uyarlamayı iki elle çalışıyordu. Ara sıra Dimitri Şostakoviç de katılıyordu ona, melodiyi zorlanmadan işliyor, hızlı, yüksek sesli ve hissederek çalışıyordu. Sayfadaki notalara bakmıyordu, sayfayı değil de oradaki notaların gerisindeki, Elias'ın ancak tahmin edebileceği, derinlerdeki bir yeri görür gibiydi.

“Profesyonel mi?” diye sordu Şostakoviç, selamlaşmanın ötesine geçtikleri nadir günlerden birinde. “Elbette! Çalmaya başladığımdan beri profesyonelim ben. Dokuz yaşımdan beri.” İncecik bedenini saran incecik ceketinin düğmelerini ilikledi ve kütüphaneye yöneldi. Elias onun gidişini midesi kasılarak neredeyse öfke sınırına dayanan bir gıptayla gözledi.

Elias bisikletinden düşüp üç omurgasını kırınca ve sol elinin orta ve yüzük parmaklarındaki sinirler ezilince annesi günlerce ağladı. Çalgıcı olarak onu bekleyen parlak kariyer bitmişti! Başlamadan silinip gitmişti! Elias'ın bunun yasını tutacak zamanı yoktu. İyileşmeye vermişti aklını, sonra da kariyerini yeniden ele almaya. Üç buçuk hafta sırtüstü yattıktan sonra topallayarak Profesör Ferkelman'ın ofisine gitti, bir saat sonra da odadan elinde yeni bir uzmanlık dalıyla çıktı.

Bazıları bunu kötü bir durumdan en iyi şekilde çıkmak diye nitelendirebilir ama geriye dönüp bakınca Elias bunu bir dönüm noktası olarak görüyordu. Sahnede durmak bütün dünyanın karşısında tek başına durmak gibiydi, kendisi ne de olsa buna alışkındı. Yıllar sonra, ilk provası için Leningrad Radyo Orkestrası'nın önünde durduğunda, keşke babam da beni görebilseydi derken, içinde hem küçümseme hem pişmanlık duyguları vardı. Çalışıp didinerek, öğrenerek geçen yılların ve yalnızlığın karşılığını almıştı. Kendi orkestrasıyla çalışan gerçek bir orkestra şefiydi. Orkestrası, sürekli kıpırdanan,

anlaşılmaz sesler çıkaran bir deniz gibi karşısında yayılıyor-
du. Yepyeni batonuyla kürsüsünün yan tarafına dokununca
çıkan hafif sesin bedenini paramparça edeceğini sandı.

Gece nöbeti

Almanların şehri boşalttıkları haberiyle tedirgin olan,
ders vermekten yorgun düşen Şostakoviç, uyuyamıyordu.
Yatağında bir o yana bir bu yana dönüp durdu, sonunda yatak
örtüsüne mumya gibi sımsıkı dolandı.

Bedenin ihaneti! Böyle gecelerde Nina'yı, uzun ayak par-
maklarını kendisininkilere dolamasını, serin, yuvarlak karnını
kendisininkine bastırmasını arzuluyordu. Ona çok öfkeliydi –
yanında olmadığı için, kendisine ihtiyaç hissettirdiği için.

Şöminenin üzerindeki saat ikiyi vurdu. İki buçuk dakika
sonra Kovenski Pereulok'taki kilisenin tenekemsi çan sesi
duyuldu, bir dakika sonra da Kazan Katedrali'ndeki çanın
daha buyurgan sesi geldi. Yastığı başının altından çekip aldı,
yere fırlattı. Şu Ruslar neden bir şeyi onarmayı bilmezlerdi?
Maksim'in doğduğu gecedен bu yana –ilk o zaman farkına
varmıştı– üç yıldır bu saatler bir türlü birbirini tutmuyordu.

"Sıkıldım." Tabandaki tozlara, annesinin (oğlunun kendisi-
ne hiç uygun olmayan bir kızla evlenmesini umursamadığının
kanıtı olarak) verdiği çift kişilik yatağın gıcırtilı yaylarına ko-
nuşuyordu. "Sıkıldım, bütün bu aşağılık, ne olacağı kestirile-
bilen işlerden ölesiye sıkıldım."

Evin bir yerinde bir kapı çarpıldı. Şostakoviç gerildi, cama
çarpan dallara baktı. Bu saatte bestecilerden ve sarhoşlardan
başka ortalıkta kim dolaşırdı? Gözetlendiğini biliyordu – bil-
diği kadarıyla şu anda, karşıdaki binalardan birine gizlenen

Stalin'in adamları onu gözetliyordu. Birkaç yıldır merdiven sahanlığındaki bir dolapta bir çanta hazır tutuyordu; iki temiz fanila, bir diş fırçası ve tıraş bıçağı, kalemler ve nota kâğıtları. "Halkın gözünün önünde beni alıp götürme zevkini tattırmayacağım onlara," diye yemin etmişti Nina'ya. "Çocuklarımın, babalarının evden zorla alınıp götürüldüğünü hatırlamalarını istemiyorum."

Kamuya mal olmak, bıçak sırtında yürümek gibiydi, her an gözden düşebilirdi insan – sürekli bunun korkusunu çekiyordu. Gündelik yaşamda karşılaşılan ağır sıkıntılar da bir başka sorundu.

"Bu dünyada yeni hiçbir şey yok," diye yakınmıştı yakınlarında, Nina'ya.

"İyi çalışabilmek için heyecansız bir hayat sürmek istediğini söylersin hep." Kızıyordu ama Nina avukat gibiydi, Şostakoviç'in en uç sözlerini karşısına kanıt olarak koyuyordu.

Omuzlarını silkerek geçiştirdi kendi söylemiş olduğu sözleri. "Neler olacağını önceden tahmin etmek sağlıklı bir şey değil."

"Neler olacak?" diye sordu Nina, hafifçe dalga geçiyordu kocasıyla.

"Bir piyano kuartetinin bir bölümünü daha hazırlayacağım, öğrencilerim budalalıklarıyla beni şaşırtacaklar. Maksim birkaç sözcük daha öğrenecek, Galina büyükannesini iskanbil oyununda yenmek için birkaç hile daha öğrenecek. Hitler ilerlemeye devam edecek. Roosevelt Churchill'i hiddetlendirmeyi sürdürecektir. Stalin başını kuma daha çok gömecek."

Ama son birkaç gündür üzerindeki ağırlık daha da artmıştı. Yüzeyde, hayat her zamanki gibi ilerliyordu ama Şostakoviç'e şehrin altında sinip bekleyen bir tehdit varmış gibi geliyordu, her an fırlayıp dışarı çıkabilirdi.

Yatağın yanındaki duvarı bir fare mi tırmalıyordu? Şostakoviç suratının üzerinden bir şey geçtiğini sandı –kaba

pençeler, sürüklenen, derimsi bir kayganlık, kendi soluğuyla karışan pis bir koku- ürperdi. Uykusuzluğu bir hastalık gibiydi; ateşinin yükseldiğini eklem yerlerinde hissediyordu. Parmaklarını bir bardak suya soktu, sıcak gözkapaklarını ıslattı. "Uyu artık" dedi, Maksim'le konuşur gibi.

Ama zihni gerilmiş bir ip gibiydi. Durup dururken Bay Lehmann geldi aklına, şehirden kaçan Alman diplomat, ailesiyle birlikte geniş bir caddede yürüyordu. Hepsinin bacakları eşzamanlı bükülüyor, tek bir notanın eşliğinde -yinelenen bir do mu?- o bacaklar ipin ucundaki kuklalar gibi hareket ederek bir öne bir arkaya gidip geliyorlardı. Ayaklarının uçları tam karşıyı gösteriyor, yoldaki siyah mürekkeple yapılmış işaretlerin dışına çıkmıyorlardı. (Beş paralel işaret: Şimdi onların bir porte olduğunu görebiliyordu.) Lehmann'lar dosdoğru ilerliyorlar, sadece anavatanlarını ararken başlarını bir yandan öbür yana çeviriyorlardı.

Kafasının içinde bir motif oluştu, tempolu bir şekilde yükselip alçalıyordu. "Do'dan sol'a" diye mırıldandı. "Do'dan sol'a." Sürekli yinelenerek ilerleyen bir motifin içine sıkışıp kalmıştı, ne çabalayıp uyanabiliyor ne de kaçabiliyordu, yüreği korkuyla dolmuştu. "Sakin ol," diye geveledi ağzının içinden. "Bildiğin şeyde topla dikkatini." Ama beyaz, pervazlı tavan, şöminenin üzerindeki saat, bardaktaki su: Hepsi yok olmuştu. Yere sertçe vuran çizmeler yatağı sarsıyordu, makine gibi hareket eden yüz tane bedeni, bembeyaz parlayan dişleri, bir kartalın gagasının kavisine vurup yansıyan güneşi gördü. Gürültünün içinden Solertinski'nin alaycı sesi duyuldu. "Anlamıyor musun? Almanlar şehri boşaltıyor."

Şostakoviç, sıralar halinde yürüyerek uzaklaşan insanları çaresizlik içinde seyretti. Kadınlardan biri arkasına dönünce onu tanıdığını düşündü. "Nina?" Ama kadın ona doğru yürümeye başlayınca yüzü bulanıklaştı, hatları kabalaştı. "Beni

anımsıyorsun,” diye tısladı kadın. “Bana Mtsensk’li Lady Macbeth derler.” Ve Şostakoviç’in üzerine atladı, elleriyle boğazını sıktı, Şostakoviç soluk alamaz oldu, çığlık attı – ve uyandı.

Ter içindeydi, yatak çarşafı da sıırıslıklam olmuştu. Pantolonuyla ceketini giydi, ayaklarını sürüyerek piyanoya yaklaştı. Oda nihayet sessizleşmişti, gece güneşinin tuhaf, alçak ışığı boş köşelerden başka bir şey göstermiyordu. Piyanonun üzerine eğildi, alnını ahşap yüzeye dayadı, sonra ellerini tuşlara koydu.

Karabasanında üst üste yinelenen motif aklındaydı, parmakları onu emmişti. Sol eliyle yakaladı o motifi, sağ eline de bir kurşunkalem aldı. Temiz bir kâğıt çekti önüne, kurşunkalemin ucunu yaladı ve yazmaya başladı. Arada duraklıyordu, ama kendine güveni sarsılmıyordu – yüzyıllardır üzeri toprakla ve otlarla örtülmüş, ama yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayan çökmüş bir yolda yürümek gibiydi.

Ne kadar yorgundu. Solertinski’ye de, insanın huzuru nu kaçırın haberlerine de lanet olsun. Ne tanrıça, ne orospu olabilen, ne de anne yerine geçen, bu üçünün karışımı olan ve Şostakoviç’in taptığı, şehvet duyduğu, ihtiyaç hissettiği Nina’ya da lanet olsun. Baskıcı, basit, olduğu yere bağlayan aile bağlarına lanet olsun. Hepsinden önce de kendine ve beste yapmaya başlamadan önce mücadele ettiği nevrotik, kaçınılmaz numaralara lanet olsun. Tek istediği uyumaktı, ama yürüyüşe geçen notalar damarlarında birikiyordu.

Sadece bir köpek üç, dört, beş kez havlayınca başını kaldırıp baktı. Ağaçların arasından süzülen ışık parlak altın rengindeydi. Yatağındaki çarşafarla örtüler birbirine dolanmış, yastıklar duvarın dibine yığılmıştı. Sabah olmuştu. Ceketini çıkardı, kendini yatağın üzerine attı ve uyudu.

Solertinski'nin ofisinde

İkinci vaktiydi, toz zerrecikleri güneş ışığında döneniyorlardı. Solertinski'nin çekici bir öğrenciyle olan görüşmesi sona ermek üzereydi – ama onu memnun edecek kadar hoş geçmemiştir görüşme.

“Korkarım ki” dedi, istemeyerek, “ders notunu değiştiremeyeceğim.” Lydia’nın iri gözlerine yaşlar dolmasını izledi. “Kuşkusuz, böyle bir kararı tek başıma alma yetkim olsaydı, zevkle alırdım.” Bu dediği gerçektir: Lydia’nın sınıftaki varlığı neşe veriyordu. En önde oturuyor, Solertinski’ye sanki onun derslerinden büyüleniyormuş gibi bakıyordu; süveterleri öyle dardı ki, her sabah onları sırtına geçirmek için nasıl boğuştuğunu hayal etmek kolay olmuyordu. “Zevkle,” diye yineledi, gözlerini kızın, nefis bir çaresizlikle inip kalkan göğüslerinden zorlukla ayırarak.

“Demek,” diye yutkundu Lydia, “notum– notum–” kâğıdın üzerine konulmuş notu yüksek sesle okuyamayacak gibiydi, başını öne eğince Solertinski onun insanı şaşkına çeviren süveterinin derinliklerine doğru uzayan ensesini görebildi.

“Unutma, her zaman bir sonraki dönem vardır! Yazı çalışarak geçirirsen çok fark edebilir.” Cesaret verir gibi konuşuyor olsa da, kızın Konservatuvar’a devam etmesine izin verileceğinden emin değildi. Güzelliğine rağmen bu kadar yeteneksiz olması şaşırtıyordu.

“Özür dilerim.” Kız, gözyaşları içindeki, dişi bir geyiği andıran yüzünü kaldırdı. “Bir öğretmenin karşısında ağlamamalıyım, özellikle de sizin gibi önemli bir öğretmenin karşısında.”

“Haydi ama,” dedi Solertinski. “Ağlayan pek çok öğrenci gördüm. Ağlamak kusur değil.”

“Çok nazıksınız.” Lydia’nın sesi, arkasındaki havada uçuşan toz zerrecikleri kadar titrek ve ısıltılıydı. “Korkarım ki berbat görünüyorum.”

“Hiç de değil. Kadınların çoğu ağlarken çok güzel olur. Yüzleri yeni yıkanmış gibidir, durulaşır.”

Son on dakikadır, Beethoven’ın orkestra eserlerinin yer aldığı deri kaplı kitapların arkasına gizlediği konyakları düşünüyordu. Lydia’nın yüzünde küçük ama parlak bir gülümseme belirince, Solertinski onun gitmesini istediğinden emin olamadı. Kısa ve beklentili bir sessizlik oldu, Solertinski’nin gözü, çalışma masasının üzerinde duran ikinci eşinin fotoğrafına gidince tedirginlik duydu.

Kendini toparlayarak boğazını temizledi. “Başka bir şey var mı?” Gözde müşterisine taze sebze paketleyen bir manav gibi çıkmıştı sesi. “Yardımcı olabileceğim başka bir şey?” Aslında kıza hiç yardımcı olamamıştı – ayrıca bu güzel pazar-tesi ikindisinde kızın gözyaşlarıyla ıslanmış yüzü ve nefis vücudu Solertinski’nin dikkatini dağıtmıştı. Pencereye giderken karısının fotoğrafının yönünü değiştirdi, böylece sert bakışları kendi üzerine değil de *Müzikoloji Sözlüğü*’ne çevrilecekti.

“Başka bir şey yok,” dedi Lydia, ama yerinden kalkmaya niyetli görünmüyordu.

Solertinski’nin hâlâ arkası dönüktü. Aşağıda öğrenciler Konservatuvar’ın basamaklarını çıkıyorlardı. Sokakta annelerle çocuklar el ele yürüyorlardı; bir tramvay raylardan gürültüyle geçti. Işık öyle parlaktı ki Lydia’ya doğru döndüğünde bir an hiçbir şey göremedi.

“Bay Şostakoviç’le iyi arkadaş olduğunuzu duydum.” Lydia’nın sesi bulanık görüntüye girdi. “İki hafta sonra da *Altıncı Senfonisi* sahnelenecekmiş, değil mi?” Sustu, bir bilet

talebi –hatta belki de fazlası– havada asılı kaldı.

“Elimden geleni yaparım.” Ama düşünmeden yanıt vermişti. Kapısının altından incecik giren, yılan oynatıcısının kavalının büyüüne kapılmış gibi döne döne ahşap kaplamalı duvara doğru yükselen dumanı yeni fark etmişti. “Demek istiyorum ki,” diye az önceki sözünü düzeltti, “sana biletlerimden birini vermek isterdim ama okuldaki konumumu düşünürsek kurallara aykırı ve sen–” *epeyce çekici birisin* diyecekken kendini tuttu.

Güçlü zift kokusu tanıdıktı. İstemeyerek de olsa elini Lydia’ya uzattı. “Seni geçireyim.”

Kız, Solertinski’nin yanında dururken parlak saçlarını kuşağının arkasına attı, Solertinski onun teninin baştan çıkarıcı gülsuyu kokusunu duydu. Yine de kapıyı açtı, Lydia sahanlığa çıktı, ama gözlerini Solertinski’nin yüzünden ayırmıyordu, öyle olunca da merdivenin üst başında oturanı görmedi. “A!” diye bağırdı, neredeyse düşüyordu.

“Dikkat edin!” Adam kızın biçimli ayak bileğini tek eliyle yakaladı, gevşek sarılmış sigarasının dumanı beyaz beyaz tütüyordu. Lydia öksürdü. “Özür dilerim!” dedi, gerçekten telaşlanmış görünüyordu. “Sizin olduğunuzu bilmiyordum. Yani sizi görmedim!” Aceleyle ayrıldı yanlarından, *femme fatale*’dan¹ çok mahcup bir öğrenciye benziyordu.

Solertinski konuşmadan önce kızın kıvrılarak uzayan merdivenden inmesini bekledi. “Dimitri Şostakoviç,” dedi, iki elini de adama uzatarak. “Son konuşum kadar çekici olmayabilirsin, ama yine de hoş geldin.”

Parmaklığa tutunarak ayağa kalkan Şostakoviç kitaplarını aldı. “Baş başa görüşmenizi bitirmenin zamanı gelmişti. Eski arkadaşının peş peşe sigara tütürerek ölmesini mi istiyordun?” Yerde duran bir şişe kapağının içinde sigara izmaritleri birikmişti.

1 (Fr.) Baştan çıkarıcı kadın (ç.n.)

“Kamp ateşi gibi kokuyorsun,” dedi Solertinski. “Beethoven dinlemek için içeri gelmek ister misin?”

“Kesinlikle!” Şostakoviç onun peşinden ofise girdi. “Kızı dersinden geçirmedin mi?”

“Başka seçeneğim yoktu. Bereket görünümü beyinsizliği-ni telafi edecek. Bu müzik saçmalığından vazgeçince bir koca bulur kendine, o da –o şanslı adam da– kızı ömrünün sonuna kadar bolluk içinde yaşatır. Ama şimdi daha önemli meselelere geçelim.” Beethoven’ın *İkinci Senfoni*’sinin arkasına elini uzattı ve konyak şişesini çıkardı. “Kimin şerefine içelim? İri –öhhö– yani küçük beyinli güzel kızlara, olsun mu?”

Şostakoviç kadehindeki kahverengi sıvıyı çalkaladı.

“Daha değerli bir şeye mi kadeh kaldırmak istiyorsun?” diye sordu Solertinski.

“Evet. Uykuya!” Şostakoviç konyağı bir yudumda içti ve tekrar doldurulması için uzattı.

Solertinski şişeyi doğal bir ustalıkla eğdi. “Sen kendine *ne* yaptın, dostum? Lirik Şiirler’i hallettiğini sanıyordum?”

“Hiç de değil.” Şostakoviç’in gözlerinin çevresi kızarıktı. “Aklıma hiçbir şey gelmiyor. Şimdi bambaşka bir şey üzerinde çalışıyorum.” Koltuğunda arkasına yaslandı. “Sanırım marş gibi bir şey.”

Solertinski inledi. “Marş olmasın. Eh, kafanda ne saçmalık olursa olsun, seni desteklemem gerekecek. Ama Mravinski ne diyecek bu işe?”

“Mravinski’nin ne diyeceği umurumda değil.” Şostakoviç isyankâr görünüyordu. “Bırak batonunu güneşin girmedığı yere soksun. Her neyse, ona hiç göstermeyebilirim – yaptığım *ne* olursa olsun, *ne* zaman biterse bitsin.”

Sözlerinde gerçeklik payı yoktu: Leningrad Filarmoni Orkestrası’nın başındaki Yevgeni Mravinski’nin, Şostakoviç’in güvendiği tek orkestra şefi olduğunu herkes biliyordu, son

üç yıldır da böyleydi, *Beşinci Senfoni* konusundaki gürültülü mücadelelerinden bu yana, Şostakoviç suratını asıp dördüncü sırada oturmuş, önerilerde bulunmayı reddetmişti, Mravinski de piyanonun başına geçmiş, bütün melodileri yanlış tempoda çalmış, sonunda Şostakoviç'i harekete geçmesi için kıskırtmıştı. Beşinci provada partiyon kâğıdına metronom işaretleri geçirilmiş ve aralarında sıkı bir dostluk kurulmuştu; Mravinski'nin Şostakoviç'in senfonisiyle Orkestra Şefleri İçin Birlik Yarışması ödülünü almasıyla da bu dostluk iyice pekişmişti.

"Hem," diye ekledi Şostakoviç, itiraz edercesine, "*Beşinci*'de marş vardı! En azından marşa benzer bir şey. O zamandan beri bir tane bile yazmadım."

"O zaman marş hazırlayabilirsin. İçinden ne gelirse onu yap. Ama evindeki ahenk konusunda korkularım var. Marş üzerinde çalışmakla keyfinin yerine gelmesini beklemiyorum."

Şostakoviç konyağından büyük bir yudum daha aldı. "Ne yim var, bilmiyorum. İçime bir şeyler doğuyor." Kadehine karamsar gözlerle baktı. "Eğer dedikodular doğruysa ve Almanlar bize kazık atmayı planlıyorlarsa ne yapacağız?"

Solertinski pencereye gitti. "Bilmiyorum. Ne olursa olsun, ne yapacağımız söylenecek bize – ya da 'ima edilecek'. Seçenek denen şeye ne zamandan beri sahibiz?"

Şostakoviç pencerenin yanına gidip ona katıldı, kalabalık kaldırımlara, sepet taşıyan kadınlara, sokağa uzun gölgelerini düşüren binalara baktı. "Ne olacaksa olacaktır. Ama sana söz veriyorum, Leningrad'dan isteyerek ayrılmayacağım." İçini çekti, ansızın gerçekçi oldu. "Maksim yatmadan önce evde olacağıma söz verdim Nina'ya. Saat kaç oldu?"

"Altıyı yirmi beş geçiyor," dedi Solertinski, saatine bakmadan.

"Lanet olsun! Emin misin?"

"Maasıma bahse girerim." Solertinski meydandan koşarak geçen birini işaret etti. "Karl Eliasberg. Hep koşarak gider ama hiç geç kalmaz. Bir İsviçre metronomu kadar dakik ve onun iki katı kadar güvenilirdir. Biliyor musun, geçen hafta onunla karşılaştığımda Mahler'in bir partiyonunu düşürdü elinden! Elias gibi yaşlı bir çekirgeye hiç yakışmıyor – ama anlaşılan müziğe tutkun."

"Ne?" Şostakoviç kitaplarını topluyor, sonra yine düşürüyor, Solertinski'nin masasının üzerindeki kâğıtlara çarpıyordu; üçüncü kadeh konyasını bitirdi.

"Mahler," diye yineledi Solertinski. "O Alman müziğini çalma umudu olmadığını Elias biliyordur – şimdi olmaz, muhtemelen bundan sonra da olmaz. Yine de, o da senin kadar kafasını takmış görünüyor buna."

"Şu anda Mahler'i düşünemiyorum, ne de Karl Bilmemne Berg'i. Hemen eve gitmeliyim."

"Sakinleş! Seni geçireyim!" Solertinski neredeyse boşalmış olan konyak şişesini yine gizledi. "Şerefede Ludwig. Biz yokken hepsini içip bitirme."

Onlar ofisten çıkarken bir kapının çarpılarak kapatıldığını ve üst kattaki sahanlıkta telaşlı ayak sesleri duydular. Şostakoviç merdiven boşluğundan yukarı baktı. "Hey merhaba! Geçen gece için teşekkürler!"

"Rica ederim! sen gelmeseydin partinin pek anlamı olmazdı." Nikolay idi.

"Parti mi? Ne partisi?" diye sordu Solertinski. "Leningrad' da benim davet edilmediğim bir parti verilebilir mi?"

"Solertinski nefis bir gösteriyi kaçırdı, değil mi?" Şostakoviç, Nikolay'la birlikte merdivenden inmeye başladı. "Çok güzel, genç bir çellocu. Bir melek gibi çaldı."

"Kim?" Solertinski av köpeği gibi dikti kulaklarını. "Bu melek Konservatuvar'a gidiyor mu?"

“Gidecek yaşıta değil henüz,” dedi Nikolay.

“Ve *senin* için de biraz genç, Solertinski,” dedi Şostakoviç.

“Çalan benim kızım,” diye açıkladı Nikolay. “Partiyi onun dokuzuncu yaşı onuruna verdik.”

“Eğlenecektik ama bozdun, Nikolay,” dedi Şostakoviç, mermer salonda önden giderken. “Solertinski yeni bir av peşindeydi.”

“Lütfen.” Solertinski gücenmiş görünüyordu. “Ben evli ve iki çocuklu bir adamım.”

“Eğer öyleyse,” dedi Şostakoviç, “çocukları yatırırken masal anlatmak için neden eve *gitmiyorsun* hiç? Bak bana, kaçıracağım kesin olan bir tramvaya yetişmek için koşacağım, gençliğimin büyük kısmı boyunca yaptığım gibi tramvayın yanında koşmak zorunda kalacağım, kalabalık bir vagona itişe kakışa binemeyecek kadar güçsüzüm, o kadar koşsam bile geç kalacağım, Maksim yatmış olacak, Nina öfkelenecek, ben kapıları çarpacağım, Maksim ağlayacak, ben de evli arkadaşım İvan Solertinski’nin neden hiçbir zaman böyle bir senaryoya katlanmadığını soracağım kendime.”

Solertinski omuzlarını anlamlı bir şekilde silkti. “Karım benimle tanıştığında benim harika genlerim olduğunu sezmişti. En azından bu konuda onu mahcup etmedim. Daha başka ne diyebilirim? Sense, çok fazla şey vaat ediyorsun ve verdiğin sözü her zaman tutamıyorsun.”

“A, tutarım.” Şostakoviç kararlı görünüyordu. “Her zaman tutarım, emin olabilirsiniz.”

“Yorgun görünüyorsun,” dedi Nikolay. “Evine, ailenin yanına gidip dinlenin.”

Şostakoviç onun elini yakaladı. “Geçen gece söylediğim de ciddiydim. Sonya hakkında. Onu parlak bir gelecek bekliyor, ne olursa olsun bunu sağlamalısın.” Meydana göz attı. “Tek bir tramvay bile yok görünürde. Lanet olsun. Maksim’in

orquestra yönetmesine engel olmak için zamanında yetiştiremeyeceğim.”

“Ne?” diye bağırdı Solertinski. “Oğlun orkestra yönetmeye mi başladı?”

“Eline ne geçirirse onunla. Kurşunkalem, örgü şişi – onu vazgeçirmeliyim. Ailemde asla orkestra şefi istemem.”

Nikolay, Şostakoviç’in meydanın karşı tarafına doğru ağır adım koşmasını izledi. Sonra Solertinski’ye döndü. “Ciddi mi o?”

“Ne yazık ki ciddi. En azından yarı ciddi. Orkestralardan ne kadar hoşlanmıyorsa baton kullanan ırktan da o kadar hoşlanmıyor. Ve öğretmenlikten de, elbette.”

Epeyce uzaklaşmış olan Şostakoviç durup arkasına döndü. “Futbol!” diye bağırdı.

Nikolay güneşe karşı elini gözlerine siper etti. “O ne?”

“Futbol! Biletler! Gelecek hafta için alır mısın?”

Nikolay elini salladı. “İlgilenirim!”

“Avam eğlenceler,” dedi Solertinski keyifle. “Ne bulursunuz bilmem. Bir içki alır mısın?”

“Bir tane olabilir,” dedi Nikolay. “Sonra eve gitmem gerek.”

“Bana mı diyorsun? Babalık görevleri.”

“Aynen öyle,” dedi Nikolay.

İlk kavga

Hava sıcak olunca orkestra berbat çalışıyordu. Prova yapılan salonun pencereleri çok küçük ve çok yüksekteydi, içeriye pek az hava girebiliyordu. Bugün, müzisyenler daha çalmaya başlamadan suratları ter içinde kalmış, koltukaltları sıırılsıklam olmuştu. Çalışmaya başlamış olanlar, arpejin ortasında

ara veriyorlar, mendil arıyorlar ya da nota kâğıtlarıyla yelpazeleniyorlardı.

Elias alçak platforma çıktı, partiyonunu eliyle düzeltti. Son on yılda kaç yüz prova yaptığının önemi yoktu. Salona girmesiyle ilk notanın duyulması arasındaki anlarda kendini, kıpkırmızı kesilmiş suratıyla müzik okuluna geri gönderilmek üzere olan bir sahtekâr gibi hissederci.

"Günaydın," diye seslendi karmakarışık keman seslerini, kanala giren gemilerin düdük sesleri gibi tek bir notayı üst üste yineleyen flütleri ve kimin kimle yattığının, hangi hükümet görevlisinin operada Kirov'un yeni genç yıldızıyla şampanya içerken görüldüğünün dedikodusunu alçak sesle yapanların mırıltılarını bastırmaya çalışarak. "Sadece on altı!" dendiğini duydu. "Neredeyse torunu olacak yaşta." Kahkahalar patladı, o sırada provasını yaptıkları parçayla hiçbir ilgisi olmayan bir pasajı çalan bir klarnetin yükselen ve alçalan tiz sesi duyuldu.

"Umarım iyisinizdir," dedi ortaya. Sesi aşırı dikkatli çıkmıştı, bunun için kendinden nefret etti. Mravinski ne zaman prova yapılan bir salona girse ortalığı hemen sessizlik kapladığı söylenirdi oysa.

"İkinci bölümle başlayalım," dedi, isyan dolu bir sessizlik sağlayana kadar nota sehпасına batonuyla vurdu. Ama müzisyenler çalmaya başladıktan sonra bile kontrolü eline alamadı. Kendini daha otoriter hissetmek için ceketini çıkarmamıştı; bu da bir hataydı. Kollarını kaldırdıkça ya da indirdikçe ter damlaları gömleğinin kollarının içinden fareler gibi koşuşuyordu.

Sokaktan geçen tramvaylar döşemeyi titretiyordu: Lenin-grad'ın tamamının suyolları ve sağlam olmayan bataklıklar üzerinde inşa edilmiş olduğunu hatırlatan bir şey. Orkestra da pek sağlam görünmüyordu, bir çeyrek, hatta bazen yarım ölçü geride kalıyordu. Çok geçmeden Elias'ın kolları gösterdiği çabadan titremeye başladı.

“Ses geçişleri daha canlı olsun,” diye talimat verdi. “Daha gösterişli olsun.” Ne zaman yutkunsa kahvaltıda yediğı kızarmış yumurtanın tadı geliyordu ağına ve güvensizliğin ekşi safrasıyla karışyordu. “Dikkat edin!”

Ama müzisyenler gözlerini notalardan ayırmıyorlardı. Yaylı algılar melodileri lapaya döndürüyordu, pirinç nefesli çalgıların sesi boğuktu, tahta nefesli sazlar kocasını artık sevmeyen bir kadın gibi cırlaktılar.

Sonunda Elias onları susturdu ve piyanoya gitti. “Yüz on  c nc  ölçüde tempoyu yakalamalısınız. Yoksa hepiniz birden bellek kaybına uğrayıp *poco pi  mosso*’nun¹ anlamını unuttunuz mu?” Metronomu çalıştırdı, melodiyi sağı eliyle çaldı. “Duyuyor musunuz? Dans gibi, lanet olası bir cenaze merasimi gibi değıl.” Metronomu durdurmadı, platforma döndü. Sokakta bir köpek havlamaya başladı, tempo dışı havlamasını sürdürdü. Yaylı çalgılarda başlayan gülüşmeler ötekilere de yayıldı.

En azından bu bozguna yabancı biri tanık oluyordu. “Obuanın solosunun başından alacağız.” Elias sesinin özgüvenli çıkmasına gayret etti. “Yüz altmışıncı ölçü lütfen.”

Yaylı algılar uysalca başladılar, eşlikleri uyumsuzdu. Ama tahta nefesli çalgıların olduğı bölümden – ses gelmiyordu. Elias, kendisinin yanılmış olduğunu umarak partisyona baktı. Notalar alay edercesine portenin üzerinde birikmişlerdi, ama onlara uygun bir ses çıkmıyordu. Kemanlarla ellolar gıcirtılı sesler çıkıyorlardı, solist ortada yoktu.

Elias’ın ayaklarının altındaki zemin her zamankinden de çok sallanıyor gibiydi. Dengesini sağılayabilmek için nota sehpasının iki tarafına tutundu. “Tanrı aşkına, durun!” diye öyle yüksek sesle bağırdı ki orkestra bir anda sustu. O gün ilk kez gerçek bir sessizlik hâkim oldu ortalığa, bir sabun köpüğü kadar gergin ve bir o kadar da narindi.

1 (M z.) Biraz daha hızlı. (.n.)

Elias mendiliyle alnını kuruladı, kendini zorlayarak başını kaldırıp baktı.

Gördüklerine inanamadı. Aleksandr koltuğunda arkaya kaykılmıştı, gözleri kapalıydı. Obuasını gevşekçe göğsünün üzerinde tutuyordu, böyle kaykılmış yatarken kalçası yarı edepsiz yarı umursamaz bir pozda tavana doğru dönmüştü.

“Siz!” Elias hiç bu kadar öfkeli konuşmamıştı. Öbür müzisyenler oturdukları yerde dikleştiler.

Aleksandr gözlerini ağır ağır, meydan okuyarak açtı.

“Girişinizi mahsus kaçırdınız.” Elias bacaklarının titremesine aldırmamaya çalıştı. “Bizi dehanızla onurlandıracak mısınız, yoksa sizin solonuzu daha hevesli birine mi vereyim?”

Aleksandr elini gevşekçe salladı. Çilli yüzü solgundu, kirpikleri pembe gözkapaklarının üzerinde neredeyse görünmez olmuştu. “Akşamdan kalmayım. Ne de olsa yaz ortasındayız, ben de eğlenceye düşkünüm. Yaz ortasında arkadaşları olan insanlar eğlenirler, olmayanlar da–” Teatral bir tavırla sustu. “Her neyse, bu sabah aklımda kuru mesleki meselelerden başka şeyler var. Dün gece damarlarımdan şarap akıyordu. Yatağымda da...” Obuasının ağzını şehvetle yaladı. “Sizi imrendirmek değil amacım. Gerçekten, bedenim sizinkinden daha zaafı ve hayatım daha çeşnili olduğu için üzgünüm.”

Elias gözlerini partisyona çevirdi. Notalar bulanıklaştı, iğrenç, kara bir kütleye dönüştü. “Ne kadar içtiğiniz umurumda değil. Ya da yaz ortası eğlencesi adına yatağınıza kaç tane gencecik orospu girdiğı. Boş zamanlarınızda ne yaptığınız beni ilgilendirmez, ama provalarda yaptığınız ilgilendirir. Leningrad’da bu kadar obuacı açığı olmasaydı kurallara uymadığınız için sizi hemen kovardım.”

Aleksandr doğrulup oturdu, burun deliklerinin çevresi kırmıştı. “Ben en iyisiyim!” diye tısladı. “Benimle böyle konuşmaya nasıl cesaret edersiniz?”

Ellerini arkasına götüren Elias batonunun ucunu avucuna batırdı. "En iyisi değilsiniz." Sesi kırbaç gibiydi; kendi canını olduğu kadar karşısındakinin canını da acıtmak istiyordu, değneği avucuna batırdıkça batırdı. "Hiçbiriniz en iyi değilsiniz," dedi, etrafına nefret dolu gözlerle bakarak. "Hepiniz ikinci sınıfsınız. Öyle olmasaydı Mravinski ile çalardınız. Bu orkestra, ben de dahil, bir kaybedenler orkestrası. Hepimiz yedeklerden başka bir şey değiliz, hayatın bankında oturuyor, harekete geçmek için davet almayı umut ediyoruz. O arada da geçimimizi sağlayan müziği katlediyoruz. Sevmemiz gereken müziği öldürüyoruz!" Durdu, birinci keman yaşlı Petrov'un küçük bir hareketini fark etmişti. Aşağıya bakınca, üzeri çizik çizik döşemeye kan damladığını gördü.

"Provayı bitiriyorum, hepiniz gidebilirsiniz. Pazartesi günü geç kalanların işine son verilecektir." Elleri arkasında kaskatı durdu orada ve müzisyenlerin ayaklarını sürüyerek kapıdan çıkıp gitmelerini izledi. Yanından geçerlerken hiçbiri ona bakmadı.

Sadece Aleksandr durdu, öyle yakınında durdu ki Elias onun ağır gözkapaklarındaki teri görebiliyordu. "Bizi kovamazsınız." Cildinin gözeneklerinden votka buharları sızıyordu. "Atamalar sizin yetkinizde değil, hatta repertuarı seçme yetkiniz bile yok. Sizin komitenin kuklası olduğunuzu herkes biliyor."

Elias'ın ona yumruk atmaktan, o alaycı, kibirli burnunun kemiğini dağıtmaktan daha çok istediği bir şey yoktu. Bir an Aleksandr'ın yüzü bir kan gölünün içinde kayboldu, gözleri birer mor çizgiye dönüştü, elmacikkemikleri çöktü, dişleri yarıldı. "Gülünçsünüz." Elias umursamazmış gibi başını çevirdi. "Bir balıksınız siz."

"Ne?" derken sendeledi Aleksandr. "Balık mı?"

"Dediğimi duyduunuz. Siz küçük bir havuzdaki büyük bir balıksınız. Dünyanın unuttuğu soğuk, bataklık bir şehirdeki

ikinci sınıf bir orkestrada obuacısınız. Sizi kimse hatırlamayacak ya da yaptıklarınız için teşekkür etmeyecek. Tarihi bizim mi yazdığımızı sanıyorsunuz? Biz hiçiz. *Bu* adamlar—"Eliyle partisyona vurunca sayfaya kan bulaştı. "Mezarda kemikleri çürüdükten sonra bile hatırlanacak olanlar onlardır. Çaykovski, Sibelius, Prokofyev, Şostakoviç – bu adamlar dünyaya verdikleri şeyler için saygıyla anılacaklar. Sizin teriniz, ağrıyan sırtınız, su toplayan parmaklarınız: Hiç kimsenin umurunda mı sanıyorsunuz? Siz tanrı değilsiniz Aleksandr, ne kadar çalınırsanız çalınanın, ne kadar övünürseniz övünün. Hiç kimse size yüz sürmeyecek. Nasıl yaşadığınız öyle öleceksiniz – vasat bir müzisyen ve birinci sınıf bir budala olarak. En azından o alanda sizin üstünüze kimse yok."

Aleksandr'ın elindeki surdin¹ yere düşünce bir şangırtı koptu, müzisyenin yerde debelenmesini seyreden Elias öyle büyük bir tiksinti duydu ki bağırsaklarının çürüyeceğini sandı. *Senin sesini kesebilsem*, diye düşündü, kanayan eline mendilini sıkıca sararken, *tiratlarının ortasında o çalgıyı sen boğulana kadar gırtlığına sokabilsem*.

Başka bir şey söylemedi, uzak bir mesafeden bakar gibi obuacının uzaklaşmasını seyretmekle yetindi. Kapıda Aleksandr tökezledi, yere tükürdü, sonra gözden kayboldu.

Elias yerdeki daire şeklindeki tükürüğe baktı. Yayılıyor, köpürüyor, kötücül bir organizmaya benziyordu. Kanlı mendiliyle tükürüğü temizledi, berbat olan mendili kapının yanındaki çöp kutusuna attı.

Soyunma odasına gidince orada sadece yaşlı Petrov'u buldu, bir sandalyede dimdik oturmuş, parmaklarını kıvrıcık sakalından geçiriyordu. Elias onu başıyla selamladı ve toplanmaya başladı. Elleri öyle kötü titriyordu ki, çantasının içindeki ciltsiz partiyonun karışmış sayfalarını bile toparlayamıyordu.

1 Çalgılarda ses tınısını boğuklaştırmak, sesi azaltmak için kullanılan gereç. (ç.n.)

“Baş obuacıya söylediklerinizi duyduğum,” dedi Petrov sonunda. Öbür müzisyenlerden hep böyle söz ederdi –üçüncü çellocu, beşinci kontrbas– sanki böyle yapınca, o kişiler üzerinde olmasa bile en azından kendisinin onlar karşısındaki duygusal tepkileri üzerinde kontrol sağlayacaktı.

“Sahi mi?” Elias partiyonu toparlamaya devam etti.

“Kapıdan dinliyordum,” diye itiraf etti Petrov. “Başkeman-cının neler olup bittiğini bilmesi gereken zamanlar vardır. Profesyonel açıdan.”

“Sanırım öyledir. Ama korkarım ki bu mesele profesyonel olmaktan çok kişisel.”

“Haklısınız. Sizin aşırı titizliğiniz obuacıyı kızdırıyor. Hem de çok.”

Elias’tan kısa, kesik bir kahkaha duyuldu.

“Mükemmeliyetçilik diyelim,” diye sözünü düzeltti Petrov. “Obuacı ayrıntılarla rahatsız edilmekten hoşlanmaz. O bir yana, sizden hoşlansın ya da hoşlanmasın, dümen sizde. Ona söylediklerinizi doğru buluyorum.”

“Öyle saçma ki!” Elias bir koltuğa çöktü. “Her gün böyle mücadele etmekte ısrar ediyor, oysa dünyanın bir yarısı gerçek savaş halinde. Anneler oğullarını süngülerin üzerine yolluyor, tanklar bedenleri ezip çamura buluyor – kim bilir nereye varacak bu? Ama Aleksandr’ın değerli Leningrad’ı güvenlikte olduğu sürece, kendisi sokaklarda dolaşabildiği ve tramvaylara yarı fiyatına binebildiği, herkes onun tilki suratını tanıdığı için tiyatroların önündeki kuyruklara girmediği sürece, mutlu o!”

“Belki pek uzun sürmez bu.” Petrov’un çapaklı gözünün kenarından küçük bir gözyaşı yuvarlandı. “Hiç beklemediğin anda itilip bir mayın çukuruna atılmaktansa en kötüye hazırlıklı olmak iyidir. Bana kalırsa siz, sokağın karanlık tarafında yürümekten asla kaçınmamış birisiniz.” Elini ceketinin cebine attı. “İçki ister misiniz?”

“Yo, sağ olun. Gündüzleri hiç içmem.”

“Çok akıllıca.” Petrov şişeden içti, ağzını koluna sildi. “Herkesin kendi davranış kuralları olmalı. Böylece, kuralardan birine uymadığımızda bunu özel bir vesileyle yapmış sayılırız.” Ayağa kalktı. “Eğer içinizi rahatlatacaksa, başobuacının şimdi neden böyle pislik yaptığını herkesin bildiğini söyleyeyim size – tabii bu mazeret olamaz.”

“Nedeni çok basit.” Elias omuzlarını silkti. “Aleksandr benden nefret ediyor. Hep etti, ben ölene kadar da edecek.”

Petrov şaşırılmış göründü, sıska kollarını iki yanında hafifçe kaldırdı. “Bildiğinizi sanıyordum! Obuacı ikinci flütiste âşık, bu yüzden gözü dönmüş bir horoz gibi çalım yapıyor. Ama kız onu kapana kıştırırsın da görün, obuacı tam bir horoz kesi-
lecek. Görürsünüz.”

Sonunda yalnız kalınca Elias başını çatlak masaya koydu ve ağladı. Gözyaşları Petrov’unkiler gibi değildi, gıdasızlık-tan ve loş ışıktaki kötü kopyalanmış partiyonlar okumaktan zayıflamış gözlerinden istemsizce akıyordu. Yorgunluk ve kuyulardan daha derin yalnızlık yaşlarıydı. *Neredeyse kırk yaşıyordum*, diye bağıırıyordu içinden *ve mutluluğu hiç tatmadım. Neredeyse kırk yaşıyordum ve hiç âşık olmadım.*

Başını kaldırdığında, yağ gibi kayan ışığın duvarda yer de-
ğiştirmiş olduğunu gördü: Kendine acırken ne kadar zaman kaybetmişti? Mendilini çıkarmak istedi ama onu çöp kutusuna attığını hatırladı, kendi kanıyla ve başka birinin tükürüğüyle kirlenmişti. Kolunun yenini ıslak yüzünden geçirdi. “Budala. Salak. Kadınlar gibi sızlanıyorsun.”

Babası asla ağlamamıştı – en azından Elias’ın yanında. İçinde iyice yer etmiş suçluluk duygusunu belki bu açık-lardı. Pırıl pırıl parlayan evrak çantasındaki yansımasına baktı. Derinin üzerindeki küçük çizikler yüzünü hırpalan-mış gibi gösteriyordu; bir tarafındaki elmacikkemiği çukura

gömülmüştü, sol gözü saçlarının altında kaybolmuştu. Ve birden yine Dimitrovski Pereulok'taki eski evinin kapısında buldu kendini, annesi öyle isterik haykırıyordu ki Elias'ın ensesindeki tüyler dimdik olmuştu. Yabancılar büyükbabasını sokaktan içeri taşıyorlardı, başı aşağı sarkıyordu, boynu tuhaf bir açıyla kıvrılmıştı. Adamlar Elias'ın o kadar yakınından geçtiler ki istese büyükbabasının kan içindeki yüzüne dokunabilirdi. Burnunun olması gereken yerde koca bir delik görünüyordu, kemikleri etinden sarkıyordu, gözleri de şişmiş iki kara nasır gibiydi. "İstasyonun yakınında saldırıya uğramış," dedi adamlardan biri.

Bay Eliasberg görüldü, babasının perişan haldeki bedene umursamazca baktı. "Bir kan gölü içinde bulduk onu," diye açıkladı tanımadıkları adam, komşunun biri Elias'ın haykırıp duran annesini mutfığa götürdü, babasıysa yaşlı adamı arka odaya taşımalarını istedi. ('Adamı'! Sanki tanımadığı biriydi!) Sonra arka odanın kapısı çarpılarak kapandı, Elias koridorda tek başına kaldı. Çömeldi, parmaklarını kan gölcüğüne batırdı, babası kuru gözleriyle görüldüğünde o hâlâ aynı konumdaydı. "Ne yapıyorsun sen burada?" diye payladı babası. Elias başını kaldırıp baktı ona, dudakları kanlıydı, çünkü hayran olduğu birinin kanının tadına bakarsa onun niteliklerinin kendisine geçeceğini duymuştu.

Daha dünmüş gibi dilindeydi o kanın tadı. Büyükbabasının kanının, her gün pazara giderken geçtiği Pantelimonov Köprüsü'nün korkulukları gibi madeni bir tadı vardı – o tatta cesaretin ve kabadayılığın izi yoktu. O kan Elias'ı korkutmuştu. Onun karanlığının iç organlarına yayıldığını, midesini zehirlediğini, beynine sızdığını ve sonunda onu delirttiğini kuruyordu kafasında.

"Büyükbabam öldü mü?" diye sormuştu. Ölümü ona açıklayan olmamıştı henüz, ama evlerine girmiş olduğunu

biliyordu. "Dışarı çıkıp oyna," dedi Bay Eliasberg, oğlunun ellerini acıta acıta atölyedeki eski bir bezle silerek. Elias gidip evin önündeki basamaklarda oturmuştu, parmakları ayakkabı cilası kokuyordu ve artık kırmızı değil de kahverengiydi.

Hayır, babası ağlamamıştı, sokaklardaki şiddetin kurbanı olan öz babasının kırıklar içindeki bedenini görünce bile. Elias ona çekinerek neden ağlamadığını sorduğunda babası omuzlarını silkmişti. "Ağlamak mı?" Sanki o sözcüğü anlamamış gibiydi sesi. "Ağlayarak geçmişi geri getiremezsin, bugünü de değiştiremezsin. Ağlamak ne işe yarar ki?"

Gerçekten de ne işe yarar? diye düşündü Elias. Bir obuacıyla giriştiği tartışma yüzünden neden ağlasındı, ağlamasının tek sonucu onu geciktirmek olmuştu oysa.

Dışarının ışığı kar gibi bembeyazdı. En üst basamakta bir an durdu, gözleri kamaşmıştı, sonra körleşmiş halde yürümeye başladı. *Bam!* Merdiveni koşarak çıkan siyahlı biriyle çarpıştı. Çantası elinden fırladı, yere düştü, kilidi açıldı, Çaykovski'nin sayfaları havaya uçtu.

"Lanet olsun!" Partisyonuna çaresiz gözlerle baktı, sayfaları kelebekler gibi çevreye dağılmıştı. "Lanet olsun, lanet!"

"Olsun gerçekten de!" Gelen Dimitri Şostakoviç'ten başkası değildi. "Bağışlayın beni lütfen! Öyle acelem vardı ki sizi göremedim." Dönüp kaldırıma koştu, kâğıtları avuç avuç toplamaya başladı, ama yoldan geçenlere engel olduğunun farkında değildi.

"Önemli değil." Elias umursamaz görünmeye gayret etti. "Orkestramın ellerinde olduğundan daha berbat bir duruma düşemez zaten bu müzik."

Şostakoviç bir kahkaha attı. "Ah, siz miydiniz!" dedi, sanki o ana kadar Elias'ın kim olduğunu fark etmemiş gibi. "Orkestra şefi Karl—" Durdu, cebinden kocaman bir mendil çıkardı, gürültüyle hapşırıldı.

Lütfen, diye düşündü Elias, umutsuzluğa düşmüştü. *Lütfen* adımı unutmayın, bugün unutmayın.

“Karl Eliasberg!” Şostakoviç gözlüğünü çıkardı, gözlerini sildi. “Eliasberg, radyonun maestrosu!” Tramvay durağında bekleyen iriyarı bir kadının botunun altına yapışmış bir sayfayı çekmek için yere eğildi. “İzin verir misiniz? Dünyanın en büyük bestecilerinden birinin müziğini serbest bırakın lütfen. Onun eserinin yeri sizin topuğunuzun altı değil!” Ayakkabının tabanının bıraktığı tozlu izi sildikten sonra buruşmuş kâğıdı Elias’a uzattı. “İşte. Umarım senfoni tamamlanmıştır.”

Elias hırpalanmış tomarı aldı, konuşmaya çabaladı, ama dili görevini yerine getirmedi.

Şostakoviç öksürdü. “Çok acelem var, telaşla gelmemden anlamışsınızdır. Nikolay Nikolayev’in benim için bıraktığı biletleri almak için koşuyorum içeriye.”

“Nikolay–” diye kekeleydi Elias, omzunun üstünden arkasına göz atarak. “O artık– yani, ben son çıkan–”

“Tamam, tamam,” dedi Şostakoviç, sabırsızlanmaya başlamıştı. “Ama bu sabah burada kayıt yapıyordu. Umuyorum ki–ama beklemiyorum, çünkü Nikolay’ın kafası bir Mart sabahı kadar sislidir– biletlerimi kapıdaki görevliye bırakmayı unutmamıştır. Yarın çok önemli bir maç var. Eğer kaçırsam çok üzülürüm.”

“M-m-maç mı?” Elias dilini ısırmayı yeğlerdi.

“Futbol tabii.” Şostakoviç başını kaldırıp parıldayan camlara baktı. “Hem bir değil, iki maç.” Ürkütücü bir hızla dikkatini tekrar Elias’a çevirdi. “Sanırım siz gelmek istemezsiniz, değil mi? Zenit, Lokomotiv Moskova’yla oynuyor. Dinamo’dan Dementiyev’i aldılar, adam tam formda.”

“Ç-ç-çok zor,” dedi Elias.

“Zor mu? Maç burada, Leningrad’da! En fazla yarım saat sürer yol.”

“Annem. Yarı yatalak. Zaman zaman can sıkıcı oluyor, ama tek oğlu olarak–”

“Zenit’i tuttuğunuzu umuyorum.”

“Elbette,” dedi Elias, sesi tereddütlüydü. “Yani, futbol hakkında fazla bilgim yok, ama eğer bir takımı tutsaydım, bu Zenit olurdu. Ve eğer bir maça gidecek olsaydım, Dement... Dementi... o adamın en büyük taraftarı olurdum.”

Şostakoviç başıyla doğruladı. “Zenit kesinlikle en iyisidir. Bir gece, karım evde yokken bütün takımı eve yemeğe davet ettim. Müthiş vakit geçirdik. İçlerinden biri, gitar çalmayı bile biliyordu.”

“Sahi mi?” Elias kendini zorlayıp küçük bir kahkaha attı. “Çok ilginç!” Hafifçe titriyordu. Şostakoviç’le böyle samimi bir konuşma yapmak için tek fırsatı bu olabilirdi; bundan yararlanmalıydı, ama bunun elini ateşe sokmak kadar tehlikeli olduğunu hissediyordu. “Uzun zamandır size bir şey söylemek istiyordum, izin verir misiniz? İs-is-istediğim–” Ama tam bu noktada dili tutuldu ve yeniden on bir yaşında oldu, salaklar gibi kekeleyişi için kendisine bağırان babasının karşısında duruyordu.

Şostakoviç burnunu sildi, Elias’a kendini toparlaması için zaman bırakmak ister gibiydi. Aradan saniyeler geçti. “Bana söylemek istediğiniz–”

“S-s-sadece s-s-söylemek–” Yanağının içini ısırıldı; ağzına kan doldu. “Beşli’niz! Beşli’nizin gücü. Güzelliği! Öyle kısıtlı bir kalıpta öyle bir tutkuyu verebilmek. Mucizevi bir şey.”

“A! Teşekkür ederim! Güzel övgüleriniz için içtenlikle teşekkür ederim.” Şostakoviç başını eğdi –minnettarlıktan olabilir miydi?– yine de sesinden bir başka yerde olmak istediği okunuyordu.

Elias’ın dili çözülmüştü artık, susmak bilmiyordu. “Moskova konserindeki icranız harikaydı. Sırf sizi dinlemek için bir

geceliğine oraya gittim. Nasıl bir çalıştı! Uzun zamandır piyano da çalmamıştınız, kendi eserlerinizden birini de, ama size rakip olacak kimse yoktu. Ne Lev Oborin, ne Sviatoslav Richter! Gece gündüz prova yapsalar da, partiyonu yastıklarının altına koyup uyusalar da, notaları sizin kadar iyi tanıyamazlar. Oturduğum yerden, notaların sanki içinizden, kendiliğinden aktığını görüyordum.” Soluk almak için durdu, büyük bir ferahlama duyuyordu.

Şostakoviç’in yüzünde ne görmeyi ummuştu? Takdir mi? İkinci sınıf bir radyo orkestrası şefi olan Bay Eliasberg’in büyük bir bestecinin sırlarını paylaşacak değerinde olduğunu mu? *Ne bekliyordun*, diye sordu içinden kendine. Çünkü laf selinin arasında bir yerde Şostakoviç’in artık onu dinlemediği belli olmuştu. Sokağa, Radyo Binası’nın boş camlarına bakıyordu; elini gözlerine siper ediyor, ayaklarını yere sürtüyor, ceplerini karıştırıyordu. *Dinlememişti*. Elias’a baktığında güneş gözlük camlarında parıldadı ve Elias görünmez oldu. Görünmezleşmiş, başaramamış, incinmişti. Yine yalnızdı.

“İzninizi istiyorum.” Şostakoviç arkasına sığındığı gözlüğünün gerisinden konuşmuştu. “Hemen eve dönmezsem başım derde girecek. Tekrar özür dilerim—” Elias’ın ellerindeki kirli partisyona baktı— “bunun için.”

Topuklarının üzerinde dönüp hemen uzaklaştı.

Balık pazarında

Elias, Nevski Prospekt boyunca yürüdü, hiçbir şey düşünmemeye çalışıyordu. “Ondan nefret ediyorum,” diye söyleniyordu durmadan. “Ondan nefret ediyorum.” İçi karmakarışık, buruşuk kâğıtlarla dolu çantasının sapını tutan terli eli

kayıyordu, evde annesini yatırır yatırmaz kâğıtların üzerine ağır kitaplar koyup düzeltmeye çalışacaktı.

Kalabalık Gostini Dvor çarşısına ulaştığında soluğu hâlâ normale dönmemişti. Saat Kulesi'ne doğru yöneldi, yüzlerine bakmadığı insanların arasından kendine yol açtı. "Kendini beğenmişin teki," diye homurdandı, çarpıştıkları ânı yeniden yaşayarak, soluğu kesilmiş, çantası elinden fırlamıştı. "Nefret ediyorum ondan. Yetenekli doğmuş, kendini beğenmiş piç kurusu. *Nefret ediyorum.*"

"Almak ister misiniz?" Biri iyice yanına yaklaşmıştı: Kırıksık bir surat, donuk gözler, dişsiz, açık bir ağız.

"Ondan nefret ediyorum," dedi yine, kendisine bir deste mum uzatan yaşlı kadına.

"Nefret edecek ne var?" diye sordu ihtiyar. "Bunlar kaliteli mumlar, ne biçim gözlerin var."

Elias geriledi. "Mum istemiyorum. Mum almak için gelmedim." Ceketini çekiştirerek telaşla ilerledi, kendisinin meslek sahibi, çalışan bir adam olduğunu aklında tutmaya çalıştı. Ama yüreği yaralıydı; bir şey yitirmişti. Beşli'nin insanı uçuran müziğini artık eskisi gibi beğenerek dinleyebilir miydi hiç? Şimdi bile, havanın serinlemesine rağmen, yanakları alev alev yanıyordu.

Balık diye düşündü. Git balık al. Ağlama. Balık.

Samanpazarı'na saparken Nina Şostakoviç'le burun buruna geldi. Arkasını dönüp kaçmamak için kendini zor tuttu. *Sakın söyleme!* diye düşündü umarsızca. *Sakın kocandan nefret ediyorum deme!*

"Bayan Şostakoviç." Boşta olan elini ceketine sildi. "Nasıl-sınız?"

"Merhaba Bay Eliasberg." Nina'nın eli serin ve yumuşaktı. "Nasılsınız? Uzun zamandır görmedim sizi."

"Annem iyi değil. Deyim yerindeyse tam bir çöküş sürecinde."

“Bunu duyduğuma çok üzüldüm.” Nina’nın iki kaşının arasında ince bir kırışık belirdi. “Ciddi mi durumu?”

Elias, annesinin, kendisini çalışmalarından ayıran, mutfakta doğru iten ellerini düşündü. “Şöyle diyelim: Artık yemek pişirmemeye, temizlik yapmamaya ya da yiyecek kuyruğuna girmemeye karar verdiğinden beri ciddi. Bitmek bilmeyen bir çöküş onunki, bitecek gibi de görünmüyor ve çoğu zaman balık pazarına çok gecikerek gelmeme neden oluyor, o zaman da satın alacak bir şey kalmıyor.”

Nina güldü. “Çok geç kalmadınız. En azından morina balığı bulabilirsiniz.” Elindeki sepetten başını uzatan kuru, gri bükümlere bakıp yüzünü buruşturdu.

“Öyleyse, morina balığı söz konusu olduğunda,” diye şaka yaptı Elias, biraz da gergin halde, “geç kalmak diye bir şey yoktur.”

“Gerçekten de.” Nina yine güldü. “Evdeki yardımcımız Fenya sık sık morina balığı alır, kocamsa hiç hoşlanmaz bu balıktan. Kendim geldiğim günlerde çoğunlukla başka bir seçenek olmadığını hatırlıyorum.”

“Bu dar zamanlarda, morina balığına da soğuk algınlığı kadar çok rastlanıyor,” diye ona katıldı Elias, “anlaşılan ikisi de aynı derecede kaçınılmaz.”

“Aslında ben kendimiz için çok fazla balık almışım. Birazını alabilirsiniz, eğer bu sizi biraz daha... dakik yapacaksa.”

Elias gerildi. “Dakik mi?” Arkasından yapılan şakaları duymuştu: Konservatuvar’da çalışanların onu nasıl pencerelelerinden gözlediklerini; belediyenin saat bekçilerinin güvenilmezlikleriyle ünlü oldukları düşünülürse, Leningrad’da böyle dakik birinin bulunmasının ne büyük şans olduğunu söylediklerini. Elias basın binasının köşesini dönmeden, İvan Solertinski’nin ders notlarını toplamaya başlamadığı söylenirdi, Elias’ın ceketinin etek uçları Puşkin çeşmesinin arkasında

gözden kaybolduğu anda da saat 9'daki dersine gidermiş.

Ama Nina'nın kahverengi gözlerinde şaka belirtisi yoktu. Şostakoviç'in yanındaki yerini Yelena Konstantinovskaya'nın gasp ettiği, bu durumun opera seyircilerinin şaşkın şaşkın bakmalarına, ev kadınlarının kapı eşiklerinde dedikodu etmelerine neden olduğu günlerdeki kadar serinkanlı görünüyordu. "Sizin için balıkçıdan kâğıt alayım," diye önerdi.

"Teşekkür ederim! Ama olmaz, teşekkürler!" Kendisine nazik davranıldığında hep yaptığı gibi yüzü kızarmıştı. "Annem ne kadar aç olursa olsun morina balığını ağzına koymaz. Kurutulmuş her şey damağını berbat ediyor. Üst damağına—" göstermek için parmağını ağzına soktu, "yapışıyor."

"Eh, soframızda morinadan daha lezzetli bir şey bulunduğu gün annenizle birlikte bize yemeğe gelmelisiniz. Kocamın sizin nerelerde eğitim gördüğünüzle ilgili daha başka şeyler de duymak isteyeceğine eminim."

"Çok naziksiniz." Elias kızardı. "Aslında ben burada, Leningrad Konservatuvarı'nda eğitim gördüm. Kocanızla birlikte."

Nina kaşlarını kaldırdı. "Sahi mi? Eski okul arkadaşlarından sıkça söz eder, ama sizin adınızın geçtiğini hiç duymadım. Maksimilyan Steinberg'in öğrencisi değildiniz, değil mi?"

"Rimski-Korsakov'un damadının mı? Öğrencisiydim. Yöntemleri biraz tutucu, ama iyi bir öğretmen."

"Maksimilyan'ın eski öğrencilerinin bulunduğu partide sizi gördüğümü hatırlamıyorum. Geçen sene gelmiş miydiniz, Bolşaya Puşkarskaya'daki evimize?"

"Yo, gelmedim." Ayaklarını yere sürttü, alışveriş eden insanların başlarının üstünden, aldırmazmış gibi davranmaya çalışarak ileriye baktı. "İ-i-itiraf etmeliyim ki, o partiye katılma zevkine erişemedim."

"Umarım davet edilmişsinizdir. Dimitri'nin bütün eski sınıf arkadaşlarını davet ettiğini düşünmüştüm. Eğer sizi

atladıysa, gecikerek ama çok içtenlikle özür diliyorum sizden."

"Atlamak mı?" diye yankıladı Elias. "Belki de öyle olmuştur. Ya da daveti almışımıdır ama o tarihte iş durumum çok sıkışık olmuştur. Şimdi düşünüyorum da—" İkna edici olmasını umarak elini alnına vurdu. "Annem hastaydı. Evet, annem hastaydı. Geçen yaz hafif bir zatürree geçirmişti."

"Parti yazın değildi, sonbahardaydı." Nina biraz sinirlenmiş görünüyordu, ama Elias'a sinirlenmediği belliydi. "Eh, yakında yemeğe gelmelisiniz. Sizi kendim davet edeceğim. Ama şimdi eve, kocamın yanına dönmem gerek. Başını üşüttü, yatıyor."

"Ama az önce—" Elias'ın ağzı açık kalmıştı. Babasının, *ağzına sinek kaçacak!* diye bağırdığını duyar gibi oldu, yiyeceği tokadın kulağında çınlamasını ürkerek bekledi.

"Evet?" diye sordu Nina.

"Üşüttüğüne emin misiniz?"

"Dimitri'nin evde tıklılıp kalması hayal değil, emin olun," dedi Nina suratını buruşturarak. "Hastalanınca karabasan yaşıyoruz sanki, yeni bir şey üzerinde çalışırken de öyle, şu anda bu ikisi bir arada. Mesele onun nasıl dinleneceğini bilmemesinde. Bazen onun çalışa çalışa öleceğini düşünüyorum."

"Dâhilerin sırtındaki yük," dedi Elias, alçak sesle. "Dünya onlara ne çok şey borçlu olduğunu asla anlayamayacak."

"Dimitri'nin bir dâhi olduğunu mu düşünüyorsunuz?" diyerek iç geçirdi Nina. "Zaman gösterecek bunu. Özel hayatında başkalarından farklı değil, tek farkı, biraz daha huysuz olması, pek konuşkan olmaması—" Lafını yarıda kesti, hemen yakınındaki dantellerin önünde pazarlık eden kadınların başlarının üstünden birine el etti. "Nina Bronnikova!"

Kalabalığın arasından ince uzun, esmer bir kadın çıktı. Nina Şostakoviç onu iki yanağından öptü, sonra Elias'a

döndü. "Size Bayan Nina Bronnikova'yı tanıştırayım, kendisi Kirov'da balerindir. Bu da Bay Eliasberg, Radyo Orkestrası'nı yönetiyor. Belki de tanışıyorsunuzdur."

"Sanmam." Nina Bronnikova'nın siyah saçları akşam güneşinde pırıl pırıldı. Tezgâh sahiplerinden birine yol verdi, yılankavi bir zarafetle hareket ediyordu, Elias'ın aklına bir balığı getirdi. *Yılanbalığı! Anne! Yemek! Alışveriş!* Kafası karmakarıştı. Samanpazarı'nda bir melek vardı! Siyah şallı güzel bir meleklerle tanıştırılınca insan ne söylerdi? Ama bir şey söyleyebileceği ânı kaçırmıştı.

"Kocamdan söz ediyorduk," dedi Nina Şostakoviç. "Bay Eliasberg onun bir dâhi olduğunu söylüyor."

"Rusların çoğu aynı fikirdedir." Nina Bronnikova gülümsedi. Ağzının üst tarafında, dudaklarına paralel küçük bir yara izi vardı.

"Rusların çoğu, soğuk algınlığına yakalanan bir dâhiye çay pişirmek zorunda değil. Ya da dört gece üst üste neden morina balığı yemesi gerektiğini anlatmaya. Ne de yarın futbol maçına gitmesini engellemek zorunda, bir gitse bağırmaktan sesi kısılır."

Elias bir şey söylemesinin zamanı geldiğini hissetti. "Ah, tabii ya, futbol!" Sesinin otoriter çıkmasını istemişti, ama daha çok karga sesine benzedi.

Nina Şostakoviç ile Nina Bronnikova ikisi birden aynı anda dönüp ona baktılar. "Futbol meraklısı mısınız?"

Elias gırtlaklarını temizledi. "'Meraklısı' demek biraz abartı sayılır. Ama ilgileniyorum. Yarınki maç iyi bir karşılaşma olacak."

"Tanıdığım erkeklerin çoğu gibi Zenit'i mi tutuyorsunuz?" Güneş arkasından vurduğu için Nina Bronnikova'nın yüzündeki ifade okunamıyordu.

"Tabii! İş durumum izin verdiği sürece burada yapılan maçları kaçırmam."

“Sahi mi?” Soğuk sesi, doğrudan doğruya o ateşli bakışların tam merkezinden yükselmmişti.

“Lokomotif Moskova’nın hiç şansı yok.” İçini yepyeni bir güven kaplamıştı. “Şimdi gözümüzü Dementiyev’den ayırmamalıyız.”

Nina Bronnikova şalını omuzlarına sıkıca sardı. “Ne kadar acıklı! Şimdi bu açık bir gerçek. Futbol gibi gaddar bir spor söz konusu olunca, dünyada akli başında tek erkek İvan Solertinski sayılır.”

Nina Şostakoviç güldü. “Hem de Dimitri gençliğinin büyük bir bölümünü futbolun bir sanat olduğu konusunda İvan’ı ikna etmeye çalışarak geçirmesine rağmen.”

Elias’ın yanakları kızardı. “Sanırım yoluma devam etmeliyim, yoksa bu akşam yemeksiz kalacağız.” Geriye doğru bir adım atınca arkasındaki tezgâha çarptı, tutunabilmek için elini uzattı, ama eli kauçuğa benzeyen ucuz havyarların içine battı. “Lanet olsun!” dedi, o ögle sonrasında ikinci kez. “Eh, hoşça kalın! Elimi sıkmak zorunda hissetmeyin kendinizi lütfen.” Gülmeye çabaladı. “Benim soğuk biri olduğumu duymuşsunuzdur.”

Yine de, Elias’ın yanından ayrılmadan önce iki Nina da onun elini nazikçe sıktılar. Nina Şostakoviç’in ayakları, kocasının bulunduğu eve giden en kestirme yolu gösterircesine tam karşıya, Nina Bronnikova’nın ayaklarıysa dışa dönüktü, parlak saçlı başını arkadaşının söylediklerini duyabilmek için yana eğmişti. O sözleri balıkçıların bağrıışmalarının arasından duyabilmek için Elias da kendini zorladı. “Nikolay Nikolayev mi?” dendiğini duyar gibi oldu. “Evet, harika bir adam. Çok acı bir şekilde dul kaldı. Kızına çok bağlı.” Bir iş için yazılan tavsiye mektubunu andırıyordu ya da bir mezar taşı yazısına benziyordu.

Elias eski bir çuval beziyle ellerini temizlemeye başladı. “Burada Nikolay yatıyor, kızına bağlı bir adam,” dedi.

“Burada Şostakoviç yatıyor. İşine, şöhrete ve futbola bağlı bir adam. Burada Eliasberg yatıyor–” Tırnağının altından zorlayarak biraz havyar çıkardı. “Burada Karl Elias yatıyor–” Ama kendi mezar taşı yazısını bitiremedi. Kendisi neye bağlıydı?

“Pis ellerinizi içine batırdığınıza göre şimdi bunun birazını satın alacak mısınız?” Tezgâh sahibi, kollarını kavuşturmuş, havyar kutusunun arkasında dikiliyordu.

“Alabilirim,” diye omuzlarını silkti Elias. “Bugünlerde satılan her şeyin tadı kauçuk gibi. Bence sizin balıkyumurtanız da başka şeylerden daha kötü değildir.”

Balıkçı kepçeyle sert sarı toplardan birkaç tanesini aldı. “Endişelenmeyin.” Deri kasketi öyle sıkıydı ki kaşları gözlerinin üzerine doğru bastırılmıştı; Elias’a taraz taraz gri saçların arasından baktı.

“Ne konuda endişelenmeyeyim?” Elias her konuda endişeliydi: Kariyeri, annesi, meslektaşlarının nefreti, tek başına ölme olasılığı – “Özür dilerim, ne dediniz? Bugün biraz dalgınım da.”

Balıkçı nemli bir paketi ona fırlattı. “Şu kız. Siyah saçlı olan. Herkesi ayrı öyle etkiliyor. Daha önce de gördüm. En iyi erkeği bile serseme çeviriyor. Sizin de şansınız yoktu.”

“Teşekkürler,” dedi Elias, kuyruk acısı hissetmeden.

“Alınmak yok. Tam bakılacak kız, hem de balerin.”

“Evet, balerin olduğunu biliyorum. Uzun bacakları bunun kanıtı.” Şaşırdı, midesi kasıldı. Bir balıkçıyla bir kadının bacaklarını mı konuşuyordu?

“Tuhaf bir rastlantı,” dedi balıkçı, “Pyotr Dementiyev’in lakabını düşünürseniz.”

“Kimin? Hangi lakap?”

“Sizin Zenitli futbolcunuz.” Balıkçı satamadığı balıkyumurtalarını bir çuvala doldurmaya başladı. “Ayakları öyle kıvrak ki, ona Balerin adını takmışlar. Bir daha sefere kızı

gördüğünüzde ona söyleyin bunu. Belki aranızda bir şeyler başlamasına yardımcı olur.”

Elias sarı balıkyumurtalarının çuvalın kara ağzından içeri boşalmalarını izledi. “Onu bir daha görmeyeceğim. Ben o tür çevrelere girmem.”

“Ne yaparsınız o zaman?” Adam çuvalı arkasında duran el arabasına yükledi.

“Ben yöneticiyim,” diye mırıldandı Elias.

“Neyi yönetiyorsunuz? Tramvay mı yoksa otobüs mü? Yorucu bir iş olmalı.”

“Yorucu mu? Bitkin düşürüyor insanı,” dedi Elias içtenlikle. “Oysa çoğu kişi sadece kollarımı sağa sola salladığımı düşünür.” Elindeki cıvık paketi havaya kaldırdı. “Akşam yemeğim için teşekkürler.”

“Tezgâhıma adeta düştüğünüz için ben teşekkür ederim.” Kaba bir kahkaha patlatan adam Elias’ın eline fazladan bir paket tutuşturdu. “Alın şunu. Benden. Bir türlü satamamıştım.”

“Morina balığı!” dedi Elias, sesi cılız çıkmıştı. “Çok teşekkür ederim.”

İçtenlikle söylemişti bunu. Balıkçının jesti, bir bakıma başka şeyleri telafi ediyordu: Aleksandr’ı ve kavgayı, Şostakoviç’le çarpışmasını ve ölümünden sonra arkasında ne yazılabileceğini bilmediğini anlamasını.

“Annem bayılacak buna,” dedi.

Dönüm noktası

Nikolay rahatsızlık hissederek uyandı. Boğazı yanıyor, gözleri acıyordu. Açık pencerenin önüne oturdu, elinde yarısını içtiği bir fincan kahve, yanında yarısını yazdığı bir tomar

rapor vardı, aşağıdaki çıkmaz sokakta bir sokak köpeğine eziyet eden Gessen'lerin çocuklarına yarım yamalak kulak veriyordu. *Ben hâlâ yarım bir insanım*, diye düşündü. *Bunca yıl sonra hâlâ yarı-gönüllü yaşamaktayım*. Midesi bu yüzden mi kasılıyordu? Yoksa kötü uyumuş, düşünde savaş sahneleri görmüş olması yüzünden miydi?

"Yere bastır!" Dar sokakta verilen talimatlar yukarıda duyuluyordu. "İpi kuyruğunun etrafına bağla!" Nikolay içini çekti, okuma gözlüğünü alnına kaldırdı, bir sigara yaktı. Savunmasız ve güçsüz olanlara saldırmak evrensel bir dürtü müydü? Geçenlerde, saplantıya varacak derecede gazete okumayı, radyo dinlemeyi azaltmak istemişti. Avrupa'da neler olup bittiğini tam olarak öğrenmek mümkün değildi, ama savaşların birbirinden farkı yoktu: Sıradan insanların ödediği bedel, yakıp yıkmalar ve yağmalar, her zamanki gaddarlıklar. Gerçekleri aramaya çalışmaktan vazgeçmek daha kolay olurdu, ama kendisini bundan kurtaramıyordu. Uzun zamandır yaptığı gibi dünyaya sırtını dönmek, ona acıdan başka bir şey vermemişti; ama artık bilgi düşkünü olmuştu. "En kötü şeylerin haberini almak," dedi kendine, "en kötüye hazırlanmak demektir." Ama buna tümüyle inanıp inanmadığına emin değildi.

Bugün, gözlerinin arkasındaki ağrı onu, ön odada tabutun açık durduğu, arkadaki odada bebeğin ağladığı o gerçekdışı beyaz günlere götürmüştü; oysa o sadece o bilinmeyen şehrin içine dalmak, karmakarışık hayatını geride bırakmak istiyordu. Şimdi bütün dünya allak bullaktı. Aşağıdaki dar sokakta köpek çılgınca havlıyordu, tam Gessen'lerin çocuklarına köpeği rahat bırakın diye bağıracaktı ki kolunun altında bir ekmele Tanya çıkageldi.

Nikolay irkildi. Tanya gelmeden ortalığı toplamayı ummuştuk, oysa bunun gülünç olduğunu biliyordu, berbere

gitmeden önce sakalına kendisinin şekil vermesi gibi yakışık-
sız bir nezaket duygusuydu. Tanya'nın sorusuna yanıt olarak
"Kahvaltı mı?" dedi. "Teşekkürler, ama ben yedim."

"Hiçbir şey yememişsin." Büfenin üzerinde iki günlük kirli
bulaşık yığılmıştı, ama Tanya evdeki karışıklığı yorumlamak-
ta deneyimliydi, oradaki tabakların birinin bile o sabah kulla-
nılmamış olduğunu pekâlâ da görüyordu. "Bütün o saçmalık-
lara yeniden başlamayacaksın, değil mi?"

"Soğuk aldım galiba." Nikolay öksürdü. "Boğazım biraz
kötü."

"Çok sigara içiyorsun." Tanya pencerenin kenarındaki kül
tablasını ve Nikolay'ın elindeki sigarayı aldı. "Sesinin, üzerin-
den at arabalarının tekerlekleri geçen çakıltaşları gibi çıkması-
na şaşmamak gerek."

Dar sokaktan güçlü bir havlama duyuldu, Sonya odasın-
dan dışarı fırladı. "Gessen'lerin domuzları ne işler karıştırı-
yor?" Pencereden o kadar sarktı ki korkan Nikolay onu ete-
ğinden yakaladı.

"Kesin şunu, çocuklar!" diye bağırdı Sonya. "Köpeği rahat
bırakın, yoksa hepinizin kıcına teneke bağlarım!"

"Yeter artık!" Tanya, Sonya'yı içeri çekti ve pencereyi çar-
parak kapattı. "Küfürlerini bütün mahallenin duymasına ge-
rek yok."

"Umurumda değil." Sonya kollarını göğsünde kavuştur-
du. "Güçsüzlere ya da hayvanlara eziyet edilmesine izin ve-
remem."

Kızın pençe pençe kızaran ciddi yüzünü gören Nikolay'ın
midesi yine kasıldı. Masanın kenarına tutundu, azarlayan bal-
dızına ve küçük, öfkeli kızına baktı. Bugün neyim var, diye
düşündü.

Bunları izleyen sessizliği sadece sert çavdar ekmeğini di-
limleyen Tanya'nın bıçağının sesi böldü. Sonya'nın yanakları

şışmıştı; patlayacak gibi görünüyordu. Nikolay umursamazmış gibi davranarak odanın öbür tarafına gitti ve piyanoda birkaç nota çaldı.

Hâlâ hiçbirini konuşmuyordu. Nikolay Boccherini'nin bir menüetiyle devam etti. Her nota, kötü çalınanlar bile, odanın buz gibi atmosferine küçük bir balta gibi indi, onu törpüledi, baskıyı hafifletti. Melodiyi bitirince Tanya'nın heybetli sırtına doğru konuştu. "Yarın Sonya'yı Daymiş'e'ye götürsem diyordum. Şehirdeki bu sıcak hava insanı pelte gibi yapıyor."

"Daymiş mi?" Bir koltuğa gömülmüş oturan Sonya doğruldu. "Ah, evet, daçaya gidelim!"

"Gelirken tereyağı getirebilirsiniz," diye homurdandı Tanya. "Kasabada ne aşk ne de para karşılığında alabiliyorum."

Ama Sonya'nın yüzü yine kararmaya başlamıştı. "Burada kalmalıyım. Mahalleyi şu Gessen çocuklarından korumalıyım."

"Onlarla konuşurum," diye söz verdi Nikolay. "Onlara artık teneke de yok, kuyruk da derim. O zaman şehir dışına gelirmisin?"

"Tabii gelirim!" Sonya sıçrayarak onun yanına geldi. "Ben Daymişeli bir tavşanım!" Masaya çarpınca Nikolay'ın kâğıtları yere saçıldı. Onları toplamak için eğildi, Nikolay da eğilince kafaları büyük bir gürültüyle tokuştu.

"Lanet olsun!" dedi Nikolay.

"Baba!" Sonya geri çekildi. "Bu sözü kullanmamamı söylersin bana hep."

"Kullanmamalısın da," dedi Nikolay, gözlüğünü kontrol ederken. "Ancak çok kötü durumlarda kullanabilirsin, örneğin gözlüğün neredeyse kırılacakken ve hâlâ yazacak elli beş raporun kalmışken. Ya da—" Kâğıtların arasından çıkan pusulayı çekip aldı, ne olduğunu görünce de inledi. "Ya da kolay sinirlenmesiyle ünlü bir meslektaşına futbol bileti götürmeye

söz verip bunu yapmayı unuttuysan!” Ceketine uzandı ve biletleri cebinde buldu. “Hemen telefon etmeliyim ona. O kalabalıkta stadyumda birbirimizi nasıl bulacağımızı Tanrı bilir.”

“Stadyum mu?” Soğuk kahvesini höpürdeterek içen Sonya, fincanını gürültüyle masaya bıraktı. “Futbol maçına mı gidiyorsun? Bay Şostakoviç’le mi? Ben de gelemey miyim?”

“Futbol çocuklara göre bir oyun değil,” dedi Tanya, elinde spatulası ayakta dikiliyordu. “Özellikle de küfürleri bütün mahallede duyulan kabadayılara göre hiç değil.”

“Sen karışmasana!” dedi Sonya.

“Sonya!” dedi Nikolay sertçe.

Sonya fırlayıp odasına gitti, kapıyı öyle bir çarptı ki yarıya kadar dolu kahve fincanı masadan yuvarlandı, kanepenin üzerine düştü.

“Hay canına yandığımın!” Tanya kaşlarını çattı. “Sözlerim için özür dilerim. Bugün neyim var, bilmiyorum.”

“Yaz ortası deliliği olabilir mi?” diye önerdi Nikolay, bir bez almak için mutfaka giderken.

“Ben temizlerim,” dedi Tanya. “Sen Bay Şostakoviç’in biletlerini götürmeye bak, Sonya’yı da odasından çıkart.”

“Bunlardan hangisinin daha zor olacağını bilmiyorum,” dedi Nikolay esefle.

Şostakoviç parmaklarıyla tempo tutarak oturuyor, Nikolay’ın aramasını bekliyordu. Telefon edebilirdi kuşkusuz, ama bir erkeğin yapmamasının daha akıllıca olduğu bazı şeyler vardı, özellikle de karısının pazardan dönüp mutfak musluğunun su akıttığını, yastıkların yere saçılmış olduğunu, iki çocuğun deli gibi koştuğunu ve hafif bir rahatsızlığı olan ve çocuklara sahip çıksın diye evde bırakılmış bir kocanın

ortalıkta görünmediğini gördüğü günde. Hatırlayınca korktu. Kan ter içinde ve boş ellerle merdivenden yukarı koşmuştu (Nikolay'ın bir işe yaramayan belleğine lanet olsun; radyo orkestrasının şefine ve sayfaları dağılan partiyonuna lanet olsun; Leningrad'daki tramvaylara ve sürekli gecikmelerine lanet olsun). Daha merdiven sahanlığındaiken bile Nina'nın emirler yağdıran sesini duymuştu –*Galina, yer bezini getir! Maksim, yastıkları kaldır!*– ve daha da sert bir sesle, *Nereye gitti bu babanız?*

Merdivende dururken, Nina döndüğünde neler olduğunu açıkça canlandırmıştı gözünde: Karısı yatak odasının kapısını itip açacak, boş yatağı ve el sürülmemiş karahindiba çayını görünce öfkeden köpürecek.

“Eee?” diye tekrar sormuştu çocuklara. “Babanız nereye gideceğini söyledi mi?”

Anahtar deliğinden içeriyi gözetleyen Şostakoviç, “Bilmediğinizi söyleyin,” diye mırıldandı. “Size söylediklerimi hatırlayın.”

“Babam... Radyoevi'ne gitti,” diye kekeleydi Galina.

Lanet olsun! Şostakoviç duvara bir yumruk indirdi. Evde huzur sağlanması uğruna çocukları sanki neden küçük bir beyaz yalan söyleyemezlerdi ki?

“*Sahi mi?*” demişti Nina buz gibi bir sesle. “Peki, neden oraya gitmesi gerektiğini söyledi mi?”

Kısa bir sessizlik oldu, Galina bir pot kırdığının farkına varmıştı. “Hayır.” Mutlaka başını iki yana sallıyor olmalıydı. Babasının hastayken ve yataktan çıkmaması gerekirken neden Radyoevi'ne koştuğunu bilmiyordu.

“Maksim!” Nina'nın sesi bu kez daha da sertti. “Babanız banyoyu sular içinde bırakmanıza, oturma odasını berbat etmenize neden izin verdi?”

“Fut!” diye ciyakladı Maksim, sesi korkuluydu. (Anlaşılr

bir şeydi bu: Şostakoviç'in de avuç içleri terliyordu.) "Fut, fut--"

"Futbol mu? Futbol bileti almaya mı gitti?"

Şostakoviç o güne kadar bir volkan görmemişti ama o âna çok uygun düşen bir imge olabilirdi: Sallanan, titreyen, kor ateşle sel gibi akan lavlar ve fışkıran küller. Evde bir süre kasvetli bir havanın hüküm süreceğini sıkıntıyla anladı.

"Doğru!" Galina ile Maksim bir ağızdan söylemişlerdi bunu. "Futbol!"

Eve girmek için bütün cesaretini toplamıştı Şostakoviç, bilet almadan geri dönmüş olduğunu gösterircesine boş ellerini iki yana açması bir bakıma kendini daha az suçlu hissettirdi. Sessiz duran telefona bakarken, iyi bir maç olur umarım, diye düşündü. Dün akşam yaşadıklarını telafi ettirecek iyi bir maç. Tavaların birbirine çarpmasını, Nina masada önüne bir kutu dolusu çatal bıçağı boşaltırken çıkan korkunç sesi hâlâ duyar gibiydi. "Yemek mi istiyorsun?" Bir öbek tabağı masaya öyle bir indirdi ki, en alttaki paramparça oldu, uzun beyaz kırıklar etrafa dağıldı. "İşte yemeğin, seni, zavallı hasta adam!" Kucağına, içindekini sızdıran bir kâğıt paket bırakıldı. "Morina balığı!" dedi Şostakoviç, öksürerek. "Çok teşekkür ederim."

Sonunda! Telefon çalıyordu. Nina kitaplığın yanında durmuş, bir ders kitabı ararmış gibi yapıyordu, sırtı dimdikti. "Ben açarım," dedi Şostakoviç, karısı yatak odasına girip kapıyı çarparak kapatırken o da almacı kaldırdı.

"Çok özür dilerim." Nihayet aramıştı Nikolay, çok özür diliyordu. "Gerçekten üzgünüm. Belleğim zayıftı, daha da zayıflıyor. Neredeyse bunamak üzereyim."

Nikolay asla bahane bulmaz, hatalarını itiraf ederdi – bahane bulmakta usta olan Şostakoviç'in hayran olduğu ve imrendiği bir nitelikti bu. *Ben neden daha gözüpek ve daha dürüst*

olamıyorum? diye düşündü. *Neden başkalarına benzemiyorum?* Günlerdir yeni bestesi üzerinde hiçbir çalışma yapmamıştı, duyduğu suçluluk ve huzursuzluk yoğunlaşıyordu. “Biletleri aldığını söyle,” dedi, Nikolay’ın özürlerini yarıda keserek, “o zaman bağışlarım seni. Dürüst olmam gerekirse, tek amacım Zenit’in maçını seyretmek değil, aynı zamanda” –yatak odasının kapısına bakarak sesini alçalttı– “bu tımarhaneden de kaçmak.”

“Sen de mi?” Nikolay güldü. “Belki de gündönümüdür. Sana acıyorum, yakında biletlerin elinde olacak. Nerede buluşalım?”

Sonya kapısını biraz aralayıp güle güle diyecek kadar yumuşamıştı.

“Senin için fazladan bir biletim olmadığı için beni bağışla,” dedi Nikolay, sabahın büyük bölümünü özür dileyerek geçirdiğini fark etmişti.

“Küfürler eden bir kabadayıyı alır mıydın yanına?” Sonya hâlâ biraz tehlikeli görünüyordu, meydan okurcasına çenesini havaya dikmişti.

“Yanımda fazladan bir kabadayı olması beni hep sevindirir,” diye ona güvence verdi Nikolay. “Ne kadar çok kabadayı olursa o kadar neşeli olur.”

“Fazladan bir bilet olsaydı bile stadyuma gelemezdim, çok işim var. Beni bekleyen işleri görüyor musun?” Hafifçe yana çekildi, yere saçılmış, üst üste yığılı, devrilmek üzere olan kitapları gösterdi. “Sen döndüğünde kitaplığım alfabetik sırada düzenlenmiş olacak.”

Nikolay etkilenmiş göründü. “Ya oyuncakların?” diye sordu, pelüş hayvan ve porselen öbeklerine bakarak.

“Onlar daha önce ayakkabılarımı koyduğum küçük odaya girecekler. Yatağın altına koyacağım.”

“Oyuncaklarını göz önünden kaldırıyor musun?” Biraz rahatsız olmuştu. “Yatmaya giderken onların eksikliğini duyamayacak mısın?”

“Onların da uykuya ihtiyacı var. Bu beyaz geceler onları gerçekten de bitkin düşürüyor.” Nikolay’ı öptü. “Maçta kendine dikkat et. Eve döndüğünde görüşürüz.”

Nikolay sokağa çıktığında gözlerinin arkasındaki sancı yeniden bastırdı, bu sefer çok daha kötüydü. Güneş, pencere camlarını insanın gözünü alan aynalara benzetmişti, Nikolay elini gözlerinin üzerine koydu, yalpaladı. Bodrum kattaki bir evin penceresinden bir radyo sesi geliyordu.

Alışkanlıktan, radyoya kulak verdi. Son birkaç gündür duyduğu söylentiler tedirginliğini artırmaya yaramıştı. Ama şimdi acele etmeliydi. Şostakoviç bekliyor olmalıydı. Parmaklarını yakasının altına soktu, biletlerin göğüs cebinde olup olmadığını onuncu kez kontrol etti, zorlukla yürüdü.

Donskaya Sokağı’nın öbür ucunda Şostakoviç’in ufak, kara silüetinin her zamanki tavrıyla sağa sola gittiğini, en sevdiği bankın çevresinde dolaştığını görebiliyordu.

“Çok özür dilerim!” diye seslendi, sesini duyurabilecek mesafeye geldiğinde.

Ama Şostakoviç hiç öfkeli değildi, gözleri beklentiyle parlıyordu. “Kendimi okul kaçağı gibi hissediyorum!” Başının ön tarafındaki bukle alına düştü, yüzü al al oldu. “Aslında burada olmamalıydım.”

“Evde sorun mu var?”

Ama Şostakoviç telefonda o kadar korkulu konuşmasına neden olan şeyi unutmuş görünüyordu. “Hayır,” dedi, elini kaldırarak, “sadece okuyup not vermem gereken bir sürü kompozisyon kâğıdı var, Venyamin Fleischman’a da

önümüzdeki haftadan önce çalışma notlarına bakacağıma dair söz verdim.”

“Fleischman mı? Konservatuvardaki bütün kızların âşık olduğu şu sıska sarışın oğlan değil mi o?”

Şostakoviç başıyla doğruladı. “Ama kendisine deli olan kızların farkında değil. Zavallı pek masum.” Bir an bir kurda benzedi, gözleri ışıldadı; Leningrad’daki zengin ve güzel kadınların pek çoğunun neden onun büyüüne kapıldıkları kolayca görülebiliyordu. “Müthiş yetenekli, ama aşırı mütevazı, kendine güveni de yok. Bir operaya başlattım onu, kendisine verdiğim Çehov’un bir öyküsünü temel alacak.”

“Çehov ha! O zaman ona yazarın eleştirmenlere verdiği sert yanıtları da anlatırsınız.”

“Sana kahve sunulduğunda içinde bira aramaya kalkışma! Evet, üzerine saldıran Leningradlı akbabalara karşı derisini kalınlaştırması gerekecek. Bununla birlikte, ‘Rothschild’in Kemanı!’ bir opera için mükemmel bir kalıp.” Şostakoviç mutsuz görünüyordu, bir an önce eve dönüp yetenekli öğrencisini en sevdiği yazar konusunda bilgilendirmeye başlamak ister gibiydi.

Nikolay başını kaldırıp tam tepedeki güneşe baktı. Biletleri Şostakoviç’in burnunun dibine uzattı. “Öyle zamanlar olur ki çalışmamak gerekir. Bugün de onlardan biri.”

“Haklısın. Gecikmemeliyiz! Haydi gel.” Köşeyi dönüp Mandelstam Sokağı’na saparlarken Şostakoviç adımlarını hızlandırdı. “Futbol sezonunun en önemli maçı bizi bekliyor!”

“Sezonlardan söz açılmışken,” dedi Nikolay, soluğu kesiliyordu. “Eliasberg’in bu yıl orkestrasıyla neler yapacağını merak ediyorum. Dün provalarının baş kısmına kulak misafiri oldum, berbattı.”

“Eliasberg mi?” Şostakoviç gözlerini stadyumun yüksek yeşil çatısına dikmişti. “Ah, radyo orkestrasının şefi? Onun

alışmalarını bilmiyorum. Mravinski bana yetiyor." Elini gözlerine siper etti, karşılarındaki ana giriş kapısına baktı. "Neler oluyor orada? Kargaşa çıkmış galiba."

"Dimitri! Nikolay!" Ses arkalarından gelmişti. Solertinski'ydi, onlara doğru koşarken geniş ceketı pelerin gibi uçuşuyordu.

"Ne oluyor-?" şostakoviç bakakaldı. "Solertinski, koşuyor mu?"

Solertinski'nin ayaklarının altındaki taşlar sağa sola sıçradı. Kesik kesik soluk alıyor, sesi uzaktan bile duyulabiliyordu.

"Fikrini mi değiştirdin?" diye seslendi şostakoviç. "Zenit'in böyle koşarak gelmeye değdiğini sonunda anladın galiba?"

Ama Nikolay onun kolunu yakaladı, koşan kendisiymiş gibi kalbi göğsünden fırlayacaktı neredeyse. "Korkarım ki – aman Tanrım, korktuğum şey galiba."

Sonra Solertinski onlara yetişti, yüzünden ter akıyordu. İki büklüm oldu, soluk almaya çalıştı. "Sizi – takip – ettim," diye soludu. "Buraya – geleceğinizi – biliyordum."

şostakoviç kaskatı kesildi. "Ne oldu?"

Doğrulup hazırola geçerken Solertinski'nin göğsü kal-kıp iniyordu. "Az önce duyuruldu. Hitler saldırmış. Rusya Almanya'yla savaşa girmiş."

İKİNCİ BÖLÜM

1941 Yazı



Kazak ve ölen delikanlı

Dimitri Şostakoviç on bir yaşındayken, 1917 yılında, gözle-
rinin önünde bir çocuğun öldürüldüğünü gördü. Şehir altüst-
tü, kötü ve tehlikeli bir yer olmuştu, annesi de onu olabildiğin-
ce evde tutmaya çalışıyordu. Ama son bir yıl, müzik derslerine
katılmak rutin halini almıştı ve o da rutinlerden hoşlanıyordu;
ancak öyle ilerlenebilirdi. Ne var ki müzik okulunun müdü-
ründen hiç hoşlanmıyordu.

"Bana çok saygısızca davranıyor," diye yakındı Mariya'ya,
kız yatağının üzerine oturmuş saçlarını tararken.

"On bir yaşındasın sen." Mariya on dördündeydi, yaşça
büyük olduğunu hissettirip insanı kızdırıyordu. "Bay Gliasser
yetişkin biri ve bir uzman. Onu dinlesen iyi olur."

"Yetişkin biri olabilir ama uzman olduğuna inanmıyo-
rum." Dimitri, Mariya'nın elindeki sıcak balmumu dolu kabı
çekip aldı, kız onunla saçlarını ovmak üzereydi. (Saçlarının
kıvrıcıklığı kalıtımsaldı ve yeniyetme çağında annesi Sofia
Vasiliyevna Şostakoviç'e duyduğu öfkenin bir kısmı da bu
yüzdendi.)

Dimitri parmaklarını birer birer erimiş balmumuma soktu,
beyazlanan uçlarını gösterdi. "Gliasser, Bach'ı geri zekâlılar
gibi alıyor. Makine gibi. Ben en kötü günlerimde bile o ihti-
yardan daha iyi çalarım Bach'ı."

Mariya kabı geri aldı. "Benim öğretmenimden daha iyi.
Çok ünlü."

"Çok ünlüydü," diye düzeltti Dimitri, "kırk ya da elli

yıl önce. Geçmişine fazla güveniyor. Durmadan Fux şöyle, Bellermann böyle, Yavorski şöyle deyip duruyor. Müziğini ders kitaplarına dayandırıyor. Çıkamaz sokak bu." Odanın köşesindeki piyanoya gitti. "Chopin prelüdümün açılışını şöyle çalıyordum—" Balmumuna bulaşmış yapışkan parmak uçlarıyla si bemol minör prelüdü çalmaya başladı. "O da bana bu şekilde çalmaya devam edersem sınavı geçemeyeceğimi söyledi. Sonra da şöyle çalmamı istedi!" Taburede dikleşti, Gliasser'in yüzündeki huşu dolu ifadeyi daha iyi hatırlayabilmek için gözlerini yumdu, bedeninin öğretmeninin bedenine dönüşmesini hissetti. Kolları gerildi, parmakları sertleşti, pedalların üzerindeki ayakları büzüldü, yetmişlik birinin ayakları oldu. Bu ona özgü bir beceri olduğundan tuşlar da onun parmaklarının altında değiştiler, farklı birine yanıt verir gibiydiler.

"Büyüklerinle alay etmemelisin." Ama Mariya gülüyordu, sesi de büyüklerinki gibi çıkmamıştı, kendi sesiydi.

Kapı çarpılarak açıldı, Dimitri oturduğu yerde döndü, ama elleri Chopin'in ezgilerini gürültüyle çalmayı sürdürüyordu.

"Dimitri, ne yapıyorsun Tanrı aşkına?" Annesi eşikte duruyordu, kollarını kavuşturmuş, kaşlarını çatmıştı. "Chopin'e böyle davranamazsın."

"Gliasser oluyorum anne."

"Çokbilmiş bu," dedi Mariya, bir kez daha ihanet ederek, suçunu ele vermesin diye balmumu kutusunu bir koltuğun arkasına tekmeledi.

"Öyle bir öğretmenin olduğu için şanslısın" diye oğlunu azarladı Sofia Şostakoviç, oğlunun mekanik çalışını bastırma-ya çalışarak. "Babanla ben büyüklerinle, senden daha iyi olanlarla alay edesin diye fedakârlıkta bulunmuyoruz."

"Ben de aynısını söylemiştim." Mariya pencereye gitti, on altı yaşındaki yakışıklı Goga Rimski-Korsakov'u görmeyi umuyordu.

Dimitri çalmaktan vazgeçti, parmak uçlarındaki donmuş balmumunu çıkarmaya girişti. "Gliasser bir dinazor. O geçmiş, bense geleceğim. Değerini kanıtlaması için ona haziran ayına kadar zaman tanıyorum." Başını kaldırıp baktığında annesinin ağzının şaşkınlıkla, sinek bekleyen kurbağa gibi açıldığını gördü. "Ne oldu? Ben sadece gerçeği söylüyorum." Taburesini gıcırdatarak geriye itti. "Merak etme. Gliasser'in mükemmel bir Bechstein'ı var, ben de acele edip ondan vazgeçmeyeceğim."

Uzun kış ayları boyunca, Petrograd'ın sokakları kaosa bulanırken derslere devam etti. Şubat geldiğinde babası hastalandı, evin arka tarafındaki küçük odada yattı.

"Boğazında ufak bir sorun var," dedi annesi, babasının Çigan şarkılarından birini dinlemek isteyen Zoya'ya. "Ama ciğerlerinde şarkı söylemesine yetecek kadar hava yok."

İçerde koşullar yeterince kötüydü; dışarıda, buz tutmuş sokaklar ateşe veriliyor, dükkânların vitrinleri kırılıyor, kaldırımlarda cam parçaları ve buz ıslıl ıslıl parlıyordu.

"Derse gitme Dimitri." Sofia Şostakoviç, Mariya'nın çoraplarını onarıyordu, yün çoraplar delik deşikti. "Bugün evde kal."

Dimitri kararlı bir tavırla kitaplarını masaya sertçe koydu. Annesi iyi bir piyanist ve iyi bir öğretmendi, ama amatördü. Şu artık belli olmuştu – zirveye çıkmak için neye ihtiyacı olduğunu annesi anlamıyordu. Bir şeyde kendini geliştirmenin tek yolu onun üzerinde her gün çalışmaktı. Köhne, yaşlı Gliasser'den ne kadar hoşlanmasa da şimdilik daha iyi bir seçeneği yoktu. "Bugün hava soğuk," dedi, ayakkabılarının üzerine şosonlarını geçirmek üzere eğilirken. Laf olsun diye söylememişti bunu; o kaskatı lastiğin içine ayaklarını sokarken parmakları zorlanıyordu.

"Dediğimi duymadın mı?" Annesinin sesi daha da kararlıydı, çocuğun ayak bileklerini yakaladı, kapıya gitmesine

fırsat vermeden engellemek istiyordu. "Anlayamayacak kadar küçüksün. Değişiklikler kapıda. Dışarısı tehlikeli. Şehir artık sokakta yürünemeyecek kadar güvensiz."

"Yürümeyeceğim, koşacağım." Gözlerini annesinden kaçırdı. "Okula koşarak gideceğim. Başka türlü eve ekmek getirebilir miyim?" Az kalsın 'Petrograd'daki en iyi piyanist olabilir miyim' diyecekti, ama annesinin gönlünü almanın en iyi yolunun tutkusunu açıkça göstermek olmadığına farkına vardı. Ağır hasta bir koca ve üç aç çocukla kalan Sofia Şostakoviç'in parasız bir gelecekte duyduğu korku, görünüşe göre çocuğun en uygun müttefikiydi.

Zoya arka odadan koşarak geldi, yumuşak yanakları mermer gibi hareliydi. "Babam bana masal da anlatmıyor! Ne şarkı, ne masal. Neyi var babamın?" Yere çöktü, yüzünü annesinin eteklerine gömdü.

Dimitri boğulur gibi oldu. Bütün bunlara sırtını dönmekten, buz gibi soğuk merdivenlere koşmaktan, aile sorunlarıyla dolu olmayan havayı solumaktan başka bir şey istemiyordu. Ayakkabı rafına ayaklarını sürterek durdu orada. "Babamız iyileşecek," dedi ortaya. Metalik sürtünme sesi neredeyse bir çellodan çıkan la sesi gibiydi. Yüreğinin hafiflediğini hissetti, tıpkı kışın takılan ağır perdeler açılırken havanın hareket etmesi gibiydi. *Kırt, kırt*. Evet, kesinlikle la sesiydi. Eğer tempolu çalarsa bu bir başlangıç olabilirdi, şunun-

Ama Zoya ağlamaya başlamıştı, annesi Mariya'nın çoraplarını, karmakarışık iplik yığınının üzerine bıraktı. "Çok soğuk bir kış geçiriyoruz, ondan," dedi, avuturcasına. "Babanın çalıştığı fabrikadaki soğuk yüzünden. İlkbahar gelse iyileşecek."

Dimitri ağlayan kardeşinin ve yalan söyleyen annesinin yanına gitmek için kendini zorladı; sonra durdu, sallana sallana arkadaki yatak odasına gitti. Kapısı aralıktı, içeriye göz attı. Pencereye kahverengi bir battaniye tutturulmuştu -

annesinin sobadan yayılan cılız sıcağı koruma ve dış dünyadaki eksi yirmi iki derecelik soğuğu içeriye sokmama girişimi. Odadaki ışık bulanık ve donuktu. Orada, kirli bir havuzun dibindeymiş gibi yatıyordu babası, sıska omuzlarının kemikleri ince bir battaniyenin altından belli oluyordu, başı neredeyse görünmüyordu. Solukları, testereyle odun keserken çıkan ses gibiydi, gürültüsü çok, sonucu azdı.

“Baba?” Ama Dimitri’nin sesi neredeyse duyulmuyordu. Yeniden denedi. “Baba?”

Babası onu duymamış gibiydi. Dimitri oturma odasına döndü, kitaplarını aldı. “Akşam görüşürüz,” dedi hemen ve utançla karışık bir ferahlama duygusuyla sahanlığa çıktı.

Merdivenlerden hoplaya zıplaya, basamakları ikişer ikişer atlayarak indi. *Her şey yolunda*, diye kendine güvence verdi. *Eğer bir profesyonel olacaksan, hiçbir şey seni engellememeli: Ne cesaretsizlik, ne kibarlık. Ne ailedeki hastalıklar ne de merhamet.* Sokak kapısına gelince iyi bildiği ıssızlığa baktı. Kömürleşmiş metal kirişler, mezarlıkta saklanan ölü kemikleri gibi birbirinin üzerine atılmıştı. Sokakta bir araba için için yanıyordu, yağan kar alevleri boğuyordu. Şehir tarafından bağırımlar, çalan düdükler ve silah sesleri duyuluyordu. *Ne yağmalar ne de ayaklanmalar durdurmalı seni*, dedi, kürklü şapkasını kulaklarının üzerine çekerek, *ne de siyasi protestolar. Bu tür şeyler seni etkilememeli.*

Annesi haklıydı – neler olduğunu gerçekten anlayamıyordu, ama insanların açlık çekmekten, fırınların kapısında saatlerce kuyrukta beklemekten, sadece köpeklerin yiyebileceği sakatat artıkları almak için kasapların kapılarını aşındırmaktan bıktıklarını biliyordu. Mariya’nın dediği gibi, Petrogradlılar tahammüllerinin sınırına gelmişlerdi, küflü ekmek yemeye, tereyağının ya da yumurtanın tadını unutmaya kadar varmıştı iş. Dimitri’nin midesi gurulduyordu, yediği tek şey yarım

kâse sulu lapaydı. Lapasını kaşıklarken annesi onu seyretmişti, Mariya kaşlarını çatarak kâsesine bakmış, Zoya suratını buruşturmuştu. "Babanız yakında işinin başına dönecek," demişti annesi. "Bu karışık günler yakında sona erecek."

"Yakında biz açlıktan öleceğiz," diye mırıldandı Mariya, Konservatuvar'daki iyi yürekli öğretmeni bazen ona fazladan ekmek veriyordu, o da ekmeği eve getirip beşe bölüyordu.

Dimitri yakasını kaldırdı, kitaplarını taşıdığı deri kayışı omzuna astı, yola koyuldu. Derslerin daha ne kadar devam edeceğini bilmiyordu; Konservatuvar'daki düzenli yönetimi bile etkileyen bir gerginlik, bir kopukluk vardı havada. Köşeyi dönüp Nevski Prospekt'e saparken durdu, ağzı açık kalmıştı. Önünde sırtlardan oluşan bir duvar vardı. Sokağı bir yandan öbür yana, ağır ağır ilerleyen insanlar doldurmuştu, ayrı ayrı bedenler değil de sanki kabaran tek bir bedendi hepsi. Durakladı, sonra aralarına daldı, insanların dirseklerinin altından eğilerek geçti. İki kez, yanbaşında kızarmış iri ellerdeki tabancaları gördü.

Doğruldu, soğuk havayı içine çekti. Yanındaki kadına "Neler oluyor?" diye sordu. "Lütfen, söylesenize neler oluyor?"

"O gün geldi!" Kadın ona bakmamıştı bile. "Bugün onları yeneceğiz!"

İlerleyen kalabalığın yanındaki bir vitrin paramparça edildi. İnsanlar kükreyerek karşıladılar bunu.

İleride bir yerde üç el silah sesi duyuldu. Kadın Dimitri'yi yakaladı, kaba parmakları çocuğun ensesine kenetlendi. Kadının dudaklarından tükürükler sarkıyordu; ağzı karanlık bir mağaraydı, dişleri kırılmış, kararmıştı. "Evine git! Çocukların burada işi yok!"

Dimitri büzüldü, kadının çılgın heyecanı onu ürkütmüştü. "Bırak beni!" Kadının ellerinden kurtuldu, kalabalığın arasından koşarak geçti – ama geriye dönmedi, öne doğru ilerledi.

Bir delikanlının düştüğünü görünce kendisi de düşmüş gibi oldu. O kadar yakındaydı! Çocuğun çenesindeki kılları görecekti, ter kokusunu duyacak, çatlak sesiyle "İşçilere ek-mek!" diye bağırdığını duyacak kadar yakındı. Ama Kazak karşılarında belirmişti. Gri bir yağmur gibi inen kar tanelerinin içinde ışıldayan kılıç havaya kalktı, sonra yukarıdan aşağıya indirilen bir keman yayı gibi ustaca, şaşmadan, kusursuzca yardı havayı.

Omuzlarıyla ensesinin ortasından ikiye bölünen delikanlı ses çıkarmadan yere düştü. Ağzından fışkıran kan dişlerini boyuyordu. Birkaç saniye içinde kalabalık onun çevresini aldı, gözlerden gizledi. Ama Dimitri, çığlıklar atan kadınlarla küfürler savuran askerlerin arasından geçerek, sapanla taş atan çocukları, korkudan çıldıran kızları kenara iterek çoktan hızla kaçmıştı.

Durduğunda boş bir dar sokaktaydı. Üst üste yığılmış kasaların arkasına çömeldi, başını çürük tahtalara dayadı. Orada saklanmış durumdayken bir davulun tok seslerini duyabiliyordu. Nerden geliyordu bu ses? Duyduğunun, kendi dehşet içindeki kalbinin atışları olduğunu anlaması birkaç dakika sürdü. Tahtalardan oluşmuş duvara yaslandı, ağzından flüt sesine benzer bir ağıt yükseldi.

Soğuk, şosonlarının ve çoraplarının altına nüfuz edene kadar, bacaklarından yukarı çıkana kadar kaldı orada. Ayağa kalktı, ama hareket etmekte zorlanıyordu. Yanaklarını sildi, şapkasını başına iyice geçirdi, sonra başka bir gidiş yolu bulabilmek için dar sokaktan dışarıya göz attı. Petrograd'a çöken kaosa rağmen kompozisyon dersi yapılabilirdi belki. Arkaya, Nevski Prospekt'e baktı, gökyüzü hâlâ dumandan görünmüyordu. "Bu yıl, ya da gelecek yıl, ya da on yıl içinde," diye söz verdi, ölen delikanlıya, "senin hikâyeni müziğe geçireceğim. Cenaze Marşın olacak senin. Unutmayacağım."

Yalan söylemeye çalışmak

Elias'ın canı sıkılıyordu. Bir yanıyla şaşkındı: Nasıl olur da bu kadar hareketli bir şehirde bulunmasına rağmen kendini bu kadar sıkıntılı hissedebilirdi? Leningrad'ın dışında çukurlar kazılmıştı, şehrin içinde siperler hazırlanıyor, çatılara silahlar yerleştiriliyordu. Bu sabah, büyük bir heykelin kaidesinin çevresini kazın on-on iki adamın yanından geçmişti, karıncalar gibi çalışan, kalaslar taşıyan başkaları da vardı. Heykeli korumak için tahta bir kalkan mı hazırlıyorlardı? Yağmadan mı çekiniyorlardı ya da bombalardan? Soru sormaya cesaret edemeyen Elias onların etrafından dolaşmış ve yoluna devam etmişti. Kaytaran biri gibi, budala gibi hissetmeye başlamıştı kendini.

Kendisi burada, iyi bildiği, alçak tavanlı salonda oturmuş, annesinin gürleyen sesini dinlerken, açık duran kanalizasyonlardan korku sızıyor, pazar yerlerine ve meyhanelere doluyordu. Yine de Elias esnerken suratının ikiye ayrılacağını, can sıkıntısının basıncıyla gözlerinin kan çanağı gibi olacağını hissetti.

"Haziran ayından hep korkmuşumdur. Bütün kötü şeyler hazıranda olur." Annesi koltuğunda sallandı, ama koltuk sallanmaya uygun değildi, ayakları döşemeye rastgele vuruyordu. "Peter dayın hazıranda öldü, Ester teyzen de. Baban hazıranda ölmekten kıl payıyla, yirmi dört saatle kurtuldu. Ve şimdi – şimdi de hazıranda savaş çıktı!" Bu son söylediğinin üzüntüsüyle koltuğunda öyle hızlı sallandı ki neredeyse arkaya devriliyordu.

"Anne," dedi Elias, "fark ettin mi bilmem ama, oturduğun

koltuk, sallanan türden değil." *Ve sen*, diye eklemek geldi içinden, *kafayı iyice üşüttün*. Hitler ve Hava Kuvvetleri'nin, kendi kör inancına göre mi hareket ettiklerine inanıyordu gerçekten?

Annesi ona aldırmadı. "Hazirana girerken hep sinirli olurum. Bitene kadar soluğumu tutarım. Tabii sorun, Gregoryen takvimi kabul edildiğinde başladı. Bütün o değişiklikler, tarihlerle ve isimlerle oynamalar. Kalıcılık açısından hiç de iyi olmadı."

"Evet, anne, Lenin'i suçlayalım öyleyse. Bir sürü şey için uygun bir günah keçisi – bu karmaşayı da neden ona yüklemeyelim ki?"

"Karl! Bu savaşın suçu hiçbir Rus'a yüklenemez! Nasıl söylersin böyle bir şeyi?" Oğluna ağzını sabunla ovalamak istercesine baktı, tıpkı sekiz yaşındayken, haftalık pasta hakkını bir oturuşta yiyen teyzesine 'açgözlü domuz' dediğinde yaptığı gibi.

"Böyle ağız dalaşı yapmamalıyız." Elias derin bir soluk aldı. "Gelecekte bizi nelerin beklediğini bilemeyiz. Ama doğal olarak senin için kaygılanıyorum. İşten eve dönerken yeni tahliye politikası hakkında biraz araştırma yaptım. Diyorlar ki—" Kendini zorlayarak devam etti. "Anlaşılan gelecek haftadan itibaren yaşlıları Leningrad'dan trenlerle göndereceklermiş."

Birden sessizlik çöktü odaya, o kadar ki ensesindeki kıkırdağın çıtırtısını duydu Elias. "İyiliğiniz için," dedi. "Bunu anladığına eminim."

Annesi hem üzgün hem isyankâr görünüyordu. Elias ayağa kalktı, ona sarılmak istedi. Uzun zamandır bu kadar yaklaşmamıştı annesine; bedeni içi gelişigüzel doldurulmuş bir şilte gibiydi, omuzları çökmüş, gövdesi ağırlaşmıştı. Annesinin nemli, kırıksık cildinin kokusunun doğurduğu vicdan azabı ve korku, Elias'ın gücünü kırdı.

"Senden ayrılmayı kabul etmiyorum." Oğlunu sıkı sıkı

tuttu. "Ne olursa olsun birlikte kalmalıyız. Biz bir aileyiz."

"Artık geniş bir ailenin parçasıyız." Sözleri kendi kulaklarına bile bir propaganda afişindeki sözler gibi geldi. "Hepimiz Leningradlıyız ve bu birleşik güçten destek almalıyız."

Annesi ona deli görmüş gibi baktı. "Birbirimizden başka kimsemiz yok, salak çocuk! Sadece biz!" Solmuş perdeyi, partiyon yığınlarının altında bel vermiş rafları, tek kalmış parçalardan oluşan tabakları işaret etti. "Burası bizim yuvamız ve ben buradan ayrılmak istemiyorum. Ayrılmayacağım."

Elias, hoş olmayan gerçekleri dile getirmekten hiçbir zaman vazgeçememişti. ("İltifat etmeyi bilmiyorsan nasıl eş bulacaksın kendine?" diye sormuştu annesi kaç kez.) "Yuva gibi kalmayabilir yakında," dedi.

"Ne demek istiyorsun?"

"Şehrimiz savunmasız durumda. Almanlar batıdan, Finliler de kuzeydoğudan saldırırlarsa sadece dış dünyayla ilişğimiz kesilmeyecek, aynı zamanda içeride hapsolacağız. Aslında kendi evlerimizde sıkışıp kalacağız. O zaman porselen tabakların sana ne yararı olacak?"

"Ama ordumuz çok güçlü," dedi annesi, sesi titreyerek. "Bizimkiler mutlaka Almanları durdururlar ve malımızı mülkümüzü korurlar, değil mi?" Sanki her an Nazi askerleri içeri dalıp Elias'ın babasının en güzel çizmelerini sergilemek üzere hazırladığı dolabı alıp götüreceklermiş gibi kaygılı gözlerle kapıya baktı.

Elias kitap rafına gitti ve bir kitap arar gibi yaptı. Annesinin yüzündeki ifadeye bakmaya artık tahammül edemiyordu. Sonraki aylarda neler olursa olsun, annesinin yüzünün bir hayalet gibi kendisine huzur vermeyeceği günlerin geleceğini hissediyordu.

"Belki korurlar bizi," dedi, boğazını temizleyerek. Elinden ancak bu kadarcık yalan söylemek gelmişti.

Konyak, sohbetler ve temmuzun on ikisi

İçerinin havası tabaka tabaka sigara dumanı ve boğuk seslerle doluydu. Şostakoviç oturduğu yerde gözlerini masadaki uzun bir çizige dikmişti. "Beni reddettiklerine inanamıyorum. Nasıl yapabilirler bunu?"

"Çünkü," dedi Solertinski, "Rusya'nın en yetenekli evlatlarından birinin vurulup ölmesini istemiyorlar."

"İyi göremiyorum da ondan!" diye homurdandı Şostakoviç. Gözlüğünü çıkardı, Solertinski'nin elindeki *Pravda*'nın manşetine baktı. Harfler dağınıktı, görüş açısının kenarına doğru kayıyorlardı. "Le—" diye kekeledi. "nin—" Ama bu yaptığı duman halkalarını yakalamak gibi bir şeydi. Gözlüğünü burnunun üstüne iter itmez harfler okunabilir düzgün satırlar haline geldi. *Leningrad'daki Çocuklarla Yaşlıların Şehirden Tahliye Edilmesi Planlanıyor.*

Gazeteyi bir kenara attı. "Şehrin yarısı gidince öteki yarısının savaşa katılması gerekecek. Ben yeniden başvuracağım. Beni iki kez reddedecek kadar budala olamazlar."

"Budala olan sensin," diye itiraz etti Solertinski. "Elinde silahla ortalıkta dolaşmanın ne yararı olacak? İki buçuk metre-den bir otobüsü vuramazsın, nerede kalmış bir Alman'ı. Bırak da askere alınmaya uygun vatandaşlar işlerini yapsınlar, biz de kendi işimizi yapalım. Mücadele günlerinde kültür alanındaki insanların yapacak çok işi olur." Konyağından iri bir yudum aldı, Şostakoviç arkadan ne geleceğini anladı: Solertinski bir zamanlar koca bir piyanonun -'birinci sınıf bir Koch'- bir burjuvanın evinden sürüklenerek çıkarılıp bir kamyonu yüklendiğini görmüştü. "On dördümdeydim o zaman, ben de

bindim kamyona,” diye hatırladı Solertinski, “Ludmila adında on sekizlik bir şarkıcı kadın da yanıma bindi. Sonra üçümüz –güzel şarkıcı, piyano ve bendeniz– kışlaya götürüldük, orada canla başla şarkı söyledik, böylece kültür alanındaki bilgimizi sunarak Rusya Ana’nın moralini yükselttik.”

Yakındaki masalardan alkışlar yükseldi, bardaklar tokuşturuldu. Şostakoviç hikâyeyi bilmesine rağmen şerefe kadeh kaldırdı. “Yetenekli Ludmila’ya ve sanatçının güçlü koluna.”

“Ludmila’ya,” diye yankıladı Solertinski de, buğulu gözlerle. “Harika olduğu alan sadece ses değil.” Bir şişe daha getirmesi için barmene işaret etti. “Konuşacak çok şeyimiz var,” dedi, bir bahane belirtmesi gerekirmiş gibi.

“Diyeceğini dedin.” Şostakoviç oturduğu iskemlede meydana okurcasına yana eğildi. “Bununla birlikte, sanatçıların eylem adamı olamayacakları konusunda ikna olmuş değilim. Venyamin Fleischman’a bak. Kuibişev Mahallesi’nin bekçileri arasına kabul edildi çoktan.”

“Fleischman’ın yeteneği kanıtlanmış değil,” diyerek omuzlarını silkti Solertinski. “Hâlâ öğrenci o, ne yayımlanmış bir şeyi var ne de bir icrası. Dahası, Fleischman numaralı gözlük takmıyor.”

“Birinci sınıf bir opera hazırlamaya başladı bile. Gün gelecek, *Rothchild’in Kemanı* dünyadaki en iyi konser salonlarında dinlenecek.”

“Ve gün gelecek sen gerçekleri kabul edeceksin. Sen savaşa katılamayacak kadar körsün, ben de fazla şişmanım.”

Şostakoviç istemeyerek güldü. “Ne olursa olsun, ben bir kez daha deneyeceğim. Göz muayenesinden geçmek için yeniden randevü aldım.”

“Senden de başka türlüünü beklemezdim.” Solertinski ka-dehine yeniden konyak doldurdu. “Senin şu aşırı inatçılığın yeniden kadeh kaldırmayı hak ediyor.”

“Bahaneyeye ihtiyacın varmuş gibi! Köpek osurdukça kadeh kaldırıyorsun.” Zayıf bir şakaydı, bu kadar kırıcı olmasına da gerek yoktu. Ama Şostakoviç nedense esprilerin akışına ayak uydurmaya çalışıyordu. Her zamanki masasında oturmaya, eski arkadaşıyla gevezelik etmeye alışık olsa da yanlış bir şey yapıyormuş gibi hissediyordu.

“Keyfin mi yok? Bugün canın sıkkın gibi.” İçtiği sayısız konyağa rağmen Solertinski arkadaşının keyifsizliğini sezmiş görünüyordu.

“Avantaj sende,” diye yanıt verdi Şostakoviç. “Zekânı bilmek için dünya kadar zamanın var senin, zaten başka da bir şey yapmıyorsun sayılır.” Sesi yine istediğinden daha kırıcı çıkmıştı. Ama şakalar yapan, sokaklardaki artan kaosu umursamaz görünen Solertinski’nin haline imreniyordu – korkuyordu da. Gerçekten acımasız ve kanlı bir savaşa katılmak istiyor muydu?

Solertinski hakareti duymazdangelmeyi seçti. Şostakoviç’in kaburgalarını dürtüp pencereden dışarısını gösterdi. “Şuraya bak.”

Sıkı sıkı tuttuğu domuz derisinden çantasıyla Karl Eliasberg parke taşı döşeli meydanda yürüyordu. Gözetlendiğini sezmiş gibi adımlarını hızlandırdı, ayaklarını sertçe atarak neredeyse asker gibi yürüdü.

“Eliasberg’in hayatı boyunca her gün aynı şekilde yürüdüğüünü söylüyorlar,” dedi Solertinski.

“Nereye, radyo binasına mı?”

“Doğduğu günden beri aynı şekilde yürümüş,” diye kıkırdadı Solertinski, “ayakları kıcına değerek!”

Birden kapı sertçe açıldı, camlar zangırdadı, öğle saatinde içkiye gelenler korkarak başlarını kaldırdılar. Işığı arkasına alan, hafif sakallı bir genç adam duruyordu kapıda. Yanakları al aldı, gözleri de masmavi.

“Kim bu?” Şostakoviç korkuya kapılmıştı.

“Hiçbir fikrim yok,” dedi Solertinski, kahkahası yarıda kalmıştı, şişe de havaya kaldırdığı elindeydi.

“Başladı.” Genç adamın sesi kabaydı, bir karganın ölürlen çıkardığı gaklamaya benziyordu. “İşimiz bitti.”

Solertinski şişeyi gürültüyle masaya vurdu, fışkıran konyak yay çizerek havaya püskürdü. “Ne oldu?”

“Volkov çemberi delindi,” diye haber verdi genç adam. “General Vlasov yakalandı. Almanlar Luga Nehri’ne doğru ilerliyorlar, birkaç gün içinde kapılarımızın yüz on kilometre kadar yakınına gelmiş olacaklar. Sonumuz geldi.”

Nina Varzar hakkındaki gerçek

Bir keresinde Şostakoviç, bir sokakta batan güneşe doğru yürürken hayatının sonuna doğru yürüdüğünü düşünmüştü. Alçaktaki, gözleri kamaştıran portakal rengi ışık, sokak lambalarının direklerinin silüetleri: Bunlar o kadar tuhaf görünüyordular ki, o an onlardan başka hiçbir şeyi algılayamıyordu. Ama ayakları da, tıpkı güneş gibi, yükselip alçalmaya devam etmişti. Çok geçmeden dünya yine bildik temposuna geri dönmüş, gündelik olanla dramatik olan arasında gidip gelmeye başlamıştı.

O akşamı, yaşamış olduğu değil de daha ziyade hayal ettiği bir akşam olarak hatırlıyordu. Yumruklarını sıkıp güvende olmayı ve evine dönmeyi arzulayan bir askerin tutkusuyla düşünüyordu onu. Bir saniyeliğine dünya sanki önünde açılmıştı. Oraya adım atabilir ve her şeyden kurtulabilirdi, bedenini sürekli taleplerinden ve başarılı olma baskısından. En iyi olmak, Chopin’in üçüncü baladını daha yumuşak ve Beethoven’in *Appassionata*’sını hiç çalınmadığı kadar

mükemmel çalmak için duyduğu baskıdan; ve sonra, seyirciler gittikten sonra da piyanodan kalkmayacak, hem Chopin'i hem de Beethoven'i gölgede bırakacak bir beste yapacaktı.

Hep kaçmayı hayal etmişti. O ürkütücü akşamda çekip gitmediğine memnun olduğunu da Nina'yı tanıyana kadar söyleyememişti. Güneş battıktan sonra Leningrad'ın bildik sokaklarına biraz soluğu kesilerek, keyfi kaçarak, hafifleyerek, hayal kırıklığı içinde, öfkeyle döndüğüne memnun olduğunu.

Nina Varzar'da ilk dikkatini çeken, onun keskin zekâsı ve umursamaz tavrıydı. Kendisi saygı gösterilerinden ne kadar bıkmıştı! Gördüğü her yüzde gerçeği aramaktan, konser salonlarının fuayelerinde durup tanıdıklarının bir ağızdan yaptıkları tezahürata kulak vermekten – *Dimitri Dimitriyeviç! Saygılarımı sunmama izin verin!*

Nina'nın solgun yüzünün gerisinde Dimitri'nin şöhretine karşı duyduğu sözüm ona kayıtsızlıktan başka bir şey yok gibiydi. Başka erkeklerin müziğini tartışıyor ama onunkini tartışmıyordu, başkaları hakkında fikirlerini söylüyor, ama onların kendisi hakkında ne düşündüklerini unutuyordu. Genellikle çevresini alan, yaptığı şakalara abartılı kahkahalar atan, onu boğan, soluduğu havaya ortak olan onca güzel, narin kızdan sonra Şostakoviç Nina'yı karşı konulmaz buluyordu. Partinin sonuna doğru, biraz da sarhoş olunca Nina'yı Steinberg'lerin perdelerinin arkasına çekip öpmüştü. Kızın hafif çarpık dişleri onun dişlerine çarpmıştı! Soluğu ne kadar sıcaktı! Şimdi bile, yıllar sonra bile, o ânı düşününce şehvet duyuyordu. Kadifemsi karanlık, pencerenin soğuk camı, Nina'nın keskin zekâsı: Bunlar onu her şeyden önce bir erkek olduğuna, bes-te-ciliğinin arkadan geldiğine ikna etti. Resmi maskesini çıkarmanın verdiği ferahlık gözlerini yaşla doldurmuştu. Kalabalık salona döndükten sonra Şostakoviç izin isteyip banyoya gitmiş, hafifçe titreyen elleriyle gözlüğünü temizlemişti.

İlkbahar yağmurunun camlardan süzüldüğü bir gün Nina nihayet onunla evlenmeyi kabul ettiğinde, ağzından çıkan “evet” sözcüğü bir obuanın sesi gibi berraktı. Dimitri başını yastıkta ona doğru çevirmiş, ikisinin geleceğini duymuştu. Bir dizi arpej gibiydi, coşkulu bir şaşmazlıkla yükselip alçalıyordu.

“Dimitri,” demişti Nina. “Ne düşünüyorsun?” Ama Dimitri açıklayamamıştı, çılgın müzik yağmurun sesine karışırken sadece ne kadar mutlu olduğunu mırıldanmıştı. Kavgalar başlayınca –tabaklar duvarlara fırlatılmış, hizmetkârlar mutfığa saklanmıştı– çıkan sesler, birbirine vuran zillerin ve trampetlerin seslerine benzemişti.

“Sırf yetenekli bir bestecisin diye,” derdi Nina, mantosunu sırtına atarken, “yetenekli bir koca olman da gerekmiyor. İnsanlar seni seviyor diye sevilesi biri olman da gerekmiyor.” Titrek sarı ışıkların aydınlattığı laboratuvara sığınmak için fırlayıp giderdi. Sıklıkla gece eve dönmezdi, evdeki karışıklıktan ya da gürültüden yakınmak yerine fizikten söz eden iş arkadaşlarıyla birlikte çalışırdı. Sabah eve dönünce Şostakoviç’le konuşmaktan kaçınırdı. Şostakoviç’in boğazı ağrır, sessiz kalmaya ve gururunu korumaya çabalamaktan gözleri yanardı.

Uzun süren ayrılıklarının ardından, çocuklar doğmadan önce, Nina’nın anahtarının sesini kapıda duymayı artık beklemediği geceler oluyordu. Uyumaya çalışmıyordu bile. Bunun yerine orkestrasyonunun başında acınası bir halde oturuyor, sessizliği doldurmak için kurşunkalemiyle masada tempo tutuyordu. Yazdıklarını duyamaz olmuştu. Melodiler porteye geçmemek için direniyor, ne ayrı ayrı ne de birlikte tınılıyordu. Eslerde, boş yere Nina’nın ayak seslerini bekliyordu.

“Sensiz yaşayamam,” dedi laboratuvarın önünde onun işten çıkmasını iki saat bekledikten sonra. Gerçekti bu – çünkü insan uyumadan yaşayabilir miydi, bir besteci sesler olmadan işine devam edebilir miydi? Laboratuvarın cam kapısına

yansıyan görüntüsü berbattı: Çalışmaya çabalayarak geçirdiği geceler ve yatağında tek başına, uyumadan geçirdiği sabahlar yüzünden gözlerinin çevresi kıpkırmızıydı.

Nina ona bakarken yüzünde bir yumuşama olmadı. "Sana geri dönerim, ama benim koşullarımla."

Şostakoviç'in kafasının içindeki buz tabakası çatladı, kulakları yeniden duymaya başladı. Usul usul yağan yağmur toprakta küçük oyuklar açıyor, Şostakoviç'in ayakkabılarının deri tabanları çamuru eziyordu. "Yine çalışabilirim!" dedi, rahatlatarak. Islanmış paltosuyla orada dururken Nina'yla hayatının sonuna kadar birlikte olmak en doğru şey gibi göründü ona.

Öfke nöbetleri sürdü elbette. Böyle kavgalar yaşamamıştı daha önce. Kapılar çarpılıyor, pencereler giyotin gibi iniyordu. Nina vahşi bir savaşkanlık sergiliyordu, bir bakışıyla onu buz kestirebiliyor ya da yakıp kavurabiliyordu. Nina'nın ara sıra ortadan kayboluşlarına karşılık olsun diye Şostakoviç pek çok kez eve dönmeyip geceyi içerek geçiriyordu. Şostakoviç'i votkayla kafasını dağıtsın diye teşvik ederken bile, "Nina bir armağan," diyordu Solertinski. "Ona daha fazla özen göstermelisin." İçtiği kadehlerin sayısını unutan Şostakoviç masanın üzerine yığılıyor, Nina'nın kendisini özlemesini umuyordu.

Bugün, Almanların istilasına hazırlanan şehirde yürürken haberi Nina'ya nasıl vereceğini düşünüyordu. Sanki savunma hatları kendi ihmali yüzünden delinmiş gibi kendini suçlu hissediyordu. İşle çok mu meşgul olmuştu ki daha büyük olayları görememişti? Şimdi başını müziğinden kaldırmıştı ama artık çok geçti. Düşman acımasızca ilerliyordu, gündelik hayat darmadağın olmaktaydı.

Midesindeki konyak çalkalanıp rahatsız ediyordu. Oturduğu binadaki görevlinin haberi orada oturanlara vermiş ya da Fenya'nın pazarda duymuş olmasını umuyordu. Bu haberi verenin kendisi olmasını istemiyordu.

Kapıdan içeri girer girmez Nina'nın durumu bildiğini anladı. Tertemiz masanın bir ucuna oturmuş, Maksim'in oyuncak ayısının kopan kulağını dikiyordu. "Savaşta ilk kayıp," dedi, selam yerine. "Kesin konuşmam gerekirse, iki küçük savaşçının çekiştirmelerinin sonucu." Elleri titremiyordu.

"Henüz kesin bir şey yok." Şostakoviç Nina'nın alnını öperken konyak kokusu duyulmasın diye soluğunu tuttu. "Tanklarımızın Pskov'da yaptığına baksana. Herkes Almanların bizim kuvvetlerimize karşı hazırlıksız olduğunu söylüyor." Bir kurşunkalemi avuçlarında sinirli sinirli yuvarladı. "Onları geri püskürtebiliriz. Hâlâ ezebiliriz onları."

Nina iğnesine yeni bir iplik geçirdi. "Hepimiz şehirden çıkabiliriz. Şehrin ileri gelenleriyle ailelerinin şehirden çıkarılabileceği konuşuluyor, Taşkent'e gidebilirlermiş."

Şostakoviç kalemi masaya sapladı, kalemin içindeki kurşunun kırıldığını hissetti. "Hayır, kesinlikle olmaz. Ben gitmem. Buna dayanamam."

"Bırak da sana yardım edeyim." Nina birden başını kaldırdı. "Bunun terk etmek değil de çocuklarının hayatlarını kurtarmak olduğunu düşün."

Şostakoviç elini açınca ikiye bölünmüş kurşunkalem yere düştü. "Nina," dedi. "Tanıdığım kadınlar içinde sadece sen yanımda oldun." Nina'nın yanına gidip onu dudaklarından öptü. Nina'nın dudakları o ilk gecede olduğu kadar ılık ve dolgundu, ama elleri, bir cerrahın elleri gibi olduğu yerde kaldı, iğne sağ elindeydi, sol eli de yaralı bir oyuncak ayının kafasında.

"İçki içmişsin." Şostakoviç'in ağzının içine doğru konuşmuştu. "Hem haftalardır benimle yatmadın. Aynı odada bile yatmadık."

Suçlamayla arzunun birleşimi Şostakoviç'in kaldıramayacağı boyuttaydı; geri çekildi. Nina'yı çok arzuluyordu ama çalışmak zorundaydı.

Galina koşarak içeri girdi. “Yemek yiyebilir miyiz? Açlıktan öldüm!”

“Evet, yemek zamanı.” Nina dikişlerini toplamaya başladı.

“Baba!” Maksim, Şostakoviç’in etrafında dönüp duruyordu. “Bak!” Masanın altına daldı, bir saniye sonra da yüzünde bir gaz maskesiyle göründü.

Şostakoviç geriledi. “Nereden buldun bunu?” Oğlu ürkütücü görünüyordu, sığır kafasına benzeyen kocaman başlığın altında iki yana sallanan minik bir beden. “Çıkar şunu. Hemen çıkar! Oyuncak değil o.”

“Karargâhta dağıtıyorlar onları,” dedi Nina. “Eugene bizim kimliklerimizi kullandı. Binadaki herkese birer tane almayı becerdi. Hazırlıklı olmak gerek.”

“Sana da bir tane var, baba.” Sahibini memnun etmek isteyen bir köpek gibi Galina bir kucak dolusu ağır, kauçuk maske götürdü babasına.

“Onları kutusuna geri koy, Galina,” dedi Nina. “Babanın ne dediğini duydun; onlar oyuncak değil.”

Hayal kırıklığıyla sırtını dikleştiren kız çıkıp gitti, uzun saç örgüsü saat pandülü gibi sallanıyordu. “O kadar zorlama Maksim. Dikkat et. Oyuncak değil onlar.”

“Oyuncakdiil,” diye yineledi Maksim. “Oyuncakdiil.”

Onlar gevezeliğe devam ederken –“Soluk alma delikleri sola bakmalı. Yo, öyle değil!”– Şostakoviç onları dinlemekten vazgeçti ve seslerindeki kontrpuanı duydu. İki keman mıydı, yoksa bir keman ve bir viyola mı? İlk satır süzülüp gitti, sonra geri geldi; uzak kalmak için bir yakarıştı, mahremiyete duyulan özlem, sonunda kusursuz bir saniye boyunca iki çalgının telleri birleşti–

“Ne dediniz?” diye sordu Şostakoviç, irkilmişti.

Çocukları karşısında duruyorlardı, elinde bir kepçe tutan karısı da yanlarındaydı. Üçünün de yüzünde aynı öfke

okunuyordu. Bir an onların kim olduğunu bilemedi.

"Annem biraz kabak çorbası ister misin diye soruyordu." Sanki Şostakoviç sağırmuş gibi Galina ağır ağır ve tane tane konuşmuştu.

"Galina, yemekten sonra ona birkaç sonat daha öğretir misin diye sordu," dedi Nina.

"Maksim, büyükanneye gidebilir miyim diye soruyor," diye cıvıldadı Maksim.

Şostakoviç göğsünün sıkıştığını hissetti. "Özür dilerim! Bir an dalmışım. Başka bir şey düşünüyordum."

"Belli," dedi Nina. "Çorba?"

"Çorba istemem, sağ ol," dedi Şostakoviç. "Çalışmadan önce yemek yemek konusunda ne düşündüğümü bilirsin. Zihinsel yetilere zarar verir."

"Sonat?" diye sordu Galina, pek umudu olmayarak.

"Büyükanne!" diye ısrar etti Maksim, kıpkırmızı kesilerek.

Şostakoviç derin bir nefes aldı. "Harika bir fikrim var. Bu öğleden sonra sizi büyükanneye götürmesini Fenya'dan isteyelim mi? O zaman büyükanne Galina'ya sonatında yardım eder. O benden çok daha iyi bir öğretmendir." *Mükemmel başardın!* dediğini duydu Solertinski'nin, alay edercesine.

Galina omuzlarını sarkıttı. "Ben seni istiyordum."

"Harika bir plan." Nina masanın üzerinde bardakları birbirine çarpıyordu. "Tek kusuru var, Fenya bir haftadan fazladır bize gelmiyor. Bu yakınlarda da gelmeyecek."

"Göreve mi çağrıldı?"

"Şehirde kadınlardan bir yapı ekibi kuruluyor. Fenya'nın bize yemek pişirmekten daha önemli işleri olacak."

"Zavallı Fenya! Canı çıkacak!" Şostakoviç çok şaşkın görünüyordu. *Yalan söyleme, kıskanıyorsun!* diye güldü Solertinski. *Sen de eylemlere katılmak istiyorsun!*

"Çukur kazmanın senin anneni ziyaret etmekten daha

yorucu olduğunu sanmıyorum,” dedi Nina, Maksim’in boy-nuna peçete bağlarken.

Şostakoviç çalışma odasına kaçtı. Mutfağın sıcağı, boğuk konuşmalar, buhar, haberler, suçlamalar—

“Çalışmalıyım,” dedi, duyulur duyulmaz. Sonra, küstahla-şarak, “Çalışmam gerek. Yapacak işlerim var.”

Yanıt beklemeden odanın kapısını kapadı, çalışma masası-na gitti. Not verilmeyi bekleyen kompozisyonlara bakarak bir dakika oturdu orada, umarsızlık içinde başını kâğıt yığınının üzerine dayadı. Hayat ne zaman müziği engellemekten vaz-gececekti? Öğrencilerinin karalamalarıyla dolu nota çizgileri, sıra sıra disiplinsiz askerler gibi uzanıyordu gözlerinin önün-de.

Atlı

“Gitmem ben,” dedi Sonya.

Öğle öncesiydi, hafif bir rüzgâr esiyor, çınarların yaprakla-rını havalandırıyor, yaprakların gümüşsü alt yüzleri alabalık-ların karınları gibi parlıyordu. Güneş ışığı da tedirgindi; so-ğan şeklindeki pırıl pırıl parlayan kubbelerden aşağı sanki, en azından bugün, belli etmeden kaymak istiyordu.

Evden çıkalı ancak on dakika olmuştu, ama Nikolay sırtından aşağı ter süzölmeye başladığını hissedebiliyordu. Tepeleme doldurulmuş el arabalarını şehrin dış mahallelerine doğru götürmekte olan fabrika işçisi kadınlara yol vermek için kenara çekildi. Kadınlar, parke taşlarında çıkıntılar olacağını düşünerek gözlerini yerden ayırmıyorlardı; giysilerinin kolla-rını sıvamışlardı, kaslı kolları meydana çıkmıştı. Tekerleklerin gürültüsü Sonya’nın sözlerinin duyulmasını engelledi, ama

Nikolay onun dudaklarının kıvrılmasına bakınca kesinlikle meydan okurcasına konuştuğunu anladı.

Peş peşe giden el arabaları sonunda meydanın karşı tarafına vardı, gürültü kesildi. Ama Sonya yerinde çakılı kalmıştı. Ayaklarını kirli taşlara bastırmuş, inatçı keçiler gibi duruyordu orada. "Gitmeyeceğim dedim sana," diye tepindi. Nikolay bunun benzerini ancak sahnede görmüştü, nasıl bir öfke barındırdığını anlayınca şaşırdı. Bu hareket teatral olmaktan kesinlikle uzaktı; Sonya'nın çılgın öfkesi sanki bir çıkış yolu arıyordu, düşen yıldırım gibi önüne ilk çıkan şeye yönelmişti.

"Sonya bu kararı sen veremezsin." Acınası hali düşünülürse, beklediğinden ciddi çıkmıştı sesi: Terden yol yol olmuş gömleği, sular damlayan saçları, yürek çöküntüsü. "Sen çocuksun, çocuklar böyle konularda karar alamazlar. Senin adına bu kararı—" Duraksadı. "Leningrad'daki yetkililer aldılar. Başkan, Genelkurmay Başkanı aldı ve ordudaki komutanlar, hem de Parti'nin Başkanı – ve, eh, aklına gelebilecek bütün önemli kişiler." Sesinin, tartışmanın devam etmesini engelleyecek kadar otoriter çıkmış olmasını umuyordu. Sonya'nın şehirden uzaklaştırılıp kuzenlerinin yanına gönderilmesine, şehrin boşaltılacağından duyurulmasından önce karar vermiş olduğunu ağzından kaçırdığı takdirde mahvolurdu. "Pskov mu!" diye bağırırdı kız, dehşet içinde. "Pskov küçücük bir kasaba! Annem olsa oraya gitmemi asla istemezdi. Orada bir bale kumpanyası bile yok."

Sonya bir şey söylemedi. Alt dudağını sarkıttı.

"Uzun kalmayacaksın," dedi Nikolay. Çocuklara doğruyu söylemelerini sıkı sıkı tembihlerken ana-babalar neden bu kadar kolay yalan söylerlerdi? "Uzun sürmeyebilir," diye sözlerini düzeltti. "Leningrad'da kalmanın bir süre güvenli olabileceğini unutmamalısın."

"Umurumda değil! Muhallebi çocuğu mu olduğumu

sanıyorsun? Sanırım Gessen'lerin bir numaralı çocuğu, o karatavuk yavrusunu nasıl kurtardığımı sana anlatmıştır."

"Gessen'leri hiç dinlemem, beşini de dinlemem. Biliyorsun bunu." Kıza sarıldı, ama ufak, dimdik bir ağaca sarılmış gibi oldu.

"Ya Tanya teyze?" diye meydan okudu Sonya. "Generaller onu da gönderiyorlar mı?"

"Ona burada ihtiyaç var."

"Ne için? Temizlik için mi? Ben temizlik yapabilirim. Neden Pskov'a beni değil de Tanya teyzeyi göndermiyorsun?"

"Tanya temizlik yapmayacak," diyerek içini çekti Nikolay. "Hatta bize bile artık yardımcı olamayacak. Başka kadınlarla birlikte barikat yapımında çalışacak."

"Barikat mı? O da ne?"

"Alman tanklarının girmesini engelleyecek şeyler." *Güya engelleyecek*, diye ekledi içinden. Şehrin güneybatısındaki çayırlarda küçük bir ormana benzeyen beton piramitleri görmüştü, derme çatma tahta çitlerle desteklenmişlerdi. Panzerler oraya kadar gelirlerse, onlara şöyle bir çarpıp yollarına devam edebilirlerdi. "Yürürken konuşamaz mıyız?" diye rica etti Nikolay. "Saat on ikide hastanede olmam gerek."

"Tamam." Ama Sonya'nın suratı asıktı. Mücadelenin henüz bitmediği belliydi.

Moyka Kanalı boyunca konuşmadan yürüdüler, dört bir yanlarında insanlar bağılıyor, çekiçler iniyor, kütükler devriliyor, tekerlekler sürekli takırdıyordu. Bütün şehir karınca yuvası gibi hareketliydi, çukur kazmak ve bir şeyler inşa etmek için insanlar sıraya girip sağa sola gidiyorlardı. Enerji, Nikolay'a da bulaştı – çalışmalara katılmak değil, bütün bunların boşuna olmadığına inanmak istiyordu. Buharlar ve sisler şehri Leningrad, çürük zeminli bataklıkların üzerine taş kuleler ve altın yaldızlı kubbeler diken azimli hayalperestler tarafından

kurulmuştu. *Gözükaralar*. Ayaklarını yere vura vura yürüdü. Gözükara ve budala. Daha Hitler göz koymadan önce lanetli bir şehirdi burası.

Antonenko Köprüsü'ne giderken Sonya öne geçti. Dümdüz bir hat üzerinde ilerliyordu ama saçlarının ayırım çizgisi eğriydi, sağa sola zikzak çiziyordu. Nikolay'ın baktığını hissetmiş gibi birden arkasına döndü. "Biraz daha hızlı yürüyemez misin? Geç kalmak istemiyorsan, Bronz Atlı'yı görmek için sadece dört dakikamız var."

"Belki senin saatin ileri gidiyordur. Benim hesabıma göre en az beş buçuk dakikamız daha var."

Sonya onun bu gönülsüz şakasını duymazdan geldi. Aziz İsak Katedrali'nin yanından hiç bakmadan geçti, oysa her zaman basamakları çıkmayı, kapının yanındaki küçük demir öküzlere ayakkabılarını sürtmeyi severdi. Hedeflerine vardıklarında Sonya soluk soluğaydı. "Bronz Atlı!"

Tam karşılarında Çar Büyük Petro'nun bronz heykeli duruyordu. Şaha kalkmış iri atının sırtındaydı, yüzü kendi kurduğu şehre dönük değildi, gözlerini uzaklardaki ufka dikmişti. Kılıcının rengi kabzasına doğru yeşilleşiyordu, ama pek çok el değdiği için ucu pırl pırlıdı, atının yamuk toynağı da okşana okşana altın gibi parlamıştı.

"Ne yapıyorlar?" Sonya fısıldarcasına konuşmuştu.

Çarla atı her zamanki gibi dimdik duruyorlardı, ama kaidenin dibinde koşuşturan, ellerindeki küreklerle ve kazmalarla toprağı kazan kadınlar ve erkekler vardı. Toprakta çukurlar açmışlardı, onların üzerine tahta bir platform kuruyorlardı. Şaha kalkmış atın hemen altında milis teşkilatından bir subay duruyordu. Parlak pirinç düğmelerine ve geniş göğsüne rağmen dev nalların altında ezilebilecekmiş gibi cılız ve sıska görünüyordu.

"Süvarinin çevresine bir paravan koyuyorlar." Nikolay

eğilen sırtlara, zorlanarak uzanan kollara, kürek kayaya çarparken sarsılan omuzlara baktı.

“Almanlar ona zarar veremesin diye mi?” Sonya elini onun avucuna koydu. “Ne yaparlar ki? Çalarlar mı onu?”

“Belki. Ya da parçalarlar.”

Ansızın platformda yığılı odunlar devrildi, ta toprak yığınının dibine kadar büyük bir gürültüyle kaydı.

“Beceriksiz salaklar!” diye bağırdı subay, elindeki kırba-cı heykele şaklatarak. Şak! Şak! Kırbacın şaklamaları, oflayıp poflamaları ve çekiç seslerini bastırdı. “Bizi sizin gibi beceriksiz piçler koruyacaksa Almanları nasıl püskürteceğiz?”

“Ata vurmasına gerek yoktu!” dedi Sonya, içerlemişti.

“Adamlara böyle kötü davranmasına da.” Subayın kim olduğunu ancak anlamıştı Nikolay: Yıllar önce Nikolay’ın öğrencilik günlerindeki bir arkadaşıyla evlenmiş olan Vladimir Lisin’di. Düğünden üç ay sonra Anya Lisin çatı arasındaki pencerenin eşiğine çıkmış, bir saniye orada durmuş, sonra kendini sokağa atmıştı. Kafatası çatlamış, narin kaburgaları parçalanmış, ama üzgün kalbi, acımasız Lisin’i olabildiğince uzun azarlamak istercesine daha saatlerce çarpmıştı.

“Gitmeliyiz,” dedi Nikolay birden.

Ama Lisin mahmuzlu topuklarını toprak yığınının bastırarak aşağı kaymaya başlamıştı bile. Bir an soğuk bakışları onların üzerinden geçip gidecek gibi oldu, ama sonra birden tanıdık karşısındakileri. “Nikolay Nikolayev? Doğru mu?”

“Doğru.” Duyduğu hoşnutsuzluktan Nikolay’ın boğazı tı-kandı. “Ama gidiyorduk biz.”

“Nereye—?” diye sordu Lisin, sanki Leningrad’da yaşayan herkesin hareketlerini denetlemek onun göreviymiş gibi.

“Babamın hastanede randevusu var,” dedi Sonya. “Gecikmemeliyiz.”

“Güzel bir davranış.” Binici kırbacını çizmesine vurdu.

“Dakiklik kazandırır. Gecikmek savaş kaybettirir.” Gülünce çarpık, sararmış dişleri göründü.

Sonya başını kaldırıp ona baktı. “Babam askerlik için doktor muayenesinden geçecek, ben de eve gidip çantalarımı toplamalıyım. Çok yakında Leningrad’dan ayrılıyorum.” Elmacikkemiklerinin üzeri al al olmuştu.

“Çok yakında ayrılmayacaksın,” dedi Nikolay, kızın elini sıkarak. “Ama Sonya haklı, gitmemiz gereken yerler var. İzninizi rica edelim.”

“Eşiniz nasıl?” Lisin işinin başına dönmeye hevesli görünmüyordu. “Onu yıllar önce Leningrad Filarmoni Orkestrası’nın bir konserinde çalarken gördüğümü hatırlıyorum. Yanlış hatırlamıyorsam Çaykovski idi. Nasıl bir güzellik, nasıl bir yetenek! Hâlâ çalışıyor mu?”

“Eşim öldü.” Bu cümleyi tereddüt etmeden söylemek Nikolay’ın dört yılını almıştı, sesi çatallaşmadan söylemek ise beş yılını. Şimdi sözleri, metal atın sağrıları kadar düz ve soğuk çıkıyordu ağzından.

“Öldü mü?” Lisin kızardı. “Çok üzüldüm bunu duyduğuma. Nasıl da güzeldi! Öyle muhteşem bir kadın öldü demek!”

Nikolay sağ elini cebinde yumruk yaptı. Lisin’i bir yumrukta yere yıkmak, küfür ettiği işçilerin önünde ağaç gibi devirmek istiyordu – işçiler onun üzerini toprakla örtüp boğsaldı keşke.

“Karım gerçekten de çok güzeldi.” Elinden geldiğince soğuk bir sesle konuşmuştu. “Sanırım sizinki de öyledir. Aradaki fark karımın benden alınmış olması, sizinkiyse–” Durdu. “Eh, yaşamak cehennemse hayatın ne değeri var ki?”

“Benimle böyle konuşmaya nasıl cüret edersiniz!” Lisin’in yüzü kıpkırmızı olmuştu ama gözleri bir kurdun gözleri kadar donuktu. “Evliliğim hakkında ne biliyorsunuz? *Ne biliyorsunuz?*”

Birkaç kadın çukur kazmaktan vazgeçip onları dinlemeye koyuldu. Onların yarı meraklı, yarı boş bakışları Nikolay'ın aklına sığırları getirdi. *Demek buna indirgendik*, diye düşündü. *Almanlar sokaklarımıza girmeden önce bile bizi hayvanlaştırıyorlar.*

"Gel buraya," dedi Sonya'ya. "Hemen gel buraya."

"Bu ne cüret?" Lisin neredeyse avaz avaz bağıırıyordu. "Cehennemde yaşamak ne demekmiş, yakında öğreneceksiniz, lanet olası. Almanlar yakalayacak sizi! Cezalandırılacaksınız!"

Nikolay en son ne zaman bu kadar öfkeli olduğunu hatırlamıyordu. Kendilerini seyreden işçilerin duymalarına aldırmadan omzunun üstünden seslendi. "O yazgıyı kime dilediğinize dikkat edin. Üçüncü Rayh bile sizin gibi adamlara hoş gözle bakmaz."

Küçük, ıssız bir meydana vardıklarında Nikolay durup derin bir soluk aldı. "Bu adamdan uzak durmak en iyisi. Bunu unutma, Farecik. Onu bir daha göreceksin olursan başını öne eğ ve uzaklaş."

"Neden o kadar kızdı?" Sonya soluk soluğa kalmıştı. "Karısı nasıl öldü? Almanlar mı öldürdüler?"

"Öyle bir şey değil. O zamanlar Almanlar bizim dostumuzdu. Belki bir gün—"

"Sanırım ben büyüyünce—"

"Ben bile hoşlanmıyorum bunu düşünmekten, senin de düşünmemeni yeğlerim."

"Çok kötü sözler söyledi. Naziler insanın en kötü yanlarının ortaya çıkmasına neden oluyorlar. Tanya teyzeye olacak? Savaştan önce de pek sinirliydi."

"Bazı ailelerde," diye açıkladı Nikolay, "en büyük çocuğa sorumluluk almada aslan payı düşer. Tanya teyze annenden epeyce büyüktü, o yüzden her şeyle o ilgilenmek zorunda kaldı, işlerin çoğunu da o üstlendi. Sanırım bu yüzden biraz—"

Eşarbını başına sarıp kaya gibi sert toprağa kazma sallayan Tanya'yı gözünün önüne getirince birden yüreği burkuldu.

"Biraz buyurgan mı?" diye önerdi Sonya.

"Becerikli," diye düzeltti Nikolay. "Şimdi becerisini Lenin-grad'ın tamamına gösteriyor."

"Her neredeyse şimdi, Tanrı yardımcısı olsun," dedi Sonya tatlı tatlı.

"Sonya!"

"Ne?" Sonya kendini savunur gibiydi. "Ben sadece Bayan Gessen'in büyükanneleri için söylediğini yineliyorum."

"Büyükanneleri zatürreeden öldü. Tanya teyzeyse Forelli Hastanesi'nin yakınında bir yerde çukur kazıyor. Arada biraz fark var."

"Eminim ki annem şimdi cennette olmaktan memnundur," diye mırıldandı Sonya, "burada olup da korkunç adamların emirlerini dinlemektense." Bir süre konuşmadan yürüdü, sonra Nikolay'ı kolundan yakaladı. "Yo, hayır! Benim hemen eve dönmem gerek! Hastaneye gelemem."

"Hastane hemen şurada." Nikolay beton direkler yüklü bir sıra kamyonun arkasını gösterdi. "Hem yalnız başına dolaşmandan hoşlanmıyorum."

"Ama sabah çello çalışmadım ve şimdi de neredeyse öğle sonrası oldu."

"Hepsi bu mu?" Rahatlamıştı Nikolay. "Öğleden sonraki çalışmanın süresini biraz uzatamaz mısın?"

"Hayır, ikisi aynı şey değil!" Sonya hiç bakmadan sokağa doğru bir adım atınca oradan geçmekte olan bir bisikletliye az daha çarpıyordu.

Nikolay onu tutup yeniden kaldırıma çekti. Kızın kalbi hızlı hızlı atıyor, tir tir titriyordu. "Hastanedeki kontrol uzun sürmez," dedi Nikolay, bir yandan da bunun yeni bir yalan olduğunu düşünüyordu.

“Anlamıyorsun! Sabah çalışmasını sabah yapmam gerek, öğle sonrası çalışmasını öğle sonrasında ve akşam çalışmasını da yemekten sonra. Yoksa her şey ters gider.”

“Ne ters gider?” Nikolay kaygılanmaya başlamıştı. “Yani çalışın mı?”

“Sadece çalışım değil. Her şey!” Saç örgülerini umarsızlık içinde geriye attı. “Hiçbir şey... güvenli olmaz.”

Nikolay’ın sırtından aşağı bir ürperti geçti. Ne demek istiyordu Sonya, hiçbir şey diyerek–

“Selam, Nikolay Nikolayev ve Sonya Nikolayevska!” Şostakoviç karşılarında duruyordu, ceket giymiş, kravat takmıştı, alındaki yatmayan saç tutamını geriye atmıştı. “Ünlü bir kemancıyla umut vaat eden bir çellocu böyle güzel bir günde nereye gidiyorlar böyle?”

“Bay Şostakoviç!” Sonya’nın huzursuzluğu bir anda yok olmuştu. “Babam savaşa katılmayacağına dair söz vermiş olsa da doktor muayenesine gidiyor. Ben de eve gidip çello çalışacağım.” Anahtarını elbisesinin altından bulup çıkardı, güneş ışığı gümüş zincirde yansdı.

“Kendi anahtarın mı var!” Şostakoviç bunun önemini hemen kavradı. “Ne zaman verildi bu sana?”

“Daha bu hafta. Tanya teyzem evde yok ki beni içeri alsın. Çok daha önce de verilebilirdi aslında. Ben hiçbir şeyi kaybetmem.”

“Eğer başka Ruslar da senin gibi sorumluluğunu bilen kişiler olsalardı,” diye yanıtladı onu Şostakoviç, ciddi bir tavırla, “ülkemiz bu sıkıntılı duruma düşmezdi.” Nikolay’a baktı. “Demek gönüllü yazılacaksınız? Solertinski hiç ihtiyaç olmadığını düşünüyor. İş o raddeye gelmeden şehir boşaltılır. Büyük Önderimizin tacındaki kültür mücevherlerinden biri Filarmoni, biri de Konservatuvar.” Gözlük camlarının gerisin-de gözleri nefretle parlıyordu.

“Solertinski haklı olabilir.” Nikolay başını salladı. “Toplantıların kapalı kapılarının ardında nasıl kararlar alındığını bilir gibi görünüyor. Her neyse, doktor muayenesinden geçeceğim... kör inanca dayalı önlem gibi bir şey bu.” Davranışının nedenini, kendine bile, ancak bu kadar açıklayabiliyordu.

“Seni çok iyi anlıyorum. Bazen dinlemeye değer tek ses sezigidir. Neler olacağını bilmek ya da önceden tahmin etmek mümkün değil.” Şostakoviç başını kaldırıp gökyüzüne baktı. “Nina buradan ayrılmak istiyor ama ben olabildiğince uzun kalmam gerektiğini hissediyorum. Buraları benim sokaklarım. Leningrad hayatımın tamamının *basso ostinato*’su¹ oldu.” Gözlüğünü çıkardı, camlarını ceketinin yeniyle sildi. Gözlüksüzken hem savunmasız hem de kararlı görünüyordu – on dokuz yaşındayken de herhalde tıpkı böyleydi, dinleyicilerin Birinci Senfoni’yi büyülenmişçesine alkışlamalarını izlerken.

“Ama çalışmaya devam edebilecek misin? Bütün bu gürültü patırtının ortasında?”

“Sonunda beni –bu dört gözlü yarasayı– Milis Teşkilatı’na almaya zorladım onları.” Şostakoviç tatmin olmuş görünüyordu. “Soluğum kesilene kadar çekiç indirmeyi, çukur kazmayı ve inşaat yapmayı amaçlıyorum. Moralleri yükseltmek için şevk verici ezgiler bestelememin isteneceğine eminim. Yirmi dört saat hizmet etmem istense bile yaparım. Leningrad olmadan bir hiçim ben.”

“Bana kalırsa bu duygu karşılıklı. Bütün şehir senin başarılarından gurur duyuyor.”

Bir an aksilenir gibi göründü Şostakoviç. “Bir şey değil o. Benim görevim.” Ayaklarını yere sürttü. “Eh, gideyim ben. Bugünlerde ağız tadıyla sohbet etmeye zaman yok. Eylem – bundan böyle artık hep eylem. Herhalde epeyce uzun bir süre böyle olacak.”

1 (Müz.) Direngen bas. (ç.n.)

“Ben de gitmeliyim.” Sonya kararlı bir şekilde kendini toparladı. “Çellom beni bekliyor, hem temizlik yapmam da gerekiyor.”

“Temizlik mi?” Şostakoviç bundan hoşlanmış gibiydi. “Bizim evde de işe yararsın. Ortalık sık sık karmakarışık oluyor, özellikle artık ev işlerine yardım edecek biri yokken. Temizlik yaparken hiç sesin çıkmıyordur, değil mi?”

“Babamın bana Farecik demesinin bir nedeni de sessiz oluşum,” diye doğruladı onu Sonya. “Söylesenize, sizin evde kimin sözü geçer?”

“Kimin sözü mü geçer?” Şostakoviç düşündü. “Sanırım ailemin her üyesi sözünü geçirmek ister. Ben kesinlikle öyleyim, Bayan Şostakoviç de öyledir – annem ve Galina da aynı. En az patronluk eden, Maksim’dir, bu yüzden ikinci sınıf bir orkestra şefi olacaktır. En iyisi olmasına yetecek kadar dediğim dedik biri sayılmaz.”

“O daha üç yaşında,” diye güldü Nikolay, Şostakoviç’in omzuna vurarak. “Ailenizde bir orkestra şefi olmasının acısını tatmayabilirsin.”

“Orkestra şeflerinin nesi var?” diye sordu Sonya.

“Bir sorun yok,” dedi Nikolay. “Bay Şostakoviç’in en iyi arkadaşlarından biri orkestra şefidir.”

“Ne yazık ki,” dedi Şostakoviç, Sonya’ya, “babam doğru söylüyor. Eve giderken bir süre eşlik edebilir miyim sana?”

“Teşekkürler.” Sonya yapmacıklı bir tavrıyla Şostakoviç’in koluna girdi, sanki dokuz yaşında bir kız çocuğu değil de yetişkin bir kadındı. “Eve gidene kadar parmaklarımı çaprazlayacağım,” diye söz verdi Nikolay’a, “sağlık kontrolünün iyi geçmesi için.”

“Gerçekten de iyi şanslar sana,” dedi Şostakoviç. “Ama bugün bir sorunla karşılaşacağını sanmıyorum. Ya savaşmaya uygun bulunacaksınız ya da ağır işe. Zorluk arkadan

gelecek, Leningrad'ın kültürünü korumanın Leningrad'ın kendini korumaktan daha önemli olduğunu söyleyerek seni  hirden göndermek istediklerinde.”

“Her şey sırayla. Ne olursa olsun, görevle vicdanın böyle çeliştiği durumlarla bu krizden çok daha önce karşılaşmıştık.” Nikolay sakin konuşuyordu, ama  ostakovi 'in kendisini bu tür baskıların dışında hissetmesine öfkelenmişti. Yöneticilerin, çok daha az yetenekli kişiler güvenli bir yere gönderilirken, Rusya'nın en değerli bestecilerinden birinin geride kalmasına, çukur kazmasına izin vereceklerine gerçekten inanıyor muydu?

Dimitri  ostakovi 'in kolunda yürüyüp giden Sonya'yı izledi, kızı herhalde ondan daha ünlü biriyle ömür boyu kar ıla mayacaktı. Yüzünü yukarıya kaldırması kibar kibar konuştuğunu gösteriyordu, Maksim'in neden aşırı utangaç olduğunu soruyordu herhalde –bu konu aklına takılmıştı– ya da Galina'nın dünya çapında bir balerin olma hırsını. Ama Dominkovskaya Sokağı'nın köşesine gelince Sonya, Nikolay'ın hâlâ onlara bakıp bakmadığını görmek için arkasına göz attı, ona şans dilediğini göstermek için boştaki elini havaya kaldırdı.

Eliasberg erkeklerinin i e kapanıklığı

Elias'ın babası konuşkan olmasına rağmen çok ketum bir adamdı. Kendi çabasıyla sarsılmaz bir  ztatmine ulaşabilmiş bir ayakkabıcıydı. Cilalı yüzeyinde çatlaklar görülebiliyordu, dilbilgisi kusurları olabiliyordu ya da sofra adabına uyamıyordu, ama o bütün bunları kabullenmeyi reddediyordu. Yıllarca  eki  sallayarak edinmişti zırhını: Duygularını bastırıyordu.

Usta bir zanaatkârdı, sanatçılığı ise tek bir alanla sınırlıydı: Birtakım şeyleri saklayabiliyordu. Geçmişini saklıyordu, zayıf yanlarını saklıyordu, pişmanlıklarını, özlemlerini ve üzüntülerini saklıyordu. Karl doğduğunda Bay Eliasberg bir zamanlar nasıl biri olduğunu ortaya çıkaracak her şeyi yok saymada ustalaşmıştı bile.

Çoğunlukla evde çıılçıplak dolaşırdı. Görünüşe bakılırsa, bedeni ne kadar çıplak olursa, duygularını o kadar az ortaya koymak zorunda hissediyordu kendini. Zevk aldığı pek az şeyden biri suya girmektir. Ekim ayında bile, gökyüzü karardığında, yüzmekten hoşlanmayan karısını ve yüzmeye bilmeyen oğlunu, istemeseler de kendisini seyretmeye zorlardı. Karl ile annesi bir halı gibi yayılan ıslak yaprakların üzerine paltolarını serip otururlar, yeleğini, pantolonunu çıkarıp suya dalan Bay Eliasberg'i seyrederlerdi. Sularda uzun uzun çırpındıktan sonra yosunların içinden çıkardı, kıllı bacaklarından sular süzülür, sarkık husyeleri soğuktan büzülmüş penisinin gerisinde sallanırdı. Tam o anda Karl başını çevirir, babasına bakmamak için herhangi bir şeyden söz etmeye başlardı.

"Karl Eliasberg'in nesi var? İnsan bedenini görmek onu rencide mi ediyor?"

Neredeyse otuz yıl sonra, babasının sesindeki birbirine karışmış duyguları Elias hâlâ duyabiliyordu: Özsaygı ve küçümsemeyle karışmış teşhircilik. On yaşındayken Elias'ı kıvrandıran insan bedeni değil, o bedenin babasına ait olmasıydı. Annesinin gözlerinin önünde! Annesi orada, soğuktan korunmak için kollarını kavuşturarak, yamalı mantosunun üzerinde oturuyordu! Bunun utancı çocuğun ruhuna işlemişti, tıpkı soğuğun kemiklerine kadar işlemesi gibi.

Elias şimdi, derme çatma bir kabinde, gömleği paravanın üzerine atılmış ve pantolon askıları da çirkin bir şekilde kıvrılıp aşağıya sarkmış durumda, sıkıntı içinde dururken bunu

hatırlıyordu. "Pantolonun kalabilir," demişti doktor, onu peş peşe testlere tabi tutmaya başlamadan önce. İçi öyle rahatlamıştı ki yanaklarına ateş basmıştı. Bacaklarını en son kimin gördüğünü hatırlayamıyordu. Soluğunu içine çekerek durdu orada, kumaş kaplı duvarda asılı aynadan gözlerini kaçırdı.

Sol göğsüne değdirilen stetoskop buz gibiydi. Elinde olmadan ürperdi, bunun tek nedeninin soğuk olmadığını biliyordu.

"Gevşemeye çalışın." Doktor ifadesiz bir yüz takınma konusunda deneyimliydi. "Kaydetmeden önce nabzınızı hızlandırmak istemeyiz."

Neden 'biz' diyor, diye düşündü Elias. Ne de olsa bu onur kırıcı işleme tabi tutulan doktor değildi, dilinin üzerine sert çubuklar bastırılan, gözünün içine ışık tutulan da doktor değildi.

"Çok zayıfız, değil mi."

Doktorun neredeyse sitemli yorumu Elias'ın kaburgalarına çarpıp uğuldadı. *Nereye gidersem gideyim, hakkımda birileri hüküm veriyor*, diye düşündü. İnsanın etine gömülen bir kene gibiydi, hayatı boyunca böyle lanetlenmişti, lanetleniyordu da.

Doktor buz gibi soğuk metali göğsünde dolaştırmayı sürdürdü, mırıldanıyor, bloknotuna bir şeyler çiziktiriyordu.

"Ben bir orkestra şefiyim," diye atıldı Elias ansızın. Bunu neden söylediğini bilemiyordu – belki de paravanın arkasındaki o daracık yerdeki sessizliği son derece rahatsız edici bulmaya başlamıştı. Ancak, verdiği bu bilgi ilgiyle karşılandı.

Doktor merakla başını kaldırdı. Eğer Elias orkestra şefiyse, bedeninin iki yanındaki kaslardaki, özellikle kol kaslarındaki dengesizliğin nedeni bu olmalıydı. "Bakın," dedi, doktor, "şu Mravinski tam bir hayvan, her tarafı kaslı."

"Hımmm." Mırıldanma sırası Elias'taydı. Doktora yanıt vermeli miydi?

“Mravinski sıska görünebilir,” diye açıklamaya girişti doktor, “ama kanımca başının uzun oluşuyla bir ilgisi var bunun. Kafatası olağanüstü uzun ve dar, geniş alnı da daha da zayıf gösteriyor onu. Aslında göğsü beygir göğsü gibi, kolları da tam güreşçi kolu. Karım ona hayran – sanırım Leningrad’daki çoğu kadın da öyle.”

Elias’ın zoraki kahkahası öksürüğe dönüştü. “Haklısınız. Mravinski tam bir film yıldızı. Fiziği insanı hayran bırakıyor, tekniğine ise diyecek yok.”

“Bazılarımız yönetmek için doğar,” diye ona hak verdi doktor, “bazılarımız da yönetilmek için. Önemli olan hayattaki yerini erkenden bulmak ve onu kabullenmektir. Kıskançlık insanın bedenini korkunç etkiler. Kıskançlığın kanser gibi kemirdiği insanlar gördüm.” Hayattaki yerini çoktan öğrenmiş birinin özgüveniyle kalemini ceketinin üst cebine soktu. “Sizin de yönettiğiniz bir orkestra var mı?”

Elias omuzlarını dikleştirdi, tüylerinin diken diken olduğunu unutmaya çalıştı. “Evet, var. Radyo Orkestrası.”

Doktor etkilenmiş görünmüyordu. “Konsere pek sık gitmem. Karım daha ilgilidir. Gittiğimiz zaman da Filarmoni’ye gideriz, Mravinski yüzünden elbette.”

“Elbette,” diye yineledi Elias. “Neden en iyisini görmeyesiniz ki, üstelik yılda bir kez oluyorsa?” Doktorun bıyığına küçük çavdar kıvrıntıları yapışmış olduğunu fark etti, gömleğinde de yumurta lekesine benzeyen bir şey vardı.

“Müzik bir süre geri planda kalacak,” dedi doktor. “Kor-karım ki, hayatın diğer küçük zevkleriyle birlikte.” Yine de sesinde pek esef okunmuyordu.

Elias gömleğinin düğmelerini iliklemeye başladı. Doktor Radyo Orkestrası’nın bir üyesi olsaydı ona çekip gitmesini söylerdi. “Sizin buradaki varlığınıza artık ihtiyacımız yok,” derdi. “Buraya ancak mesleğinizin gerektirdiği kadar

çabaladığınızı kanıtlarsanız dönebilirsiniz.” Tam yüz altı müzisyenden sorumlu olduğunu doktora söylemek geldi içinden.

“Gitmeliyim.” Doktorun sesi, artık Elias’la ve onun sadece barış zamanlarında önemli olan mesleğiyle ilgilenmiyormuş gibi çıkmıştı. “Daha otuz beş kişi var muayene etmemi bekleyen.”

“Şimdi ne olacak?” Saçmaydı ama Elias kendini terk edilmiş hissediyordu.

“Verileriniz değerlendirilecek ve mümkün olursa siz hastaneden ayrılmadan önce sonuçlar size bildirilecek.”

Geleceğinin, doktorun sol elindeki kâğıda çiziktirilmiş olduğunu Elias çok geç anladı. “Söyleyebilir misiniz-?” diye başladı.

Ama doktor gitmişti bile, kendisini bekleyen otuz beş kişinin yanına seğırtmişti, ya da belki giderken hastanenin kantininde bir kâse lahana çorbası içerdi.

Elias gururuna lanetler okuyarak sert tahta iskemleye çökercesine oturdu. Karşısındakiler ne kadar dostane davranırsa davranсын neden onları hep kendinden uzaklaştırıyordu? Hemen güceniyordu, karşısındakinin amacı onu gücendirmek olmasa da. Şimdi gömleğinin düğmelerini bile ters iliklemişti, dizlerine doğru sarkan iki ucu birbirine eşit değildi. Düşünmeksizin düğmeleri çözmeye başladı.

“Karl İlyiç Eliasberg?” İriyarı bir hemşire paravanın arkasından uzandı.

“Evet. Elias benim!” Ayağa fırladı, kollarıyla çıplak göğsünü örttü.

Kadın ona bakmadı bile. “Ana koridorda bekleyeceksiniz. Sağlık görevlileri durumunuzu değerlendirecekler, bir karara varınca da sizi çağıracaklar.”

Sakarca, telaşla, kravatını sürükleyerek kadının peşinden koştu. “Testi geçip geçmediğimi bana söyleyemez misiniz?” Hem sesindeki yaltaklanıcı ton, hem seçtiği kelimeler

yüzünden kendinden iğrendi. *Kompozisyon ödevinde yüksek not almayı ummuyorsun ki, salak!* Aslında, bu testi 'geçerse' tek ödülü elindeki tüfek, ayaklarındaki çizmeler ve o güne kadar hiç tatmadığı ölçüde büyük bir dehşet duygusu olacaktı.

Yine de çocuk gibi hemşirenin peşinden sürükleniyordu.

"Söyleyemem." Hemşirenin ayakları çatlak döşemede şaklıyordu. "Ama gördüklerimi ve duyduklarımı düşünürsem—" kapıyı iterek açıp geçti "—siz hiç de uygun değilsiniz." Bu sözlerle birlikte kalabalık bir koridora çıktılar, oradaki erkeklerin çoğu, peşinden yarı çıplak, gözlüklü, sıska bir adam gelen heybetli hemşireye baktı. "Söyleyemem," diye yineledi hemşire, gözleriyle koridoru tarayarak. "Bu bana düşmez."

Elias koridorun sonuna kadar yürüdü. Başını öne eğmişti, ama herkesin gözlerinin üzerinde olduğuna, ona acıyarak baktıklarına emindi. Savaş, Leningrad'ın küçük, güvenli dünyasını yırtıp açmıştı, ama değişen başka bir şey yoktu. Gözlerini yerden ayırmadan dikkatini önemsiz işlerde yoğunlaştırdı: Kravatını yeniden bağladı, yakasını düzeltti. Çok geçmeden gelişigüzel konuşmalar, isimlerin okunması ve sallanır kapıların çarpılması, grinin bulanık bir tonunda birbirine karıştı, neredeyse huzur verdi.

Uzunca bir süre sonra adının seslenildiğini işitti. Kalbi duracak gibi oldu, sonra yine, düzensizce, çarptı. Vakit gelmişti. Başını kaldırıp bakmak için kendini zorladı – ve sakallı bir surat, yorgun gözler, hafif kirli bir yaka gördü. Nikolay'dı.

"Sıranın sonunda duranın siz olduğunuzu anlamıştım! Tam bir sürpriz!"

Elias tuttuğu soluğunu saldı. "Evet, ne yazık ki benim."

"Özür dilemeyin." Nikolay onun nemli elini sıktı. "Tanıdığım birini gördüğüme sevindim. Nasıl berbat bir gün geçirdiğimi anlatamam – bu deliğe gelmeden önce bile berbattı."

Elias, bir çeşmeden su pompalar gibi, budalaca, Nikolay'ın

kolunu sıkmaya devam ediyordu. O kolu bırakmak zor geliyordu.

“Doktor muayenesinden geçtiniz mi?” Nikolay elini Elias’ın elinden usulca kurtardı ve pantolonunun arkasına sildi.

“Saatler önce. En azından saatler olduğunu sanıyorum. Zaman duygumu kaybetmiş gibiyim.” Kendini bu kadar tuhaf hissetmesinin nedeni bu muydu? Normal olarak saatleri dakikası dakikasına tahmin edebilirdi.

“Eminim ki siz, konumunuz dolayısıyla–” Nikolay döküntü koridorun ucuna doğru baktı, oradaki adamlar duvara yaslanmışlar ya da yere çömelmişlerdi “–muaf tutulursunuz bu karmaşadan ve arkasından geleceklerden.”

“Öyle sanıyorum. En azından bir süreliğine. Ama konumlarından yararlanıp korunmak istemeyenler olduğunu duydum. Ben de öyle yapmalıyım diye hissediyorum.” Sorulmadan anlatan biri değildi Elias, ama bugün elleri gibi dilinin de ne yapacağı belli olmuyordu. “Müzisyen meslektaşlarımız örneğin. En değerli meslektaşlarımızdan bir kısmı doktor muayenesinden geçmeyi bir kez değil, birkaç kez denediler. Ben bunu... teşvik edici buluyorum.”

“Şostakoviç’ten söz etmiyorsunuz, değil mi?”

“Ah, o da örneklerden biri,” dedi Elias çekinerek.

Nikolay kaşlarını çattı. “Dimitri’yi çok severim, müziği de çok modern – ama ona öykünmek doğru mu, bilemiyorum. Tamamıyla kendi ahlak kurallarına bağlı kalarak çalışıyor ve kendi kendine verdiği görevleri, sonucunun ne olacağına pek bakmadan yerine getiriyor.”

Elias başını kaldırıp yüksek pencerelere, sallanan örümcek ağlarına, tozlu cama yapışmış güvercin pisliklerine baktı. Güneşe bakarken gözlerini kıstı (göremiyordu, görmek istemiyordu). “Ama Şostakoviç ne istediğini biliyor! O benim hay-hayran olduğum biri. Be-be-benim–”

Ama kekeleyesinin daha da kötüleşmesine vakit kalmadan ve Nikolay hoşla gitmeyecek başka fikirlerini açıklayamadan incecik bıyıklı bir görevli onlara yaklaştı. Bay Eliasberg'in sol ciğerinde anfizem var, dedi, kendisi 4. dereceye konulmuştur, bunun da anlamı yakın gelecekte askere alınmayacağıdır.

Elias kekeleyerek görevliye teşekkür etti, Nikolay'la vedalaştı, sendeleyerek binadan çıktı. İkinci sıcağı onu yaladı; hava ipeksiydi. Bacaklarının kendisini taşıyacak kadar güçlenmesini beklerken taş korkuluğa yaslandı. Sokağa adım atınca her zamanki gibi düzgün adımlarla yürümeye başladı, ama sanki özgürlüğünü kazanmış biri gibiydi hareketleri, öyle büyük bir ferahlık duyuyordu ki alçak sesle ısıklık çalmaya koyuldu. Savaş sona ermiş gibi hissediyordu ama en kötü şeylerin henüz yaşanmadığını hatırlayınca ısıklık çalmaktan vazgeçti.

Marş

Gün boyu, göğün görünüşü yeryüzüyle aynıydı. Sabah saatlerinde bulutlar düzgün, dalgalı sıralar halinde dizilmişlerdi, yeni sürülmüş tarlalara benziyorlardı. Daha sonra dağıldılar, iç içe girdiler, öğleden sonra artık göz alabildiğine uzanan gri kumlar gibiydiler. Sanki dünya amuda kalkmıştı.

Şostakoviç başını kaldırdı, ellerini pantolonuna sildi, deniz kıyısına ilk gidişini hatırladı. Beş yaşındaydı, hastaydı, kat kat örtülere sarınmıştı. O zaman da şimdiki gibi yazdı herhalde. At arabasındaki bir yarıktan ketenle dolup taşan tarlaları görmüştü, tohumların kabuklarını patlattıklarını duymuş, onların ballı tatlarını koklamıştı. At ansızın durunca –ya bir bahçe kapısında ya da ırmaktaki sığ geçitte– midesinin bulanmasına engel olamamış, iğrenç, topak topak bir kusmuk

battaniyeye akmişti. *Yolculuk ona göre değil*, demişti biri, suratını kâğıtla temizlerken de çenesini çizmişti. *Dimitri eskiden beri hassastır*. Sonra arabadan çıkarıldığını hatırlıyordu, ciğerleri tuzlu havayla dolmuş, at pisliğinin kokusunu ve samanların ağır, sarı kokusunu alıp götürmüştü. “Deniz!” diye bağırmıştı, üzerindeki örtüleri kumda bırakıp engin okyanusa koşmuştu. Işıl ışıl ve ıssız okyanus, yuvarlak budanmış gül çalıları, pencerenin önündeki peygamberçiçeği saksıları ve ateşin üzerinde kaynayan tenceresiyle kumulların gerisindeki o sevimli daçadan çok daha çekiciydi.

Geçenlerde, denizi artık gözlerinin önüne getiremediğini hissetmişti. Bir kez daha örtülere sarınmıştı (aileye ait, kurumsal örtüler), ama o muazzam, gerekli yalnızlığı tadamamıştı. Kuşkusuz çok gerekliydi yalnızlık, ama her zaman kolaylıkla ulaşamıyordu. Bir gece öncesini hatırlayınca irkildi (hatırlamak, ellerinin üzerindeki kızarıklıklardan daha çok yakıyordu canını). “Çalışıyorum, lanet olsun!” diye haykırmıştı. “Çık odandan!”

Nina’nın dudakları küçülmüş, büzülmüştü, sanki kocasının çevresini sarıp sarmalayan dramı bastırmak ister gibiydi. “*Senin odan ha! Senin evin, senin çocukların*. Her şey senin, ta ki o şey senden bir şey talep edene kadar; o zaman ateşte eriyen kar tanesi gibi kaybolup gidiyorsun.”

Nina haklıydı. Yalnız kalmayı umarsızca isterken bile farkına varmıştı bunun. Nina onun kişiliğini ortaya çıkarmayı nasıl da becermişti. Balığın içini temizler gibi, düzgünce: Ne hassasiyet göstermiş, ne de acımıştı, bıçağı sapladığı gibi iç organlarını deşivermiş, herkes görsün diye dışarı dökmüştü. Evet Nina’nın zekâsına hayrandı, ama çalışma alanından hemen çekip gitmesini istiyordu.

Nina ağır ağır, gösteriş yaparcasına kitaplarını topladı, odadan çıkıp kapıyı kapattı.

Şostakoviç kapının kulpuna baktı; kilidin dili yerine oturunca bir tıkırtı duyuldu. O ses onu hem odaya kapattı, hem de özgür kıldı.

“Nihayet yalnızım,” dedi Nina’nın duyabileceği bir sesle. “Nihayet yalnızım!” Nina, onun yeğin taleplerinin nedenlerini anlıyordu tabii – öyleyse Şostakoviç’in neden hakkı olanı elde etmek için sürekli mücadele etmesi gerekiyordu?

Haklı olduğunu kanıtlamak zorunda olmanın yükü de sırtına binince sabaha kadar yazmıştı, Milis Teşkilatı’ndaki işinin başına döndüğünde gözleri kıpkırmızıydı, yorgunluktan ayakta duramıyordu.

“Yorgun görünüyorsunuz.” Boris Trauberg’di konuşan, Konservatuvar’da görev almasına hem Solertinski’nin hem de Şostakoviç’in karşı çıktığı hurbo piyanist. Şostakoviç, son yirmi dakikayı siperin kenarlarını boş yere dürtükleyerek, acayip terleyerek, hiçbir ilerleme kaydetmeyerek geçirmişti. “Yorulmanıza hiç şaşırmadım. Çukur kazmak bizim gibilerin yapacağı bir iş değil.”

Şostakoviç elinin üzerindeki nasıra tükürdü ve Boris’in parlayan yüzüne baktı. Bir karakurbağasıyla aynı kategoriye konulmak kızdırdı onu, bunu yapan kurbağanın kendisi olsa bile. “Dün gece çalıştım. Yorgun görünüyorsam bunun nedeni sadece birkaç saat uyumamdır.”

“Çalıştınız mı?” Boris, savaşın aralarındaki bütün farklılıkları gidereceğini ummuş gibi öfkeli görünüyordu. “Halkın seveceği yeni bir beste bekleyebilir miyiz yani – hatta yeni bir ulusal marş?” Gözlerini kapayıp Enternasyonal’in birkaç dizisini, epeyce kötü bir şekilde mırıldandı.

“Ben liderimizin şimdikinden memnun olduğuna inanıyorum,” oldu Şostakoviç’in yanıtı. “O yeni bir marş isteyene kadar ben kendi bestelerim üzerinde çalışmaya devam edeceğim. Bunlardan–” karakurbağası Boris saygıdeğer biriymiş

gibi küreğinin üzerine eğildi “– bunlardan söz edemeyeceğim, batıl inançlarım yüzünden. Siz de her ne üzerinde çalışıyorsanız, eminim ki beni anlarsınız.” Boris’in sanat yeteneğinin Solertinski’nin küçük köpeklerinininkinden fazla olmadığını bildiğinden onun vereceği yanıtı merakla bekledi.

Boris ona kuşkuyla baktı. “Çalışmalarımı sürdürüyorum, ima ettiğiniz buysa. Sürdürmemek budalalık olurdu. Biz bu berbat işi bizi buradan götürecek uçaklar ayarlanana kadar yapacağız zaten.”

“Size onca büyük olanaklar sağlamış şehirden ayrılmak için bu kadar acele etmeniz beni şaşırtıyor. Ne de olsa sizin mesleki kariyerinizin kökleri Leningrad Konservatuvarı’nda, geleceğiniz de Leningrad topraklarında geliyor.” *Kültür Bakanı’nın uzaktan kuzeni olmanızın da*, diye eklemek geldi içinden, *bu durumda büyük payı var.*

“Ama ben Konservatuvar’dan ayrılmayacağım.” Boris yayvan dudaklarını büzdü. “Şimdi *onun* için çukur kazıyorum, yakında onunla *birlikte* buradan gönderileceğim.”

“Konservatuvar burada kalacak,” dedi Şostakoviç. “Müzisyenler ve besteciler gelecek ve gidecek. Ama Konservatuvar sürekliliğini yitirmeden, azametle yaşamaya devam edecek – tıpkı, öyle umuyoruz, Rusya’nın da yaşamaya devam edeceği gibi.” Cesaret edebildiği ölçüde alaycıydı sözleri. Karakurbağasının üçüncü dereceden kuzeninin konumu düşünülürse, atanmasına karşı çıkması yeterince tehlikeli olmuştu zaten. Kızıl Ordu’nun avantajsız durumda olduğunu ima etmek –silahının, eğitiminin ve donanımının eksik kaldığını, özellikle Tuhaçevski ve diğer deneyimli generallerin ayıklanmasından sonra uzman açığı olduğunu söylemek– eh, böyle bir ima, Boris’in sızlanarak Kremlin’e gitmesi için yeterli olabilirdi.

“Doğru söylüyorsunuz.” Karakurbağası onun sözlerini iltifatmış gibi yorumlamayı yeğlemişti. “Bizler, ulusal

kültürün büyük duvarında tuğlalardan ve harçtan başka bir şey değiliz.”

Şostakoviç irkildi. Hapis kararı ya da daha kötüsüyle karşı karşıya olmadıkça bu tür duyguları ifade etmenin bir anlamı yoktu. Birlikte çalıştıkları kişilere bakarak, “Pek sefil bir öbek tuğla,” dedi. Birkaç kişi toprağı gelişigüzel kazıyordu, ama çoğunluk aletlerini bir kenara bırakıp gölgede oturmuş, ciddi tartışmalara dalmıştı. Sanki restorandalar, diye düşündü Şostakoviç, ya da Konservatuvar’ın personel odasında. On dokuzuncu yüzyıl orkestrasyonu hakkında konferans verir gibi cılız beyaz kollarını sallayan Horowitz’i, pantolon paçalarından sıska bilekleri çıkan Possohov’u görünce yılgınlık duydu. Boris haklıydı. Bu adamların yeri, konser ve konferans salonlarıydı. Ülkeyi savunmaya gelince, hepsinin küçük çocuklardan farkı yoktu.

Genç bir subay yanlarına yaklaştı. “Neler oluyor orada? Neden gevezelik ederek boşa zaman harcıyorsunuz?” Sesi pek otoriter çıkmamıştı. Pürüzsüz çenesi ve yuvarlak mavi gözleriyle onların oğlu olacak yaşta görünüyordu. “Eee?” diye sertleşti.

Boris yaltaklanarak gülümsedi. “Yoldaş Şostakoviç’in bu kahrolası savaşa müzik açısından katkısını tartışıyorduk. Üzerinde çalıştığı parça hakkında bilgi vermek üzereydi.” Yan yan Şostakoviç’e baktı. *Artık bana anlatmak zorundasın!* der gibiydi yüzündeki haince gülümseme.

Şostakoviç’in adını duyan subay irkildi, sağ kolu, vereceği selamı bastırmak istercesine ansızın kasıldı. Ama Parti’nin ve ülkesinin yüksek çıkarları uğruna bireysel nitelikleri görmezden gelme konusunda eğitilmişti. “Burada müzikten söz etmek üzere bulunmuyoruz. Burada çukur kazmak için bulunuyoruz! Akşam olana kadar çukur hastanenin duvarlarına ulaşmalı ve bu iş tamamlanana kadar da buradayız.”

Boris uysalca başını eğdi, ama subay arkasını döner dönmez göz kırptı. "Çukur kazabiliriz belki," diye fısıldadı, "ama içini zamanla dolduruyoruz, ne demek istediğimi anlıyorsanız." Derin olmayan çukurun içine kayarak elindeki küreği kaya gibi sert toprağa saplamaya başladı. Bir yüksüğü bile doldurmaya yetmeyecek bir miktar toprak, ödünç aldığı çizmelerin üzerine döküldü.

Subay yeniden Şostakoviç'e döndü. Ağzını açtı, beceriksizce özür dileyecekti ama askeri bandonun birden patlayan müziği onun sesini bastırdı. Forelli Hastanesi'nin köşesinden üçerli dizilmiş, düzensizce yürüyen uzun bir sıra halinde erkekler görüldü. Bazılarının sırtında eprimiş üniformalar vardı, ama çoğunluk kendi kalın pantolonlarını ve ceketlerini giymişti.

"Kuibişev Mahallesi'nin gönüllüleri. Bir bakın şunlara." Subayın sesi karışık duyguları yansıtıyordu: Nefretle acımaya benzeyen bir şeyin karışımı.

Şostakoviç paçavralar içindeki adamlara baktı. "Silahları yok sayılır! Beş kişiye bir tüfek bile düşmüyor."

Genç subay konuşmadı. Eritilmiş baskı makinelerinden üretilmiş ev yapımı çekiçleri ve kılıçları ellerine vererek erkekleri cepheye gönderme kararı hakkında yorumda bulunmak için hayatını riske atmaya değmezdi belki.

Gönüllüler, gözlerini ileriye dikerek zorlukla yürüyorlardı. En sonuncu sıra yaklaşıncı Şostakoviç küreğini elinden bırakıp öne atıldı.

"Fleischman? Sen misin?"

Kuyruğun en arkasındaki adam döndü, yüzünden bir gülümseme geçti. Selam vermek için elini kaldırdı ama yürümeye devam etti.

"Fleischman! Dursana!" Şostakoviç boşuna bir adım attı. Aralarındaki çukur geniş değildi, ama o mesafeyi aşamazlardı: Biri bir sivildi, ötekiyse asker olmuştu.

“Onu tanıyorum!” diye bağırdı Şostakoviç, subaya dönerek. “Öğrencimdi.” Fleischman’ın sıska bedeni uzakta kaybolmak üzereydi, kendisine aşırı büyük gelen bir ceketin içinde omuzları dimdikti. “Gelecek vaat eden öğrencilerimden biriydi,” diye ekledi. “Bir opera yazıyordu.”¹

“Operalarla savaş kazanılmaz.”

“Eğitilmemiş, silahsız çocukları cepheye göndererek de kazanılmaz.” Şostakoviç öfkeden köpürüyordu. “Canlı dönemezler geriye. Ölecekler, her biri ölecek.”

Subay gerildi. “Şu kahrolası çukuru kazın siz. Gece olmadan bitecek dedim!” Uyumsuz kıyafetleri ve parlak deri ayak-kabılarıyla çalıların yanında oturmakta olan adamların yanına gitti. Possohov’un kitaplarını alıp havaya fırlattı. Kitapların mavi kapakları kuş kanadı gibi yayıldı, bazı sayfaları dağıldı, subay da onları ayaklarının altında, tozların içinde ezdi.

Üzülerek işinin başına döndü Şostakoviç. Su toplamış avuç içleri kanayacak gibiydi.

Ansızın yanında bir hava akımı oldu. “Bay Şostakoviç!” Fleischman’dı bu, her zaman solgun olan yanakları şimdi pençe pençeydi. “Kalamam – divanıharbe verilirim ya da daha kötüsü olabilir.” Bir tomar buruşuk kâğıdı Şostakoviç’in eline tutuştururken elleri titriyordu. “Bunlara göz kulak olabilir misiniz? Bitmemişti, bu yüzden yanıma almıştım. Zaman bulurum sanıyordum, akşamları–” Sustu. “Ama sizi burada görmem bana bir işaret gibi geldi. Ben geri dönene kadar bunlar sizde kalabilir mi? Belki bir göz atarsınız, ha?”

Şostakoviç Fleischman’ın incecik bileklerini yakaladı. “Elbette kalabilir bende. Çehov ve Fleischman adına!”

1 Venyamin Fleischman: Leningrad Konservatuvarı’nda Dimitri Şostakoviç’in öğrencisiydi (1939-41). *Rothschild’in Kemani* adlı tek perdelik bir opera üzerinde çalışmaya başlamış, ancak İkinci Dünya Savaşı patladığında cepheye gidince operasını tamamlayamamıştı. (ç.n.)

Fleischman'ın yüzünde çaresizlik okunuyordu. "Nota kâğıtları böyle karmakarışık olduğu için özür dilerim. İkinci perdede berbat bir arya var, herhalde onu hiç beğenmezsiniz. Unutmayın, henüz ilk evrelerinde, çok çalışmam gerekecek ben... ben—" Geri çekildi. "Ötekilere yetişmeliyim."

Geldiği gibi hızla gitti, o çizimleri yamalı, sırık gibi adam. Şostakoviççukurun içine çöktü, gözleri notalarda; eğri büğrünü nota çizgilerinin üzerinde yüzlerce nota, yanlarında sahne talimatları, çıkartılanlar ve karalanıp yeniden yazılanlar. Bir başkasının beyninin içine bakmak gibi bir şeydi; dinlemekle ve öğrenmekle geçirilen uzun yıllar boyunca biriktirilmiş bir öbek bilgi, yarı izlenmiş yollar, yarı kotarılmış temalar.

"Ne var sizin elinizde?" diyerek sokuldu Boris. "*Rothschild'in Kemanı*. Nedir bu?"

"Sizi ilgilendirmez." Şostakoviç kestirip attı ama içinden bağırarak geliyordu. "Beni de ilgilendirmemeli. Ne yazık ki bu savaşın sonuçlarından biri, hepimizin en ufak bir yeteneğimiz olmayan işleri yapmaya zorlanmamız."

Bu laf kendisine yönelik olmasa da Boris gücenmiş göründü. "Sizin bir dâhi olduğunuzu hepimiz biliyoruz, Dimitri, geri kalanımızsa sadece birer zanaatkâriz. Ama Almanlar gelirlirse, kadınlarımızın ırzına geçip çocuklarımızın beyinlerini dağıtırlarsa sizin değerli yeteneğiniz bizi nasıl kurtaracak? Moskova'nın sokaklarında uçuşmaya başlayan kurşunları sizin senfonileriniz durdurabilecek mi?"

Şostakoviç gözlüğünü çıkardı, Boris'in suratı yuvarlak pembe bir lekeye dönüştü. Gözlerine kaçmış kumları temizledi. Boris'e becerebildiği tek işe, yani tozların içinde eşelenmeye dönmesini söylemek üzereydi. Ama Boris'in sesi beynine tokmak gibi inerken o hakaretlerin içinden tenekemsi bir melodi yükseldi. Tam onu yakalarken (düşüncesizce yinelenen bir melodiydi, ama bir şeyler vardı onda) ve ezberlemeye

çalışırken ne yazık ki Boris sustu.

“Ne diyordunuz?” Şostakoviç önem vermeyen bir tavırla gözlerini başka tarafa çevirdi. “Benim değersiz operam, onun nevrotik oluşu, notalarının aşırı sayısı hakkında bir şey mi söylüyordunuz? Ama eminim ki *Pravda*’daki şu meşhur yazıyı aktarıyorsunuzdur yoldaş. Kendinize ait görüşleriniz yok mu?”

Bu hile işe yaradı. Boris hemen yine konuşmaya başladı, sesi, arka taraftaki kazmaların darbeleri gibi iniyordu Şostakoviç’in başına. “Sizin bu kibirli mizacınız müziğinizi engelliyor... Sizin egonuz, yazdıklarınızdan daha büyük...” Ve Şostakoviç bir kez daha duydu o melodiyi.

Pizzicato’ydu! Oyuncakların içinden çıkan bir kukla gibi, melankolik bir mi bemol melodiden yükselen bir pizzicato¹ tekrarı. Görünmeyen eller, kukla yürüyüşe geçene kadar telleri tutup çekiyordu (yavaş yavaş, bıkıp usanmadan). Donuk melodi yaylı çalgılardan tahta nefesli çalgılara yayılıyordu ve trampetlerle durmaksızın mücadele ediyordu. “Budalaca,” dedi Boris’in sesi, bastıran loşluğun içinden. “Kibirli. Taklitçi.”

“Doğru!” Şostakoviç’in ağzından fırlarcasına çıkmıştı bu sözcük. “Haklısınız! Faşizmin temaları. Faşist bir marş olacak.” Gözlüğünü yeniden takınca karakurbağasının yüzü odak noktasına oturdu.

“Ne dediniz?” diyerek kötü kötü baktı Boris. “Siz bana faşist mi dediniz?”

“Kesinlikle demedim, sevgili Boris!” Şostakoviç heyecandan yerinde duramıyordu. “Doğrusu, şimdiye kadar hiç bu kadar iyi duygular beslememiştim size. Bir kaleminiz var mı? Sanırım benimkini çukur kazarken düşürdüm.”

Boris elini biçimsiz pantolonunun cebine soktu ve ufacık kalmış bir kurşunkalem çıkardı. “İşte. Ama mutlaka geri verin bana. Hâlâ kullanılabilecek durumda.”

1 Müzikte, parmakla tel çekme. (ç.n.)

“Elbette dostum. Böyle emniyetsiz zamanlarda insan malına sahip olmalı. Başka bir kurşunkalemi nereden bulacağınızı bilemezsiniz. Belki de bütün ulusun kurşunkalemlerine tahkimat için el konulacaktır.”

Boris şaşırmış görünüyordu, oradan uzaklaştı, Şostakoviç de gözleriyle, bir el arabasına sırtını dayayıp oturarak kitap okuyor diye saygın bir müzik tarihçisini kınayan subayı aradı. Şostakoviç, Fleischman’ın elyazmasının arka tarafına gizlice birkaç satır karaladı. Gerçekten de kurşunkalem Boris’in zekâsı kadar körelmişti ve Boris’in piyano çalışı kadar da kötü yazıyordu – ama yeterliydi. Melodiyi kâğıda dökmüştü!

Keşke akşam olsa dedi, ağır ağır büyüyen çukur keşke hastaneye ulaşsa ve subay beceriksiz gönüllüleri azat etse. Eve gider gitmez yazmaya başlayacaktı.

Geri sayım

Nikolay Sonya’nın odasına yine alınmadı. Gözlerini kapının tanıdık hatlarına dikerek oturdu: Sonya’nın ayakkabısını fırlattığı yerdeki çatlak; onu *Uzak dur! Burada istenmiyorsun!* diye uyaran cilalı kapı tokmağı.

Mutfak saatinin geçen dakikaları bildiren tıkırtılarının ne yazık ki farkındaydı, ama uyarıya boyun eğdi. Altmış dakika. Elli dokuz, elli sekiz, elli yedi. Başparmağının tırnağını kemirdi, akan kanı masanın örtüsüne sildi. “Sonya! Orada ne durumdasın?” Umursamazca konuşmaya çalışıyordu ama sesi titremişti.

Kapının arkasından hiç ses gelmiyordu. Son bir haftadır Sonya gitgide sessizleşmişti, gevezelikleri yazın kuruyan dere yatağı gibi kurumuştü. Nikolay’ın soğan doğramasını sessizce

seyretmiş ve onu öyle dikkatle incelemişti ki Nikolay bocalamıştı.

“Yumurtaları kırmak ister misin?” diye sormuştu. “Biliyosun, ben pek beceremem.”

Sonya’nın yuvarlak yüzünde birer kara çakıltaşına benzeyen gözlerine nüfuz edilemiyordu. Başını iki yana salladı ve Nikolay’ın yumurtaları kırmasını, başparmaklarını yumurtaya bastırınca kabukların kırılıp yumurta sarısının içine karışmasını izledi. “Gördün mü?” dedi Nikolay. “Fırsatın varken sen yapmalıydın bu işi!”

Kabın içine göz atan Sonya eline bir çatal alıp kabukları çıkarmıştı. Ama yine de konuşmamıştı.

Birbirlerine yabancıymış gibi kibarca oturdular yemeğe. Sonya sandalyesini dikkatlice oynattı, onu masanın kenarıyla aynı hizaya getirdi. Sonunda tatmin olmuş göründü ve başını hafifçe öne eğdi. “Ne yazık ki Tanya teyze gelemedi,” dedi, su bardağını birkaç santim sağa kaydırırken.

“Doğru dürüst bir yemek iyi gelirdi ona,” diye doğruladı Nikolay. “Ne yiyerek hayatta kaldığını Tanrı bilir. Herhalde lahana ve su.”

Son iki haftadır Tanya, Leningrad’ın güneydoğusundaki bir istihkâm ekibinde çalışıyordu, samanların üzerinde uyuyor, günde on iki saat çalışıp kayalık zeminde çukur kazıyordu. Yüzünün cildi sertleşmiş, saç taraz taraz olmuştu, sanki bedeni kuru toprağın özelliklerini ediniyordu. “İrmakta yıkanıyoruz,” diyordu. “Bazen de çayırlara sıçmak zorunda kalıyoruz.” (Eski Tanya asla başkalarının önünde soyunmazdı, ne de ‘sıçmak’ türünden bir söz söylerdi. Nikolay ondan hiç bu kadar hoşlanmamış ya da ona bu kadar hayranlık duymamıştı.)

“Teyzeciğim burada olsaydı, bunların hepsini yiyebilirdi.” Sonya sofradaki yiyeceklere bakarken hevesizliği apaçık belliydi.

“Biraz daha patates? Yediğine yarın memnun olursun.” Bu sözler ağzından çıkar çıkmaz pişman oldu Nikolay. Hemen Sonya’nın tabağına bir kaşık dolusu patates koydu.

Sonya dilini şaklattı, annesi de öfkelenince aynı böyle yaptı. “Oraya değil!” Tabağındaki küçük bir parça lifli domuz etinin üzerine konan püreyi öteye itti. “Patatesin yeri şurası.”

İşte Nikolay o zaman farkına vardı. Sonya tabağındaki yiyecekleri porsiyonlara bölüp birbirlerinden belirgin şekilde ayırmıştı, böylece kırmızı pancar salatalığının rengini bozmuyor, tuzlu salatalığının suyu da ete sızmiyordu. Bunu görünce rahatsız oldu Nikolay. Sonya bunu ne zamandır yapıyordu acaba? Doktor kontrolünden ve ne olduğu anlaşılmayan sınıflandırmadan beri (sağlamdı, savaşılabildi; seçkin müzikerlerin değerli bir üyesiydi ve bu nedenle savaşmaya uygun değildi) kafasının içi her zamankinden de karıştı.

Tatlı olarak yabanmersini vardı, Konservatuvar’daki sekreterlerden birine şeker istihkakını vererek elde etmişti onu. “Emin misiniz, Profesör Nikolayev?” diye sormuştu kız. “Daha kalıcı yiyecekleri düşünmeniz gerekmez mi? Sonbahar geldiğinde yabanmersinlerinin anısı pek işinize yaramayacaktır.” Kız elini şekerin üzerinden ayırmazken, beceriksiz akademisyenlerle alay etmek isteğiyle iyi kalpliliği birbiriyle mücadele halindeydi. “Çocuğunuz yok mu sizin?”

“Bir kızım var,” dedi Nikolay. “Dokuz yıldır ona ben bakıyorum, beceriksiz biri olsam da onu hiç ekmeksiz ya da patatesiz bırakmadım. Yabanmersinine bayılır, şimdi zor bulunuyor. Teşekkür ederim.”

“Yeğenime teşekkür edin. Kontrol noktalarından geçerek ormana gidip dönen ve canını tehlikeye atan o.” Nikolay’ın fikrini değiştirmesine fırsat vermemek için sekreter hızla kapıya yönelmişti.

Nikolay yabanmersinlerini Sonya’nın en sevdiği kristal

kâseye doldurdu ve profesyonel bir garson edasıyla masaya götürdü. "Sonya Nikolayevska Hanım için! Bunun en sevdiğiniz meyve olduğu bildirildi mutfağa!"

"İstemem, teşekkür ederim." Sonya kâseye ilgisizce baktı. "Canım yabanimersini istemiyor."

"İstemiyor mu?" Nikolay meyveleri kaşıkla kabartmaya çalıştı ama kabartmak yerine ezip lapalaştırdı. "Şehrin dışında elle toplanıp açgözlü askerlerden kaçırılarak getirilen yabanimersinlerini bile mi?"

"Onları bile. Yine de teşekkür ederim." Bir otelin yemek salonundaymış gibi peçetesini düzgünce katlayıp kirli çatal-bıçağın üzerine bıraktı Sonya. Nikolay'ın eğlence olsun diye giriştiği acemice işlere göz gezdirdi: Bir şişenin ağzına oturtulmuş bir mum, Konservatuvar'daki bir pencere eşiğinden aşırılmış, boynunu bükmüş bir gül. "Ben sofrayı toplarım," dedi, kaşlarını hafifçe çatarak.

Bulaşıklar yıkandıktan sonra kendisi evi toplayıp toz alırken Nikolay'ın kitap okumasını önerdi.

"Ama dün gece topladın evi," diye itiraz etti Nikolay. "Bundan daha derli toplu olamaz ki." Gerçekten doğruyd dediği. Yüksek arkalıklı iskemleler, dikdörtgen masa, üzerindeki birkaç parça porselen tabak-çanakla çay servisi masası: Hepsi de duvarlarla muntazam bir dik açı oluşturacak şekilde yerleştirilmişti. Kanepenin üzerindeki yastıklar simetrikti; perdelerin kordonları düzgünce bağlanmıştı. Nikolay'ın köhne nota sehpası bile dimdik duruyordu.

"Her gece evi toplamak önemlidir." Sonya köpeğini yanına çağırır gibi kanepenin kenarına eliyle vurdu. "Buraya otur da ayak altında olma."

Sonya'yı gözücuyla gözetlerken, sayfaları iyice azalmış olan *Pravda*'yı okur gibi yaptı Nikolay. Kızın iş görmesinde bir tuhafılık vardı, hareketleri sistematik ama biraz

mantıksızdı. Her rafın tozunu bir kez alıyor, sonra aynı hareketleri yineleyerek birkaç kez daha geçiriyordu bezi üzerlerinden. İçki dolabını temizlerken, köşeleri tekrar tekrar silerken “İki, dört, sekiz, on iki,” diye mırıldanıyordu.

“Canım?” Nikolay sesinin doğal çıkmasına çalıştı. “Ne sayıyorsun sen?”

“Hiçbir şey. Sen bana bakma, gazetene bak. Gözünü savaştan ayırmamak senin görevin.”

Küçümseyen bir ifadeyle başmakaleye baktı Nikolay. “Bu gazete bize hiçbir bilgi vermiyor, çünkü görünüşe bakılırsa hiçbir şey bilmememiz gerekiyor.” Yine de kendisine söylen-
diği gibi gazetenin sayfalarını gözden geçirdi. Gazetenin hışır-
tısının arasında, dikkatini toplamış çalışan Sonya’nın küçük
küçük, dikkatle soluk aldığını duyuyor ve içinden ağlamak
geliyordu.

Sonya yatak odalarını temizlemek için dışarı çıkınca Nikolay gazeteyi elinden bıraktı. Sovyetler’in, yerleri açıkça belirtilmeyen cephelerdeki doğrulanmamış zaferlerinden ve hükümetin hainlere ve casuslara karşı tetikte olunmasını duyuran uyarılarından başka bir şey yoktu. İçinde kabaran tereddütler soluk almasını zorlaştırdı. Sorumlulukla mı davranıyordu – yoksa hata mı yapıyordu? Ne de olsa Şostakoviç inatla kalıyordu Leningrad’da, çocuklarını da yanında alıkoyuyordu. Ama ilkeler söz konusu olduğunda Şostakoviç neredeyse saplantı derecesinde romantikti – Feny’a’dan, Şostakoviçlerin evindeki karmaşayı (lambalar sabaha kadar yanıyordu, çalışma odasının kapısı kilitleniyordu, çocuklar merdivenlerde çılgınca koşuşturuyorlardı, kocasının yaratıcılığı için yere ihtiyacı var diye Bayan Şostakoviç de kanepede yatıyordu) duymuş olan Tanya’ya kalırsa deliydi. Evet, gerçekten bütün bencil insanlar gibi Şostakoviç de emindi yaptığından, Nikolay ise hiçbir şeyden emin değildi.

“Hiçbir şeyden emin değilim,” diye mırıldandı, “sadece yarın hayatımdaki en değerli şeyden ayrılacağımdan eminim.”

O gece neredeyse gözünü kırpmadı. Uyumak yerine bütün dikkatini imgelerde topladı: Sonya’nın Hermitage’den alınıp gemiyle Sverdlovsk’a gönderilen hazineleri duyduğunda irileşen gözleri (‘Bin mil uzağa mı? Bir milyon mil mi?’); güldüğünde elmacıkkemiklerinin üzerinin kızarması; ensesindeki yumuşacık, kıvrırcık, ok gibi saçlar. Çello çalarken kollarının bileğiyle dirseği arasında kalan kısmının kavislenmesi; sağ elinin yay tutmaktan çukurlaşmış başparmağı; sol elinin tellere değe değe nasırlaşmış parmakları. Yararsız olduğunu bile bile o imgeleri kafasının içinde sıraya sokmaya çalıştı.

“Ne kadar sürecek?” diye fısıldadı. “Onu geri getirmenin tehlikesiz olacağı güne kadar ne kadar zaman geçecek?” Pencere tıkırdıyor, saat sabaha yaklaşıyordu, başını yastığının altına soktu. Ama geçen zamanı gergin akan kanında ve hızla çarpan, kararsız kalbinde duyumsadı.

O sabah da hemen hemen diğer sabahlar gibiydi. Bir zamanlar yabancı gelen sesler –düzgün adım yürüyen askerlerin çizmelerinden, bangır bangır çalan hoparlörlerden, sirenlerden çıkan sesler– çoktan tanıdıklaşmıştı. Bunlar daha vasat bir geçmişin gürültüleriyle karışıyorlardı – tangırdayan çöp kutuları ve havlayan köpekler, arka avluda tartışan Gessen’ler. Sıcak yulaf lapasının kokusu eve yayıldı ama pek teselli vermedi. Sonya çok geçmeden kâsesini itti ve kalkıp odasına gitti.

“Bak da bavula koymayı unuttuğumuz bir şey kalmasın,” diye seslendi Nikolay kapalı kapının gerisinden. “Çorap ve eldiven almayı unutmadık, değil mi? Yaz bitmeden eve döneceğine eminim, ama her ihtimale karşı...” Yapacak bir şey var mı diye çevresine bakındı, kalan sütü bir şişeye doldurmaya başladı, uzun süre dayansın diye su da kattı. Ama elleri öyle kötü titriyordu ki süt şişeden tezgâha aktı.

Nikolay vazgeçti, gözlerini kapalı kapıya dikerek oturdu, sonunda saatin tiktaklarını duymazdan gelemeydi. "Sonya, tren beklemez! Yardım edebilir miyim?"

"Beş dakikada hazırım." Sonya'nın sesi uzak ama çok kesindi.

Nikolay ses çıkarmadan kapıya gitti, kulağını dayadı. Sonya'nın konuştuğunu duyabiliyordu – bebekleriyle mi vedalaşıyordu? Ara sıra sesi soru sorarcasına yükseliyor, sonra da yanıt beklercesine kesiliyordu. Sinirden terleyen Nikolay'ın koltuk altları karıncalandı. Kıza altmış saniye zaman verecek, sonra içeri girecekti.

Kapı sertçe açıldığında suçlu gibi geri sıçradı Nikolay. Sonya omzuna aldığı kırmızı kışlık paltosuyla karşısında duruyordu. Sağ elinde küçük, yıpranmış bavulu vardı, sol elinde de çellosu. "Gessen'lere veda etmek için bir-iki dakikamız var," dedi. "Kibar olmalıyız, değil mi?"

Nikolay o kadar şaşkıncı ki zorlukla konuşabildi. "Sonya, çellonu alamayacağını biliyorsun."

Kızın ağzı açık kaldı, duyduğu dehşetten dudakları küçük bir daire şeklini aldı. "Ama almalıyım! Yoksa nasıl egzersiz yapabilirim?"

"Yanına pek az şey alabilirsin. Sıcak tutacak giysiler, yolda yemek için yiyecek, hepsi bu. Şimdi egzersiz yapmak önemli değil."

"Sen bir müzisyensin, nasıl böyle bir şey söyleyebilirsin?" diye bağırdı Sonya. "Egzersizden daha önemli hiçbir şey yoktur. Budala gibi konuşuyorsun."

Nikolay ansızın hiddetlendi. "Bu lanet olası savaşın kurallarını benim koyduğumu mu sanıyorsun? Çellonu trene götürürsen daha Leningrad'dan on mil bile uzaklaşmadan elinden alırlar. Ya parçalayıp sobada yakarlar ya da rüşvet diye memurlardan birine verirler. O zaman neler hissedeceksin bakalım?"

“Ama çellomu almadan gidersem annem beni nasıl bulacak?” Kapının eşiğinde iki yana sallandı. “Pskov’a varır varmaz çello çalacağımı söyledim ona, ‘Sözsüz Şarkı’yı çalacağım, o da benim nerede olduğumu bilecek.”

Nikolay’ın öfkesi yatıştı. “Yanında çellon olsa da olmasa da annen senin nerede olduğunu hep bilir. Doğum gününden önce, çellon olmadan önce nasıldı? Hatta sen çalmaya başlamadan önce nasıldı?”

“Gitmem,” dedi Sonya, gözlerini yere dikerek. “Çellomu almadan gitmem.” Parmakları kaskatı ve tavizsizdi, kutuyu öyle sıkı yakalamıştı ki Nikolay’ın o parmakları birer birer açması gerekti. Umarsızlık içinde saate göz attı, çelloyu yatak odasından içeri itti ve Sonya’yı kucağına aldı.

“Artık gitmeliyiz! Treni kaçıracaksın ve buradan gitmek için son şansın o.” Sonya’nın bavulu sırtına darbeler indirirken Nikolay tökezleyerek kapıya doğru gitti, kapı kolunu kuraladı.

“Yere indir beni.” Babasına bakmaya katlanamıyormuş gibi başını doğal olmayan bir açıyla yana çevirmişti Sonya. “Yere indir beni. Çocuk değilim ben.”

İstasyonda kaos vardı, tıpkı tıka basa dolu bir ahır gibiydi; peronlarda insanlar dip dibeydi. İri memeli, tiz sesli kadınlar birilerine sesleniyorlardı. Bileklerinden yiyecek paketleri sallanan çocuklar parmaklıklara tutunmuş ağlıyorlardı. Yaşlı kadınlar eşyalarının yanında korumacı bir tavırla dikiliyorlardı.

Nikolay en yakındaki görevlinin yanına gitti. “Yanlarında biri olmadan seyahat edecek çocuklar nereden binecekler?”

Kadın elindeki listeye baktı. “İkinci peron.” Akan burnunu koluna sildi.

Sonya tiksinererek baktı ona, sonra Nikolay'ın peşinden peronun içlerine yürüdü, parmaklığın yakınından gidiyor, sol eliyle çubukların birine değiyor, birini atlıyordu.

"İşte şurada toplanıyorlar," dedi Nikolay. "Görebiliyorum. Ceketime tutun şimdi." Çocuk kalabalığının arasından ite kaka geçmeye başladı; beline kadar gelen suda bata çıka yol almak gibiydi.

Sonya arkasından sürükleniyordu. "Sakın—" diye söze başladı, ama bir tren düdüğü sesini boğdu.

"Ne dedin, Farecik?" Yere düşen bir yiyecek paketi için itişip kakışan annelere bakmamaya çalıştı Nikolay.

"Sakın çelloya kimsenin el sürmesine izin verme." Hava ısınmasına rağmen Sonya donmuş görünüyordu, ağzı da buzdaki bir çatlak gibiydi.

"Elbette izin vermem!" Dikkatini kızın söylediklerinde toplamaya çalıştı, ama çocukların trene bindirilmeye başladığını gördü.

Sondaki vagonun yanında bir başka kadın görevli elindeki listeyi işaretliyordu. "İsim?" dedi azarlar gibi.

"Sonya Nikolayevska," dedi Nikolay, listeye göz atıp eliyle göstererek.

Kadın listeyi ondan uzaklaştırdı. "Evet, 78 numara. Numarası üzerinde mi?"

"Numara mı! Numara taşımasına gerek yok. Kendi adına konuşabilir o."

"Ben dokuz yaşındayım ve de beş haftalık." Sonya'nın sesi çığlıkları ve bağırıtları bastırmıştı. "Üç yaşımdan beri adımlı yazabiliyorum."

Kadın ona aldırmadı. "Hepsinin numara taşıması gerekiyor, yoksa trene binemezler."

Sonya'nın yüzü umutla parladı. "Benim numaram yok! Eve dönebilir miyiz?"

Nikolay'ın midesi buruldu; bir yanıyla bundan daha çok istediği bir şey yoktu. "Çocuğumu etiketlemem gerektiği bildirilmedi bana," dedi, gözlerini, kadının gözlerine dikerek. "Hem önemi de yok. Pskov'da kuzenleri karşılayacak onu." *Benimle tartışma, diye düşündü, yoksa o listeyi senin şişko, bürokratik ellerinden söker alırım ve kafana geçiririm.*

Kadın öfkeyle listede Sonya'nın adını çizdi. "Karar sizin. Eğer 78 numaranın başına bir şey gelirse sorumlusu ben olmayacağım."

"Ne olacak ki bana?" Sonya, Nikolay'ın elini yakaladı. "Bombalanacak mıyım? Öldürülecek miyim?" Eli korkudan kayganlaşmıştı.

Duyduğu öfke Nikolay'ı artık şaşırtmıyordu; az daha yumruklayacaktı o kadının işgüzar ağzını. Bunun yerine eğilip Sonya'nın saçını alev alev yanan yüzünden geriye itti. "Başına kötü bir şey gelmeyecek," diye güvence verdi kıza. "Trene biner binmez paltonu çıkarabilirsin. Fazla beklemeyecek zaten."

Sonya birkaç saniye ona yaslandı, derin soluklar alıyordu. "Almanlar defolup gidecekler," diye yineledi, Nikolay'la birlikte üzerinde çalıştıkları gibi, "ve Leningrad'da yeniden barış olacak, ben de eve dönebileceğim."

"Doğru," dedi Nikolay, ama duyduğu suçluluk ve dehşet yüzünden midesi kasılıyordu.

Bir yarışı başlatırmış gibi bir düdük sesi duyuldu. Sonya gerginlik içinde omzunun üstünden arkaya baktı. "Binmem mi gerekiyor şimdi?"

"Korkarım ki öyle." Nikolay'ın kalbi öyle hızlı çarpıyordu ki midesi bulandı. "Bavulun... bavulun elinde mi?"

Listeci kadın Nikolay'ın omzuna vurdu. "Hemen bindirin onu! Tren bir dakika sonra hareket edecek."

Sonya birden Nikolay'ın kolunu yakaladı, gözyaşları yanaklarından süzülüyordu. "Lütfen baba, gönderme beni!"

Evde daha çok yardım ederim, Tanya teyzemle birlikte çukur kazarım. Lütfen gönderme beni!"

"Canım. Fareciğim." Nikolay zorlukla konuşuyordu. "Ben de Leningrad'dan ayrılabilirim, biliyorsun. İkimizin de güvencilikte olması daha iyi, daha sonra buluşabiliriz."

"Ne zaman?" Sonya öyle ağlıyordu ki yüzü ve elleri sırlıklam olmuştu, can simidiymiş gibi sarılmıştı Nikolay'ın koluna. "Ne zaman?"

"Bindirin kızı!" Kadın Sonya'nın sol kolunu yakalayıp sarstı. "Kes ağlamayı! Burada mı kalmak istiyorsun?"

Nikolay Sonya'nın elinden kurtulmayı denedi, kadın da kızın beline sarılmıştı. Bir an üçü garip bir halat çekme yarışı yapıyormuş gibi oldular: Kadın Sonya'yı arkaya çekiyor, Nikolay kendini Sonya'nın elinden kurtarmaya çalışıyor, Sonya aralarında ikisine de tutunmuş duruyor.

Trenin düdüğünün son kez çalışıyla birlikte Sonya pes etti. Kolları bacakları gevşedi, görevli kadının elinde kırmızı palto ve birbirine dolanmış kol ve bacaklardan oluşan bir bohça kaldı. "Nihayet!" Nikolay Sonya'yı tutup trene koydu, bavuluyla birlikte sevimli bir kadına teslim etti, kadın da kızı kalabalık koridora geçirdi. Kapı çarpılarak kapatıldı, tren gıcırtilarla hareket etti.

Nikolay tir tir titriyordu. Yana giderek Sonya'nın kırmızı paltosunu pencerelerdeki storların aralığından görmeye çalıştı. Dağınık saçlar ve kızarmış suratlardan oluşan bir kütle – ama hiçbirisi Sonya'ya ait değildi. Tren kızı yutmuştu.

Son ânı bekleyemedi, trenin gıcırtilarla, kükremelerle, dumanlarla hareket ettiği ânı. Döndü, insanların ayaklarına bastı. "Özür dilerim. Özür dilerim." Ağlayan kadınların arasından kendine yol açtı, çıkışa yöneldi. Sokağa çıkınca ellerini dizlerine dayayıp soluk almaya çalıştı.

Eve yürürken ayaklarının tabanları yarılıyormuş gibi oldu,

sanki gücü ve sabrı o yarıklardan dışarı akıyordu. Eve vardığında neredeyse ayakta duramayacak haldeydi. Oturma odasında yere çöktü, sonra duvar boyunca sürünerek Sonya'nın kapısına gitti. Yapacağı hareket gözlerini yuvalarından fırlatabilirmiş gibi başını dikkatle döndürerek odanın içine bakınca tüyleri diken diken oldu.

Kızın bütün eşyası raflardan indirilmiş, dolaplardan çıkarılmış, yere muntazam sıralar halinde dizilmişti. Ayakkabıların ve terliklerin burunları kapıya dönüktü, sanki yürümek için talimat bekler gibiydiler. Kalem, kurşunkalemler ve cetveller ameliyat aletleriymiş gibi sıralanmışlardı. Elbiseler ve önlükler katlanmış, eşit yükseklikte kümeler halinde üst üste konulmuşlardı.

Nikolay ayağa kalktı, sendeleyerek odaya girdi. Yumuşak bir şeyin üzerine basmıştı: Sırasından çıkıp öne düşmüş bir bez bebeğe. Porselen kafasındaki saçlar kısa kesilmişti – öyle kısa ki yer yer beyaz porselen görünüyordu. Duvarın dibine dizilmiş oyuncaklara döndü. Sonya'nın sevgili bebeklerinin hepsinin saçları kırpılmıştı. Saçı kırpılmış son bebeğin yanında bir kâğıt torba duruyordu, tepesi özenle bantlanıp kapatılmıştı. Ufak boydaki büyük harflerle şöyle yazılıydı: SAÇ. LÜTFEN ATINIZ.

Son bir açıklama notu içeriyormuşçasına torbayı elinde sıkı sıkı tutan Nikolay tökezleyerek pencereye gitti. Güneş, sokağın karşı tarafındaki rüzgârgülüne vuruyor, yansıyıp camdan içeri giriyordu. Elini gözlerine siper ederek storu indirdi, oda loşlaştı. Sonya'nın yatağına uzandı, can çekişen biri gibi dizlerini karnına çekti.

Neler olacağını nasıl da görememişti? Son haftalardaki olayları hatırladı. Sonya'nın anahtarı kilitte birkaç kez döndürmesi, sonra kapıyı kilitleyip kilitlemediğine bir kez daha bakmak için yukarı koşması. Sonya'nın sokakta yengeç gibi

yan yan yürümesi, her on metrede bir, bir çite ya da parmaklığa eliyle dokunması. Sonya'nın kanalın öbür tarafına geçerken köprünün birini atlayıp birini kullanması. Oradan geçemeyiz, diye itiraz etmişti Nikolay, Griboydov Kanalı'nın üstündeki köprüde gördüğü güçlendirmelere bakarak. "Ama geçmeliyiz," diye diretmişti Sonya. "Kanalın öbür tarafında yürürken iki köprüyü atlamalı, sonra bu tarafa geri gelmeliyiz."

Yastığın altında elini yumruk yaptı Nikolay, Ustvolskaya'ların Pskov'daki kocaman, karmaşalı evini düşünüyordu. Sağa sola saldıran, porselenleri kıran, koltukların üzerinde zıplayan, ellerine geçeni karmakarışık, üst üste fırlatan on yaşın altında dört kuzen. Kontrol edilemeyen bir dünyayı kontrol edebilsin diye geliştirilmiş saplantılı ritüelleri ve titiz yöntemleri olan Sonya ne yapardı orada?

"Sonya, bağışla beni," diye fısıldadı Nikolay. "Bağışla beni."

Oturma odasında saat tıklar tıklar çalışıyordu. Her geçen dakika, pistonları durup dinlenmeden dönen bir tren Sonya'yı Leningrad'dan, evinden ve kendi kurduğu güvenli ortamdan uzaklaştırıyordu. Sokaktan, savaşa hazırlanan bir şehrin çılgın gürültüleri duyuluyordu; yatak odasının kapısının yanında çellonun uzun, sessiz gövdesi duruyordu. Nikolay gözlerini kapadı, ama gözkapaklarının altından süzülen sıcak ve ağır gözyaşları Sonya'nın yastığına aktı.

Sahne ışıklarına

Elias, Nevski Prospekt boyunca hiç durmadan yürüdü. Yamalı sokaklarda ağır tanklar gürültüyle ilerliyorlardı, binaların köşelerindeki hoparlörlerden talimatlar duyuluyor,

şehrin merkezinden savunma birlikleri akın akın geçiyorlardı. Ama Elias kendini hem dokunulmamış hem de dokunulmaz, yepyeni bir özgüvenle korunmuş hissediyordu.

Başkaları da böyle mi hissediyorlardı? Eğer öyleyse hari-kaydı bu! Güneşin Kazan Katedrali'nin parlak kubbesine vurup yansıdığını görmek ve gözlerini kırpmıştırmamak; bir grup insanın yanından geçmek ve onların gözlerinde istihza aramak. *Ben normalim*, diye düşündü, yüreği hoplayarak. Islık çalmamaya çalıştıysa da ara sıra *Eroica* Senfonisi'nin notaları dudaklarından dökülüyordu.

Ne de olsa ölen yoktu ya. Hiç kimse cellatlar tarafından geceyarısı evinden alınmamış ya da Alman askerleri tarafından yatağında süngülenmemişti. Sadece Sibirya'ya gönderilmişlerdi ve çoğu kişi için bu büyük bir şanstı –

Yinede, dürüst olması gerekirse, kendini şanslı hissediyordu. Leningrad o güne kadar hiç olmadığı şekilde ona aitmiş gibi görünüyordu. Keşke babası hayatta olsaydı da Rusya'nın en kültürlü şehrinin anacaddesini adımlarken onu görseydi, Radyoevi'nin girişine kadar ayakları yerden kesilerek, tam bir erkek gibi yürüdüğünü görseydi.

İçeride, orkestra üyelerinden birkaçı prova salonuna gelmişler, çalgılarını sandalyelere dayamışlardı bile. Salona girdiğinde oradakiler başlarını salladılar, ama başının çevresindeki parıltıyı kimse fark etmedi, onu son gördüklerinden beri daha yürekli ve daha gerekli bir insana dönüştüğünü de kimse anlamadı. Evrak çantasını masaya fırlattı, ceketini bir iskemlenin üzerine attı, konuşmayı başlatmak için uygun bir fırsat arıyordu sabırsızlıkla.

“Haberleri duydunuz mu?” diye atıldı.

“Hangi haberlermiş onlar? Artık sanki günün her dakikasında önemli bir şeyler oluyor.” Andrey Kolodov sakın bir adamdı, sarkık bıyığı ona gülümserken bile sürekli hüznü

bir hava veriyordu. Bugünse gülümsemiyordu. Klarnetini göğsüne bastırıp kendi haberini verdi: Yahudi komşuları o sabah tutuklanmıştı. "Çocukları bile götürdüler. Biliyor musunuz, neyle suçlanıyorlar?"

Elias dudaklarını ısırды. Hayalini kurduğu güzel sahne bu değildi. "Neymiş suçları?" diye sordu, sesi sinirliydi.

"Nazilerin onlara yapacaklarından korkup tahliye belgesi için başvurmuşlardı. Şimdi de bizimkiler yapmış yapacağını. Almanların bizi yeneceğine dair söylenti yaymakla suçlanmışlar ve hapse atılmışlar."

Elias'ın keyfi yavaş yavaş kaçıyordu. "Çocukları da mı? Leningrad'daki bütün çocukların güvenli bir yere götürüleceklerini sanıyordum."

"Herkes Yahudileri günah keçisi yapıyor. Beşikten mezara kadar hep suçlular." Kolodov klarnetini aldı, ucundaki kamışı çıkardı, do majör gamını gıcırdatmadan çalmayı öğrettiği sekiz yaşındaki İrene'nin yazgısı hakkında artık konuşmak istemiyormuş gibi çalgısını ağzına yerleştirdi.

Salon yavaş yavaş doluyordu ama atmosfer boşucuydu. Elias bir an vereceği haberi kendine saklamayı geçirdi aklından. Çantasını açtı, kâğıtları karıştırdı, boğazını temizledi. Ama heyecanına yenildi. "Benim de haberlerim var," dedi yüksek sesle. "Ama talihsiz Yahudiler ya da resmi makamların verdiği yanlış hükümler hakkında değil. Benim haberim arkadaşımız Mravinski ve Filarmoni Orkestrası'yla ilgili."

Boş bakışlı gözler Elias'a çevrildi. Duyulan tek ses pencere camına çarpan bir sineğin vızıltısıydı. "Filarmoni'nin tamamı Sibirya'ya gönderiliyor." Bu haberi coşkulu bir şekilde vermeye çalıştı. "Bu da Radyo Orkestrası'nın Leningrad'ın kültür omurgası olacağı anlamına geliyor. Sonbahar sezonunu bir tek biz götüreceğiz!"

Kapının eşiğinden gelen alaycı bir kahkahadan başka ses

duyulmadı. Elias kaskatı kesildi; arkasına bakmasına gerek yoktu.

“Siz bunu *ayrıcalık* mı sanıyorsunuz?” Aleksandr salona girdi. Henüz öğlen bile olmamıştı ama votka kokusu açıkça belli oluyordu. “Fareler gibi köşeye kıştırılacağız! Biz Leningrad’da kalıp moralleri yüksek tutan müzikler çalarken Mravinski ile orkestrası bir yerlerde boş boş oturup biz sokaklarda boğazlandıktan sonra yerimizi almayı bekleyecekler. Ne harika bir ayrıcalık!”

Elias sükûnetini korumaya çalıştı. “On yıldır yedekteyiz. Böyle mi kalmak istiyorsunuz? Sefil yaşamınızın sonuna kadar ikinci sınıf, tanınmamış birer çalçene olarak mı kalacaksınız?” Salonda kahkahalar duyuldu, Elias’ın sevinçten yanakları kızardı. Normal olarak bu tür kahkahaların konusu kendisi olurdu. “Sibirya tam size uygun bir yer olabilirdi,” diye ekledi. “Bir çalışma kampına gitseydiniz hiç değilse ağır iş neymiş öğrenirdiniz.”

Yine kahkahalar duyuldu.

Aleksandr alay edercesine sırtıttı. “Bize ne olacağı sizin umurunuzda değil. Sizin derdiniz sadece kariyeriniz. Almanların istilasından yararlanıp üne kavuşmak mı? Nazi işbirlikçisinden farkınız yok!”

“Çalışma kampı sizin için fazla iyi olurdu.” Elias sıkıdığı dişlerinin arasından konuşuyordu. “Şimdilik hoşunuza gitse de gitmese de benim için çalışmaya mahkûmsunuz.”

Bu sözleri izleyen sessizliği sadece cama çarpan sineğin ısrarlı vızıltısı böldü. Elias pencereye gidip ardına kadar açtı. Çekiç darbelerinin ve takırtıların uyumsuz sesleri salona doldu. “Şunu dinleyin!” Orkestraya yüzünü döndü. “Almanlarla savaştayız; birbirimizle savaşmamalıyız. Savaşa çağrılana kadar eğitimini aldığımız işimizi yapacağız. Ne oyun bahçesindeki çocuklarız ne de kafeste pinekleyen hayvanlar. Biz

profesyonel müzisyenleriz, dudaklarımız, ciğerlerimiz ya da kollarımızla işimizi göremeyene kadar da profesyoneller gibi çalacağız.” Yeniden camdan dışarı bakınca Aleksandrinski Tiyatrosu’nun çatısının, suçlayıcı parmaklar gibi göğe yöneltilmiş silahlarla dolu olduğunu gördü. Pencereyi çarparak kapattı ve yeniden sessizleşen salona konuştu. “Anlıyor musunuz?”

Salonun bir köşesinde hafif bir pıtırıtı duyuldu, yağmur sesi gibi yayılıp büyüdü. Arka sıradaki kemancılar yaylarını nota sehparına vuruyorlar, İlya Fomenko da baget sopalarıyla eşlik ediyordu onlara. Tahta nefesli çalgılardakiler ayaklarını yere vurmaya başladılar. Çok geçmeden bütün salon tezahürata geçti. Sadece Aleksandr hiç konuşmadan, kıpkırmızı bir yüzle duvarın dibinde dikiliyordu.

“1812’nin ilk bölümüyle başlamak istiyorum,” dedi Elias. “Lütfen partiyonlarınızı çıkarın.” Onları beklerken gözü aynadaki yansımasına ilişti. Ne tuhaftı! Yüzü hiç olmadığı kadar solgun ve sakın görünüyordu – ama içinden şarkı söyler gibiydi.

Buluşmalar ve ayrılımlar

Solertinski büyük bir veda partisi veriyordu. “İçki içip kutlayacağız,” diye açıkladı. “Bol yemek, konuşma yapmak yok, hele ağlamak hiç yok.” Davet onun en sevdiği restorandaydı, Bolşoy Caddesi’ndeki Hivanova’da, o restoranın tarhun otlu tatlı kiraz sosuna batırılmış yavru bıldırcınlarının üstüne yoktu.

Nina itiraz etti, bugünlerde hep yapıyordu bunu. Görünüşe bakılırsa, inanarak yaptığı tek şey, Leningrad’dan ayrılmak için Şostakoviç’in başının etini yemekti. “Böyle

güvensiz bir ortam varken parti vermek doğru değil bence. Sence doğru mu?"

"Hayır, kesinlikle değil." Şostakoviç bir eliyle saçlarını yatıştırıyor, öteki eliyle partiyonunda düzeltiler yapıyordu. "Boris'in melodisi çellolarla başlamalı ve yukarıya doğru yayılmalı, tersi değil."

Nina gözlerini devirdi. "Kendi kendimle konuşayım o zaman."

Şostakoviç yazı masasının üzerine eğilince söz dinlemeyen saçları alına düştü. "Lanet olsun! Gözüme girmesin diye bu isyankâr perçemlerimi kesmeli miyim? Bak şuna! Bas notalarının üzeri saçımdan yağlandı."

Nina küçük bir krem kutusuyla onun yanına koştu. "Kıpırdama." Bir saniye sonra saç tutamı pırıl pırıl parlayarak Şostakoviç'in çatılmış kaşlarının sağ tarafına yapıştı. "Saçlarını ortaya daha yakın bir yerden ayırmayı deneyebilirsin," diye önerdi Nina, partisyona bulaşan yağı ustalıkla silerken.

Şostakoviç onun kombinezonunun krem rengi askılarının altında bembeyaz ve kadife gibi görünen omuzlarına baktı. İncecik pamuklunun altında omurgasının boğumları baştan çıkararak, göz alarak aşağıya doğru sıralanıyordu. "Ortadan ayırınca saçım iyi durmuyor," diye geveledi Şostakoviç. "Köylüye benziyorum."

Nina partiyonu ona uzatıyordu, küçük yağ lekelerine bakıyor, ama onların altında ne olduğunu görmüyordu – yükselen, sesi gitgide artan bir mi bemol ve deniz kadar karanlık ve sabit bir davul sesi. "Daha iyi." Kombinezonun altından meme başları da görünüyordu; birden içinden onlara dokunmak geldi, parmaklarının altında sertleştiklerini hissetmek istedi.

Ama Nina odanın öbür ucuna gitmişti bile, mücevher kutusunun içini karıştırıyordu. "Acele et. Çıkmadan önce Galina'ya kitap okumaya söz vermiştin."

“Gitmek zorunda mıyız?” İki farklı tarafa çekildiğini hissediyordu: Marşının partiyonu sol tarafında, karısının güzel bedeni sağ tarafındaydı.

“Sen eve döndüğünde çalışmanı yine burada bulacaksın. Solertinski ise çok yakında Sibirya’da olacak.” Kocasının kendisi hakkında ne düşündüğünü bilirmiş gibi Nina’nın dudaklarında gizemli bir gülümseme gezindi, özgüvenli bir hareketle topaz gerdanlığını boynuna taktı.

Leningrad’ın kaldırımları askerlerin eğitim alanına benzemişti, tel rulolar, eski şilteler ve öbek öbek döküntü doluydu. Petrogradski Mahallesi’ne vardıklarında Nina’nın elbisesinin etekleri iyice kirlenmişti. “Nasıl görüldüğümüze bakınca iyice keyiflenecek Solertinski,” dedi Şostakoviç, restoranın kapısında ayakkabılarını temizlerken.

İçeride, kültür elitinin parlayan kafalarında ışıklar oynayıyordu. Solertinski salonun ortasında duruyordu. “Hoş geldiniz!” diye bağırdı, kendine yol açarak onlara doğru gelirken, üzerine abanan güzel Kirov kızlarını da birer sinekmiş gibi silkeleyip atıyordu. “Nina Şostakoviç, her zamanki gibi müthiş görünüyorsunuz, hem de içinde bulunduğumuz zor günlere rağmen! Eski dostum Dimitri bile yakışıklı görünüyor – ama Rusya’nın en seçkin lokantasına girmeden önce ayakkabılarındaki çamuru temizleyebilirdi.”

“Sen kendine bak,” oldu Şostakoviç’in yanıtı. “Kravat bağlamayı bilmeyen birini Filarmoni Komitesi neden sanat yönetmeni olarak tayin eder, bilmem.”

“Hiç olmazsa kravat takıyorum.” Solertinski çenesinin altındaki gevşekçe atılmış cılız düğüme baktı. “Sensiz ne yapacağım ben Dimitri? Beni eleştirmeye bir tek sen cesaret ediyordun. Eh, bu son akşam yemeğimiz olabilir, öyleyse tadını çıkaralım! Şu Sevruga havyarı muhteşem.”

Üçü birlikte, ipek giysileri hışırdayan, çıplak omuzlu

kadınların ve yakası kolalı beyaz gömlekler giymiş erkeklerin arasından geçtiler. Şostakoviç'in burnuna parfüm bulutları doldu, aksırması geldi. Sırtını bir sütuna dayayıp durdu, Nina'nın başını sallayıp gülerek masanın çevresinden dolaşmasını izledi. Nina dalgın görünüyordu, ama ara sıra başını kaldırıyor, Şostakoviç'in yanında olup olmadığına bakıyordu. İlk karşılaştıklarında da böyle miydi Nina – dikkatli, biraz da temkinli? Hatırlayamıyordu. Yıllardır o kadar çok çalışmıştı ki, dikkatini toplaması öyle gerekmişti ki; başını işinden her kaldırdığında Nina'nın hâlâ karşısında olmasını umarak çalışmaya devam etmişti.

Bir koca ve bir baba olarak eksikliklerini düşününce her zamanki gibi suçluluk duydu. *Ben olsam benimle evlenmezdim.* Birden dönünce yanındaki kadınla çarpıştı. "Özür dilerim." Kadını tutmak için elini uzattı. Nina Bronnikova'ydı ve boyu neredeyse Şostakoviç kadardı – Kirov Bale Kumpanyası'na ilk katıldığı günkü kadar da güzeldi.

"Benim hatam." Büküp başının tepesinde topladığı saçları elmacıkkemiklerini ortaya çıkarmış, dudaklarındaki yarı hüznü havayı vurgulamıştı. "Sütunların gerisinde dolanmalıydım! Ama parti havasında değilim, konuşacak bir şey de bulamıyorum."

"Hiç şaşırmadım. İnsan Luftwaffe'nin¹ sesi duyulacak mı diye kulak kabartırken aydınlar sınıfının evlilik dışındaki faaliyetleri pek ilgisini çekmez."

Kız omuzlarını silkti. "Ben dedikodu dinlemezdim, savaş başlamadan önce bile."

"Ben de. Dedikodu, çalışırken insanın dikkatini dağıtır. Bu tür partilerden uzak durmak için iyi bir neden." Odanın karşı tarafına baktı. Buraya gelmesi hataydı. Altı senfoni ve bir operayla uğraşmak ona bir şey öğretmemiş miydi? Sonatlar

1 Alman Hava Kuvvetleri. (ç.n.)

ve konçertolar, kuartetler ve kuintetler, şarkı döngüleri, bale partiyonları ve film müzikleriyle uğraşmak? Bir çalışmanın başlangıç evrelerinin sürekli dikkat gerektirdiğini her seferinde unutmayı nasıl başarıyordu?

“İşten söz etmişken,” dedi Nina, “ne zaman gideceksiniz?”

“En azından bir süre buradakalmam gerekiyor.” Şostakoviç votkasından bir yudum aldı. “Solertinski benim en iyi arkadaşım. Karım da beni buraya getirmek için epey uğraştı.”

Nina Bronnikova güldü. “Partiden değil, şehrin tahliye edilmesi planlarından söz ediyorum. Kirov bir haftaya kadar gidiyor.”

Şostakoviç bir yudum daha votka içti; içki etkisini gösteriyordu, kendini daha güçlü hissetmeye başlamıştı. “Gitmiyorum. Mümkün olduğu sürece Leningrad’da kalmak niyetindeyim. Luftwaffe saldırırsa itfaiyenin fazladan gönüllülere ihtiyacı olacaktır.”

“Burada kalıp yangın gözcülüğü mü yapacaksınız?” Şaşırmış görünüyordu Nina. “Bunu yapmanıza izin var mı?”

“İlk başta çukur kazmama izin vermek istemediler. Şimdiye üç haftadır çukur kazıyorum. Yangınlar başlarsa fazladan bir çift ele ihtiyaç duyacaklardır.”

“Sizin elleriniz oldukça ünlü.”

“Ellerimle zihnime devlet el koysa bile kendi iradem var.” Bu kez dinleyen var mı diye omzunun üzerinden çevresine bakınmadı. “Hem onların iğrenç bandolarına beste verdiğim sürece yakınmak için nedenleri olmayacak.”

“Umarım kocam canınızı sıkıyordur.” Karısı yanında belirdi, her şey yolunda mı diye kocasına bakıyor ama Nina’ya hitaben konuşuyordu. “Ne olursa olsun, her şeyin başlangıcı zor gelir ona – ama parti canlanınca o da eğlenenin merkezine oturur.”

“Ne canımı sıkması, bana esin verdi! Almanlar dibimize

sokulmuşken Leningrad'da kalmayı seçmek çoğumuzun sahip olamadığı bir görev bilincini ortaya koyuyor."

"Görev mi?" Nina Şostakoviç gözlerini kıstı. "İster istemez 'görev'in toplumumuzda en aşırı kullanılmış sözcük olduğunu düşünüyorum, üstelik pek çok zalimliğin de mazereti haline geldi. Tehlikesi gitgide artan bir konumda kalmak mı insanın görevidir yoksa çocuklarını güvenli bir yere götürmek mi? İnsanın ülkesine karşı olan görevi aynı zamanda o ülkenin geleceğini korumasını da gerektirir."

"Çocukları şehirden çıkartmanın daha güvenli olup olmadığını bilmiyoruz," dedi Şostakoviç yüksek sesle. "Haziran'daki felakete baksanıza! Çocuklar trenlere bindirildiler, doğruca düşmanın yoluna çıkarıldılar, sonra da geri getirildiler."

"Mesele sadece çocukları şehirden çıkarmak değil," dedi karısı, sertçe. "Mesele, çocuklarının babasız büyümemesi için senin de kendini kollaman."

Konuşma ne kadar da çabuk kaymıştı nesnel olandan kişisel olana! Şostakoviç, tıpkı çocukken olduğu gibi kaçma isteği duydu içinde. Şimdi koşamayacak kadar yaşlıydı ve çekip gidemeyecek kadar da uygardı, hiçbir şey demeden gözlerini bardağına dikti.

"Çok yönlü bir tartışma bu," dedi Nina Bronnikova, diplomatça. "Savaş, sokaklarımızı karmaşaya sürüklemekle kalmadı, ahlaki ikilemlerle de yüz yüze bırakıyor bizi. Bu parti bile—" yaban domuzu, bütün balıklar ve altın rengi kavunlarla tepeleme doldurulmuş tabakları işaret etti "—Pompei'nin son günlerine benziyor. Başımıza gelecekleri bilerek yadsıyoruz."

"Evet, ekmek kuyrukları her gün daha da uzarken," dedi Nina Şostakoviç, "böyle bir eğlencenin tadını çıkarmak çelişkili görünüyor."

"Ülkemiz bu tür çelişkiler üzerine kurulu!" Solertinski yanlarına gelmişti, hemen katıldı tartışmaya. "İtiraz, Rusya'nın

kanında var, hep de öyle olmuştur. Bize sağlanan ayrıcalıkları reddetmek, bizden daha az talihli olanlara yardımcı olmayacaktır.” Saçı başı darmadağınktı, alnı ter içindeydi, kollarını sıvamıştı, ama sesi ciddiye. “Arkadaşımız Dimitri örneğin. Eğer o uzlaşmaya razı olmasaydı, bütün o besteler yapılabilir miydi? Gerekğinde sinmeli, emir alınca yürümeli ve tutarlılıkla sağduyu arasındaki ince çizgide kalmalı.”

“Abartıyorsunuz.” Şostakoviç başını iki yana salladı. “İçimden ne geliyorsa onu yapıyorum sadece.”

“Çok alçakgönüllüsünüz.” Solertinski’nin ela gözleri parladı. “Ben sadece hiçbir şeyin siyah ve beyaz olmadığını söylüyorum, hatta –ya da özellikle– savaş zamanında bile.”

Şostakoviç içini çekti. Votka sayesinde insanlarla daha rahat konuşabildiğini hissetse de savaşla ve kendi çalışmalarıyla ilgili bütün bu konuşmaların sona ermesi, eve dönüp marşı üzerinde çalışmaya devam edebilmesi için dua ediyordu.

Solertinski güldü. “Haline bak, Leningrad’ın en güzel iki kadınının yanındasın! En azından bundan memnunmuşsun gibi davranma nezaketini gösterebilirsin.”

“Bir kastım yok,” diyerek omuzlarını silkti Şostakoviç. “Ama aklımın yarısı işimde, öbür yarısı da siperlerde.”

“Her zamankinden daha ruhsuz olmana şaşmamalı. Gogol burnu olmayan bir adamı yazmıştı, biz de akli olmayan bir adamla konuşuyoruz!” Solertinski ona sarıldı. “Seni ahmak. Evlenme yıldönümlerimi unuttuğum olur, ara sıra da tramvayı kaçırmam, bunlara üzülmem – ama Tanrı bilir ya, senin gidişine çok üzüleceğim.”

Elias geç geldi –annesini güçlkle yatırmıştı– ve kapıda durdu. Bu sefer, daha kültürlü, şık Leningradlılarla bir araya

gelmekten korktuğu için duraklamamıştı. Bu gece yeni edindiği özgüvenin tadını çıkarmak için durmuştu. Ayaklarını kırmızı halıya sıkıca bastırdı, göğsünü şişirerek gözlerini salonda dolaştırdı.

“İyi akşamlar, efendim.” Lokantacı da gözleriyle salonu tarıyordu, ama daha profesyonel bir bakışla. “Hoş geldiniz. Bir süredir sizi müessesemizde göremiyorduk.”

Eskiden olsa Elias adamın görkemli bıyığını ve sabırsız havasını ürkütücü bulabilirdi. “Yeniden burada olmak güzel,” diye yanıt verdi. Aslında hayatında buraya hiç adım atmamıştı. Altın yaldızlı kapı kolları olan kapıların önünden kaç kez geçmiş, koyu kırmızı perdenin arasından içeriye süzülmeyi arzulamıştı, güzel kadınları kollarına takmış o özgüvenli, beyaz gömlekli erkekler gibi!

“Şampanya?” Lokantacı, yakındaki bir garsonu çağırırdı.

“Ben hiç–” diye atıldı Elias, ama buz gibi soğuk bir kadeh eline tutuşturulmuştu bile. “Eh, peki.” Genellikle güvenmezdi şampanyaya, hem bir anda neşelendirdiği için hem de hemen arkasından gelen etkileri yüzünden (başı zonklar, midesi yarırdı). Ama bu gece her şey farklıydı.

“Arkadaşlarınız salonun öbür tarafında.” Lokantacı başıyla belli belirsiz o tarafı işaret etti.

“Teşekkürler.” Biraz şaşkın durumdaki Elias hangi arkadaşları olduğunu anlamak için restorandaki kalabalığın üzerinden karşı tarafa göz attı. Halı döşeli sahnede büyük bir piyano vardı, çevresinde de tekinsiz bir üçlü yönetim oluşturur gibi Solertinski, Mravinski ve Dimitri Şostakoviç duruyorlardı.

Birden gereksiz yere dürüst davranmak geldi içinden. “Doğruyu söylemem gerekirse onlar benim–” Ama lokantacı garsonlardan birini azarlamak için hızla uzaklaşıyordu, derin bir soluk alan Elias partiye katılmak üzere basamaktan inip

salona girdi. Cesaret versin diye koca bir yudum şampanya daha içti ve üzeri yiyecek dolu bir masanın yanına konuşlandı. Oradan, siyah elbiseli sırtların ve ipeklere bürünmüş omuzların arasından Solertinski'nin aslan yelesine benzeyen başını güçlkle görebiliyordu. Mravinski'nin soğukkanlı gülümsemesini ve Şostakoviç'in camları parıldayan kocaman gözlüğünün gerisindeki, neşeyle ışıldayan suratını da.

Arkadaşlarımız. Lokantacı böyle dememiş miydi? *Arkadaşlarımız oradalar.* Platforma çıkıp ellerini sıkırsa, yanlarında durup piyanoya yaslansa ne yaparlardı acaba? *Olmaz.* Kadehini sıkıca kavradı. Yapamazdı.

"Bay Eliasberg, değil mi?" Birden karşısında buldu onu, iki adım ötesinde. Gözleri tıpkı hatırladığı gibi kocaman ve simsiyahtı, boynu da yine öyle zarıftı. Dolgun göğüsleri (bazen, yatağında yatarken, bunu hatırlayınca kendini tatmin etmişti) dar göğüskafesiyle hoş bir tezat oluşturunuyordu.

Kadehini usulca bıraktı Elias ve elini kıza uzattı.

"Beni hatırladınız mı?" Nina Bronnikova gülümsedi. "Geçtiğimiz haziran ayında Samanpazarı'nda karşılaşmıştık. Bu karabasana benzeyen savaş resmen başlamadan bir gün önceydi sanırım."

"Sizi ha-ha-hatırlamak mı? Sizi ha-ha-hatırlamamak mümkün mü!"

"Ah, teşekkür ederim!" Kızın yüzü hafifçe kızardı. "Tabii, Kirov' da dans ediyorsanız, iltifatlarla karşılaşmak işinizin bir parçası oluyor, ama her zaman hoş gitmiyor. Ancak az önce söylediğiniz - eh, şimdiye kadar duyduğum en içtenlikli söz."

"Patavatsızlık ettimse kusuruma bakmayın. Annem bana hep iltifat etmeyi öğrenmelisin der. Masallarda olduğu gibi dilim gümüş değil ne yazık ki."

"Gümüş diller körelmiş yürekleri gizleyebilirler," dedi Nina Bronnikova.

Elias bunu balık pazarından hatırlıyordu; Nina düşünce-lerini yapmacıklıktan uzak bir sadelikle açıklıyordu. Gözleri neredeyse badem biçimliydi, uçları hafifçe çekikti... Ama Elias öyle bakakalmamalıydı. Bir şeyler söylemeliydi. Neden başka erkekler gibi olamıyordu – örneğin neden Şostakoviç gibi olamıyordu? Besteci konuşurken kadınlar ağzının içine düşüyorlardı, oysa kendisi–

Bir şey söyle! diye bağırdı gevezelik eden kafasının içinde.
Herhangi bir şey!

“Siz hâlâ,” diye kekeledi, “dans ediyor musunuz?”

Kız kaşlarını hafifçe çatınca Elias’ın kalbi durur gibi oldu. Acaba Kirov’dan kovulmuş muydu? O korkulan çağırımı almış, devlete karşı hayali bir suç bahanesiyle Zagorski’nin karşısına mı çıkarılmıştı? Ama kuşkusuz savaşın patlaması bütün bunları durdurmuş olmalıydı, hiç olmazsa şimdilik! Elias bocalıyordu, özür dilemek istedi.

“Ne yazık ki,” dedi Nina, “Aşil tendonumda sorun var. Haftalardır dinleniyorum ama hâlâ düzelmedi. Son derece can sıkıcı.”

Kızı incitmemiş olması, onun resmi bir uyarı almamış olmasına duyduğu minnet, işine bunca bağlı olmasının verdiği keyif–bütün bunlar Elias’ın içini rahatlatmış, neşelendirdi, düşüncesizleştirdi, kadehindaki şampanyayı pervasızca boşalttı. “Hepsi bu mu? Ben daha beterini bekliyordum.”

“Eh, bu yeterince kötü zaten.” İşte şimdi incinmiş görünüyordu Nina. “Bugünlerde tıbbi yardım almanın ne kadar zor olduğunun farkında değil misiniz? Bütün doktorlar cepheye gönderilecek acemi askerleri muayene etmekle meşgul, ya da sedye üzerinde geri döndüklerinde onları tek parça haline getirmekle. Şimdilerde Leningrad’da Aşil tendonunun tedavisi öncelikli değil.”

“Rahatsızlığınızı küçümsemek istememiştim,” diye kız

ikna etmeye çalıştı Elias. "İnanın bana, çalışırken engellenmenin ne demek olduğunu bilirim. En iyi olmayı hedeflemek ama bunu sağlayacak olanağa sahip olmamak." Arkasındaki platformda duran adamların farkındaydı bunları söylerken: Solertinski, ötekilerin hepsinden daha küstah, daha zekiydi; Mravinski seçilmiş kişilerin umursamazlığıyla oturduğu iskemlede kaykılmıştı; Şostakoviç uzun parmaklı elleriyle işaretler yapıyor, Elias'ın yanına bile yaklaşamayacağı bir büyü yaratıyordu.

"Haklısınız tabii," dedi Nina. "Etrafımızda olanlara bakınca kişisel bir rahatsızlığın ne önemi var. Ama işim benim son sığınağım, işsiz kalmaya dayanamıyorum. İşim olmazsa bütün bu karmaşayı dışarıda bırakacak bir şeyim de yok demektir. Kazılmış bahçeler, canavar düdükleri, geçmişin anıları – hepimizin başına neler geleceğini düşünmenin verdiği korku da cabası."

"Anlıyorum," dedi Elias, boğuk bir sesle. "Benim gözümde de iş böyle bir şey." Kendisinin acımasız çalışma alışkanlıklarının nereye kadar vardığını itiraf etmeye korkuyordu. Partisyonun önünde otururken, dikkatinin dağılmasına katlanamadığı için annesinin seslenmelerini duymazdan geldiğini. Kulaklarını nasıl tıkadığını ve büyük bir gayretle notaları yazarak *Elektra*'nın elli dokuz motifini kâğıda geçirdiğini ve farklı tonalitelerin listesini çıkardığını. Sonunda dünyaya döndüğünde, "Strauss kurtardı," diye mırıldanırdı, ama annesine bakmak için usulca onun kapısına gittiğinde, duyduğu ferahlamanın yerini suçluluk duygusu alırdı.

Nina Bronnikova'ya baktı. "Benimle konuşmamalısınız. İşe yaramam ben. Adi böceğin biriyim."

Ama müziğin sesi yükselmişti. Şostakoviç'in beste asistanı İzrail Finkelştayn platforma çağrılmıştı, doğaçlama çalgın bir polka çalıyordu.

"Ne dediniz?" Nina ona doğru eğilince Elias'ın burnuna hafif bir leylak kokusu geldi.

Ama samimiyet ânu geçmişti. Elias'ın içinde, rüzgârın sertçe kapattığı bir kapı gibi, bir şey kapandı. "Sadece," diye yalan söyledi Elias, "fazla kimseyi tanımıyorum demiştim."

"Ya orkestranız? Onlar burada değil mi?"

"Birkaçı burada." Etrafına bakındı. "Ama son haftalarda azaldık. Müzisyenlerimden bazıları cepheye gitti; bazıları günde on iki saat siper kazmaktan perişan oldu. Biz Filarmoni'dekiler kadar şanslı değiliz. Bizlere milli değer gözüyle bakılmıyor."

"Provalara devam edebiliyor musunuz?" Nina üzülmüş görünüyordu. "Sonbahar sezonu yaklaştığı için kaygılanıyor olmalısınız."

Elias yere baktı, gözleri yanıyordu. Orkestrasının gözlerinin önünde dağıldığını görünce neler hissettiğini kimse –hiç kimse– sormamıştı. "Çok kaygılıyım," dedi açıkça. "Solistlerim vasatın altında, dikkatlerini toplayamıyorlar. Provalarımız kalitesiz bir taşra bandosunununkiler gibi. Ama altı hafta sonra Çaykovski'nin *Beşincisi*'ni İngiltere'ye yayınlayacağız!" Elindeki boş kadehe baktı. "Size bir içki getirebilir miyim?"

Nina'nın yanına bir başkası gelmiş, omzuna dokunuyordu. Nikolay'dı.

"Selam!" Gülümseyince Nina'nın yüzü aydınlandı. "Gelme konusundaki fikrinizi değiştirdiğinizi sanmıştım."

Elias'ın midesi öyle garip bir duyguyla kasıldı ki ürktü. Nikolay'a yarım yamalak bir selam verdikten sonra bir başka şişe aranarak etrafına bakındı –ne olursa olsun– oysa sonunda pişman olacağını biliyordu.

Nikolay bitkin görünüyordu, alnı kırış kırıştı, sakalı daha da incelmışti. "Evde kalayım demiştim, ama uzunca bir süre Leningrad'daki kültür hayatında bundan başka bir toplantı

olmayabilir. Arkadaşlarımla vedalaşmazsam kendimi asla bağışlamam.”

Elias hızla üç kadehe votka koydu. “Giden arkadaşlara kadeh kaldıralım. Ay sonunda ikiniz de gitmiş olacaksınız, bense burada kalacağım. Ama mesafeler sadık yürekleri ve zihinleri pek etkilemez!” Hiç bu kadar pervasızca, bu kadar coşkulu konuşmamıştı.

Nikolay kadehini kaldırdı ve sonra ne içtiğinin pek farkında değilmiş gibi boşalttı onu.

“Duygu doğru, ama gerçekler öyle değil,” dedi Nina Bronnikova. “Ben de burada kalıyorum.”

“Kalıyor musunuz?” Elias’ın sersemlemiş yüreği hopladı.

“Ne olursa olsun Leningrad’da kalacağıma aylar önce karar verdim. Kirov ailem gibi, ama Leningrad benim yuvam. Kumpanya gider gitmez özgür kalacağım ve öbür kadınlarla birlikte çalışabileceğim.”

“Bunun akıllıca olduğuna emin misiniz?” diye sordu Nikolay. “Yetkililerin hoşlanmaması bir yana, burada neler olacağını kim bilir? Novgorod ele geçirildi bile; Luga hattı dağıldı ve geriliyorlar. Almanlar ilerlemeye devam ederse ve Finlandiyalılarla birleşirlerse – eh Leningrad tamamıyla kuşatılmış olur.”

“Taşkent’e kaçarsak daha iyi durumda olacağımızı kim bilebilir?” dedi Nina. “Ya da başka bir yere. Hitler delinin tekine benziyor, dünyanın her tarafına yürümedikçe durmayacak.”

“Ben olsam böyle konuşmazdım, burada bile,” dedi Elias. “Baş klarnetçimin komşuları–” Kolodov’un üzgün yüzünü hatırlayınca yeni edindiği özgüven sarsıldı. “İzninizle.” Boşalan kadehini cebine sokup oradan telaşla ayrıldı.

Tuvaletin ağır kapısının arkasında serin beyaz bir sessizlik buldu. Aynadaki görüntüsüne bakarak bir an hareketsiz kaldı, sonra tarağını çıkarıp saçlarına şekil vermeye çalıştı. “Berbat

görünyorsun,” dedi kendine, ciddi ama ne dediği pek anlaşılmayan bir sesle.

“Pardon?” Yaşlı bir adam ayaklarını sürüyerek yanına yaklaştı. “Ne dediniz?”

“Çok sıkışık dedim! Burayı hiç bu kadar dolu görmemiş-tim.” *Bunun nedeni*, diye ekledi zihninin ayık yanı, *buraya daha önce hiç gelmemiş olman*.

“Gerçekten de çok dolu.” Yaşlı adam ellerini titizlikle yıkayıp kuruladı. “Solertinski hep çeker kalabalıkları. Müzik bilimcisi ol-masaydı başarılı bir sirk yöneticisi olurdu.” Elias’a baktı. “Bay Eliasberg’siniz, değil mi? Radyo Orkestrası’nın şefi?” Çatlak elini uzattı. “Ben Konservatuvar’dan Profesör Lopatkina.”

“Nasılsınız?” Elias dikkatini toplamak için kendini zorla-dı. “Sizi daha önce gördüm tabii. Nihayet karşılaşabildik.” Profesör ona kibarca iyi akşamlar deyip gittikten sonra ye-niden yalnız kaldığında aynaya bakmaya devam etti. Geniş alınının ve cılız yanaklarının içinde bir yerde babasının yüzü saklıydı: Daha iri, daha ağırdı, ama çenesi aynı şekilde karar-lıydı. “Berbat görünebilirsin,” dedi titrek yansısına, “ama bu-raya aitsin. En azından bu gecelik onlardan birisin.”

Şostakoviç şimdi kendini daha mutlu hissediyordu. Kekikle çeşnilendirilmiş lezzetli bir tavşan eti yemişti, Stravinski’nin müzik alanındaki yararlılıklarıyla kişisel kusurlarının karşı-laştırıldığı, gitgide hararetlenen bir tartışma sırasında içtiği votkaların hesabını şaşırmıştı. Ayrıca Prokofyev’in restoran-dan gizlice sıvıştığı görülmüştü, yüzü de yağmurlu bir mart sabahı kadar kasvetliydi. “Karısıyla sorunları var,” dedi So-lertinski, her şeyi bilircesine başını sallayarak. “Komşunun tavuğunda gözü varmış diyorlar.”

“Böyle olması Lina Prokofyev için daha iyi,” dedi Şostakoviç. “Bir kazla evli olmayı kim ister ki?” Altı yıldan fazla olmuştu, ama Prokofyev’in *Lady Macbeth*’in partisinin sayfa larını karıştırıp onu eğlenceli ama biraz çılgın buluyorum dediğini kolay kolay unutamıyordu.

“Eşin partiden ayrıldığına göre,” diye uyardı Solertinski, “umarım Prokofyev gibi sağa sola sapmayı düşünmüyorsunuzdur.”

“Kesinlikle düşünmüyorum. O günler geride kaldı. Şu güzel bile–” Nikolay’la konuşmakta olan Nina Bronnikova’yı işaret etti başıyla, “o bile beni baştan çıkaramadı. Evet, çıkaramadı.” Başını salladı, kendini erdemli, güvenli, hatta mutlu hissediyordu. *Mutlu!* En iyi arkadaşı bir yöne, öbür arkadaşları başka bir yöne gideceklerken bu nasıl mümkün olabilirdi ve zavallı genç Fleischman... Ama bunu düşünmeyecekti, bu gece olmazdı. Platformdan aşağı atlayınca bütün ağırlığıyla Radyo Orkestrası şefinin ayak parmaklarının üzerine indi.

“Ah, çok özür dilerim!” dedi. “Öyle görünüyor ki kaderimde hep sizinle çarpışmak var – kelimenin tam anlamıyla.” Orkestra şefi (Neydi adı? Hep çıkıyordu aklından!) bu gece değişik görünüyordu: Omuzları daha dik, bakışları daha doğrudandı.

“Belki de,” dedi orkestra şefi, yarım yamalak gülümseyerek, “alnımda büyüklerin ayaklarının dibinde durmak yazılıdır. Bazen de altında!”

“Karl Eliasberg değil misiniz siz!” diye onun sözünü kesti Solertinski. “Tam bize lazım olan adam. Mravinski bir konse-re duygu katılırsa, kültürlü izleyicilerin buna uygun tepkiyi vereceğinde ısrarlı. Siz de deneyimli bir şefsiniz, ne düşünüyorsunuz?”

Elias şaşırmış görünüyordu. “İ-itiraf edeyim ki ben tam tersine inanıyorum. Bir şef, müziğin içerdiği duygulara yön verebilir – ama bunu asla belli etmemelidir.” Mravinski’ye

tedirgince baktı. "Size ka-karşı çıkmak istemem ama böyle bir tavır hem müzisyenler hem de şefler için çöküş demektir. Hiçbirimiz duygulanmak için bulunmuyoruz orada. Görevimiz duyguları nakletmek."

"Ben de hep böyle söylerim!" Şostakoviç onaylarcasına onun sırtına vurdu. "Müzisyenler ve orkestra şefleri birer araçtır."

"Yoksa budaladırlar demek mi istiyorsunuz?" Solertinski eğlenmiş görünüyordu, Elias'a döndü. "Dimitri Şostakoviç'in, onlarsız yapamayacağı kişilere duyduğu ve pek saklayamadığı nefret böyle işte. Müzisyenler ve şefler olmasa yaptığı müzik sayfaların üzerinde sessizce kalır. Onların yardımıyla ara sıra olağanüstülüğe yaklaşır."

"Nefret çok ağır bir kelime," diye itiraz etti Şostakoviç. "Ben sadece müzisyenlerin Mahler'den hoşlanmalarına dayanamıyorum, sanki gözyaşlarına boğulacak gibi görünüyorlar."

Elias başıyla doğruladı. "Yumurta Teli dediğim bir flütistim var. Önüne Schumann'ı koyar koymaz iki yana sallanmaya başlar. Baş, omuzları, bilekleri, her yeri hareket etmelidir sanki - çalışı bile!"

Sıcak, titretek ışık altında daha da yakışıklı görünen Mravinski başıyla onaylıyordu onu. "Bende de birkaç tane var bunlardan. Kendilerini akşamın en önemli olayı sayan müzisyenlerden. Çok sıkıcı."

Şostakoviç Elias'a baktı. "Konservatuvar Kulübü'ne gelmeliydiniz. Bunun gibi tartışmalar bizim günlük malzememizdi. Şimdi de çok geç! Kim bilir bir daha ne zaman toplanacağız orada?" Gözlüğünün camları buğulandı, Elias'ın elini yakaladı.

"Belki savaştan sonra-?" Elias biraz etkilenmiş görünüyordu.

"Dimitri," dedi Solertinski, "inanılmazsın. Duyguları başkalarında itici buluyorsun, ama tanıdığım en duygusal

insanlardan birisin. Müzikte buz gibi mesafeli kalınmasını öneriyorsun, ama şu anda Rusya'nın tamamını heyecanlandıracak –ve belki de kurtaracak– bir şey üzerinde çalışıyorsun.”

Şostakoviç sendeler gibi oldu. “Oturmalıyım.” Mravinski'yi omzundan hafifçe itti ama öteki çekilmedi.

“Benim kusurlarımı sıralamadan önce kendinize oturacak bir yer bulsaydınız,” dedi Mravinski, yerinden kıpırdamadan.

Elias gidip bir koltuk buldu ve Şostakoviç'i ona oturttu. “Söylesenize, ne üzerinde çalışıyorsunuz? Anlatacaklarınızı dinlemekten onur duyarım.”

Şostakoviç paniklemeye başladığını belli belirsiz hissetti. Çok yakın, çok yakın. Birasından birkaç yudum aldı. “Öğrenecek pek bir şey yok. Sanırım Solertinski, yüksek makamların talimatıyla hazırladığım, adı ‘Korkusuz Muhafız Alayı Yürüyüşe Geçti’ olan son eserimi kastediyor.”

Elias tokat yemiş gibi elini yüzüne götürdü. “Meraktan sormamıştım.”

Şostakoviç arkasına yaslanıp tavana baktı. “Bir ordu marşı, Kızıl Ordu'nun şerefli üyelerine moral vermeyi amaçlıyor,” dedi tekdüze bir sesle, sıkılan bir sınıfta sıkıcı bir ders verircesine. “Açık havada biraz uzaktan dinlendiğinde kulağa fena gelmiyor.”

Solertinski Elias'a baktı. “Daha fazla yağ gerek bize!” diye seslendi. “Bize biraz daha grog getirin! Dili tutulmanın bilinen tek ilacı grogdur.”

Şostakoviç gözlerini kapayınca kristal avizenin silüetini gözkapaklarının arkasından kırmızı bir çizgi halinde gördü. Gözlerini açtığında da Elias'ın platformun kenarına kaymış olduğunu fark etti. Ensesi kıpkırmızıydı. Şostakoviç inledi. İçinden kavga etme dürtüsü gelmeye başladığında neden içmekten vazgeçmemişti ki sanki? Her neyse, kendisini kurtarmak için ne gerekiyorsa onu yapmıştı.

Elias'ın dimdik sırtına ne yapacağını bilemeden baktı. Nina olsaydı her şeyi nasıl toparlayacağını bilirdi, ama o çoktan evde yatağına girmişti bile. "Bayan Bronnikova!" dedi dişlerinin arasından. "Dans etmeyi sever misiniz?"

Nina Bronnikova güldü. "Hayatımın merkezi dans olduğuna göre sevdiğim söylenebilir."

"Maksadımı anlatamadım." Şostakoviç gözlerini kızın burunda odakladı, çünkü salonda kıpırdamadan duran tek nokta oymuş gibi görünüyordu. "Şu konuklar gibi dans etmeyi kastetmiştim."

"Dans edebilecek durumda görünmüyorsunuz," dedi kız. "Hem karınız artık burada olmadığına göre sizce dans etmemiz uygun olur mu?"

"A, benimle dans etmenizi istemiyorum. Sizin de fark ettiğiniz gibi ayakta bile zor duruyorum. Acaba siz—" Eliyle Elias'ı gösterdi.

"Bay Eliasberg mi? Kurtarılmaya ihtiyacı mı var?"

"Kesinlikle." Rahatlayan Şostakoviç yeniden koltuğuna gömüldü. "Kurtarılmaya ihtiyacı var."

Ne budala biriydi bu Solertinski, böyle bir toplulukta, boş-boğazlık edip hakkında neredeyse hiçbir şey bilmediği çalışmasının ayrıntılarını anlatmıştı. Ama arkadaşının kendisine doğru iki yana sallanarak geldiğini görünce elinde olmadan bağışladı onu.

"Şimdi de çöpçatanlık mı yapıyorsun?" Solertinski az önce olanlardan söz açmadı; barış çubuğu sunar gibi tepeleme havyar dolu bir tabağı ona uzattı. İkisi birlikte Elias'ın, hafifçe gerilmiş kolunu Nina Bronnikova'ya uzatmasını ve onu orkestra'nın yakınına götürmesini izlediler.

"Çam devirmektense çöpçatan olmayı yeğlerim." Şostakoviç havyarı kokladı ama onun madeni kokusu artık lüksün kokusu gibi değildi. O gün kuru toprağı kazarken yamulan

küreği getiriyordu aklına. "Hem ben gerçeği söyledim. Sahiden hem ordu müziği üzerinde çalışıyorum hem de kendi marşım üzerinde, ikisi birlikte olunca çıldırtıyor beni."

"Seni çökerten, resmi makamlar için beste yapmak değil." Solertinski elini omzuna koydu. "Zaten her zaman yapman gerekiyordu bunu, nasıl diyeyim... altında geliştiğimiz şu *insancıl* rejim sayesinde. Bana sorarsan seni asıl kaygılandıran, gelecek hafta bu saatlerde Konservatuvar'ın çatısından kundakçılar görmek için nöbet tutabilecek olman."

"Çukur kazmaya yeğlenebilir." Şostakoviç yaraları göstermek için ellerini iki yana açtı. "Toz toprağın içinde debelenmekten yoruldum."

"En azından Konservatuvar'a geri döneceksin. Ama içine değil de tepesine!"

Şostakoviç, Solertinski'nin kaba yüz hatlarına baktı: İri burnu, açık mavi gözleri, geniş yanakları birleşince her nasılsa çekici bir görünüm oluşuyordu. "Evet, ben oraya döneceğim, sen dönmeyeceksin." Kanını tutuşturan votka ve biranın güç veren etkisi, bulutun arkasına giren güneş gibi yok oldu. Geriye kötü önseziler kaldı.

"Bir süre buralarda olmayacağım," dedi Solertinski. "Ama hiçbir savaş sonsuza kadar sürmez, biliyorsun. Belki ikimizin de beklemediği kadar çabuk buluşuruz yeniden – Sibirya'da olmazsa daha iyi günlerde kulüpte, o zaman radyo orkestrasının şefine bir içki ısmarlayarak kabalığını bağışlatabilirsin." Şostakoviç'in tabağına baktı. "Alabilir miyim? Bu şahane havaya elini sürmüyorsun, yarın sabah domuzlara verecekler."

Şostakoviç tabağını ona verdi. "Korkuyorum. Seni bir daha göremeyeceğim diye korkuyorum." Arkadaşına uzun uzun, gözlerini ayırmadan baktı.

"Sen şu gizli işine devam et," dedi Solertinski. "Vatansever vicdanını rahatlatmak için birkaç tane yangın söndür, sonra

da Sibirya'da benimle buluş. En cazip tatil yöresi olmayabilir, ama duyduğuma göre oradaki kızlar pek güzelmış."

Gitmeyecek

Elias tuhaf bir duyguyla uyandı. Midesi, parke taşlarının üzerinde hopluya zıplaya giden, yükü ağır bir el arabası gibiydi, gözkapakları da kaşınıyordu. Bütün vücudu ter içindeydi: Alnı, göğsü, hatta bacaklarının arkaları. Yattığı yerde döndü ve elini uzatıp Nina Bronnikova'yı aradı. Yoktu.

İnce perdeden süzülen ışık çok parlaktı, sokaktan gelen gürültüler ve şangırtılar midesinin bulantısını artırıyordu. *Nina!* İnleyerek gözlerini yine kapadı, az önceki gerçekliği ve hemen önceki düşünüyü dışarıda bırakmak istiyordu. Nina Bronnikova'yı kolundan tutup dans pistine götürmesi (gerçeklikti). Kızın elinin kendi terli elinde olması, bacaklarının kendi bacaklarına yaklaşması (gerçeklikti). Kızın yüzünü okşayan elleri, buluşan dudakları, kızın çıplak omuzlarında ellerinin dolaşması ve kavisli sırtından aşağı inmesi, Nina'nın vücudunun zevkten sarsılması. *Düş. Düş. Düş.* Kendinden nefret ederek başını yastığına gömdü.

Ereksiyonu bitince sırtüstü döndü, üç yıl önce su borusu patlayınca tavanda oluşan çizme biçimindeki geniş lekeye gözlerini dikti. Elbette çizmeye benziyordu; aldığı eğitimden asla kurtulamayacaktı. Belki de, ait olduğu çukura geri düşmeden önce, olası daha iyi bir hayata sadece göz atmasına izin veriliyordu. Tanrım, şu mide bulantısı, hayal kırıklığı ve suçluluk – ve etindeki bir kesik gibi zonklayan yeni öfke. Solertinski olta atmıştı; budala ve safdil Elias da yemi yutmuştu. Şostakoviç de onu işe yaramayan bir çaçabalığı gibi yine denize fırlatmıştı.

Nina Bronnikova. Bir mantra gibi yineledi o adı. *Nina Bronnikova.* Uyanırken hissettiği içtenlik sadece şehvetin ve gülünç bir romantizm duygusunun eseri idi. "Dans etmek ister misiniz?" Sadece bunu söylemişti Nina. Elias daha o anda kızın kendisine acıdığı için dansa davet ettiğini anlamıştı, ama alkol dilini çözmüştü, Şostakoviç'in beklenmedik saldırısından, Mravinski'nin soğuk bakışlarından ve Solertinski'nin şakalarından kurtulduğu için duyduğu ferahlama da. Gevezelik etmişlerdi Nina ile. Hangi konuda? Annesiyle babasının bir tren kazasında ölmelerinden sonra büyükannesiyile büyükbabasının Nina'ya bıraktıkları, şehrin güneyindeki daça hakkındaydı. Şimdi terk edilmiş bir yerdi orası; düşman yararlanmasın diye daça sahiplerine bütün hasadı ve yiyecek stoklarını imha etmeleri talimatı verilmişti. Nina oradan son kez ayrılırken ne yapmıştı? Daçanın kapısını ve bahçe kapısını kilitlemişti, sonra reçel ve turşu kavanozlarını sepetine, bir çuval patatesi de sırtına alıp bisikletle şehre dönmüştü. Kontrol noktasında askerler getirdiklerini kontrol etmişler, bir daha öbür tarafa geçemeyeceği konusunda onu uyarmışlardı. "Bir sürü kilitli kapı," dedi Nina. "Bir sürü geri çekiliş." Dudaklarını birbirine sımsıkı bastırmıştı, gözlerinde hüznü bir ifade vardı. Elias ona hemen geçenlerdeki bir provayı anlatmıştı, Fomenko köse öyle sert vurmuştu ki sopasının ucu fırlamış, Marçik'in kel kafasından sekmiş ve tubasının açık ağzına girmişti. Nina gülmüştü buna, Elias onun dişlerinin hafifçe çarpık olduğunu görmüştü, neredeyse öpecek olmuştu onu bu güzel kusuru için.

Tanrım, kötü hissediyordu kendini. Doğrulup oturmaya çalıştı, ama oda etrafında dönüyordu. İşe gitmeliydi. Dikkatle saatine uzandığı sırada yandaki odadan tiz bir çığlık duyuldu.

"Gitmem ben!" Annesiydi, gerçekten acı çekiyormuş gibiydi sesi.

Bacaklarını yatağın kenarından yere indirmek bile sırtından aşağı yeniden ter boşalmasına neden oldu. Gayriihtiyari saatine göz attı: Prova zamanına bir saat kadar kalmıştı.

"Karl! Karl!" Annesinin sesi korku doluydu. "Tanrı aşkına, yardım et bana!"

Ceketini sırtına geçirip dışarı koştu. "Ne oldu anne? Neler oluyor burada?"

Olga Şapran odanın ortasında duruyordu. Elias'ın çığlık çığığa bağırان annesinin üzerine eğilmiş, onu çekeliyor, kol-tuğundan kaldırmaya çalışıyordu.

"Ne yapıyorsunuz siz Tanrı aşkına?" Elias'ın başı çatlayacak gibiydi.

Olga kınayan gözlerle baktı ona, Elias'ın çıplak ayakları ve karmakarışık saçları dikkatinden kaçmamıştı. "Sizi uyandırmaya çalıştım. Domuz gibi horluyordunuz. Bana yardım edin – annenizin iki saate kalmadan istasyonda olması gerek."

"Bugün mü?" Ocağın üzerindeki takvime baktı. "Yanlışınız var. Tren gelecek hafta kalkıyor, bugün değil."

"Tarife değiştirildi. Belli ki içkiyle fazlasıyla meşgulumüşsünüz ki haberleri dinleyememişsiniz." Olga yeniden kadının omuzlarını çekiştirmeye başladı. "Kalkın. Giyinin. Lenin-grad'dan geceliğinizle mi gönderilmek istiyorsunuz?"

"Rahat bırakın onu!" Bu işe burnunu sokan Olga'dan öyle hoşlanmıyordu ki mide bulantısı daha da artmıştı. "Ben giydiririm onu. Sizin itip kakmanıza ihtiyacı yok."

"Yardım etmeye çalışıyordum." Olga'nın dudakları iyice aşağı sarktı, sonunda iri ve kurnaz bir alabalığa benzedi. "Komşularımla ilgileniyorum. Ben olmasaydım ikiniz de uyu-yakalıp annenizin buradan gönderilme fırsatını kaçıracaktınız. Biriniz yaşlılık yüzünden horlar, öbürünüz—" Elias'a, onun şehvetli düşler gördüğünü hissetmişçesine kuşkulu gözlerle baktı, "–taşkınlık yüzünden."

Bayan Eliasberg sızlandı, koltuğunda kıpırdandı. "Burası benim evim. Sığınmacı gibi gönderilmek istemiyorum. Burada kalmak istiyorum, ait olduğum mahallede."

"Anne." Elias annesinin yün şalını düzeltti. "Bunları daha önce konuştuk. Durum her gün daha da tehlikeli oluyor. Son zamanlarda dışarı baktın mı hiç? Oturduğun sokak tarınmayacak halde. Şuradaki kavşakta içi kum torbası dolu bir tramvay duruyor. Senin parkın sipere dönüştü. Ağaçların da keskin nişancılar için birer gizlenme yeri." Pencereye gidip storu kaldırdı, ama gözünü alan ışık yüzünden kusacak gibi oldu.

Annesi gözlerini devirdi. "Seyahat edemeyecek kadar hastayım." Titrek elini uzattı. "Bak nasıl titriyor."

Olga zafer kazanmış gibi Elias'a döndü. "Gördünüz mü? İyice halsizleşiyor. İşte bu yüzden onu evden çıkarmalı ve o trene bindirmeliyiz. Son hava saldırısı tatbikatı sırasında burada değildiniz, onun için annenizle nasıl uğraştığımızdan haberiniz yok."

"Yo, burada değildim. En azından bu konuda haklısınız. Çalışıyordum, bir Leningradlı olarak görevlerimi yerine getiriyordum." Bağırsaklarındaki guruldamayı göz ardı etmeye çalışarak olabildiğince soğuk bir sesle konuşmuştu.

"Burada olsaydınız yaşlı bir kadını koltuğuyla dört kat aşağı taşımanın neredeyse olanaksız olduğunu görürdünüz. Bereket yardım edecek bazı erkekler vardı – örneğin benim kocam."

"Evet, Bay Şapran epeydir işsiz." Elias pencerenin eşiğine tutundu. "Şimdiye kadar bir çalışma kıtasına gönüllü yazılmamasına şaşırdım."

"Kalabildiği kadar yanımızda kalmakla görevli o. Bu bina'nın koruyucusu olarak seçildi."

"Ah." Elias bu mücadeleden bıkmaya başlamıştı. "Fark etmemiştim. Ben—"

“Siz sanatçı tiplerin ayakları yere basmaz zaten.” Olga biraz rahatlamış görünüyordu. “Becerikli komşularınız olduğu için şanslısınız. Gerçek saldırı başladığında size göz kulak olduğumuz için daha da minnettar olacaksınız. Evet, nerede annenizin valizi?”

“Hayır!” Bayan Eliasberg kafasını koltuğunun arkasına vurmaya başladı. “Gitmem. Git-me-ye-ce-ğim.” Gözlerinde korku okunuyordu, koltuğuna öyle sıkı yapışmıştı ki eklem yerleri derisinin altından bembeyaz görünüyordu.

“Gideceksiniz!” Olga yeniden öfkelenmişti. “Doyurulacak fazladan bir ağız, sığınağa taşınacak fazladan, gereksiz bir bedensiniz!” Odanın öbür tarafına koşup Bayan Eliasberg’i ayak bileklerinden yakaladı. “Bakın, kendi kendinize hareket edemiyorsunuz bile. Bir yüksünüz siz!”

“Yeter artık!” Elias pencerenin eşiğinden kalktı. “Anneme böyle dokunmaya nasıl cüret ediyorsunuz!” Olga’yı saçlarından yakaladı, yan tarafa savurunca kadın masaya doğru sendeledi. Elias’ın batonlarını koyduğu kutu yere düştü. “Annem gitmiyor. Burada benimle kalacak. Ondan ben sorumluyum. Eğer sık sık hava saldırısı olursa –eğer diyorum, çünkü Almanların ne planladığını hâlâ bilmiyoruz– onu bodruma ben taşıyım. Ben burada yoksam Bay Şapran taşır benim yerime. Anlaşıldı mı?”

Olga’nın kırmızı yüzü bembeyaz kesilmişti; çilleri, beyaz bir kumaş üzerindeki ekmek kırıntılarına benziyordu. Başıyla olurladı ama hiçbir şey söylemedi.

“Bu nasıl bir kavga.” Elias çıplak, kemikli ayaklarına baktı, sonra da, suçluluk duyarak Olga’nın başından yolduğu bir avuç kadar saça. “Barbarlarla savaşınca biz de barbarlaşıyoruz. Özür dilerim.”

Olga batonların ve cam kırıklarının arasından ayaklarını sürüyerek geçti. “Bunlarla orkestranızı yönetebilecek misiniz?” diye sordu ters ters.

“Orkestra bir şeyin farkına varmaz, umursamaz da. Kırık olmayan bir batonla bile yönetsem benim söylediklerimi nâdir yerine getirirler.”

Olga’nın alabalığa benzeyen ağzının kenarında bir gülümseme titreşti.

“Hâlâ komşuyuz, değil mi?” diyesordu Elias. “Önümüzdeki aylarda başımıza ne gelecek olursa olsun. Hâlâ insanız, bir yük ya da bir rakam değil. Şimdi izninizle. İşe gitmeliyim.”

Olga çıkıp gidene kadar Elias korurcasına annesinin yanında kaldı, sonra o da merdiven sahanlığına çıktı. Daracık üç merdiveni tırmanıp mavi boyalı kapıya ulaştı, tahtasını tıklattı. Çok şükür içeride kimse yoktu. Kapıyı arkasından sürgüledi, yere çöktü, başını klozete soktu ve bir anda, öğüre öğüre kustu.

Rica

Şostakoviç’in kâğıt stoku azalmaktaydı. Peş peşe üç gün, sabah erkenden Bolşaya Puşkarskaya Sokağı’na giderken yolunu uzatarak Besteciler Birliği’ne uğramıştı. Peş peşe üç sabah, boş bakışlarla, boş ellerle karşılaşmıştı. Her şey tükeniyordu. Hatta bakkal dükkânlarının vitrininde o eski, gülünç alçı taklitler bile görülmeye başlanmıştı, ekmek istihkakları da bir kez daha kısılmıştı.

“Ama nota kâğıdı neden yok?” Ellerini saçlarının arasından geçirdi. “Hem de şimdi? Üstelik hepsine el koyacak Prokofyev bile artık Leningrad’da değilken.”

Memur şaşkın şaşkın güldü.

“Şaka etmiyordum.” Şostakoviç asık suratla konuşuyordu. Çalışmasının engelleneceğine dair anlamsız ve giderek

artan bir korku içindeydi. Askeri alanda bütün hızıyla süren olaylar onu engelleyebilirdi, çünkü Mga'daki¹ kritik çarpışma hâlâ bütün hızıyla sürüyor, Alman ordusu Leningrad'ı gitgide kıskaca alıyordu. Şehri terk etmelerini isteyen Nina engelleyebilirdi. Dağılan dikkati, yorgunluk ya da hastalık engelleyebilirdi. Son haftalarda yazdığı müzik, arkasından yaklaşan, onu ilerlemeye zorlayan bir tren lokomotifi gibiydi. *Neyin* üzerine yazacağına dair kafa yormasından daha kötüsü *ne* yazacağını düşünmesiydi. "Bana hiçbir şey veremiyor musunuz?"

Kötü haberi ertelemek istercesine kayıt defterlerinin sayfalarını karıştırdı memur. Sonunda başını kaldırıp baktı. "Görünüşe bakılırsa teslimatlarımız geçici olarak durdurulmuş."

Şostakoviç içini çekti. "Lütfen her ne şekilde olursa olsun bana biraz nota kâğıdı bulun. Çok önemli."

Son günlerde, Birliğin müdavimlerinin neredeyse tamamının uzaklaşmasına tanık olan memur giderek umutsuzlaşmıştı. Bina bir hayalet gemi gibiydi, dümeninde de kendisi vardı, o zavallı, gönülsüz kişi. Dışarıda ise ürkütücü bir fırtına kopmuştu. Memur çenesini kaldırdı, "*Hâlâ beste yaptığınızı mı söylüyorsunuz? Ve önemli bir şey mi? Ne olduğunu sorsam saygısızlık etmiş olurum herhalde,*" dedi. Cümlesinin sonunda sesi sinirli bir gıcırta halini almıştı.

Şostakoviç elindeki itfaiyeci miğferini yere düşürünce bir tangırtı koptu. "Emin değilim. Yani, bunun hakkında konuşamam." Yere eğilince başını tezgâha çarpmıştı, miğferini kaldırdığı sırada görevliden nefret edecek haldeydi. Karısı ve en iyi arkadaşı: Üzerinde çalışmakta olduğu beste hakkında ancak *bu iki kişinin* bir şey sorma hakkı vardı. Aslında, geçmiş deneyimlerine dayanarak, Solertinski de Nina da pek bir şey sormamıştı. Bir tezgâhın gerisinde oturan bu sıska budala mı Şostakoviç'in siyah kalemle yazdığı şeylere bakacaktı?

1 Leningrad'ın 50 km güneydoğusundaki bir şehir. (ç.n.)

“Bana kâğıt bulmak için elinizden ne geliyorsa yapın,” dedi ters ters.

“Denerim efendim. Duyduğuma göre yangın gözlemcisiymişsiniz şimdi.”

“Evet, Konservatuvar’ın çatısında nöbet tutuyorum.”

“Ne kadar ironik!” Memur ona saygıyla baktı. “Onca zamandır şehrimizi o binanın içinden beslediniz, şimdi de tepesinde bizi koruyorsunuz.”

Şostakoviç odaya birisinin girip kendisini kurtarmasını hiç bu kadar istememişti. Ama bir zamanlar karşılaşmak istemediği insanlarla dolu olan Birlik binası insanı korkutacak kadar boştu. “Sanırım ironik,” diye geveledi.

Memur gerçekten mutlu görünüyordu. Şostakoviç’le böyle uzun uzun konuşma fırsatını daha önce hiç bulamamıştı! “Görev yerinizde ben de size katılmayı umuyorum, belki gelecek hafta bile mümkün olabilir bu. En iyi müzisyenlerimizin çoğu gittiğine göre benim buradaki görevim de hemen hemen sona erdi. Bedensel sorunlarım yüzünden cepheye de gide miyorum.” Sıska bacağını öne uzattı. “Çocuk felci. Altı yaşındayken geldi başıma. Annem öleceğimden korkmuştu – ama şimdi belki de beni kurtardı bu.”

“Sizin bacaklarınız, benim gözlerim.” Şostakoviç ancak kendisiyle samimiyet kurmaya çalışan kişilere karşı kullandığı ürkütücü nezaketle konuşmuştu. “Şehrimizin üzerine düşecek yangın bombalarını âcizler ve sakatlar püskürtecek.”

“Gerçekten de. Bizim de bir katkımız olacak.” Memurun yüzünde neredeyse cilveli bir ifade vardı.

Şostakoviç bir adım geriledi. Başkaları pek arzulasa da, arkadaşlığa davet onun içinde bir tür fiziksel tiksinti doğuruyordu. “Gitmem gerek,” dedi birden. “Yapacak işlerim var, ama kullanabileceğim kâğıt pek yok.”

Sabahın ilk ışıklarıyla yıkanan sokaklar görece sakindi.

Tankların üzerine katranlı muşambalar örtülmüştü, kavşaklardaki devrilmiş tramvaylar da uyuyor gibiydi. Heykellerin çevresine kum torbaları yığılmıştı, tahtayla kaplanmış anıtlar parke taşlarının üzerinde iri kemerler gibi yüzüyorlardı. Şostakoviç anıtlardan birinin dibinde botunun bağcığını bağlamak için çömelince tahtaların arkasında neyin gizlendiğini artık hatırlayamadığını fark etti. Konservatuvar'la evi arasında gidip gelirken hep öyle telaşlı oluyordu ki.

Ani bir kükremeye olduğu yerde sıçradı. Tepelerinde flamlar dalgalanan benzin kamyonları istasyon yönünde ilerliyorlardı: "Ekim Devrimi'nde kazanılanları savunun!" Yol yol çizik ön camların arkasındaki adamların yüzlerini gören Şostakoviç bazılarının on yedi ya da on sekizinden büyük olamayacağını anladı. Devrimin onlar için anlamı neydi? Eğer hayatta kalırlarsa onların da kendi savaşlarıyla ilgili anlatacakları hikâyeleri olacaktı. Gözlerini kurulayıp aceleyle yürüdü.

Eve geldiğinde içerisi sessiz ve karanlıktı. Miğferini sessizce bir köşeye bıraktı, çizmelerini çıkardı. Yatak odasının kapısı kapalıydı.

Ayak parmaklarının ucuna basarak büfeye gitti. En üstteki çekmece kilitliydi: Acaba anahtar hâlâ kapı kakac dolabında asılı mıydı? Dolabın kapısını yavaşça açtı ve eliyle duvarını yokladı. Fincanlardan biri fırıl fırıl dönerek rafın kenarına kadar gitti, onu havada yakaladı. Tanrıya şükür! Arkasındaki kapı hâlâ kapalıydı – ve işte o küçük demir anahtar elinin altındaydı, gelecek çalışmasının biçimi. Kasılmış midesi gevşedi.

Çekmecenin kilidini açtığı anda yatak odasının kapısı ardına kadar açıldı ve pamuklu pijamalı Maksim öfkeyle bağırarak dışarı fırladı. "Yatakta kalmak *istemiyorum* artık!"

Pırıl pırıl saçlarını atkuyruğu yapmış olan Nina göründü.

“Özür dilerim. Elimden geleni yaptım.” Yarı özür diler yarı meydan okurcasına odanın öbür tarafına yürüdü, üstteki pencerelerin karartma perdelerini çıkartmaya başladı.

Sonra Galina geldi, babasını görünce gözleri parladı. Onun önünde döndü ve yapmacıklı sayılacak bir tavırla şarkı söylemeye başladı. (Bunun suçlusu Solertinski’ydi; Galina’nın sesinin umut vaat ettiğini söylediğinden beri kız şarkı söylemeyi konuşmaya yeğliyordu.) “Baba bütün gece neredeydi?” diye şarkı söyledi. “Sabah şarkımı sevdi mi?”

Şostakoviç gülümsemeye çalıştı. “Evet, baba sevdi onu, ama çok yorgun. Bütün gece bir damın tepesindeydi, yangın var mı diye etrafı gözledi, şimdi de müziğinin üzerinde çalışması gerek.”

“Eğer bir ateş bulamasaydım,” diye devam etti Galina, “gidip bir koroya katılırdım.”

“Karnım aç,” diye sızlandı Maksim, “hem de ne biçim.”

“Güzel konuş,” dedi Nina, “yoksa akşama kadar aç kalırsın.” Su kaynattı, lapa hazırladı ve Galina’nın saçlarını taradı, hem de hepsini aynı anda yaptı. Onu seyreden Şostakoviç, Nina’nın çok güzel, ciddi, çok elli bir Meryem Ana’ya benzediğini düşündü.

“Dün gece nasıl geçti?” Konuşurken omzunun üzerinden arkaya baktı Nina. Köşeli bir soruydu bu, sanki bombaların nihayet düşmüş olmasını, Leningrad’daki kubbelerin üzerine parlak beyaz bir sağanak inmesini ve hızla yayılan bir yangına dönüşmesini umuyordu. Çünkü Almanlar bombalamaya başlar başlamaz kocası gibi dik kafalı vatanseverler bile şehirden ayrılmak zorunda kalacaklardı.

Şostakoviç’in aklı kadifemsi ağustos göğünün altında geçirdiği gecede idi. Ay, onu neredeyse bir sarkaç gibi sallayabileceği kadar alçaktaydı ve iriydi. Tanıdık sokaklar tanımadığı bir tabloya dönüşmüşlerdi, fıskiye ve binalar etrafı ışıkla

çevrili kâğıttan şekiller gibiydiler. Ufkun uzağında ara sıra farklı bir ışık çakıyordu: Almanların top ateşi ve Sovyetler'in verdiği karşılık. Ama bu da gerçekdışı görünmüştü, bir tiyatro efektinden başka bir şey değildi. Konservatuvar'ın damındayken saatler akıp gitmişti, güneş göğün doğusunu boyayarak doğduğunda Şostakoviç birkaç hayatı birden yaşamış gibiydi.

Şaşkın şaşkın Nina'ya baktı. "Sakindi. Evet, aşırı sakindi. Belki de birliklerimiz yine de ellerinde tutacaklardır Mga'yı, Almanlar geri çekilmek zorunda kalacaklardır." Kafasında, bir şekilde parlak ayla ve sessizlikle bağlantılı olan bir melodi vardı, ama şimdi tümüyle kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

"Radyo haberlerini gerçekten dinliyor musun?" Nina çaydanlığı ocağın üzerine sertçe oturttu. "Yoksa onları içinden kendine uyacak şekilde yeniden mi yazıyorsun?"

Galina kedi gibi Şostakoviç'in bacaklarına yaslandı. "Elindeki nedir?"

Onun parlak saçlarını okşarken Şostakoviç yorgunluğun ilk dalgalarının üzerine çökmekte olduğunu hissetti. Acaba bir saat dinlenip kendini bekleyen görev için biraz enerji mi toplanırdı? "Babamın yaptığı bir şey. Ben çocukken yapmıştı, o zaman mühendis olarak çalışıyordu."

"Ne işe yarar?" Maksim örümceğe benzeyen şeye dikkatle baktı, açlığını unutmuştu.

"Beş çizgiyi aynı anda çiziyor, nota kâğıdı yapılabilir bununla. Besteciler Birliği'nde kâğıt kalmamış, benim de marşımı bitirmem gerek." Bu son cümle aslında Nina'yaydı: Can sıkıcı ayrıntılar içermeyen bir açıklama.

"Marşın mı? Piyanoda duyduğumuz o bum-bum mu?"

"Bum diye bitmeyecek Galya." Çalışma odasının kapısına göz attı, orayı özlediği belliydi. "İç çekişiyle bitecek ve belki birkaç göz yaşıyla. Sakin bitecek – tabii onu bitirmek için sakın bir zaman bulabilirsem."

“Gerçekten kâğıdın kalmadı mı?” Demek Nina isteğini duymuştu! Belki şimdi mutfaktan çıkmasına izin verilir, bastıran uykuyla mücadele eder, birkaç saat önce duyduğu hafif sesleri yanına çağırırdı.

“Evet, o nota kâğıtlarını nerede kullandıklarını Tanrı bilir. O mankafa Prokofyev ıvır zıvırını karalamak için herhalde bolca Kafkasya’ya götürmüştür. Geri kalanını da Kaçaturyan, Urallar’a. Tuvalet kâğıdı niyetine kullanmıştır.” Eğlenerek konuşmuştu, Nina’nın desteğini almak, geçici bile olsa, her zaman kendisini daha iyi hissetmesini sağlardı.

Nina masaya tabakları ve kaşıkları koyuyordu. “Bizimle yiyecek misin?”

“Aç değilim. Birliğin kantininden bir şeyler almıştım.”

“Öyle mi?” Nina, dik dik baktı ona. “Ne aldın – soğanlı beyaz yalanlar mı? Çok zayıfladın, yemen gerek.”

“Bırak dırdırı!” Sabrı kalmamıştı. “Yapacak işim var. Ve bir damın tepesine tüneyip, olmayan bombaları beklemekten çok daha önemli bu.”

Çalışma odasına girip kapıyı çarparak kapattı, arkasına bir iskemle dayadı. İçeri girmeye çalışma, dedi içinden yalvarırcasına, piyanonun kapağını kaldırırken. Şimdi yakınlıkların ve özür dilemelerin zamanı değildi.

Çok sonra başını kaldırdı. Kulağına darbe sesleri geliyordu – ilk başta düşündüğü gibi kemanlarının basso ostinato’su değildi bu. Dışarıdan geldiği belliydi.

İçini çekerek salona çıktı. Boştu ve derli topluydu. Bulaşıklar bir kenara kaldırılmıştı. Çocukların ayakkabılarının üzerine geçirdikleri kılıflar kapının yanında yoktu. Kapı hâlâ sertçe vuruluyordu.

“Kim o?”

“Dimitri!” Ses tanıdıktı. “Benim! Açın kapıyı!”

Korkuya kapılan Şostakoviç kapıyı açtı. “Nikolay! Neler oldu Tanrı aşkına? Almanlar şehre mi girdiler?”

Nikolay sendeleyerek yanından geçti, bir koltuğa çöktü, göğsü kalkıp iniyordu. On beş sokak uzaktaki evinden buraya kadar koşmuş gibiydi. “Sonya! Sonyam!”

“Yo! Güvende olduğunu söyle bana. Pskov’a saldırdılar mı?”

“Oraya varmamış ki. Karımın kız kardeşi haber gönderdi. Tren oraya ulaşmamış. Önce geciktiğini sanmışlar, alışılmadık bir şey değil, çünkü bazı trenler günlerce kalmışlardır yan hatlarda, yol açılsın diye. Ama şimdi–” Gözyaşları yanaklarından yağmur gibi sessizce iniyordu. “Bir hafta oldu gideli, Pskov’a giden tren hattına Almanların saldırdığına dair haberler var. Hangi trenin isabet aldığını bilemiyorlar ama büyük olasılıkla–” Sustu ve başını masaya koydu, öyle hıçkırarak ağlıyordu ki kederinin ağırlığından masanın tahtası gıcırdıyordu.

Şostakoviç onun başına dikildi. “Umudunu yitirmemelisin. Bu haberler genellikle boş çıkar – yüzde doksanı rivayet, yüzde onu dedikodudur. Sen Taşkent’teki Konservatuvar’a gitmeyi amaçlamıyor muydun? Neden planladığın gibi oraya gitmiyorsun, eminim ki çok geçmeden Sonya hakkında iyi haberler alacaksınız.” Ama kafasının içinde hâlâ az önce yazdığı notalar çınliyordu; davulun vuruşları bir ölüm marşı gibi kesindi, Şostakoviç kendi söylediklerine kendisi de inanamadı.

“Şimdi gidemem,” dedi Nikolay, başını kaldırırken. “Burada kalmalıyım, belki eve döner.” Gözlerini silip burnunu temizledi. “Sonya’nın eve dönmesini beklerken yapacak bir iş bulmalıyım. Belki de bir cephane fabrikasında çalışabilirim. Ya da Radyo Orkestrası’na destek verebilirim.”

“Bu, bizim melankolik orkestra şefimizin keyfini yerine getirecektir!” Otuz saattir uykusuz kalmaktan hantallaşan Şostakoviç şaka yapmaya çalıştı. “Eğer Elias Rusya’nın en iyi kemancılarından birini külüstür orkestrasına katabilirse on yıldır ilk kez yüzü güler.”

Nikolay’ın yutkunurken çıkardığı ses sessiz odada çınladı. “Sana sadece arkadaşım olduğun için gelmedim. Gerçeği öğrenmeme yardımcı olabileceğini umuyordum.”

“Ne konudaki gerçeği?”

“Trene ne olduğu hakkında. Kremlin seni dinler, ne de olsa. Yüksek mevkidekiler senin adını bilirler, sadece kültür bölümündekiler değil, savunma bölümündekiler de.” Gözlerini Şostakoviç’e dikti. “Senden rica ediyorum bunu. *Yalvarıyorum*. Sonya’nın başına ne geldiğini öğrenmek için konumundan yararlanabilir misin?”

Hafif bir esinti pencereyi tıkırdattı; Şostakoviç gözlüğünü çıkardı, mendiliyle temizlemeye koyuldu. “Çok üzgünüm,” dedi sonunda.

Nikolay hışımla ayağa kalkınca iskemlesi yere devrildi. “Seni gücendirdim! Eğer Sonya değil de bir başkası olsaydı asla böyle bir şey istemezdim. Parti’den ayrıcalık istemekten nefret ettiğini biliyorum, kendin için bile yapmadın bunu, kendi çıkarları için senin nüfuzunu kullanmaya çalışan insanlardan tiksiniyorsun. Bütün bunları biliyorum, haddimi aştığım için benden nefret ettiğine eminim. Ama Sonya o – benim Sonyam!” Savaş alanındaki bir cesetmiş gibi uzaklaştı iskemlenin yanından.

“Lütfen inan bana Nikolay. Onu bulmak için elimden bir şey gelseydi, telefon edebilseydim ya da telgraf çekebilseydim, hemen yapardım. Ama Almanlar sınırlarımızdan geçtiğinden beri benim nüfuzum sifıra indi. İşime devam edebilmek için nota kâğıdı bile bulamıyorum. Stalin’le generalleri

savaş stratejisi üzerine yoğunlaşıyorlar, müzik meselelerine değil. Şu anda, resmi makamların gözünde karınca kadar bile değerim yok.”

“Elbette.” Nikolay’ın yüzünde heyecandan oluşan kırmızılık azaldı, yüzü bembeyaz kesildi. “Haklısın. Boşa kürek çekiyorum.”

“Akıntıya kapılınca hep böyle yaparız.” Gözyaşları Şostakoviç’in gözlerini acıtıyordu; Sonya’yla birlikte Nevski Prospekt’te eve doğru yürürlerken onun küçük elini kendi koluna koyduğunu hatırlamıştı. Sonya’yı güvenli bir yere götüren trenin şimdi eğilip bükülmüş, birbirine girmiş bir metal olması mümkün müydü? Vagonların parçalanıp kırık kemiklerin kuru toprağa yayılmış olması?

“Gitmeliyim.” Nikolay’ın sesi daha kararlı çıkmıştı. İskemleyi yerden kaldırdı, masanın yanına düzgünce koydu. “Bir şeyler bilen var mı diye *Pravda*’nın bürosuna gideceğim. İşini böldümse bağışla beni.”

Şostakoviç onu iki yanağından öptü. “Unut gitsin. İşimin bölünmesine alışığım ben. Evde gençler olunca çalışmaya çabalamak nasıldır bilirsin—” Sustu, dudağını ısırды, aceleyle devam etti. “Adım General Şapoşnikov ya da Mareşal Voroşilov olsaydı bile sana yardım edemezdim. Komutanlarımız birer karmaşa ustası, Rusya’yı yönlendirmeye çalışıyorlar ama ne önlerinde bir plan var, ne de arkalarında deneyim. Ayrıntıları fark etmiyorlar, büyük resim onların kafasını karıştırıyor. Aptalların, budalaların elinde kaldık, bu da kendi liderimizin orduyu kırıp geçirmesi yüzünden. Tasfiyeden kurtulan beceriksiz generallerimizin şehirden tahliye edilenlerin nerede bulunduğunu bileceğini sanmıyorsun, değil mi, kendi beyinlerinin nerede bulunduğunu bile zor biliyorlar.”

“Ne dediğini anlıyorum.” Nikolay’ın başı öne düştü. “Umutsuz elbette. Ama yine de aramayı sürdürmeliyim.”

“Umutsuz değil,” diye ısrar etti şostakoviç, “umut etmeye devam etmelisin. Sonya’nın piyano çalışını dinlediğimde onu parlak bir geleceğin beklediğine emin oldum. Hâlâ da öyle hissediyorum, içgüdülerimde nadiren yanılıyorum.”

“Çello bende. Belki de, deniz fenerinin ışığı gibi, Sonya’yı eve getirecektir.” Ama Nikolay görmeyen gözlerle yürüdü kapıya, düşmek istemezmiş gibi ellerini öne uzatmıştı.

şostakoviç çalışma odasına dönünce birkaç dakika masasında oturdu, omuzları sarsılıyordu. Sonra yüzünü koluna sildi, babasının el yapımı titrek aletini eline aldı, sanki ölüm kalım meselesiymiş gibi eski kompozisyon ödevlerinin arkasına nota çizgileri çizmeye başladı. Metal örümcek kâğıdın üzerinde kolayca ve yamuk kayıyor, arkasında uzun çizgiler bırakıyordu. Sayfalar boyunca devam eden bu ritim düşüncelerini sakinleştirdi, sonunda dünyadaki kaos beş temiz, ama yamuk çizgiye indirgendi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1941 Sonbaharı



Çöküş

Eylül ayı soğuk ve güneşsizdi. Güneş her gün, Leningrad kapılarında konuşlanmış Alman tanklarını görmek istemezmiş gibi kocaman bulutların arkasına gizleniyordu. Yazın telaşı yerini şehrin yüzeyini yosun gibi kaplayan tuhaf bir uyuşukluğa bırakmıştı. Sıradan eylemlerin arasına olağandışı olanlar da giriyordu ama ister ekmek kuyruklarında sürünürken olsun, ister bomba atma talimleri yaparken, insanlar alçak sesle konuşuyorlardı, yüzleri tıpkı metal griliğindeki gökyüzü gibi ifadesiz oluyordu.

Şostakoviç kendini gitgide daha da yorgun hissediyordu. Bacakları ağrıyor, gözlerinin arkası sürekli sancıyordu. “Belki de otuz beşinci yaş günüm yaklaştığındandır,” dedi Nina’ya. “Yaşlanıyorum.”

“Bütün gece yangın gözlemek ve gün boyu beste yapmak insanın kendisini yaşlı hissetmesi için yeterlidir. Hem sen beste yaparken kendini hep kötü hissedersin. Bu işi tamamladığında düzeleceksin.”

“Tamamladığımda! Sorun şu ki–” Sıcak çayından bir yudum aldı, patates rendeleyen Nina’ya baktı, hata yapmadığını umarak itirafa girişti. “Bu sadece başlangıç bölümü. Bunu birkaç günde tamamlasam bile ikinci bölümü yazmam gerek, sonra da üçüncüyü ve dördüncüyü.”

“Senfoni mi... olacak?”

“Korkarım ki öyle. Gök gürültüsü ve şimşekle dolu yirmi beş dakika yeterli diyebilirsin. Ama birkaç gün önce arkasının

da geleceğini kabul etmek zorunda kaldım.” O ânu öfkeye benzer bir duyguyla hatırladı. Konservatuvar’ın dik merdivenlerinden çatıya kum dolu bir kovayı sürüklerken kuşkuları inanca dönüşmüştü. Ana temanın son gürlemeleri, tankların ufukta gözden kaybolması – bunlar final değildi. Daha fazlası yazılacaktı.

Nina hafifçe iç geçirdi. Belki de Şostakoviç’i yataktan çıkamayacak hale getiren ağır bir depresyona sürükleyen *Altıncı Senfoni*’nin son evrelerini hatırlıyordu. Rendelenmiş patatese un katarken yüzünü buruşturdu. “Yumurtamız olsaydı keşke.”

“Keşke bende de bir *scherzo* olsaydı,” dedi Şostakoviç umutsuzluk içinde. “Sonra da bir *adagio*, arkasından da final. Harika.”

“Hoş bir sürprizle karşılaşabilirsin. Ne de olsa *Altıncı Senfoni*’nin sadece üç bölümü vardı.”

Şostakoviç elindeki kadehle oynadı, evirip çevirdi, içindeki berrak sıvının çalkalanışını seyretti.

“Her şey yoluna girecek.” Nina yemeği bırakıp Şostakoviç’e ısıltı gülümsedi.

Şostakoviç homurdandı. Her şeyin asla iyi olmayacağına eminken kendisine iyi olacak denmesine kızılıyordu. Kendisini şevklendiren, sonu gelmeyen bu heyecan ve azim yüzünden bağırsakları bozuluyordu (nöbetini devredebileceği kimse olmadan bir damda saatlerce oturup kalınca rahatsız edici oluyordu). Kıcı bir kovanın içindeyken bombardıman altında kalıp ölebilirdi. Seçkin bir Rus bestecisi için ne de uygun bir son! İşte o zaman Stalin emirlerinin yıllar boyu yol açtığı sıkıntılardan pişman olabilirdi! “Yoldaş Şostakoviç mi?” derdi fok balığı bıyığının altından. “Sinirleri iyice bozulana kadar onu kışkırttığım için üzgünüm. Bu dediğim Almanlarla savaşta önceydi, elbette. *Yedinci Senfoni* onun son bestesiydi; zorlandığı için bağırsakları paramparça oldu. Sorun 1936’da,

ben onun operasını yanlış anladığımda başladı ve biraz da ironik bir şekilde, onun öğrenim gördüğü binanın damında son buldu. Pantolonunu indirmiş, bombardıman yaparcasına sıçarken Junkers'e¹ yakalandı – oysa biz büyük isimlerimizin böyle hatırlanmasını istemeyiz–”

“Ne?” İrkilerek bugüne döndü.

Nina yanına gelmiş çayını elinden alıyordu. “Çocukları çağırabilir misin? On dakika sonra yemek yiyeceğiz.” Kâğıtla kaplı pencereden vuran donuk ışıktaki bile Nina’nın yorgunluğu açıkça görülüyordu.

“Nina,” dedi Şostakoviç, sesi ciddiydi. “Leningrad’dan ayrılmamızı istediğini biliyorum, ama anla lütfen. Batan gemiyi terk eden fareler gibi kaçıp gitmek yanlış geliyor bana.”

Nina yüzünü çevirdi. “Bu dediğin benim kulağıma, çocuklarının hayatlarını riske attığın için kendini rahatlatmak üzere bulduğun bir bahane gibi gelmeye başlıyor.”

“Bahane mi? *Bahane mi?* Leningrad’ı mahvolmaktan kurtarmanın lanet olası bir bahane sayılacağını pek sanmıyorum!”

“Sen sadece kendini kurtarmanın derdindesin.” Nina sesini yükseltti. “Tam yazmaya koyulmuşken rahatsız edilmeye dayanamıyorsun. Eğer şimdi gidersek, üzerinde çalıştığın şeyden kopmaktan korkuyorsun. Müziğin, aileden de ülkenden de çok daha önemli senin gözünde. Neden gerçeği söylemiyorsun?” Pencereye gitti. “Galina, Maksim, içeri girin haydi!”

Şostakoviç koltuğuna çöktü. Kuşkusuz şimdi şehri terk ederlerse çalışması tehlikeye girerdi. Çaba harcayarak çevresindeki kargaşanın içinden tuhaf bir rutin çıkarmayı başarmıştı, eğer bu kesintiye uğrarsa beste yapmaya devam edebileceğinden emin değildi. “Bizi bombalamaya başlarlarsa

1 1895-1969 yılları arasında faaliyet gösteren önemli bir Alman uçak firması. İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman Hava Kuvvetleri için en başarılı uçakları üretmiştir. (ç.n.)

o zaman durumu yeniden değerlendiririz.” Bunu söyleyince kendini daha iyi hissetti: Daha kararlı, daha otoriterdi, bir aile reisine benziyordu. “Top mermileri,” diye yineledi. “Ve bombalar. Bunlar başlarsa eşyamızı toplayıp gitme vakti gelmiş sayılır.”

Canını kurtarmak

İki gün boyunca, şehrin güney eteklerine yapılan ilk topçu saldırısından başka bir şey konuşulmadı. Elias’ın müzisyenlerinden birkaçı işe geldiklerinde komşularından ya da komşularının arkadaşlarından ya da arkadaşlarının komşularından dinledikleri korkutucu hikâyeler anlattılar.

“Avcılık hikâyeleri gibi,” dedi Aleksandr, “ağızdan ağza geçerken bombalar daha da büyüyor ve daha gürültülü oluyor.” Mga’daki kritik kavşağın düşmesi, Tikvin’in ve Moskova’nın doğusundaki ve Luga’nın güneyindeki demiryolu hatlarının kesilmesi, Ladoga Gölü’nün öbür tarafına geçmek için bir tek ince bağlantı yolu kalması haberi sadece onu etkilememişe benziyordu. Ekmek istihkakları yeniden azaltılmışken, yiyecek stokları ancak bir ay yetecekken, Alman bombaları şimdi fabrikaların ve kiliselerin üzerine yağarken, sokakları daradağın edip binaların damlarında yangın çıkarırken, Aleksandr arkasına yaslandı ve –kimse gülmese de– şakalar yaptı.

Bugün de durmadan hikâyeye anlatarak provayı rahatsız ediyordu. “Yuri’nin baldızı alışverişe çıkmış,” dedi dramatik bir sesle, “ve birden uzaktan bir çığlık duymuş.”

“Çığlıktan çok iniltiye benziyormuş,” diye onun sözünü kesti Katerina Ginka. “Vasili Smirnova bana çocuk doğurmak üzere olan bir kadının sesi gibi çıktığını söyledi.”

Aleksandr kızmış görünüyordu. "Eh, bombalar düşmeye başlar başlamaz o ses bir anda çığlığa dönüştü. Bombalar birden bütün sokağa yağmaya, kaldırımında karpuz gibi patlamaya başladılar. Havada insan etleri uçuyor, dükkânların vitrinlerine çarpıyordu. Kadının biri kolunu ve alışverişi torbasını kaybetti; bir başka kadın torbayı o kopan koldan çekip aldı, koşarak kaçtı." Bunu duyanlar sıkıntıyla inlediler, soludular. Aleksandr sırtıttı. "Yuri'nin dediği gibi, böyle bir zamanda sadece bir kadın erzakını düşünür."

Katerina ona mahvetmek istercesine baktı. Görünüşe bakılırsa aşklarının alevi sönmüştü. "Kadınların muhteşem olduğunu duydum. Kadınlar yaralıları içeri çekmek için dışarı çıkarlarken erkekler kapıların eşiklerine siniyorlarmış. Bazılarının yüzü tamamıyla parçalanmışmış. Ağız, burun ve gözlerinin olduğu yerde sadece birer delik varmış."

Elias daha fazlasını duymak istemedi. Batonuyla kürsüye vurdu. "Lütfen," dedi, duyduğu dehşeti ve kapıldığı şoku göstermemeye çalışarak, "neden burada olduğumuzu hatırlayın."

"Kolayca avlanmak için mi?" Ölümün bu kadar yakınında olmak Aleksandr'ı daha da cesaretlendirmişti. "Görünmeyen İngiliz dinleyicilerimiz için kuşlar gibi ötmeye hazırlanıyoruz, şarapnelin gelip kanatlarımızı koparmasını bekliyoruz. Değer mi?"

Elias'ın konuşmasına fırsat kalmadan yaşlı Petrov ondan yana tavrı aldı. "Susun. Kafalarımıza bombalar düşene kadar prova yapmayı sürdüreceğiz, çünkü bu bizim işimiz."

"Teşekkür ederim," dedi Elias, cılız bir sesle. Kıvranan bedenleri ve üzerlerine çakılı tahtalara kan sıçramış dükkânları bütün çıplaklığıyla gözlerinin önüne getirebiliyordu.

"Dünyada adalet diye bir şey varsa," diye ekledi Petrov, Aleksandr'a bakarak, "ilk bomba en gürültücü kuşun başına düşecek."

"Belki de prova yapacak başka bir yer aramalıyız," diye

önerdi Kolodov. “Şehrin kuzey kıyısına gidersek o canı heriflerden ve füzelerinin erişim alanından uzaklaşmış oluruz.”

“Moskova’da yaptıkları gibi bizi bombalamaya başlarlarsa en tehlikeli yer kuzey tarafı olacaktır,” diye itiraz etti Fomenko. “Kendi adamlarını vurmaya göze alamayacaklardır.”

Ve böylece hırgür ve çekişmeler yeniden başladı, o sırada Nikolay kemanların arka tarafında her zamanki konumunda sessizce oturuyordu. Başkemancı mevkiini alması için Elias’ın yaptığı öneriyi şiddetle reddetmişti. “Hayatım tehlikeye girer. Bütün bir orkestranın öfkesini çekmektense Almanların top ateşine tutulmayı yeğlerim.” Orkestra disiplinsizleşirken, Luftwaffe’nin taktiklerini tıpkı önemsiz Rus bestecilerinin yorumlamalarını tartışır gibi tartışırken Elias, Nikolay’ın ilgisiz bakışlarının farkındaydı ve rahatsız oluyordu. Yeni edindiği özgüvenin tamamını kullanıp sesini yükseltti, sessiz olmalarını istedi, bu lanet olası savaşa rağmen ve onun yüzünden çalmaya devam etmek zorunda olduklarını söyledi.

Ne kadar yorulduğunu ancak ertesi sabah tramvaydayken anladı. Dalgın dalgın oturdu, değişmiş bir şehre baktı. Tanıdık parklar hendeklerle bölünmüş, paslı karyolalar ve çelik payandalar kavşaklarda üst üste yığılmıştı. Bunlar ona babasının atölyesinin en yoğun halini hatırlattı: Ne amaca hizmet ettiği anlaşılmayan korkutucu bir kargaşa. İple düzgünce bağlanmış partiyonlar ve brandaya sarılı kalemler yerinde duruyor mu diye çantasını kontrol etti. Hepsinin düzgün durduğunu görünce gözlerini kapadı.

Ansızın siren sesleri havayı yırttı. Kopan yaygara hava saldırısı tatbikatlarından tamamıyla farklıydı – ama bunun nedeni belki de seslere tuhaf bir sızlanmanın eşlik etmesiydi.

Tramvay ansızın durunca yolcular oturdukları yerde öne savruldu. Sokakta hoparlörlerden acil talimatlar duyuluyordu.

“Ne oldu?” Elias’ın yanındaki yaşlı kadın ne olduğunu anlamamış görünüyordu; eşarbı suratına kaymış, onu gözkapakları sarkık bir sürüngene benzetmişti. “Ne diyorlar?”

“Hava saldırısı! Gerçek bir saldırı.” Elias’ın yüreği ağzına gelmişti; zorlukla konuşabiliyordu. “Buradan gitmeliyiz!”

İnsanlar kapıya ve oradan da sokağa doğru giderlerken bir itiş-kakış oldu. “Aleksandrinski Tiyatrosu’na gidin! Koşun!” Sürücünün yanakları kıpkırmızı olmuştu.

Tiyatro Sokağı inanılmaz uzun görünüyordu, kahverengi cepheleri ve kemerli pencereleri bir pusun içinde kayboluyordu. Sürücü koşmaya başlamıştı bile, birkaç yolcu da tökezleyerek peşinden koşuyorlardı. Elias ufka baktı ve şehrin üstüne yarasalar gibi yaklaşan kara figürler gördü. Derin bir soluk aldı, çantasını başının üstüne koydu ve koştu.

Zaman garip, iri kütleler halinde ilerliyordu. Asırlar gibi gelen bir süre durmadan koştu, sonra kendini büyük meşe kapılardan sendeleyerek geçerken buldu, birkaç basamak aşağı yuvarlandı. Ansızın hareketsiz kaldı, kopkoyu bir karanlıkta, soğuk taşların üzerinde yüzüstü yatıyordu. Yaşlıca bir adamın bedeni bedenine bastırıyor, adamın ılık, hırıltılı soluğu Elias’ın burnuna ve ağzına doluyordu.

Ne kadar zamandır oradaydılar? Söylemesi zordu; dışarıdan boğuk sesler geliyor, içerdeki insanlar yer değiştiriyordu – dört bir yanı kapkaranlıktı, bu da Elias’ın bedeninin boşaldığı duygusunu çoğaltıyordu. Daha sonra ne düşündüğünü ya da hissettiğini hatırlayamadı. Açıkça algıladığı ilk an, sirenin uzaktan gelen feryadıydı.

Birkaç dakika sonra insanlar sessizce ayağa kalktılar, ayaklarını sürüyerek merdivenden çıktılar. Sokağa ilk adım atan Elias oldu. Nehrin olduğu yönden duman sütunları yükseliyordu.

“Böyle olacağını asla düşünmemiştim.” Tramvayın sürücüsü yanındaydı, pantolonundaki tozları ve kumları silkeliyordu. “Bizi sabahın bu saatinde bombalamaya başlayacaklarını hiç düşünmemiştim – daha kahvaltımızı bile hazmetmemişken.” Başını sallayarak tramvayın olduğu tarafa yöneldi.

Elias bir dakika daha sessizce kaldı orada, dumansı gökyüzü büyülemişti onu. Bir şeyin nasıl olacağı hakkında nadiren tahminler yürütürdü ama o da şaşırmıştı – Almanların cüretine değil, az önce bir hava saldırısına maruz kalmasına rağmen korkudan titrememesine.

Hayatın sürüp gitmesi de tuhaf görünüyordu; tramvayın yerinde durması, insanların yeniden sokağa çıkmaları ve ekmek kuyruklarındaki yerlerini almaları, sıra kavgası yapmaları. Elias çantasını elinden bırakmadan tramvaya bindi ve daha önce oturduğu koltuğa geçti. Ama Bolşaya Puşkarskaya durağına geldiklerinde ayağa kalkabileceğinden emin olamadı; bacakları bedeninden kopmuş gibiydi. Tepedeki çubuğa tutunarak ortadaki koridora çıktı.

“Siz bu durakta inmezsiniz!” dedi yaşlı, sürüngen kadın, birbirine bastırıldığı dudakları neredeyse kırışık çenesinin içinde kaybolmuştu. “Annenize bir şey olup olmadığına bakmak için eve gitmeniz gerekmiyor mu zaten?”

Kimdi bu kadın? Tanıdık gelen bir yanı vardı: Belki de babasının eski bir müşterisiydi ya da annesinin arkadaşları olduğu, sokağa çıktığı günlerden kalma bir tanıdığı. Sırtını bükmeden eğildi kadına doğru. “Yapacak önemli bir işim var. Hem annemin zarar görmediğinden eminim. Bombaların şehrin kuzeyini ve doğusunu hedef aldıkları görülüyor, güneye ise dokunmadılar.”

“Umursamaz sonradan görmeler,” diye mırıldandı kadın. “Toplumumuz kötüye gidiyor, bunu derim ben, çocuklar artık–”

“Kapa çeneni, cadaloz! Seni ilgilendirmez.” Elias kapıya doğru kendine yol açarak ilerledi. Görevinin ne olduğunun kendisine hatırlatılmasına ihtiyacı yoktu – özellikle de tam görevini yapmak üzereyken.

Şehrin bu tarafındaki yan sokaklar, fırtına dinmiş de kuşlar cıvıldamaya başlayacakmış gibi sakin görünüyordu. Elias daha önce buralara hiç gelmemişti, ama taş basamaklarda durup başını kaldırarak pencerelere baktığında sanki eve dönmüş gibi hissetti. Beşinci katın sahanlığına çıkan merdivenleri tırmanmadan önce bir an durdu, derin derin soluk aldı. Ancak kapıyı tıklatırken parmaklarının eklem yerlerinin feci sıyrıldığını ve çamur içinde olduğunu fark etti.

Kapıyı Şostakoviç açtı. Siyah saçları dimdikti, yüzü solgundu, alnına da boydan boya mürekkep bulaşmıştı. Arkasında kalan odadan öyle bir yaygara geliyordu ki söylediği tek sözcük bile anlaşılmıyordu.

“Günaydın.” Elias şamata yüzünden amacını açıklamakta tereddüde düşse de sesi yüksek çıkmıştı. Ne yapıyordu böyle? Yaşlı kadın haklıydı. Evinde olmalıydı – burası ona göre bir yer değildi, hem de bugün.

Gürültü azalmadan sürüyordu. Çığlıklar, feryatlar, kesik kesik bağırtılar. “Ke-ser-mi-si-niz şu gürültüyü?” diye kükrediydi Şostakoviç.

Ortalık hemen sessizleşti.

Elias bir adım geriledi. “Çok özür dilerim–”

“Lütfen bağışlayın. Size söylemiyordum elbette!” Şostakoviç kolunu alnına sildi, silince ceketinin koluna da mürekkep bulaştı. “Bu sabah ailem hava saldırısından çok tedirgin oldu – oysa bu sirkin sıra dışı bir şey olduğunu sanmıyorum.” İlk kez doğru dürüst görüyormuş gibi baktı Elias’a. “Yemin ederim ki siz Karl Eliasberg’siniz! Girin içeri lütfen.”

Puslu bir ışığın doldurduğu salon genişti ve pek az

mobilya vardı. Nina Şostakoviç kanepede oturuyordu, siyah saçlı biçimli başını iki küçük kafaya doğru eğmiş, burun çekişleri ve küçük hıçkırıkları bastırmaya çalışarak avutucu sesiyle konuşuyordu. "Günaydın," dedi Elias'a. "Bu gürültülü karşılama için özür dilerim."

"Rica ederim. Habersiz geldiğim için siz kusura bakmayın." Elias, Şostakoviç'in peşinden öbür odaya geçerken omzunun üstünden beceriksizce, özür dilercesine konuşmuştu.

"Cehennem." Şostakoviç kapıyı sıkıca kapadı, piyano taburesine çöktü. "Sirenler başlayınca bodruma indik, orada kim bilir ne kadar zaman, iki dakika bile birlikte olmak istemediğim komşularımızla dip dibe oturmak zorunda kaldık. Şimdi bombalar eşimin eline koz vermiş oldu. Hemen Leningrad'dan ayrılmanız gerektiğini söylüyor." Ayaklarının dibinde yığılı kâğıtlara baktı, kendi kendine konuşur gibiydi. "Bitmedi. Yetersiz. Yine de karım yarın ayrılmak istiyor buradan."

Elias en yakın koltuğa oturdu, çantasını dizlerine koydu. "Sa-sanırım ters bir zamanda geldim. Rahatsız ettiğim için özür dilerim ama bende işinize yarayabilecek bir şey var."

"Bu evde her saat ters bir zamandır. Beethoven'ın geçici aşkları neden aile hayatına yeğlediğini anlayabiliyorum. *Eroica*'nın yaratıcısı, iki çocukla uğraşmak zorunda kalsaydı o bestenin neye benzeyebileceğini tahmin edebilir misiniz?"

Elias ürkekçe öksürdü. "*Eroica*'dan söz etmişken, Radyo Orkestrası'nı, bir ara--"

"Radyo Orkestrası mı?" Şostakoviç oturduğu yerde doğruldu. "Bu dediğiniz, mümkün olabilir – ancak Mravinski benim kafamın nasıl çalıştığını bilir." Çelik çerçeveli gözlüğünün arkasından Elias'a göz attı. "Orkestranız nasıl gidiyor?"

"Koşullar göz önüne alındığında orkestra tatmin edici sayılır. Askere alınanlar yüzünden sayımız azaldı ama idare

ediyoruz. Şu anda üzerinde çalıştığımız Çaykovski'nin *Beşinci*—"

"Evet, evet, dostum Nikolay söylemişti. Repertuvarınızla değil müzisyenlerinizin çapıyla ilgileniyorum. Örneğin, üflemeli çalgılarınız ne durumda?"

"Üflemeli çalgılarım mı?" diye yineledi Elias. "Üflemeli çalgılarım mı?" Şostakoviç'le baş başa olmanın tuhaf bir etkisi vardı üzerinde. Kulakları çınlıyor, görüş alanının kenarında bulanık bir kırmızı leke oluşuyordu.

Şostakoviç huzursuzca kıpırdandı. "Güçlüler mi? Konserlerinizden birini izlemeyeli uzun zaman oldu."

"Güçlüler mi?" Papağan gibi tekrarlayan dilini koparabilirdi Elias. Şostakoviç'in insanı ipnotize eden gözlerinden gözlerini kaçırdı, düşüncelerini toparlamaya çalıştı. "Yetenekliler. Aslında başobuacımdan memnun değilim, yıl sona ermeden onu değiştirmeyi umuyorum. Ama savaş varken..." Cümlesini yarım bıraktı. "Her şey belirsiz şimdi."

"Anlıyorum." Şostakoviç umduğunu bulamamış gibiydi. "Obua çok önemlidir. Peki, ötekiler nasıl?"

"Ötekilerden oldukça memnunum." Bocalıyordu. Kuşkusuz, onun memnun olup olmaması Şostakoviç'in umurunda değildi, ama neydi umurunda olan? "Altı yıldır birlikte çalışıyorlar, bu nedenle trombonlar mükemmel, kornolar da. Trompetlerim de, geçenlerde Semyon Şlifştayn'ın bir eleştiri yazısında yüzyılımızın en iyilerinden olarak tanımlandı. Ama belki de geçen ilkbaharda *Pravda*'da çıkan yazıyı okumuşsunuzdur?" Ümitlenerek baktı ancak Şostakoviç'in ifadesiz gözleri başka yere çevriliydi. "Ciğerlerinin kapasitesine gelince," dedi Elias telaşla, "durmadan bağırsıp tartışıklarına göre Rusya'da onların üstüne yoktur herhalde!"

Şostakoviç esprinin üzerinde durmadı, kurşunkalemmini hızlı, dalgın hareketlerle masaya vuruyordu. "Keşke Solertinski

ya da Mravinski'den haber alabilsem. Novosibirsk'te yeterince prova yapma imkânları var mı acaba? Onlar gideli tam iki hafta oldu ve hâlâ hiç haber alamadım, hiç!"

Elias'ın suçluluk duyarak yüzünün kızarması tamamıyla mantıkdışıydı. Ne de olsa Leningrad'ın en iyi müzisyenlerinin Sibirya'ya gönderilmiş olması onun suçu değildi, posta hizmetlerinin her zamankinden daha az güvenilir olması da, noktalama işaretlerindeki en ufak kusur yüzünden ordudaki sansürcülerin bütün muhaberata engel olma yetkisine sahip olmaları da. "Ben de hiç haber alamadım," demeyi göze aldı, oysa Filarmoni'deki birinin barış zamanında bile ona mektup yazması için en ufak bir neden yoktu, nerede kalmış sanat direktörünün ya da orkestra şefinin yazması.

"Ben burada, Leningrad'da bir şeyler olur diye ummuştum." Şostakoviç kalemiyle kulağını kaşıdı. "Ama elbette savaşın gidişatına bağlı bu."

"Elbette." Elias'ın başı dönmeye başlamıştı.

"Ama neler düşünüyorum ben?" Şostakoviç Elias'a ilk kez dikkatini vererek bakıyor gibiydi. "Bu feci sabahta sizin neler yaşadığınızı sormadım. Umarım bir zarar görmemişsinizdir?"

"Hayır, zarar görmedim, sorduğunuz için teşekkür ederim. Uçaklar görüldüğünde bir sığınağa yakındım, bombaların atıldığı mahallelerin de çok uzağındaydım."

"Şanslıymışsınız. Ama korkarım ki Almanların hangi taktiği uygulayacakları artık belli oldu. Bizi kendi şehrimizin içine hapsedmekle yetinmiyorlar, günlük hayatımızı da cehenneme çevirmek istiyorlar."

"Evet, görünüşe bakılırsa bu sabah olanlar, bundan sonra olacakların tadımlığıydı." Elias uçakların korkunç iniltisini tekrar duydu, gökyüzünü karartarak bir felaket gibi hızla yayıldıklarını gördü. Elini mendiline attı, alnını sildi.

"Lütfen karıma böyle şeylerden söz etmeyin," dedi

Şostakoviç, biraz sıkıntıyla kâpiya göz atarak. "Onu telaşlandırmak istemem."

"Aklıma bile gelmez. Aslında kimseyle fazla konuşacak zamanım yok, provaya yetişmeliyim. Ziyaretimin amacı—" Ama Elias yine kekelemeye başladı, dili odun gibi oldu. "Be-ben duydum ki... biri ba-ba-bana dedi ki—" Vazgeçti, elini ceketinin iç cebine attı ve şişkin kâğıt paketi masanın üzerine koydu. "Buruştugu için özür di-di-dilerim. Sanırım hava saldırısı sırasında üzerine oturmuşum."

Şostakoviç paketin kâğıdını özenle açtı. Birkaç saniye oturduğu yerde gözlerini dikti ona, sonra iskemlesinden fırlayıp kalktı. "Nota kâğıdı!" diye bağırdı, kâğıtları başının üstünde sallayarak. "Hem de ne kadar çok! Nereden buldunuz bunları Tanrı aşkına? Bunları bulmak gökkuşağının ucunu bulmaktan daha zor!"

Elias'ın yüzü alev alevdi. "Konservatuvardaki beste derslerimden beri biriktiriyorum onları. Pek ihtiyacım olmadı. Zaten pek de iyi beste yapamıyorum."

"Harika bu! Müthiş! Bunun nasıl büyük bir fark yaratacağını anlatamam size. Artık tasarruf etmek, kısıtlamak yok, özellikle de şunla mücadele etmek yok—" İri bir metal örümceğe benzeyen bir şeyi elinde salladı. "Size borcumu nasıl ödeyebilirim?"

"Buna gerek yok." Elias iskemlesinin altında ayaklarını yere sürttü. "Size yardımım dokunduğu için memnunum."

"Biraz daha kalabilir misiniz?" Şostakoviç'in yüzü ıslı ıslıldı. "Bir çalışmamı bitirdim—en azından bir bestenin ilk bölümünü—birkaç gün önce." Ama Elias'ın yanıtını beklemedi. Piyanonun yanında duran birkaç sayfayı kaptı, taburesini yerleştirdi, ellerini bir an tuşların üstünde tuttu ve çalmaya başladı.

Notalar birleşip sağlam bir duvar oluştururken Elias kılmıdamadan oturdu, Şostakoviç'in sakalı uzamış, dikkatini

toplamış yüzünü gözledi. Bestecinin ağzı çalarken seğiriyordu, tuşlara fildişinden değil de çelikten yapılmışlar gibi sertçe vuruyordu. Bazen elleri birbirinin üzerinden atlıyor, sol eli sağ elinin üzerinden öbür tarafa geçiyor ve tekrar geri geliyordu.

Marşı andıran temanın sesi gitgide yükselirken piyano titremeye başladı. Kâğıtlar nota sehпасından fırlayıp havada uçtu. Ama Şostakoviç artık müziğe bakmıyordu; yüzü tuşlara değmek üzereydi, gözlüğü burnunun ucuna kaymıştı. Sonra, vahşice yinelenen bir bölümün ortasında birden durdu. Duyulan tek ses, salondan gelen tabak çanak sesiydi.

Gözlüğünü yeniden burnuna oturtan Şostakoviç doğruldu, derin bir soluk aldı. "Bundan sonrası bir fagot solo olacak. Bir tür ağıt. Ama piyanoda çalınca etkili olmuyor."

Elias nihayet elini iskemlesinden çekebildi. Ahşabı sıkı sıkı tutmaktan elleri kıpkırmızı olmuş, derin izler oluşmuştu. "Bu... Ah, bu-!" Ama oda bulanıklaşmaya başlamıştı, hemen gözlerini kuruladı. "Senfoni mi olacak?"

"Evet, ama ilk başta bilmiyordum bunu. Almanların ilerledikleri ilk haftalarda başlamıştım."

"Bir savaş senfonisi. Leningrad için." Şostakoviç'in cesur, meydan okuyan notalarından sonra Elias'ın sesi cılız çıkmıştı. "Sizin *Eroica*'nız olacak bu."

Şostakoviç'in yüzü normal rengine dönüyordu. Birden bedeni ufalmış, incelmış göründü, gömleği omuzlarından bollaşmış gibi sarkıyordu. "Böyle diyenler olabilir. Nezaket gösterenler. Ama bunun benim *Wellington'un Zaferi*'m sayılması daha olası; siz de bilirsiniz, o Beethoven'ın en basit eserlerinden biridir."

"*Wellington'un Zaferi*'nin galasında Viyana'nın en usta sanatçıları yer almışlardı!" diye itiraz etti Elias. "Salieri, Meyerbeer – herkes bayıldı. Çok sevildiğini siz de kabul edersiniz."

“Seviliyor, evet.” Şostakoviç omuz silkti.

“Beethoven gibi siz de savaşın ruhunu yakalayabildiniz. Leningradlılar bunu mutlaka duyacaklardır.”

“Savaşın doğal haliyle betimlenmesi halkın beğenisini kazanabilir ama Beethoven’ın de kanıtladığı gibi estetik açıdan bir başarısızlığa dönüşebilir.” Her kelimedede Şostakoviç’in omuzları biraz daha sarkıyordu. “Bu bölümün Ravel’in *Bolero*’sunu akla getirdiğini düşünmüyor musunuz?” diye ekledi.

“Tabii ya! Hemen bir yere oturtamadım, ama evet, *Bolero*’ya benziyor – sakın başlangıç, kreşendo, ısrarlı tekrar.”

Şostakoviç ayaklarının dibindeki kâğıtları toplamaya başladı. “Eleştirmenler de beni böyle vuracaklar. Ravel’i taklit ettiğimi söyleyecekler. Eh, söylesinler bakalım. Ben savaşı böyle duyuyorum.” Etrafına bakındı, sonra da sayfaları piyanonun altında duran büyük bir tencerenin içine sokuşturdu.

“*Sadece Ravel değil,*” dedi Elias aceleyle. “*Ein Heldenleben*’den de bazı yansımalar duydum. Ve Sibelius’un *Beşinci*’sinin ikinci bölümüne de bir selam gönderiyor.”

“Sahi mi?” İçeri süzülen ışıktaki Şostakoviç’in gözlüğünün camları parladı. “Strauss, Sibelius – peki ya Çaykovski? Ondan da bazı esinlenmeler bulabiliyor musunuz?”

“Aklıma 1812 geldi.” Elias kendini Konservatuvar’daki sınav günündeymiş gibi hissetti.

“Bir başka natüralist savaş parçası. İlginç.”

“Ama elbette Çaykovski’yi daha çok düşündürüyor bana,” diye kekeledi Elias. “Üç hafta sonra *Beşinci*’yi İngiltere’ye yayınlayacağız. 1812 de kış programımızın bir parçası olarak gündeme alındı zaten.”

“Son suçlama da,” dedi Şostakoviç, alçak sesle, “kendi eserlerimi yinelediğim olacak. *Yedinci Senfoni* ister istemez öbür altısını sırtında taşıyacak. Beste yapmayı bırakmazsam nasıl kaçınabilirim bundan?” Rengi solmuş divana gitti, oturup

ellerini dizlerine koydu, gözlerini yere dikti. "Keşke Solertinski burada olsaydı. Bana yardım edebilirdi."

Elias'ın midesi düğüm düğüm olmaya başladı, canı yanıyordu. Odanın atmosferi ürpertici olmuştu, sohbet de kış aylarındaki bir göl gibi donmuştu. Neredeyse yeni bir hava saldırısının sirenini duymayı özleyince utandı.

Onun yerine yağmur geldi, pencerelerin camlarına inen ve onu yerinden sıçratan bir sağanak. Şostakoviç fırlayıp kalktı, tencereyi piyanonun altından çıkardı, elyazması sayfaları yere fırlattı. "Bazı yerlerde sızıntı var. Su pervazda birikiyor, burarlardan bir yerden sızıyor." Elinde tencereyle durdu, pencerenin çatlamış tahta pervazına baktı.

Elias ayağa kalktı. O kadar uzun zamandır hareketsiz oturuyordu ki dizleri ihtiyarlar gibi çıtırdadı. "Gitmeliyim. Orkestramın dakik olmasını isterim, ben de onlara örnek olmayıyım."

"Zaten orkestra şefleri ne içindir?" Şostakoviç tencereyi pervazın altına yerleştirdi ve Elias'a kapıya kadar eşlik etti. "Kâğıt için teşekkür ederim. Ayrıca senfonim konusundaki samimi yorumlarınız için de teşekkür ederim. İnsanın kendi çalışmaları hakkındaki gerçeği işitmesi nadiren hoş'a gider, ama dürüstlük her zaman dalkavukluğa yeğlenir."

Elias olduğu yerde kalakaldı. "Eleştirmiyordum! Bence sizin senfoniniz h-h—" Tırnaklarını avuç içlerine batırdı. "M-m-muh—"

Şostakoviç salonda etrafına bakındı. "Çok şükür. Çocuklar uyuyor olmalılar. Sonunda sessiz burası. Şemsiye vereyim mi size?"

Nina karşı taraftaki yatak odasından çıktı, kapıyı arkasından usulca kapadı. "Bitkin düştüler. Hava saldırısı aşırı heyecanlandırdı onları." Elias'a döndü. "Çay ister miydiniz? Son zamanlarda erzak bulmak güçleşti ama hâlâ çayımız var."

“Çay istemez. Çok acelesi var,” diye araya girdi Şostakoviç.

“Eh, o zaman izin ver de Bay Eliasberg’e biraz su vereyim. Korkarım ki sizi iyi ağırlayamadık.”

“Tam tersine, harika bir ziyaret oldu.” Elias gülümsemeye çalıştı. “Eşinizin yeni eserini dinleme ayrıcalığına eriştim. Az erişilebilen bir onur ve—”

“Esermiş!” Şostakoviç masaya gitti, Elias’ın eldivenlerini aldı, onları Elias’a biraz da çaresizce fırlattı. “Evet, sizin işinizin başına gitmeniz gerek, benim de.”

Nina onun kolunu tuttu. “Dimitri, iyi misin sen?”

“*Scherzo*,” dedi Şostakoviç, alçak sesle. “Bekliyor. Hep bekliyor.”

Nina içini çekti. “Eh, güle güle Bay Eliasberg. Kendinize dikkat edin. Dışarıdaki dünya giderek daha tehlikeli bir yer haline geliyor.”

Elias ilk merdiveni tökezleyerek indi, sahanlıkta duraladı. Pencerelere ağır tahta kalaslar çakılmıştı, bu yüzden neredeyse zifiri karanlıktaydı. Gözlerinin karanlığa alışmasını bekledi, sonra çantasından bir kâğıt çıkardı. Büyük harflerle, adama-kıllı iri harflerle MUHTEŞEM yazdı. Sonra kâğıdı ikiye katladı, ayak parmaklarının uçlarına basarak tekrar yukarı çıktı, pusulayı Şostakoviç’in kapısının altından içeri itti.

Yangın gecesi

En kötüsü gürültüydü. Genellikle, Nikolay sonbaharın gelmesini dört gözle beklerdi. Derbeder beyaz gecelerin yaşadığı yaz aylarının verdiği geçici keyiften sonra, şehir kendine gelir, yeniden saygınlığına bürünürdü. Nikolay Leningrad’ı bu haliyle yeğliyordu: Sokaklar sakin ve boş, taş duvarlarda

ayak seslerinin yankısı, bataklıkların soğuk soluğu rüzgâra takılı.

Ama bu yıl, yapraklar sararırken, akşamlar serinleşirken bile Leningrad'a huzur gelemiyordu. Çekiç ve testere seslerinin yerini çok daha berbat sesler almıştı: Hava saldırısını duyuran sirenlerin yaygarası, top mermilerinin tiz gıcirtısı, uçaksavar ateşlerinin çatırtısı, savaş uçaklarının mızırtıları. Junkers uçakları görüldüğünde, uğultularını kulakları sağır eden bir kaos izliyordu. Evlerin damlarında yangınlar patlıyor, koca koca binaların taşları ve tahtaları büyük bir gürültüyle çöküyordu.

"Sanki bütün şehir acı çekiyor." Nikolay Konservatuvar'ın damında bacalardan birine sokuldu. "Bu sürekli gürültüden nefret etmiyor musun?"

Şostakoviç'in yüzü karanlıkta beyaz bir leke gibiydi. "Kafamın içi asla sakin olmadı ki. Bu yüzden belki de benim için daha kolaydır."

"Daha kolay değil," dedi Nikolay, başını tuğlalara yaslar-ken, "sadece farklı." O kadar yorgundu ki ancak iki kelimeyi bir araya getirebilmişti. Böyle daha ne kadar devam edebilirdi? Provalarda, uykusuz gecelerden sonra yayı tellerin üzerine koymak için bile büyük bir çaba harcaması gerekiyordu; sanki parmakları ellerinden kopuktu. *Uzuvarım kesilmiş gibi hissediyorum*, diye düşündü.

"Kahve?" Şostakoviç teneke bir fincan uzatıyordu. "Sanırım biraz kahve sana iyi gelecek."

Nikolay başını hayır anlamında salladı. "İçince titremeye başlıyorum."

"Kahveden değildir! Çünkü bunun tadına bakarsan bir ölçü kahve, beş ölçü çamurmuş gibi."

Nikolay bir yudum içti. "İğrenç," diye doğruladı, oysa hiç- bir tat almamıştı.

"Değil mi? Anlaşılan bizim komşulardan biri kahve

telvelerinin artıklarını kullanarak gözleme yapmaya başlamış. Nina onu çöpleri karıştırırken görmüş.”

“Demek yine bu noktaya geldik. Litrelerce lahana çorbası, borç çorbasında kokmuş et – tabii eğer et varsa içinde.”

“Sulandırılmış yulaf lapası, sulandırılmış votka.” Şostakoviç içini çekti. “İkame şeker, ikame yağ, her şeyin ikamesi. Eski günlerden kalma alışkanlıkla bunu yadırgamayacağımız sanılabilir, ama insan o kadar çabuk unuttur ki!” Kahvenin tamamını ağzına aldı, sonra binarın kenarından aşağı tükürdü. “Her şeye alışabiliriz diyecektim, ama bu çamura alışmayı reddediyorum.”

Doğru, diye düşündü Nikolay; insan doğası olağanüstü uyum yeteneğine sahipti. Bir zamanlar garip görünmüş olan şeyler –miğfer takmak, elinde bir kova kumla bir binanın çatısına tırmanmak– sıradan işler olmuştu. Bir zamanlar ince pamuklu ceketler diken eller şimdi top mermilerine ateşleme fitili tutturuyorlardı. Dua etme ihtiyaçlarını bastırmak zorunda kalmış olanlar şimdi resmen kiliselere gitmeye zorlanıyorlardı. Nikolay’ın alışamadığı bir tek şey vardı: Sonya’nın parmaklarını kendi elinin bileğinden zorla ayırdığı ve kızı bir trenin vagonuna, başka birinin kollarına verdiği andan beri kurtulamadığı acı. O acı ilk andaki kadar tazeydi, derecesi ve şiddeti Nikolay’ı şaşırtıyordu. Evine girdiğinde acı üzerine saldırıyordu; yorgunluktan uyuyakalınca düşlerinde onu bekliyordu. Deriye değen donmuş metal gibi onun uyuşuk, uykusuz bedenini yakıyordu. Sonya’nın yanında olmamasına asla alışamayacaktı, hangi köşeyi dönse, hangi tramvaya binse gözleri onu arıyordu. “Onun yokluğuna hiç alışamayacağım,” diye fısıldadı, söylediği duyulmasın diye ayaklarını çatının kenarındaki su oluğuna sürttü.

Işıldakların bütün çevreyi tarayan kollarına rağmen birer narin nokta halindeki yıldızlar ancak görülebiliyordu. “Artık

yeterince sakin ortalık,” dedi Şostakoviç. “Belki bu geceyi olaysız geçirmemize izin verirler.”

Haklıydı. Uzaklardaki topçu ateşlerinin boğuk gümbürtüsü bile duyulmaz olmuştu. Kötü bir gün geçirmişlerdi, Junkers uçakları dalga dalga gelmiş, şehrin üzerine yangın bombaları yağdırmışlardı. Akşam boyunca itfaiye yükselen beyaz alevlerle boğuşmuştu. Nikolay yakınlardaki bir parkın yanından geçerken, çocukların yeri çılgın gibi kazıp çıkan toprağı alevlerin üzerine attığını görmüştü.

Şostakoviç bacalardan birine sırtını dayayınca yerinden oynamış tuğlalardan biri büyük bir gürültüyle miğferinin üzerine düştü. “Rus besteci Dimitri Şostakoviç,” dedi bir radyo spikerinin sesiyle, “1941 yılının kışını işyerine yangın bombalarının düşmesini önleyerek geçirdi. Onun üzerine düşen tek şey, çatının bir parçasıydı.”

Nikolay gülümsedi. “Belki de Almanlar bizi bu gün için yeterince aşağıladıklarını hissediyorlardır.”

“Öyle olduğunu umalım. Şehir daha fazlasına tahammül edemez. Ortalık sakinken biraz uyumak istemez misin?”

Yatıp uyuma düşüncesi Nikolay’ın kendini hem iyi hem kötü hissetmesine neden oldu. Bir önceki geceyi Sonya’nın odasında, üzerine bir battaniye alıp bir koltukta geçirmişti; uykuyla ilgisi yokmuş gibi yaparak uyuyabilmeyi ummuştu. Ama bu numarası işe yaramamıştı. Odanın her ayrıntısını artık ezbere biliyordu, Sonya’yla bütün konuşmalarının üzerinden geçmişti, ama gözleri yeni bir şey bulmayı umarak hâlâ huzursuzca etrafta dolaşıyordu. Şafağın ilk ışığı karartma perdesinin çevresinden içeri sızdığında Nikolay özlem ve kederden hasta olmuştu.

“Ee, ne diyorsun?” dedi Şostakoviç. “Aşağı inecek misin?”

“Sanırım burada tavşan uykusuna yatacağım.” İkiyüzlü ya da nankör gibi görünmemek için miğferini gözlerinin

üzerine indirdi. On beş dakika boyunca Sonya'yı ve başına gelmiş olabilecekleri düşünmemeye çalıştı; onun yerine görüş alanının kısıtlanmamış küçük köşesinden, omuzlarını sarkıtmış, yüzünde kararlı bir ifadeyle oturan Şostakoviç'i gözledi. Tamamlamadığı çalışmasını mı düşünüyordu, sağa sola savrulan arkadaşlarını mı? Bilmek olanaksızdı.

Şostakoviç ansızın bağırdı. "Ne oluyor-?" Omuzlarını saran battaniyeyi fırlatıp attı, ayağa fırladı, şehri gözleriyle taredi. "Nedir bu, lanet olsun?"

Nikolay da ayağa fırladı. Güneyde gökyüzünün rengi koyu, tekinsiz bir kırmızıya dönüşmüştü. Yükselen yoğun dumanları, alttan gelen ve renklerini sarartan turuncu bir ışık aydınlatıyordu. "Nasıl bir yere düşmüş olmalı ki böyle bir yangına yol açsınlar?" diye sordu, dehşet içinde.

O anda, sanki yanıt verir gibi, aşağıdaki dar sokaktan bağrışmalar duyuldu. "Yardım isteyin! Badayev depoları yanıyor! Gelebilecek bütün erkeklere ihtiyaç var!"

Şostakoviç, Nikolay'ın koluna yapıştı. "Eğer depolar yanıp kül olmuşsa mahvolduk demektir. Bütün şehir mahvolur. Şeker yanarsa ne olur?"

"Erim," dedi Nikolay ağır ağır, "sonra da katılaşıır. Lenin-grad'ın elinde dört dönüm katı şekerden başka bir şey kalmaz." Ufukta bir orman gibi yayılan şiddetli yangın insanı hem büyülüyor hem de ürkütüyordu.

"Şuna bak – lanet olası bir fener gibi. Luftwaffe'nin dikkatini çekecek. Çok geçmeden gelirler. Böylesi bir fırsatı kaçırmazlar mı?"

Kamyonlar ve el arabaları sokaklardan geçmeye başlamışlardı, şehrin kenarındaki uzun kırmızı hatta doğru gidiyorlardı. "Ya öteki yangınlar?" Nikolay içinde yine bir çaresizlik hissetti.

"Onlara aldırmayacaklar." Şostakoviç'in gözlüğünün camları parladı, soluk turuncu ışığı yansıttı. "Badayev depoları

ahşap ve içleri yiyecek dolu. Mükemmel bir yakıt. İtfaiye yangını söndüremezse yarın sabah elimizde kavrulmuş topraktan başka bir şey kalmaz.” Sesi öfkeliydi, ama öfkesinin Alman bombacıları mı yoksa şehirdeki yetkililerin uzak görüşlü olmalarına mı yönelik olduğunu söylemek zordu.

Sessizce, yan yana durup Leningrad’ın yiyecek stoklarının –un, yemeklik yağ, tereyağı, domuz yağı, et– önü alınamayan yangını beslemesini izlediler. Gecenin göğünü yoğun, kapkara dumanlar lekeliyordu. Uzaklarda yaşanan paniğin sesleri şehrin içinde akıyordu: Çanlar, megafonlar, bağırان adamlar ve havlayan köpekler.

Sonra, bu kaos tetiklemiş gibi, hava saldırısını duyuran sirenlerin tiz sesi başladı.

“İşte geliyorlar,” dedi Nikolay umarsızca. “Işığa gelen pervaneler gibi.” Şostakoviç’in kaygılı yüzüne baktı, sonra da önlerindeki kargaşaya. İlk kez, Sonya’nın artık Leningrad’da olmayışına neredeyse sevindi.

Bir tür geri çekiliş

Şostakoviç çocukken Çakıлтаşı dediğı yaratıcı bir oyun icat etmişti. Ne zaman evdeki işlerden kaçmak istese kutsal çakıлтаşını kutusundan alır, kız kardeşlerinden birine taşın hangi elinde olduğunu sorardı. Çok geçmeden bunu ince bir sanat haline getirdi, boş olan elini sanki içinde bir şey varmış gibi şişirir ya da taşı saklıyormuş numarası yaparak parmaklarını birbirine bastırırdı.

Birkaç hafta sürekli yanlış eli seçen Mariya sonunda yaktırılmaya başladı. Dimitri hile yapıyordu! Kaderin ve çakıлтаşının onun üzerine yıktığı temizlik işi gürültülü ve sıkıntılı bir

duruma dönuştü. Süpürürken ağabeyinin iskemlesine çarpıyor, Dimitri oturmuş kitap okurken yer bezini ayaklarının üzerine sürüyordu. Toz beziyle onun kurşunkalemlerini birbirine katıyor, o piyano çalarken tuşları silmeye kalkıyordu. Bu karğaşa fazlasıyla rahatsız edici oldu; ne de olsa Dimitri'nin ev işlerinden kaçmasının nedeni piyanoda kesintisiz çalışabilmesiydi. Böylece Şostakoviç kendini her şeye kapatmayı öğrendi, bedenlen olmasa da ruhen. Omurgasından pürüzsüz bir ikinci deri çıktı, kaburgalarına dolandı ve kalbinin çevresine yerleşti. Gürültüye ve duygu şantajlarına kapalı olan bu ikinci deri onu sarıp sarmaladı, ne Marya'nın yer bezini kovaya çarpmasını duydu ne asitfinikli sabunun yoğun kokusunu aldı. Bu şekilde önemli beste çalışmalarını sürdürebildi ("Devrim Kurbanlarının Anısı İçin Cenaze Marşı" adlı piyano eserini bestelediği yıld) ve sadece kafasının içindeki notaların sesini duydu.

Çakıltaşı da, babası da (ölmüş ve toprağa verilmişti) ve piyano da (kirayı ödeyebilmek için satılmıştı) ortadan kaybolduktan çok sonra, Şostakoviç'in kendi içine kapanma yeteneği onu kurtardı. Gaspra Sanatoryumu'ndaki daracık bir yatakta bekâretini Tatyana Glivenko'yla kaybederken, nedendir bilinmez gülmüştü kız – eh işte, o zaman beceriksiz yeniyetme bedenini o ikinci derisi kaplamış ve onu aşağılanmaktan korumuştur. 1936 yılının buz gibi soğuk bir sabahında Arkhangelsk İstasyonu'nda dururken *Pravda*'yı açıp "Müzik Yerine Karmaşa" başlığını gördüğünde (sadece operası için ölüm çanları değildi, ilk kez halkın gözünden düşüyordu) yine kendini korumaya almıştı. Bir zamanlar onu hararetle öven, şimdiyse Parti'nin görüşünün peşinden köpekler gibi koşan –o bir şekilciydi, sosyalizm karşıtıydı, halk düşmanıydı!– kişilerden yağmur gibi inen eleştirilerin hepsi üzerinden akıp gitti, yüreğine işlemedi.

Bunu Nina'ya anlatmayı denemişti. Ne de olsa *Lady Macbeth* ona adanmıştı. Nina'ya sarılmış, eleştirmenlerin üst üste indirdikleri yumrukların kendisini neden öldürmediğini beceriksiz tarzıyla açıklamıştı.

"Biliyorum," demişti Nina, Şostakoviç'in alnını ve sakallı çenesini okşayarak. "Nasıl yaptığını görüyorum. Çekip... gi-diyorsun."

O sırada, tekrar bir araya gelmelerinin üzerinden çok zaman geçmemişti, o günlerin tutkusu içindeki Nina aldırmaz görünmüştü. Sonraları, Şostakoviç'in bu kaçışlarına, dal bu-dak sarmış çalışmalarının içinde kaybolmalarına kızmaya baş-ladı. 'Gizleniş' diyordu Nina buna, Şostakoviç ise 'geri çekiliş'.

Şimdi de böyleydi, Badayev yangını altı saat boyunca or-talığı kasıp kavurduktan, yanıp sivilaşmış binlerce ton şeker depoların bodrumlarını kapladıktan ve Junkers uçakları peş peşe dalgalar halinde saldırdıktan sonra, Leningrad günbegün yanarken, bombalar yolları patlatırken Şostakoviç kendini dış dünyaya kapadı. Onu izleyen iki hafta başını kaldırmadı, ku-laklarını tıkadı. Hızlı yazıyordu, hatta bazen hava saldırıları sırasında tavanın sıvaları dökülürken, kitaplar raflardan dü-şerken, piyanonun üstündeki ampul iki yana gidip gelirken de. Yangın nöbeti tuttuğu geceler hareketliydi –yangın bom-balarını damdan bir tekmede uzaklaştırıyor, magnezyum yan-gınlarına kum döküyordu– ama bunlar, senfonisinin içinde yaşamanın verdiği baskıdan bir kurtuluş gibiydi.

Parazitli bir telefon hattında konuşurlarken, "Beni tüketti!" diye itiraf etti Solertinski'ye. "Tek başıma taşıyamayacağım kadar ağır. Keşke sen burada olsaydın!"

"Sen burada olmalıydın, dostum." Novosibirsk'teki bir postanede bağlantı kurulmasını üç saat beklemişti Solertinski, kötü bir bağlantı olmuştu. "Senin Leningrad'dan ayrılman gerektiğini sadece ben düşünmüyorum. Duyduğuma göre

resmi makamlar—" Sesi tıslamaların girdabında kayboldu, ama Şostakoviç yeterince biliyordu söylentileri. Parti görevlilerinden biri her an gelip şehirden ayrılması için talimat verebilirdi, ama onun bu talimata uymaya niyeti yoktu.

Solertinski'nin sesi gözlerini yaşla doldurdu. "Seni özledim," dedi. "Gerçekten özledim."

"Fikrini değiştir," diye ısraretti Solertinski. "Sibiry'a, yazarlarımızın anlattığı kadar ürkünç bir yer değil. Suçlularla dolu değil. Yiyeceğimiz bile var – yani Orta Asya karıncalarıyla çeşnilendirilmiş kaskatı çöreklerle bir itirazın yoksa. Yeterince yiyecek bulabiliyor musun?"

"Şimdilik buluyorum." Daha o sabah Şostakoviç kemerini birkaç delik daha sıkmuştı. "Ama durum iyi görünmüyor. Ekmek istihkakları yeniden kısılacak – sanırım beş yüz grama indirilecek." Aslında son haftalarda ne yediğinin farkında değildi: Kırmızı lahananın içine rendelenmiş birazcık sosis, sulandırılmış etsuyunda kuru mantarlar, tereyağı yerine ayçiçeğı yağıyla pişirilmiş ekmek. Önemli olan, yemek saatleri için artık tantana yapılmıyordu, bunun da anlamı çabucak yiyip işinin başına dönebilmesiydi. Kendisi ağzına yemek tıkıştırarak zaman harcarken, çalışma odasında kemanlar, bir bas piz-zicato üzerinde oldukları yerde sayıyorlardı.

Bağlantı kötüleşiyordu. Çok geçmeden garip bir sözcük-ten ya da bir heceden başka bir şey duyamaz oldu, yine de veda etmek gelmiyordu içinden. Hat ansızın kesilince küfürü bastı. *Lanet olsun!* Esas şeylerden söz etme fırsatını kaçırmıştı, Mravinski'yi ve Filarmoni'nin senfonisini çalmaya başlayıp başlamayacağını, Sibiry'a'ya bir partiyonun nasıl gönderileceğini, binlerce sayfayı bulan bir şeyden kaç kopya çıkarılabileceğini soracağına yiyecek istihkaklarından, bir gece önce iki saat boyunca bodruma tıklımalarına yol açan hava saldırısından söz edip durmuştu. "İvan İvanoviç!" Öfkeyle duvarı

yumrukladı; arkadaşının adını duymak içini kötü önsezilerle dolduruyordu. Ya o güçlü kolu bir daha omzunda hissedemezse, ya da onun buruşuk yakasını ve kötü bağlanmış boyunbağını göremezse, ya da Sanskritçeden Sofokles'e kadar değişik konularda Solertinski'nin kültürlü sohbetlerini dinleyemezse?

Yeniden çalışmaya başlaması gerektiğini biliyordu, ama duyduğu isteksizlik kendisini de şaşırttı. *Devam et*, diye talimat verdi kendi kendine. *Hâlâ Leningrad'da olmanın nedeni bu!*

Çalışmaya başlayamadan kapısı hafifçe tıklatıldı. Nina'ydı, ekmek kuyruğunda saatlerce beklemek üzere dışarı çıkacaktı. Şostakoviç'e dikkatle baktı. "Bir şey mi oldu?"

"Az önce Solertinski ile konuştum." Nina'nın elmacık kemiklerinin ne kadar belirginleştiğini ilk kez fark ediyordu. Nina, Leningrad'dan ayrılalım demekten vazgeçmişti; aslında pek fazla konuşmuyordu artık. Ama her gün, yürüttüğü bu özel savaşta kendisine destek olacak birinin çıkmasını umduğu belliydi.

"İyi miymiş?" Nina onun çalışma odasına pek girmezdi; burası onun alanıydı ve o da o odayı aile hayatının karışıklığından olabildiğince uzak tutuyordu. Ama şimdi Nina onun yanına geldi, başını göğsüne koydu.

Şostakoviç, Nina'nın paltosunun altından kürekkemiklerinin çıkıntısını, kaburgalarının keskin kenarlarını hissetti. Utandı, çalışmasına sığınmadığı o anda, bu durumdan kendisinin de suçlu olduğunu anladı. Maksim yatağını ıslatmaya başlamıştı, Galina karanlıktan korkuyordu. Ailesini mahvetmek üzereydi.

"Solertinski'yi özlüyorsun," dedi Nina. Soru değil, bir tespiti bu.

"Özlüyorum," Şostakoviç derin derin iç geçirdi. "Onun güvenli duruşunu özlüyorum. Eski hayatımızı özlüyorum."

Kahramanlar

Elias'ı o güne kadar hissetmediği kadar yoğun bir sancı uyandırdı. Yüzünün sağ tarafı baştan aşağı alev alev yanıyordu. Sanki çenesinden kulağına bir tel geçirilmişti ve durmadan çekilip geriliyordu.

"Lanet olsun!" dedi, gözlerini karanlığa açarken. "Lanetler olsun."

Onun bu sözünü beklemiş gibi sabahın erken saatlerinin sessizliği yarıldı. Kiliselerin çanları çaldı, sirenler öttü. İki ay önce dairesinin pencerelerinin hemen altında, bir direğe hoparlör takılmıştı. ("Ne kadar düşünceliler," demişti annesi. "Biri benim kulaklarımın ağır işittiğinin farkına varmış olmalı.") Şimdi o hoparlörden 'HAVA SALDIRISI! HAVA SALDIRISI!' diye yinelenen uyarı Elias'ın zaten çatlayacak gibi olan başını zonklatıyordu.

Elini yanağına bastırdı, pijamasının üzerine paltosunu aldı. Gürültü ve sancı birleşip kıpkızıl, bulanık bir leke oldu. *Bu cehennemî savaş sona erdiği sırada ölmemiş olsak bile,* diye düşündü öfkeyle, *sağır olacağımız kesin.*

Annesini bodruma indirmek gitgide güçleşiyordu, çünkü kadının öfkesi her hava saldırısında büyüyordu. "Almanlar antlaşma imzaladılar," diyordu. "Bizim *dostumuz* olacaktı güya." Son zamanlarda bedenini ağırlaştırmanın bir yolunu bulmuş gibiydi, bu yüzden Elias dişlerini gıcırdatarak Bay Şapran'ı yardıma çağırmak zorunda kalıyordu. "Anne, denemiyorsun bile," diye bağıırıyordu. "Evet, çok zahmetli bu iş," diyordu annesi, koltuğunda kımıldamadan oturarak.

Şimdi Elias yardım çağırmak için ağrıyan çenesini

açamıyordu bile. Bu yüzden dışarıya, merdiven sahanlığına fırladı, tam o sırada Bobrovski'lerin küçük oğlu da karşıdaki kapıdan çıkıyordu.

"Annem," diye inledi Elias, "Tek... başına... kalkamıyor."

"Yardım edeyim size. Ama acele etmeliyiz." Valeri'nin mavi gözleri korkudan irileşmişti.

Koltuğu tehlikeli bir açıyla yana eğerek Bayan Eliasberg'i merdiven sahanlıklarının köşelerinden geçirmeyi başardılar. İki kat indikten sonra kadın bağırmaya başladı, kollarını sağa sola öyle bir savuruyordu ki Elias zaten sızlamakta olan çenesine yumruk yemekten zor kurtuldu.

"Nesi var annenizin?" Valeri'nin tombul suratı kıpkırmızıydı.

"Şalımı unuttum!" Bayan Eliasberg merdivenin parmaklığını yakaladı.

"Geri... dönemeyiz." Elias'ın omuzları yanıyordu, ama bu yeni acıdan neredeyse memnundu, hiç değilse başının ağrısını düşünmüyordu.

"Bodrumda battaniyeler var, Bayan Eliasberg. Geri dönemeyiz." Valeri tökezleyince neredeyse koltuk elinden düşüyordu. "Hop."

Olga Şapran'ın, bir lambanın cılız ışığının aydınlattığı yüzü aşağıda belirdi. "Çabuk olun! Kapıyı kapatmak istiyoruz! Haydi çabuk!"

"Tamam, geliyoruz. Yaşlı bir ejderhayı banyo koltuğunda merdivenden aşağı sürüklerken acele etmeyi deneyin bakalım." Valeri ağlayacak gibiydi.

"Geri dönmem gerek," diye bağırıyordu Bayan Eliasberg. "Uğurlu şalımı evde unuttum, kocamın portresi de olması gereken yerde değil. Eğer ikona köşesinde değilse mahvoluruz."

Elias onu tam zamanına yakaladı, koltuğunda arkaya itti, mantosunu bacaklarının etrafına sıkıştırdı. "Susar mısın sen

anne," diye tısladı, "bırak da seni bodruma indirelim, yoksa hepimiz babam kadar ölü olacağız."

Karanlıkta birbirlerine sokularak oturdular, kapıyı sıkıca sürgülemişler, sırtlarını duvara vermişlerdi. Saldırı her an başlayacak gibiydi. Elias uçaksavar mermilerinin bedenini titrettiğini hissediyordu, düşen bombaların sesleri neredeyse insan çığlığı gibiydi. Bütün bina sarsıldı, öyle ki Bayan Eliasberg bile sızlanmayı kesti ve sessizleşti.

Elias yumruklarını sıktı. Ağrısı, dışarıdaki gürültüyle harmanlandı, çok geçmeden bütün bunlar öyle dayanılmaz bir hal aldı ki kendini bedeninin içinde değilmiş gibi hissetmeye başladı. *Senfoniye düşün*, dedi kendine. *Şostakoviç'in çalışma odasındaki o günü hatırla*. Bestecinin yüzünün anısına kilitlendi: Zor bir bölüme geldiğinde ağzının seğirmesi, yükselen bir melodiye öykünen kaşlarının kalkışı. Sol yumruğunu gevşeten Elias açılış temasını dizinde parmaklarıyla çaldı. Baskın beşliye geçiş çok mu erkendi? Çevresindeki sesler yavaş yavaş azaldı; başını arkasındaki sarsılan duvara doğru eğdi, gözlerini kapadı, aklını müziğe verdi.

Parçanın yarısına gelmişti ki korkunç bir çarpışma sesi duyuldu ve Bayan Bobrovski tiz bir çığlık attı. Bodrum müthiş sallandı. Elias gözlerini açtı, ama etraf kapkaranlıktı, hiçbir şey göremedi. Kafasına alçı yağıyordu.

"Bunca zaman sonra," dedi Bay Şapran, "sonunda biz de isabet aldık." Sanki o ana kadarki hava saldırıları sıkıcı denemelermiş gibi şaşkın görünüyordu.

"Biri bir şey yapsın!" diye bağırdı Olga Şapran.

Elias eliyle yoklayarak bir kibrit kutusu arandı. Komşularının korkulu yüzleri bir an aydınlandı sonra yeniden görünmez oldu.

"Ben yukarı çıkıyorum," dedi.

"Olmaz!" diye haykırdı annesi. "Aklını mı kaçırdın?"

“Geçti,” dedi. “Neler olduğunu öğrenmeliyim.”

Kapının sürgüsünü dikkatle açtı, içeriye incecik bir ışık sızdı, sonra yukarı baktı. Atkısını çıkarıp başına sardı.

“Şarapnelden korunmak için.” Olga etkilenmiş gibiydi.

“Yangın bombasında şarapnel olmaz,” dedi kocası. Ayağa kalktı ve Elias’ı iterek yanından geçti. Terlikli sıska bir bestecinin kendisini gölgede bırakmasına izin verecek değildi.

Bombaların gürültüsü ve uğultusu uzaklaşmıştı. Bay Şapran merdiven boşluğundaki elektrik düğmesini çevirdi ama boşunaydı. “Elektrik kesilmiş,” dedi. Giriş holünde, tahtalarla kaplı pencerelerden cılız bir ışık sızıyordu içeri; o ışıktaki ortalık zor görülüyordu ama Elias’ın zonklayan sağ gözü için ışık yine de fazlaydı. Eliyle yoklayarak merdiveni tırmandı. İkinci katta arkasında bir ses duydu, korkuyla döndü, yüzündeki eşarbyı çekip açtı.

“Benim,” dedi Valeri, cılız bir sesle. “Ben de yardım etmek istiyorum.”

“Bodruma geri dön,” dedi Bay Şapran. “Eğer bu bir yangın bombası idiyse yangın çıkacak demektir. On iki yaşındaki oğlanlara göre bir yer değil burası.”

“İstiyorsa gelebilir,” dedi Elias. “Yaşça ondan pek de büyük olmayan gençler cephede bizim için savaşıyorlar.” Valeri’ye, “Arkamdan ayrılma ve dikkatli yürü,” dedi.

Bunu duyan Valeri Elias’ın öyle dibinde yürüdü ki ayağına bastı. “Hop,” dedi, daha önceki gibi ve derisi çatlamış terliği Elias’ın ayağına tekrar giydirdi.

Üçüncü kata gelip Eliasberg’lerin kapısında durduklarında içeriden belli belirsiz bir ses duyuldu. Şimdi yanındakileri itip öne geçme sırası Elias’taydı. “Burası benim evim! Çekilin kahrolası yolumdan!”

“Küfür etmenin gereği yok,” dedi Bay Şapran, hapishane müdürü sesiyle.

Salon bozulmamıştı: Partisyonlar masanın üzerindeydi, tabaklar raftaydılar, emaye tavalar musluğun üst tarafında asılıydı. Ama karşıdaki duvarda yeni, tekinsizce titreşen bir ışık oynayıyordu.

“Yaşlı hanımın odasında!” Valeri öne fırladı, yatak odasının kapısında durdu. “Bu da ne!”

“Geri çekil!” Elias çocuğu omzundan yakaladı. Bayan Eliasberg’in yatağı tutuşmuştu. Pek sevdiği yorganından alevler yükseliyor, tavanda açılmış deliğe doğru fışkırıyordu. Elias hiç düşünmeden şiltenin bir ucunu tuttu ve onu ikiye katlamaya çalıştı. Müthiş sıcak vardı, Elias yüzünü korudu. “Bana yardım edin!” dedi sıkılmış dişlerinin arasından.

Bay Şapran şiltenin öbür ucunu yakaladı, ikisi birlikte yanmakta olan şilteyi pencereye taşıdılar, dışarı attılar, ufak magnezyum ateşlerinin tutuştuğu avluya süzülerek inmesini seyrettiler. O puslu sabahın içinden geçerek, arkasından gelen yatak çarşafıyla birlikte düşerken tuhaf ve güzel bir kuşu andırıyordu şilte.

“Anka kuşu gibi,” dedi Valeri, soluk soluğaydı.

Elias ona Anka kuşunun küllere neden olmak yerine küllerinden doğduğunu söylemek isterdi, ama şimdi yapılacak daha önemli işler vardı. Yürürken sağa sola sıçramış kıvılcımlara basarak alazlanmış odadan sendeleyerek çıktı, lavabonun altındaki dolaptan bir şişe aldı.

“Votka mı?” Bay Şapran’ın sesi hevesliydi. “Ama içmeye başlamadan önce avludaki yangınları söndürmemiz gerekmez mi?”

“Votkayı.. içecek.. değilim. Dişim ağrıyor.” Elias mutfaktaki kurulama bezini alkole batırdı ve ağzına soktu. Ağrıdan ve başına gelecekleri beklemekten (o şilte annesinin gözbebeği idi) uyuşmuştu, gözü aynadaki görüntüsüne ilişti. Yüzü is içindeydi, başına doladığı atkıyla, bezi ısırarak dişleriyle

profesyonel bir orkestra şefinden çok Leningrad meyhanelerinden çıkmayan Baltık Donanması'ndaki denizcilere benziyordu. *Bereket Nina Bronnikova beni bu halde görmüyor, oldu ilk düşüncesi.*

Valeri ona gözlerinde gizleyemediği bir hayranlıkla bakıyordu. "Harikaydı! Siz harikaydınız! Ne yapacağınızı bu kadar çabuk nasıl bildiniz?"

Elias bodrumun görece güvenliğinden çıkmaya kendisini neyin dürttüğünü bile bilmiyordu – olsa olsa Olga Şapran'ın sesinden kurtulmak için çıkmış olabilirdi. Alışık olmadığı alkol kokusu başını döndürdü; dizlerinin bağı çözülmek üzereydi. "Bilmiyorum," diye mırıldandı.

"Ve annenize çenesini kapamasını söylediniz – o da söz dinledi!" Valeri'nin yüzünde okunan, bir kahramana duyulan hayranlıktı. "Dün hayatımdaki en küçük kaşık balı yedim," diye itiraf etti, "şimdi de annem kavanozu sakladı. Belki ben de anneme sizin annenize bağırdığınız gibi bağıırırsam kavanozun nerede olduğunu bana söyler, ha?"

Elias bezi ağzından dikkatle çekti. "Dişim ağrıdığı için bağırdım ben. Normalde bağırmam."

"Savaş, en iyilerimizde bile anormal davranışlara neden oluyor," dedi Bay Şapran, bir filozofun kendine güveni ve ağırlığıyla. "Güç kazanmak için birer yudum almaya ne dersiniz?"

Omuzlarını silken Elias bir fincana biraz votka koydu. İçmek için henüz erkendi, ama Olga Şapran'la evli olan bir erkeğin de biraz soluk almaya hakkı vardı. Kendisi ve Valeri için küçük bardaklara azar azar votka koydu. Gözleri sulanıyor, ağzı yanıyordu, ama bardağını cesurca kaldırdı. "Leningrad'ın en iyi –"

"Leningrad'a!" Bay Şapran fincanını bir dikişte boşalttı.

"Leningrad'a!" Valeri duraksadı, cesur erkeklerin votkayı nasıl içtiklerini görmek için Elias'a göz attı.

Elias, tadı saf Sibiryâ tahılına değil de petrole benzeyen sıvıyla birlikte cümlesinin son sözcüğünü de yuttu. Kendisi ve Valeri kullanılmayan motorlar gibi cızırtılı sesler çıkarırlarken Bay Şapran şişeye uzandı. “Yangını söndürmek için önce onu tutuşturmak gerek,” dedi göz kırparak. Birden Elias’a bir yoldaş ve eşitiymiş gibi davranmaya başlamıştı – Elias’ın pek de arzuladığı bir şey değildi bu, ama sabahın yedisinde, küçük bir cesaret gösterisinden sonra hoşuna gitmedi değil.

Bay Şapran’a başını salladı, durmadan sulanan gözlerini sildi, yakın geçmişi uykusuzların ve hafif sarhoş olanların gözüyle gördü. *Savaş senfonisi!* Şehirde bunu ilk duyan kendisiydi, bu yüzden değişmişti. Müzik bedenine işlemiş, onu güçlendirmiş, kararlılığını pekiştirmişti.

“*Ben senfoniyim.*” Yüksek sesle söyledi bunu, ama ikinci kadeh votkasını çok hızlı içmiş olan Valeri öksürmeye başlamıştı, Bay Şapran da onun sırtına vuruyordu. *Senfoni ben’im.* Sözcükler Elias’ın sızlayan dişinin arasından süzölüp dişetlerine girdi, ağrısını dindirdi. Bir koltuğa çöktü, Şostakoviç’in kendisine sunduğu şeye duyduğu minnetten zayıf düşmüştü.

Geçmişi talan etmek

Onu kurtaran, yeniden notaları duyabileceğı bir yere götüren daçanın anısı oldu – ancak acil tıbbi durumlar için ayrılan pamukla kulaklarını, kelimenin tam anlamıyla, tıkaması gerekmişti. Bugünlerde hava saldırıları şafakta başlıyor ve gecenin geç saatlerine kadar sürüyordu. Uzaktan sürekli topçu ateşinin gök gürültüsünü andıran sesleri geliyordu. Ekmek kuyruğunda beklemek bile tehlikeliydi, sık sık düşen top mermileri yüzünden insanlar kaçıp bir yere sığınıyorlardı.

Leningrad yara bere içindeydi; kızamık çıkarmışa benzeyen meydanlar, delik deşik taş duvarlar ve harabe halindeki binalar. Cephane fabrikaları isabet aldığı anda alevli patlamalar oluyor, ama Şostakoviç bütün bu kaosa aldırmandan çalışmalarını sürdürüyordu.

Daça mı? Şehrin oldukça yakınındaydı ama başka bir dünya gibiydi. Tatyana Glivenko'yla Kırım'daki sanatoryumda tanışmasından sonraki yıld. Fransızların *jolie laide*¹ dedikleri türdendi Tatyana. Yüzünde isteriye yakın bir heyecan beklentisi vardı, bu beklenti onun sivri çenesini ve çıkık elmacıkkemiklerini aydınlatıp neredeyse güzelleştiriyordu. Şostakoviç onu seyrederken kendi ensesindeki sargıların gitgide sıkılaştığını hissetmişti. Parmaklarını sargının altına sokunca tüberkülozun yol açtığı bildik şişkinliği değil, kızın o sırada yavan bir lahana çorbasıyla dolu tabağa eğilmiş serin beyaz boynunu hisseder gibi olmuştu. Kızın tenine dokunmak zorunda olduğunu da biliyordu, hem de çok yakında.

İkinci vakti Gaspra'daki kuleye tırmanmışlar, Aya-Petri'nin üstünde dolaşan mor dumanı seyretmişlerdi. Tam üç hafta boyunca Alupka ile Simeiz arasında yangınlar çıkmıştı; kolu, on altı yaşındaki Tatyana'nın koluna sürtündüğünde can sıkıntısının silinip gittiğini, kuleden aşağı yuvarlanıp pusa karıştığını hissetmişti. Artık Petrograd'ı da, sert rüzgârlarını ve parkeleri ıslatan çisentileri de özlemiyordu. Aralarında hemen bir bağlantı oluşmuştu, karşılıklıydı. Yandan ona bakan kızın gözlerindeki farkındalık, o gözleri de dumanın bulanık mor rengine bürümüşü.

Şostakoviç Tatyana'ya ne kadar bağlandıysa kız kardeşi de o kadar hoşlanmıyordu kızıdan. Şostakoviç, her gece gizlice Tatyana'nın yanında yatarken Mariya'nın yandaki odada dönüp durduğunu, öksürdüğünü işitiyordu, belki de duvarın

1 (Fr.) Güzel çirkin - sıradışı çekici kadın anlamında. (ç.n.)

öbür tarafında erkek kardeşinin (ona göz kulak olmak için gelmişti oraya) başını derde sokmakta olduğunu hissediyordu. Şostakoviç her sabah postaneye götürdüğü mektupların ellerinde ağırlaştığını hissediyordu. Meşe ağaçlarının arkasında duruyor, annesine yazılmış bütün mektupların zarflarını dikkatle açıyor, kendisinin ilk aşkıyla ilgili yazılanları okuyunca yanakları kızarıyordu. Dimitri annesini üzmemeye gayret etse de –arsenik iğneleri ‘hiç acıtmıyor’ diyordu, artık güneşe çıkmasına izin veriliyordu, hızla iyileşiyordu– Mariya kasıtlı olarak annesini kaygılandıracak bir dille yazıyordu.

“Dimitri büyüdü,” diye yazmıştı Mariya. “Yüzü güneşten yandı ve de çok âşık.” Evet, bu gerçekten doğrudu. Ama sonra şunları okudu Şostakoviç: “Tatyana Glivenko tuhaf bir kız, hatta koket denebilir.” Bir sonraki mektupta: “T. çapkın biri. Hiç hoşlanmıyorum ondan.” Bu zarfı yeniden kapatıp yapıştırmak ve postaya vermek için kendini epeyce zorladı – ama on yedi yaşındayken bile yazgısını değiştirmekten korkardı, mektupları sansürlemek de bu kategoriye giriyordu.

Yaz bitip sonbahar gelene kadar annesine pek çok mektup yazıp onun içi rahat etsin diye bekâretini kaybetmediğini (ruhen öyleydi de) söylemişti. “Kendimi mahvetmeyeceğim,” diye söz veriyordu, annesi aile hayatının pek çok açıdan sanat yeteneğini tehlikeye sokabileceğini söylediğinde. Ama bir ay sonra sıırıslıkam âşık olduğu belli oldu Dimitri’nin. Herkes görebiliyordu bunu – Mariya, Dr. Elena Nikolayevna ve hemşireler, ayrıca annesi ile Tatyana elbette.

Bir sonraki yaz, Repino’daki daçaya davet edildiklerinde, Şostakoviç de gerçekten âşık olduğuna inanıyordu. Davet, Leningradlı müzik hocalarının güvenilir tahminlerini duymuş olan Tatyana’nın teyzesinden gelmişti. Yeğeninin sevgilisinin geleceği parlaktı, belki de konser piyanisti olacaktı. “Daçada büyük bir piyano var,” diye yazmıştı Şostakoviç’in annesine,

onu ikna etmek istercesine. "Her gün çalışabilir." Üstleri başları tren yolculuğundan toz içinde, küf kokulu mürver ağaçlarının sıralandığı yolu geçerek oraya gittiklerinde kadın onları karşılamış, yıllarca babasının halk şarkıları tıngırdattığı köhne bir piyanoyu göstermişti.

"İşte şurada," demişti, bilmişçe, "yapacak daha iyi bir işiniz olmadığında." Sonra odalarını göstermişti onlara, güney kanadında geniş, çıplak bir odaydı, bir köşesinde çinko bir küvet, ortada da kocaman bir yatak. "İhtiyacınız olan her şey!" demişti, Şostakoviç'in eline bir anahtar tutuşturarak –sonra da gıcırtilı merdivenden inerek ortadan kaybolmuş ve sonraki dört hafta boyunca da onlardan uzak durmuştu.

"Nihayet kendi yerimizdeyiz!" Tatyana ayakkabılarını fırlatıp attı, yatağın üzerinde zıpladıkça saç örgüleri havalandı.

Şehirden bir saat uzakta olsa da orası bir ada hissi veriyordu, her zaman Şostakoviç'in sırtına ağır bir yük gibi binen görevler ve hırslar burada yoktu. Repino'daki geceler serbest ve baştan çıkarıcıydı, Tatyana'nın zevk çılgınlıkları kuşlar gibi uçuyordu tavana. Her sabah, sevişme yorgunluğuyla çırılçıplak pencerenin pervazına yaslanıyor, sisli çayırırlara ve uğuldayan huş ağaçlarına, ırmak kıyısındaki köhne bir çiftliğin karanlık kütesine bakıyorlardı. Bahçede yetişen meyveleri ve sebzeleri yiyorlar, birbirlerini neredeyse hırs derecesine varan bir cömertlikle besliyorlardı. Tatyana başparmağının tırnağıyla kabukları açar, yeşil bezelyeleri Şostakoviç'in ağzına doldururdu. Şostakoviç de, Tatyana'nın çenesinden aşağı kıpkırmızı ve tatlı meyve suları akana kadar onun sımsıkı kapalı dudaklarının arasına zorla böğürtlen sokardı, arkasından da daha küçük, daha mayhoş *klubnikaları*,¹ sonunda da pelte gibi yumuşacık ahududuları. Yumuşak topraktan sökülüp ucunda toprakla mutfağa götürülen iri turplar vardı; acımsı tadını tuz

1 (Rus.) Çilek. (ç.n.)

ya da tereyağıyla yumuşatırlardı. İşçilerin bileği kalınlığında salatalıklar vardı, bala batırılırlardı – “Köylü yiyeceği” dedi Tatyana, bir tanesini oburca ısırırken.

O zaman ne kadar çok yiyecek vardı! Artık partiyonlar yazan ve piyano notalarının gerisinde orkestrayı duyan Şostakoviç bunları hatırlamasına şaşırdı. O daçalar şimdi ıssız ve boştu, bahçeleri kurumuş, ürünleri yanmış, sahipleri taş şehirde hapsolmuştu.

“Beni en çok sen seviyorsun.” En saldırgan ve güvensiz anlarında böyle derdi Tatyana; onun sesi Şostakoviç’i yıllar yılı rahat bırakmadı. “Öyle olmasaydı Piyano Üçlü’nü bana ithaf etmezdin ki!” Leningrad’da Tatyana her gece Svetyaya Lenta sinemasında oturur, Şostakoviç gizli gizli prova yaparken gözlerini ondan ayırmazdı. Şostakoviç filmlere müzikle eşlik ederken bu görevini kendi bestelerinin provasını yapmak için kullanabileceğini keşfetmişti; hatta bir keresinde müdürü ikna edip sınıf arkadaşlarından ikisini içeri aldırmıştı, bir viyolonistle bir çellocuyu, böylece üçlüsünü deneme fırsatı bulmuştu.

O bestesi tatmin edici değildi, tek bölümlü kalıbı basit olmuştu, temaların ne olduğu ilk baştan belliydi. Şimdi senfoninin *scherzosu* için hazırladığı taslaklara bakarken o üçlünün bunun bir öncülü olduğunu anladı. Azimli başlangıcı, yeni durumlara yaklaşımını gösteriyordu –dirençli, gerilimli, dikkatli– ve ahenkli ikinci temayla kendini teslim ediyordu: güneşe, yeniden kavuştuğu sağlığına, Tatyana’ya ve aşka.

Uzaktaki top seslerini duymazdan gelmeye çalışırken o eski büyüünün yine içinde zonkladığını hissetti, neredeyse cinsel denebilecek, acıtan bir arzuydu. Anahtarın anısına hapsolmuş, seslerin ve duyguların bir senteziydi: Tatyana’nın iri memeli teyzesinin avucuna sıkıştırdığı o kocaman, abartılı görünen anahtar. Anahtar onları odaya hapsedebilir ve dünyayı

dışarıda tutabilirdi – o ilk akşam, anahtar kilitte çevrildiğinde, gök gürültüsüyle birlikte birden büyük bir yaz fırtınası başlar-ken öyle olmuştu.

Ahşap daça o vahşi sıcak rüzgârda inlemişti. Tatyana yata-
takta yüzüstü yatıyordu, gözleri cıvıl cıvıldı. Beyaz pamuk-
lu bluzu omzundan kaymıştı, Şostakoviç onun meme başları
koyu renkli küçük çıplak göğüslerinden birini görebiliyordu.
Pencereyi kapamış, kızın bluzunu başından çekip çıkarmış,
memelerini ellerine almıştı. Onların hem ağırlıklı hem ağır-
lıksız olmalarından hoşlanıyordu, ağır ve hafif, tıpkı yuvarlak
olgun kayısılar gibi.

Çıplak bedenlerini birbirine yaslayıp yattılar, evin üstün-
den geçen fırtınanın sesini dinlediler. Dışarıda ağaçlar birer
vahşi, kara figürdü, semazenler gibi başlarını eğiyor ve döne-
rek tekrar hızla doğruluyorlardı. Bir ara Şostakoviç balık gibi
ters dönmüş bir elma sandığının havada uçtuğunu gördü.

Ondan önceki birkaç saat sakin geçmişti; esrik, yarı bay-
gın, arıların vızıltısıyla. “Kim tahmin edebilirdi?” Tatyana’nın
daracık göğüs kafesi şaşkınlıkla kalkıp iniyordu. Ama öğle
sonrası boyunca, tepelerin arkasında görünmeden, kopmaya
hazırlanmıştı fırtına. “Vahşilik yoktan var oldu,” dedi Tatyana,
onun huyu böyleydi, en ufak sitemde gözlerine yaş dolar, bi-
razcık okşansa gülümsemeye başlardı.

Kilitte çevrilen anahtar, beklenti, çarpan pencere kanadı,
sallanan daça: Yirmi yıl sonra bütün bunlar Şostakoviç’in kafa-
sının içinde birbirine karıştı. Hava saldırısını bildiren sirenler
uzayıp feryada dönüşüyordu, Şostakoviç kapıya gitti. “Nina!”
diye seslendi, sertçe. “Çocukları bodruma götür.”

Masasına döndü. Daha uçakların uğultusu başlamadan
önce kulaklarına pamuk tıkadı ve kalemini eline aldı. Tekrar o
hoş kokulu Repino günlerine döndü isteyerek, o ılık çayırıllara,
uyuklayıp uyanmalara. *Repino’yu anımsa. Barışı anımsa.*

Sonunda, *scherzo*'ya götürecek geçişi buldu. Yaylı çalgıların kıvrak melodisi tıpkı kırdı taze bir sabaha adım atmak gibiydi. Birkaç kaçamak, dramatik, *staccato* çello notası bunu destekliyordu – rahatsız etmek istemeyen bir teyzenin ayak seslerini andırıyordu. Sonra obua geliyordu. Kıvrak ve oynak, giderek yükselerek; kavgacı ve buyurgan olmadan önceki Tatyana'nın sesiydi bu. (Uçakların boğuk uğultusunu duydu; başını kaldırıp bakınca büyükannesiyile büyükbabasının portresinin duvardan düştüğünü gördü.)

Fırtına? Bu daha kolaydı. İlk bölüm, sıkıntılı *do* diyez minör ve tekrarlanan karmaşasıyla yol almıştı. Ahırlara vuran, çitleri yerle bir eden şiddetli rüzgâr için pirinç ve tahta üfle-meli çalgılar kullanacaktı. Ve ksilofonun tempolu vuruşları da, ağır ağır ve kaçınılmaz olarak, *si* minörün özgün tonuna dönecekti. (Tepesindeki ışık titreşti ve zayıfladı; oda sarsılıyor, kitaplar raflardan yere düşüyordu.)

Sonra, bir an, senfoninin sonunu açıkça görebildi. Bina çevresinde gümbür gümbür öterken, duvarda koca bir çatlak oluşurken, Şostakoviç piyanonun altına girdi. Ama hiç korkmuyordu – sadece ferahlık duyuyordu. Bir an görmesi yetmişti!

"Her şey çözümlendi." Piyanonun sarsılan ayaklarını tuttu. "Her şey, sonunda bir sona ulaşır." Kulaklarında hâlâ pamuk tıkaçlar duruyordu; sözcükleri kendi kafasında bile boğuk boğuk yankılandı. Tıkaçları çıkardığı sırada kulakları sağır eden bir gümleme! Kulakları sağırlaştı. *Luftwaffe*'den atılan bir bomba mı isabet etmişti ona? Ama ses, büyük bir gürültüyle yere düşen piyanonun kapağından geliyordu, piyanonun telleri deniz cadıları gibi kulak tırmalayıcı sesler çıkarınca Şostakoviç irkildi.

Nina ile çocuklar bodrumdan çıkmışlar, zararı inceliyorlardı. Aynalar ve tabaklar yerde paramparçaydılar, bantlanmalarına rağmen pencerelerde de çatlaklar vardı. Şostakoviç bütün bu karışıklığın ortasında oturmuş, kendisinin neden arkada kaldığını açıklıyordu. “*Scherzo*’ya giriyordum. Gelseydim onu kaybederdim.”

Nina ortalığı temizlemeye başladı. “Biz de seni kaybederdik.” Nina’nın tehlike karşısındaki tepkileri hiç değişmiyordu: Korkuya karşı savunmanın yolu mizah, duyguların önüne dikilecek engel de yararcılıktı.

Kırılmış bir ıtır saksısına eğilen Nina’yı seyrederken içi birden arzuyla doldu. Çalışmak bazen onu böyle yapıyordu, şehvetini kabartıyor, ama sevişmeyi başlatacak enerjiden yoksun bırakıyordu. Akli hâlâ Tatyana’daydı: Çekik gözleri, huysuzlukları, aynı şekilde ani teslimiyetleri; ağlarken küçük küçük iç çekişleri, tahrik olduğunda Şostakoviç’i ısırması.

“Seni seviyorum, Nina,” dedi. “Seni çok seviyorum.”

O akşam geç saatte Nikolay’la birlikte Konservatuvar binasının çevresinde dolaştı, zemin kattaki pencerelerde kırık cam olup olmadığını kontrol etti. “Ne biçim bir gün!” Hem mutlu hem yorgun hissediyordu. “Tıpkı bir... bir senfoninin ikinci bölümü kadar beklenmedik.”

“Demek ikinci bölüme geçtin?” Nikolay dikenli telden bir barikatın arkasında yarı yarıya gizlenmiş durumdaki kum dolu bir kovayı oradan çıkarmak için eğildi. “Etkileyici, üzerimize günde ortalama iki yüz top mermisi yağdığı bir haftada.” Kovayı kaldırırken tökezledi, neredeyse yere düşüyordu.

“İyi misin sen?” Şostakoviç arkadaşını inceledi.

“Sadece yorgunum,” dedi Nikolay, gülümsemeye çalışarak. Ama gözleri yüzünde birer kara delik gibiydi.

Şostakoviç birden suçluluk duydu. Son iki aydır arkadaşı tanınmayacak derecede değişmişti. Her zamanki gibi zekiydi, ekmek kuyruklarından Brahms’a kadar her konuda konuşabiliyordu, ama içinde bir yerde doldurulamayan bir boşluk vardı.

“Salağın biriyim ben. Herkes canını kurtarmaya çalışırken ben odamda oturdum, şimdi de kalkmış çalışmalarım hakkında gevezelik ediyorum.” Silahlarla, keskin nişancıların alçak beton siperleriyle dolup taşan ufukta gezdirdi gözlerini. “Gerçek bu işte.”

“Senin çalışman de gerçek. Beklenmedik şeylerden söz ediyordun. *Scherzo*’nu mu kastetmiştin?”

“Artık bundan söz etmeyelim.” Şostakoviç Konservatuvar’ın önündeki bariyerin çevresinden dolaşp en üstteki basamağa oturdu. “Konuşulması gereken tek konu hakkında konuşmaktan hep kaçındım. Hiç haber aldın mı?”

Nikolay ayakta kaldı. “Hayır, almadım. Hiçbir haber almadım.” Umarsızlığı mürekkep gibi dışına sızıyordu ve çevresinde karanlık bir birikinti oluşturunuyordu – o anda Şostakoviç, Nikolay olmanın nasıl bir şey olduğunu anladı: Günden güne, umutsuzluğu arttıkça, Nikolay boğuluyordu.

En kötüsü

Öğle sonrasıydı, Elias tatmin edici olmayan bir provadan sonra eve dönüyordu, Aleksandr ona piçkurusu demiş, yaşlı Petrov da yorgunluktan bayılmıştı. Her zamankinden daha dalgın olan Nikolay girişi becerememiş, yayını düşürmüştü.

Cephede görev almak için gönüllü yazılan müzisyenlerden birkaçının ölü ilan edildiği haberini almışlardı.

Çaykovski'nin eserinin radyoda yayınlanmasına on günden az kalmıştı ve –tükenmiş, bitkin– orkestranın o eserin üstesinden gelmesi için o sürenin on katına ihtiyacı vardı. Canı sıkılan Elias dünyanın kendilerini nasıl dinleyeceğini canlandırdı kafasında. Sovyet elçileri değil de can sıkıcı, başarısız kişiler olarak göreceklardı, kültürün son kalesi değil, Leningrad'da alay malzemesi olacaktı. *Orkestram kokuşan bir ağız gibi*, diye düşündü, Nevski Prospekt'te yürürken. *Bir sürü çürük diş ve oyuklar var içinde*.

Sirenler başladığında yakınlarda sığınabileceği bir yer yoktu. Çevresindekilerle birlikte olabildiğince hızlı koşarak, kapı eşiklerine sinerek Gostini Dvor'daki sığınağa yöneldi. Ama çok az zaman vardı; sirenler çok geç ötmüştü. Uçaklar gökte görülmeye başlamıştı bile, güneyden doğru dalga dalga yaklaşıyorlardı, Elias korkudan terlemeye başladı.

Sendeleyerek pazaryerine vardığında çevresindeki dünya infilak etti. Meydanın kenarındaki bir arabanın altına attı kendini. Sığınağa ulaşamayanların hiç şansları yoktu. Ölümcül sağanaklar gibi cam parçaları yağıyordu üzerlerine. Binalardan beton parçaları kopup insanlara çarpıyor, kemiklerini kırıyor, kafataslarını paramparça ediyordu. Sanki havanın tamamı katı bir malzemeden yapılmıştı da şimdi tuzla buz oluyordu.

Gürültü kulakları sağır ediyordu. Çöken duvarlar, uçakların uğultusu ve garip bir ısıklık sesi çıkararak düşen bombalar. Ama en kötüsü çığlıklardı. O güne kadar hiç böyle bir şey duymamıştı ve bundan sonra o seslerin kulaklarından gitmeyeceğini biliyordu; aylar sonra yatağında gözünü kırpmadan yatacak, çığlıkları duyacak ve kaldırım taşlarının üzerinde akan kanı görecekti. Parmaklarını kulaklarına soktu, yüzünü

pütürlü taşlara bastırdı. Arabanın tekerleklerinin altına tuhaf, sıcak bir rüzgâr esti. Cehennemdeydi.

Orada, kaosla arasına duvar örerek, ölümü bekleyerek ne kadar kaldığını bilemiyordu. Başladığı gibi hızla bitti saldı-
rı. Uçakların motor sesi azalıp mırıltıya dönüştü, uçaksavar
ateşlerinin takırtısı kesildi. Yavaşça başını çevirdi, tekerleğin
yamulmuş çubuklarının arasından dışarı baktı.

Görüntü tam bir karabasandı – oysa ancak en ateşli bir im-
gelem böylesine korkunç ayrıntılar yaratabilirdi. Beton blok-
lar ve bükülmüş çelikler yerlere saçılmıştı, yelken bezinden
tenteler deniz kazası geçirmiş teknelerin yelkenleri gibi pa-
ramparça olmuştu. Ve bu enkazın ortasında onlarca sakatlan-
mış beden. Kopmuş bacaklar, bazılarının kanlı parmaklarında
hâlâ sıkı sıkı tuttukları ekmek karneleri olan kopmuş kollar.
En kötüsü, açık gözlerini göğe dikmiş kopmuş kafalardı.

Sığındığı o çamur ve çürümüş lahana kokan yerde hiç kı-
pırdamadan yattı. Sürünerek dışarıya çıkmak ve kendisini
bekleyen şeyle yüz yüze gelmek istemiyordu. Asla inanmadı-
ğı birine ya da bir şeye dua etti. *Bana güç ver. Yardım et. Güç
ver bana.* Sonunda, yanaklarından aşağı yaşlar süzülürken sü-
rünerek arabanın altından çıktı ve yalpalayarak ayağa kalktı.

Yardıma ihtiyacı olanları görmesi kolay oldu; hareket eden
bedenler ölümlerden farklıydı. Bir doktorun verdiği talimatla-
rı yerine getirmeye başladı, sağ bacağı kan içinde bıyıklı bir
adamdı doktor. Sağ kalan, şok geçirmekte olan diğer insan-
larla birlikte akan kanları durdurmak için paltoları yırttılar,
yaralıları derme çatma sedyelere yatırdılar, üzerlerini çuval-
lar, yırtık battaniyeler ve bulabildikleri her şeyle örttüler. Elias
elinden geldiğince düşünmeden hareket ediyordu, midesinin
bulantısını bastırmaya çalışıyor, karşısındakiler birkaç saniye
içinde parçalanmış gerçek insanlar değilmiş gibi yapıyordu.
Hayır, bu, çocuklarına ekmek almak için kuyruğa girmiş bir

anne değildi; bu da, küçük erkek kardeşini bir sebze arabasının önünden çekmek için koşan bir oğlan çocuğu değildi.

“İyileşeceksiniz,” diyordu hep, hâlâ soluk alabilenlere. “İyileşeceksiniz.”

Ansızın kalbi öyle hızlı çarpmaya başladı ki soluksuz kalıp boğulacağını sandı. “Siz misiniz?” Sesi korku doluydu. “Nina Bronnikova?”

Onu son gördüğünden beri epeyce zayıflamış olsa da Nina’ydı kuşkusuz. Yüzü bembeyazdı, dudakları da bütün kanı çekilmiş gibi renksizdi. Pazaryerinin girişine barikat kurmak için konulmuş kum torbası yüklü bir tramvaya yarı yaslamıştı; tramvayın metal iskeleti ikiye bölünmüştü.

“Bay Eliasberg?” Nina kanlı ellerini ona uzattı.

Elias kızın yanına çömeldi. “Yaranız ne kadar ağır?”

“Bilmiyorum. Ayağa kalkmaya çalıştım ama olmadı.” Sol kalçası paramparça et, şarapnel ve kana bulanmış çoraplardan oluşan bir kütle halindeydi.

Elias’ın midesi kalktı. Hemen kızın yüzüne baktı. “Kendinizdesiniz hâlâ. Mucize bu.”

“Hayatta kalan varsa asıl o mucize,” diye mırıldandı Nina.

“Biz aslında –” diye söze başladı Elias.

Ama kızın gözleri kapanmıştı, başı sertçe tramvayın yan tarafına çarptı.

Elias telaşla kızın bileğinde nabız atışlarını duymaya çalıştı. Yoktu. Ama boynunda hafif bir seğirme hissetti. Kızın başını avuçlarının arasına aldı. Nina’nın gözleri yavaşça açıldı, Elias’a şaşkın şaşkın baktı.

“Sizi hastaneye götürmeliyiz. Şu kamyonete kadar gidebilecek misiniz?” Özenle, sanki Nina çok narin bir çalgıymış gibi kızın kolunu kendi omzuna attı Elias. “Becerebilirseniz sıkı tutunun bana.”

Sandığından da hafifti Nina, ama Elias doğrulurken yine

de sendeledi; bacakları tutmuyordu. Yakınlarında sırık gibi bir delikanlı durmuş, boş gözlerle onlara bakıyordu, kasketinin altından kan sızıyordu. “Bana yardım edebilir misin?” diye soluk soluğa sordu Elias. Hiç konuşmadan yaklaştı delikanlı, ikisi birlikte Nina’yı en yakındaki kamyonete taşıdılar. İçerisi yaralılarla ağzına kadar doluydu, ama Nina’yı arka tarafta son kalan boş yere koymalarına itiraz eden olmadı.

“Nina?” Elias onun alnını okşadı – ama Nina yine kendinden geçmişti, kamyonetin motoru çalıştırılınca Elias geri çekilmek zorunda kaldı.

Delikanlı tek kelime etmeden uzaklaştı, Elias orada durup ambulansın enkaz yığını halindeki pazaryerinde kendine yol açarak gidişini izledi. Araç gözden kaybolduktan çok sonra bile orada, çatlamış fıskiye'nin gölgesinde kaldı: Yanında kimse olmadan, kimseyle konuşmadan ve her ikisinin eksikliğini de çok yoğun bir şekilde hissederek. Neredeyse öfkeyle göz yaşlarını sildi. Ne de olsa yalnızlığa alışkındı. Yalnızım diye ağlamasına gerek yoktu.

Akrabalar

Tanya teyze, belirsiz bir süre için Nikolay’ın evine yerleşmişti, her zamanki gibi buyurgandı ve –artık etrafında ona ‘teyze’ diyecek biri olmamasına rağmen– teyzelik taslıyordu. Bir-iki kez Nikolay ağzından kaçırdı bu sözcüğü. Baldızı ona kendisini hep daha genç kuşaktanmış gibi hissettirmişti, sanki Nikolay diline hâkim olmalı ve sigaralarını cebine saklamalıydı. Açlık tehlikesiyle karşı karşıya olma ya da bombalanıp ölme olasılığının Tanya’nın standartlarını alçaltacağını sandıysa bile çok geçmeden bu düşüncesinde yanıldığı ortaya çıktı.

Tanya geldiğinde öfke ve dehşet içindeydi, kızıl-kahve saçları şapkasının altından taşıyordu. Kuzeni, onun kocası ve kuzeninin kayınpederiyle birlikte oturduğu apartmanın (yıllardır yuvalarıydı orası) bir duvarı baştan başa güçlü bir Luftwaffe bombası tarafından yıkılmıştı.

“Ön cephesi de,” diye vurguladı Tanya, sanki onun yıkılması bütün duvarlardan daha kötüymüş gibi. Belki de öyleydi, çünkü normal zamanlarda bile o sokak hep işlekti, şimdi de ordunun düzenli kullandığı bir yoldu, bu yüzden Katsubas’ların oturduğu yer gelip geçenin gözünün önüne serilmişti. “Almanlar bizim hayatlarımızı kirli çamaşırlar gibi ortaya serdiler. Bulaşıkların yıkanmadığını herkes görebilirdi ve Grigori’nin—” Sesini alçalttı, “Grigori’nin yine konserve kutusundan yediğini.”

Nikolay’ın gözleri irileşti. Sadece bir ay önce Tanya’nın samanların içinde uyuduğuna ve savunma hattında çalışan başka kadınların önünde ırmaklarda yıkandığına inanmak güçtü.

“Evet tenekenin içinde duran kaşığı da,” dedi Tanya, Nikolay’ın şaşkınlığını şok geçirmesine yorarak, “herkes gördü. Anna onu bu alışkanlığından kurtarmak için on yedi yıl uğraştı. ‘Tabak diye bir şey var,’ diyor Anna, ama biz ekmek kuyruğuna gider gitmez hemen kaşık çıkarılıyor ve Grigori onu yemeğe daldırıyor. Bir domuza portakalları saymayı öğretmek daha kolaydır.”

Nikolay, hikâyenin geri kalanını dinlemekten kurtulmayı umarak ayaklarını sürüyerek kapıya gitti. Ama olağanüstü durumlarda Tanya sözlü olmayan ipuçlarını görmez olurdu – ve eve dönüp de apartmanın bir duvarının yerinde olmadığını, mobilyanızın sokağa döküldüğünü görmekten daha olağanüstü ne olabilirdi?

“Grigori’nin en sevdiği koltuğu aşağı uçmak üzere bulduk.

Neredeyse gidiyordu elimizden. Grigori'nin babasına gelince, bil bakalım neredeydi?"

Nikolay tahmin edemedi, ama onun nerede olduğunu dinlemeden odadan çıkamayacağını biliyordu.

"Babası—" Tanya dramatik bir şekilde alçalttı sesini –"*Tuvaletteydi!*"

Nikolay gülümsemesini bastırdı. "Zavallı adam." Grigori'nin babasını pek tanımıyordu, ailenin geri kalanı iskambil oynarken o da onunla birkaç kez satranç oynamıştı. "İyi mi peki?"

"İyi mi?" Tanya dudaklarını büzdü. "Pantolonun ayak bileklerine düşmüş, alçı parçaları popondan sallanır durumda bütün mahallenin gözlerini dikip sana bakması iyiye o da iyidir sanırım."

"Eğer tuvalette olmasaydı," dedi Nikolay, "yemek masasıyla birlikte sokağa düşebilirdi. Hayatının kurtulması karşılığında aşağılanacaksan düşük bir bedel ödemiş sayılırsın."

"Bu küçük ihsanları için Tanrı'ya şükretmeliyiz sanırım." Çaresiz kalındığında duaların yardımcı olacağına dair Parti'nin yeni edindiği inanç sayesinde Tanya Tanrı'nın adını ağzına alabiliyordu artık ve fıskiyeden fışkıran su gibi o da etrafa dindarlık saçıyordu.

"Grigori'nin babası için büyük bir ihsan olduğuna eminim." Katsubas'ların üçünün de gelip benim evimde uyumamaları ya da masamda oturup bağıra çağıra poker oynamamaları da bir lütuf, diye düşündü Nikolay. Ancak kaderin Tanya'yı karşısına çıkarması da içini rahatlatıyordu. Onun orada olması işleri hem daha kolaylaştırıyor, hem de zorlaştırıyordu. Tanya kederi bulaşıcı bir hastalık gibi görüyordu, onu köşelerden süpürüyor, yüzeylerden silip atıyordu – dokuz yıl öncesinden hatırladığı bir şeydi bu. O zaman da hem minnet hem de öfke duymuştu. Ama Tanya, Sonya'nın eşyasının çoğunu

kaldırınca, tozlu kitapları karton kutulara koyup bebeklerini de bir dolaba tıkınca Nikolay artık dayanamamıştı.

“Sonya onları belli bir amaç için öyle bıraktı,” dedi öfkeyle, “ben de onları bozmamaya özen gösterdim. Geri *dönecek* o.”

“Elbette *dönecek*!” Tanya kıpkırmızı oldu. “Ve döndüğünde kendisini meşgul edecek bir şeye gereksinim duyacak. Örneğin odasını düzene sokmak gibi.” Sonya’nın çalışma masasının üzerinde dizili duran kalemlere baktı, hepsi rengine ve boyuna göre sıralanmıştı. “Bakıyorum da annesinin saplantılı alışkanlıkları ona da geçmiş. Geri döndüğünde bu konuda bakalım neler yapabiliriz.”

Sonya’dan gelecek zaman kipiyle söz edildiğini duymanın verdiği ferahlama Nikolay’a öfkesini unutturdu. Tanya’nın peşinden öbür odaya gitti, elbisesinin kollarını sıvayınca meydana çıkan güçlü kollarıyla temizliğe girişmesini seyretti. Tanya gönüllü savunma biriminden Astoria Oteli’ndeki geçici hastaneye gönderilmişti, artık orada çalışıyordu. *Onu hemşire üniformasıyla görmek tüyler ürpertici bir manzara olmalı*, diye düşündü Nikolay. Yaralı olsa da olmasa da insanı tam tersi yöne koşturmaya zorlar.

Bununla birlikte Tanya’ya hayrandı. Kendisi hastanelerin koğuşlarına girmeye, yağmur gibi inen top mermilerinin ve bombaların yarattığı dehşet sahnelerine tanıklık etmeye zorlansa bayılacağını biliyordu. “Harika birisin sen,” dedi. “Benim mesleğimi, yani dört tane metal tele atkılını sürtmeyi, bir bakıma önemsiz kılıyorsun.”

Tanya omuzlarını silkti. “Senin işin de önemli. Moralleri yükseltmek filan.”

Bu söz, çığır açmış gibi oldu; kız kardeşi müzisyen olmakla kalmayıp bir müzisyenle de evlendiğinden beri Tanya böyle bir mesleğin *nedenini* –yararını– anlamayı becerememişti. “Elbette,” diye ekledi, daha da inançlı bir sesle, “aynı zamanda yangın gözlemcisisin.”

Aslında Nikolay Radyo Orkestrası'yla çalışmayı yangınlarla mücadele etmekten çok daha eziyetli buluyordu. Her günün sonunda radyo binasından sendeleyerek çıktığında kulaklarında Aleksandr'ın küfürleri ve Elias'ın azarları çınliyordu ve bunlar Çaykovski'nin ulvi notalarıyla kontrpuanlı bir uyumsuzluk içindeydiler. Kuşatmadan önceki günlere her zamankinden de çok özlem duydu, Konservatuvar'dan sakın ve tatmin olmuş durumda çıkabildiği ve Sonya'yı görmeye can attığı o sıradan günlere. Şimdi, eve gitmek yerine ekmek kuyruğuna koşup Tanya'nun yerini alacaktı ki o da, sadece çayla ve Badayev depoları felaketinden sonra dağıtılan katılaşmış şekerle açlığını bastırıp devletin verdiği görev yerine gidebilsin.

Nikolay Tanya'nın, bazen saat onda başlayan sokağa çıkma yasağından bir-iki dakika önce eve döndüğünde anlattığı tüyler ürpertici hikâyelerden korkuyordu. Bombaların kollarını, bacaklarını kopardığı sakat çocuklar. Sedyelerde, mideleri bombayla uçurulmuş, içlerindeki ölü ceninler gözüken hamile kadınlar. Birbirine koltuk değneği desteği vererek ikişer ikişer gelen yaralı erkekler. Tanya, küçük bir kuru ekmekten oluşan tayınını çiğnerken bütün bunları hiç heyecanlanmadan anlatıyordu. Onu ekmeğini elinden bırakmaya zorlayan ya da gözlerini yaşartan pek az şey vardı. Oysa onu dinleyen Nikolay gözlerine sürekli yaş dolduğunu hissediyordu. Genellikle koltuğunda geriye yaslanıyor, yüzüne mentole batırılmış bir mendil sarıyor, mazeret olarak da kül tozu solumak yüzünden sinüslerinin tıkanıldığını ileri sürüyordu.

Gostini alışveriş semtinin bombalanmasından sonra Tanya daha da konuşkanlaştı. "Yüzlerce kişi gafil avlandı, biliyor musun. Uyarı çok geç geldi."

Mendilin arkasından bakınca Tanya'nın yüzü bulanık görünüyordu. Bir kerecik olsun onun bu kanlı hikâyelerini kendisine saklamasını söyleyebilir miydi acaba?

“İnsanların aldıkları yaraları tahmin edemezsin.” Tanya çayını h  p  rdetti. “Burnu, gözleri, ağız olmayan bir adam getirdiler; suratında sadece oyuklar vardı.”

Nikolay derin bir soluk alınca bez burnuna ve ağızına girdi.   ks  rerek doğrulup oturdu. “Anlaşılan orkestra şefimiz de oradaymış. Ama bugün provada bundan söz etmedi. Hâlâ şok geçiriyormuş gibi berbat görünüyordu.” Yüzündeki mendili düzeltilti, tekrar arkasına yaslandı, Tanya’nın sesini olabildiğince duymamaya topladı dikkatini.

Sonra, çok uzaktan birkaç sözcük geldi kulağına. “Dansçı. Harika. Mahvoldu.”

“Ne?” Hızla doğrulup oturunca bir an başı döndü ve karşısında          Tanya birden gördü. “Ne dedin sen?”

“Gostini’den bir dansçı getirdiler. Bütün bacağını şarapnel parçalamıştı. O kızla bu akşam konuştum – savaş başlamadan önce Kirov’da çalışıyormuş.” Tanya’nın sesinden kendisini ne kadar önemsediği anlaşılıyordu: Seçkin kültürlü kişilerle yakınlık kuran sadece Nikolay değildi işte!

“Nasıl biriydi? Siyah saçlı, siyah gözlü m  yd  ? Çenesi sivri miydi?” *Lütfen*, diye düşündü umarsızca, *lütfen hayır de*.

“Doğru. Neydi kızın adı? şu burnu büyük besteci arkadaşının, hani şu gözlüklü olanın karısının adıyla aynıydı.”

“Nina.” Nikolay inledi. “Nina Bronnikova. Tanıyorum onu. Yarası çok mu kötüydü?”

“Eh, ölmeyecek,” dedi Tanya. “Ama pek dans edemeyeceğini söylemem yerinde olur.”

“Hiç mi?” Nikolay, Nina’nın güçlü omuzlarını ve dar kalçalarını düşündü, Sonya’ya gösterdiği sevecenliği, Solertinski’nin partisindeki sakin soğukkanlılığını.

“Henüz genç.” Tanya’nın sesi kararlı bir olumluluk yansıtıyordu. “Yapabileceği pek çok şey var – evlenebilir, bir aile kurabilir. Topal kalsa bile en azından yüzü güzel.

Bir koca bulabilir kendine.”

“Ah ne şans.” Nikolay’ın sesi sertti.

“Değil mi,” diye ona katıldı, alaycılığı sezmekte hiçbir zaman başarılı olmayan Tanya.

Kapatılmış pencereye gitti Nikolay, boğulacak gibi hissediyordu. Siyah örtüleri çekip almak, bantları koparmak ve başını serin eylül gecesine uzatmak geliyordu içinden. Sonya gittiğinden beri ciğerlerine derin soluklar çekemiyordu sanki. Ve şimdi – şimdi Nina da yaralanmıştı.

“Astoria’yı berbat etmişler.” Tanya dilini şaklattı. “Askerler merdivendeki halıyı çamur içinde bırakmışlar, giriş holünde serseriler uyuyor, her şey kırılıp dökülmüş. Lüks otele benzeyen bir yanı kalmamış. Bilmiyorum ki...”

Ama Nikolay artık onu dinlemiyordu. Klostrofobisi artıyordu. Karartılmış evinde kısıtılmıştı, şehirde kısıtılmıştı – hepsinden kötüsü, kendi zihninin içinde kısıtılmıştı. Utanarak, korkarak, şiddetli bir kurtuluşu arzulamaya başladı.

Hediye

Uçaksavar atışlarının gürültüsüyle ve yoğun bir felaket duygusuyla uyandı Şostakoviç. Yattığı yerden, tepesindeki artık bir buzul yarığı kadar derinleşmiş uzun çatlağı inceledi. Birkaç bomba daha düşse tavan ikiye bölünebilirdi. Üst kat-taki komşuların çalışma odasına düştüklerini canlandırdı gözünde, kendi yatağının üzerine annelerinin değil de on sekiz yaşındaki etli butlu kızlarının düşeceğini umduğunun farkına vardı birden.

Galina koşarak odaya daldı. “Doğum günün kutlu olsun baba! Maksim’le ben sana bir şiir yazdık! Ama şiiri sana

bodrumda okusak daha iyi olacak, çünkü bombardıman uçakları her an gelebilirler.”

Şostakoviç onun peşinden salona gitti. “Yaşlılık ve hastalık artık resmen gözükür oldu,” dedi, buz gibi havaya girince ürpererek.

Nina Maksim’e paltosunu ve şosonlarını giydiriyordu. “Seni hayatının altın çaığında sananlar olabilir,” dedi, Şostakoviç’e bir öpücük verirken.

“İnsanların çoğunluğu benim nasıl bir baskı altında olduğumu hiç bilmiyor.” Pijamasının pantolonunu yukarı çekti ve paltosunun kemerini belinde iyice sıktı. “Bütün gün cılız bir ışıktayım yazmak, ne ısınmak var, ne dinlenmek – imkânsız bir iş, Naziler olmasa bile. Bestecilerin çoğu benim yaşıma gelmeden mezara giriyorlar. Mozart’ı düşünsene! Ben Mozart olsaydım bu benim kutlayacağım son doğum günü olurdu.”

“Umarım yaşama tutunursun, en azından bu geceye kadar,” dedi Nina. “Fazladan votkabulabilmek için İzrail epeyce çabaladı.”

Bodruma girer girmez, doğum günü tantanası yapılmaması ve aklını tamamıyla işine verme konusundaki umutları uçup gitti.

“Bay Şostakoviç!” İrina Barinova’nın sesi karanlığın içinden çınladı. “Bugünün sizin özel bir gününüz olduğunu öğrendik. Bütün yıldönümlerinizin bugünkünden daha huzurlu geçmesini dilerim.”

Şostakoviç içini çekti. “Nereden bildiniz?”

“Özür dilerim,” diye fısıldadı Nina. “Ben söyledim.”

“Yeni çalışmanız nasıl gidiyor?” Luftwaffe’nin bombalarının dedikodusunu engellemesine göz yumacak gibi değildi İrina. “Eseriniz yakında tamamlanacak mı?”

Şostakoviç Maksim’in elini tuttu, duvarın dibindeki uzun banka doğru el yordamıyla ilerledi. Ağzını hiç açmadan

Nina'nın peş peşe sıraladığı yanıtları dinledi. Evet, birinci ve ikinci bölümler tamamlanmıştı, üçüncü de yoldaydı. Evet, bin beş yüz mil ötede, Sibirya'nın derinliklerinde olsalar da, ilk gösterinin Mravinski ve Filarmoni ile yapılacağını umuyorlardı.

Maksim'in saçlarının kokusunu içine çekerek sakinliğini korudu Şostakoviç. Adagio'yu kafasının içinde bozulmadan koruması şarttı. Bir haftadır üzerinde çalışmasına ve belki de yarısına gelmiş olmasına rağmen kesinlikle oturmuş değildi. Çevresindekilerin konuşmaları çalışmasının üzerine yağıyor, açılıştaki tahta nefesli çalgıların seslerini ve kemanların keskin melodisini kirletiyordu. Bunu asla itiraf etmezdi ama (belki sadece Solertinski'ye ederdi) uzaklarda gümbürdeyen silahların sesine yangın bombalarının tiz tıslamaları eklenip bu gevezelikleri bastırınca sevindi – hatta bir çatırtı bodrumu sarsıp tavandan kum gibi alçı yağdırınca ve konuşmalar kesilince daha da memnun oldu.

“Ev çökecek mi baba?” Maksim iyice yaslandı ona, korkudan soluk soluğaydı.

“Bu sefer değil,” diye onu yatıştırdı Şostakoviç, bombardıman uçaklarının ve yan yatmış ölümcül kanatlarının çok üstüne yükselen keman sesindeydi kulağı.

Uçakların gürültüsü kesilince, tehlike geçti sinyali verilmeden önce konuşmalar yeniden başladı. Artık onun çalışmalarının ve doğum gününün değil, Leningrad'daki berbat durumun konuşulmasına sevindi. Yiyecek yokluğu, bilgi eksikliği, Moskova'dan yardım gelmemesi: Bu konular Bolşaya Puşkarskaya'daki apartmanın sakinlerini bir süre meşgul etti. Onca sesin arasında en tizi, en mızımızı İrina Barinova'nunkiydi; Şostakoviç'in kafasına, en büyük gürültüyle patlayan bir bombadan bile daha büyük bir güçle nüfuz ediyordu.

Not defterini almak istedi, ama üzerinde sadece pijamasıyla paltosunun olduğunu fark etti. “Galina,” diye fısıldadı

hemen, "benim için bir şeyi aklında tutar mısın?" Tanıdığı insanlar içinde en güçlü bellek Galya'nunki idi, sık sık halkın arasına girdiğinde, adı aklından çıkmış biri yanına geldiğinde Galina'nın belleği işe yarıyordu.

Galina kulağını onun ağzına dayadı. "Elbette tutarım."

"Si ve si bemol çarpışıyor, ters dönüp bir beşli yükseliyor."

"Si ve si bemol çarpışıyor, ters dönüp bir beşli yükseliyor. Anladım."

O sırada tehlike geçti sinyali veren sirenler duyuldu nihayet, kapı itilip açıldı, kurşunu ışığın içine dalıp merdivenleri çıkarak kahvaltıya gitmekte serbest kaldılar.

"Sustuğum için bağışla," dedi Nina'ya, su ağırlıklı lapasını kaşığıyla karıştırırken. "Ama onların gevezeliklerine tahammül edemiyorum."

"Seninle gurur duyuyorlar, hepsi bu." Nina, hâlâ kahve demeye devam ettikleri sulu kara sıvıdan koydu fincanlarına. "Çoğu senin geçen hafta radyo yayını dinlemiş. Desteklediklerini göstermek istiyorlar."

"Beni rahat bıraksalar daha çok desteklemiş olurlar. Hepsiyle nasıl başa çıkıyorsun, bilmiyorum."

"Baba, sus artık, hediyelerini verme zamanı geldi!" Galina heyecandan yerinde duramıyordu. "Söyle bakalım, dünyada en çok neyi istiyorsun?"

Şostakoviç önündeki şeyleri inceledi: bir tabak füme domuz yağı, koca bir parça sert esmer ekmek, bütün gün yetmesi gereken ve Nina'nın kendisine 1936'daki konser turnesinde verdiği ipek bir atkı karşılığında alınmış (vicdan azabı çekmeden denemez) iki adet sigara.

"En çok istediğim, dünyanın en besili domuzundan kesilip alınmış kocaman bir domuz pirzolası, yanında porcini mantarı ve ithal peynirden yapılma beyaz koyu bir sosla."

Galina'nın suratı asıldı, Maksim de kaygılanmış göründü.

Onların arkasındaki Nina elleriyle işaretler yağıdırıyordu.

“Elbette ki, bu dediğim *en çok* istediğim şey,” diye sözünü düzeltti Şostakoviç, kollarını makas hareketleriyle sallayıp duran karısına bakarak. “Doğum günümde gerçekten istediğim şey... ee... sizin hazırladığınız bir resim olsa?”

“Gerçekten mi? Resim mi?” Ferahlayan Galina dolaba koştu, rulo yapılmış bir kâğıt çıkardı. “Biz de bunu hazırlamıştık. Nereden bildin?”

Şostakoviç yamuk yıldızlar halinde kesilmiş iki sayfa gazete kâğıdını önüne yaydı. Kesiklerden kalan yerlerde geçen hafta radyoda yayınlanmış konuşmasının parçalarını görebiliyordu. ‘Değerli meslektaşlarım ve dostlarım ... bir saat önce ilk bölümü tamamladım ... Adını *Yedinci Senfoni* koyacağım... Leningrad’ın karşı karşıya olduğu tehlikeler... Bugün hepimiz askeriz...’

Kâğıdı kaldırıp cılız ışığa tuttu. “Harika resimler. Ben çocukken evimize gelen kâğıt kesici adam bile daha iyisini yapamazdı. Hemen asalım bunları!”

Galina ile Maksim gazeteden kestikleri yıldızları zaten kısmen örtülmüş camlara yapıştırmışlardı ki huysuzlanmaya başladılar, yorulmuşlardı. Bugünlerde aniden enerji patlaması yaşıyorlar, arkasından güven krizine kapılıyorlar, sonra da korku nöbetleri geliyordu. Şostakoviç onların neler hissettiğini biliyordu. Senfoni iyi gittiği sürece kendini yenilmez hissediyordu; öylesi günlerde sığınağa gitmeyi reddediyor, piyanonun başında oturup Luftwaffe’nin gökyüzünü yırtmasını dinliyordu. Ama daha az başarılı olduğu günlerde panik içinde bodruma koşuyordu; sonra titreyerek ve ter içinde memnuniyetle karanlığa sığınıyordu.

“Neden hepimiz biraz uzanıp yatmıyoruz,” diye önerdi Nina, ekmek kırıntılarını süpürüp tabakları kaldırırken.

Şostakoviç onu ne kadar dikkatli gözlese de böyle sakın

kalabilmenin Nina'ya neye patladığını anlayamıyordu. Zararlar hep kendinden emin görünürlerdi, en tehlikeli durumlarda bile onlara bir zarar gelmeyecekmış gibi davranırlardı.

"Ama şiirin ne olacak?" Galina yatak odasının kapısında durup döndü. "Bombardıman çok gürültü yaptığı için sana bodrumdayken okuyamamıştık." Maksim'e işaret etti, minyatür askerler gibi ayaklarını bitıştırıp durdular. Galina yüksek, monoton bir sesle okumaya başladı, Maksim de alçak sesle peşinden geldi:

*Sen küçükken pek haylazmışsın
Diyor annem.
Artık büyümüş ve uslanmışsın,
Çünkü yaşın kırk olmuş.*

Kırk! Şostakoviç elinde olmadan irkildi. İki değerli sigarasından birine uzandı.

Yerlere kadar eğilip doğrularak selam veren Galina, "Ben senin sadece otuz beş yaşında olduğunu biliyorum. Ama kırk demek şiire uydu," dedi.

"Elbette." Şostakoviç sigarayı tekrar masaya bıraktı. "Bütün bu zahmetlere girdiğiniz için ikinize de çok teşekkür ederim. Harika bir şiir."

Galina'dan bir başka, tamamıyla değişik ezber istemeyi unuttuğu ancak Nina çocukları yatmaya götürdükten sonra geldi aklına. Nasıldı? Sabahki olayları hatırlamaya çalıştı. Bodrumda, hiç hoşlanmasa da herkesin dip dibe durması, tozun kuru tadı. Sarsılan duvarlar, kulakları sağır eden patlamalar, Maksim'in ürküp kasılmaları ve uzayıp giden kuyrukları, yiyecek karnelerinin işe yaramadığını ve Şostakoviç'in radyodaki konuşmasının hangi kısmının moralleri yükseltmeye yaramadığını anlatan İrina Barinova'nın sinir bozucu sesi.

İrina'nun sesini hatırlayınca birden sekansı buldu. Si'nin ve si bemol'ün çekiç gibi inen, yinelenen çakışımı, sonra ters dönüşleri, sonra bir beşli yükseliş. Avucunun içiyle masaya vurunca fincanı tabağında tangırdadı. "Teşekkürler İrina, seni ihtiyar cadı!" Ne yorgunluğu kalmıştı ne karamsarlığı. Çalışma odasına gidip kapıyı kapattı.

Çalışmayı bıraktığında ikinci olmuştu. Başını kaldırıp ağrıyan boynunu çatırdatırken önündeki notaları neredeyse göremediğini fark etti. Geçen hafta elektrik kesik olduğundan gözleri aşırı yorulmuştu zaten. Bir mum yakarak titrek alevini kâğıtların üstüne tuttu, yazdıklarını gözden geçirdi. İç geçirerek tekrar kalemını eline aldı, ama yandaki odadan yüksek sesli selamlaşmalar ve kahkahalar duyuluyordu. Kısacık, çılgın bir an boyu kulaklarına tıkaç tıkayıp çalışmaya devam etmeyi geçirdi aklından. Şimdi durmak, çalışmaya devam etmekten ve güçlü akor temasının karşısına acımasız Barinova motifini koymaktan daha büyük bir çaba gerektirecek gibi görünüyordu.

Ayak parmaklarının ucuna basarak kapıya gitti, kulağını dayadı. Duyduğu, İzrail Finkelştayn'ın burundan gelir gibi çıkan kahkahası mıydı? Belki de üç-beş laf etmek için onu içeri çağırabilirdi. İzrail, o güne kadar birlikte çalıştığı beste asistanları içinde sezgileri en güçlü olanlardan biriydi, fikirleri yararlı olabilirdi. Tam elini kararsızca kapının kulpuna koymuştu ki, aslında doğum gününü kutluyor olması gerektiğini hatırladı. Piyanosuna döndü, kâğıtlarını topladı, kalemını kâğıt yığınının üzerine bıraktı, mumu söndürdü. Karanlıkta tökezleyerek yürüdü, içeride başlayan doğum günü partisine katılmak için odadan çıktı.

Nikolay uzun zamandır olmadığı kadar neşeliydi. Prova salonunda durmuş eldivenlerini çıkarıyor, kan dolaşımını yerine gelsin diye zayıf, narin ellerini sallıyordu.

"Tabii, birkaç ay önce olsaydı şampanyalı ve havyarlı bir doğum günü partisi verilebileceğini düşünürsen yiyecekler pek özel sayılmazdı."

"Ne yediniz o zaman? Şehrin geri kalanı gibi avuç içi kadar bir ekmek parçası mı?" Elias gereksiz işlerle meşgul oluyordu, sanki mucizevi bir şekilde ısı verebilecekmiş gibi soğuk sobaya dokunuyor, zaten pırıl pırıl parlayan batonunu cilalıyordu.

"Ah, hayır!" Nikolay'ın sesi neredeyse ısıldıyordu. "Kuşkusuz basitti yiyecekler, esas olarak esmer ekmek ve patates vardı. Ama Nina Şostakoviç bir yabanmersini pastası yapmayı becermişti, başkaları da ne buldularsa getirmişlerdi – hatıta şekerleme bile vardı! İzrail'e gelince, Neva'yı dolduracak kadar votka bulabilmişti."

Elias hiçbir şey demedi. Ayaklarını sürüyerek içeri giren, soğuktan ve açlıktan kıvranan müzisyenleri seyretti.

"Daha sonra—" Nikolay etrafa bir reçine bulutu savurarak yayını havada vınlattı "–yemekten sonra, yeni senfonisini dinledik biraz!"

"Şostakoviç'in senfonisi mi?" Katerina kulak misafiri olmuştu, solgun yüzü aydınlandı. "Bazı insanlar ne kadar şanslı!"

Nikolay başıyla doğruladı. "Çalışma odasına gittik, sadece bir an tereddüt etti, sonra piyanoya oturdu ve notalara hemen hemen hiç bakmadan ilk bölümü baştan sona çaldı. Epeyce uzundu da – en azından yirmi beş dakika."

"Sadece ilk bölüm mü?" diyesordu Elias, kayıtsızca. "Onun daha da ilerlettiğini sanıyordum."

“Daha hepsini anlatmadım! Marşın son notalarına gelmişti ki sirenler çalmaya başladı, ama o kalmamızı ve sonunu dinlememizi rica etti. Nina ile çocuklar sığınağa gittiler. Biz çoğumuz kaldık. Tepemizde bombalar uçuşuyor ama o çalmaya devam ediyordu, sanki büyülenmişti! Böylece *scherzoyu* o muhteşem bitişine kadar dinledik.”

Nikolay’ın gözlerindeki o hülyalı bakışın, dudaklarındaki gülümsemenin nedenini şimdi anlamıştı Elias. İçi kıskançlıkla doldu. “Ne tuhaf davranmış,” dedi. “İnsan konuklarını böyle tehlikeye atar mı?”

“Bizim yerimize o karar vermedi, biz kalmayı yeğledik. Nasıl kalmazdık ki?” Nikolay ellerini iki yana açtı. “Müzik tarihi yazılıyordu. Daha önce o müziğin bir tek ölçüsünü bile duyan olmamıştı!”

“Söylediği gibi gerçekten Leningrad için yazılan bir senfoni mi?” Nikolay’ın çevresinde bir hayran grubu toplanmaya başlamıştı. “Gelecek yıllarda bizim hikâyemizi mi anlatacak?”

“Söylemesi zor,” diye mırıldandı Nikolay. “Böyle aşırı koşullara bir tepki olarak ne bestelenirse bestelensin, karmaşık olur. Ama dün gece dinlediğime bakılırsa senfoni muhteşem olacak. Ne olursa olsun, böyle bir sıkıntının ortasında bu çapta bir senfoni bestelemek bir mucize sayılır – üstelik dün gece onu çaldı da, çılgın bir hava saldırısı altında yarım saatten fazla hatasız çaldı.”

“Mucize değil de daha çok çılgınlık,” diye mırıldandı Elias. Ama onu dinleyen yoktu.

Nikolay, provanın dört dakika önce başlamış olması gerektiğini ve üç gün sonra Radyo Orkestrası denen o enkazın uluslararası kanallarda yayın yapacağını unutmuş gibiydi. “Dimitri zor durumlarda her zaman çıkış yolu bulmuştur,” diye devam etti. “Sınıf arkadaşları olarak biz bunu ta başından görmüştük, öyle değil mi Elias?”

“Şostakoviç yeteneklidir,” dedi Elias, küçümser bir tavırla. “Bunu inkâr edemeyiz. Ama gösteriş yapmayı da sever. Konservatuvar’daki ilk yılımızda Glazunov’un davetinde ne kadar tuhaf davrandığını hatırlamıyor olabilirsin.” Kendisini dinleyip dinlemediklerini görmek için çevresine bakındı. “Bir fokstrot çalındıktan sonra Şostakoviç sanki hakarete uğramış gibi yaptı. Bu da ona, kalkıp bütün parçayı oracıkta, konukların gözlerinin önünde yeniden orkestraya uyarlaması için bahane sağladı.”

Nikolay afallamış göründü. “Evet, o akşam ben de oradaydım. Ama bunu yapması için kışkırttılar onu. Çok iyi hatırlıyorum.”

Elias gözlerini Nikolay’ın başının yukarısında asılı tabloya dikti, Pantelimonov Köprüsü’nün 1820’den kalma kasvetli bir yağlıboya tablosuydu. Elias da, kalın fırça darbeleriyle boyanmış kara sular kadar sıkıntılıydı. “Salonun ortasında yeteneğiyle hava attı, sirk atları gibi marifetini sergiledi.”

“Kışkırtılmıştı.” Nikolay’ın sesi daha sert çıkmıştı. “Ne yapabilirdi?”

“Hayır diyemez miydi?” Elias iskemlesini tekmeledi, zaten çizilmiş zemine bir çizik de o attı. “Onun sorunu buydu – onun sorunu *bu*. Şostakoviç asla hayır demez.”

Nikolay’ın hikâyesinin bir an hareketlendirdiği müzisyenler sessizleştiler. Omuzlarını sarkıtıp iskemlelerine doğru gittiler. Nikolay masadan kayıp indi. “İşinizi engellediysem özür dilerim,” dedi bir yandan çalgısını akort eder gibi yaparak. “Herhalde daha erken başlamak istiyordunuz.”

Elias omuzlarını silkti. “Dün gece yaşadıklarından sonra heyecanlı olman anlaşılır bir şey. Efsanevi *Yedinci Senfoni*’yi dinlemek, salt piyanoyla bile olsa büyük bir ayrıcalık.”

“Ben davete senin de katılacağını sanmıştım.”

“Şostakoviç’in yakın arkadaşı değilim.” Elias bir kez

daha, daha da belirgin şekilde omuz silkti. "Sadece tanıdıkız. Aslında onu pek tanımam."

"Yazık. Herkes gibi sen de keyif alırdın çalışından, özellikle de senin belki bir gün o yapıtı çalan orkestrayı yöneteceğini düşünürsek."

"Mravinski yaşadığı ve soluk aldığı sürece olmaz bu!" Elias zorlama bir kahkaha attı. "Onun Şostakoviç'in gözbebeği olduğunu hepimiz biliyoruz. Hem ilk bölüm böyle marş gibi büyük olursa, sence baş edebilir miyiz onunla?" Gıcırtilar çıkaran, çalgılarını üfleyen grubuna baktı; yirmiden fazla iskemle boştu.

"Evet, ilk bölüm çok hacimli. Uyanan, gerinen, saldırıya hazırlanan iri bir canavar gibi."

Elias nota kâğıtlarını karıştırdı. "Aklına paralellikler geldi mi? Başka bestecilerle?"

Nikolay güldü.

"Sadece soruyorum," diye ekledi Elias hemen, "çünkü Şostakoviç başka eserlere gönderme yapmasıyla tanınır."

"Ben de o daha çalmaya başlamadan önce bu konuda peşinen özür dilediği için gülüyorum."

"Sahi mi? Ne dedi?"

"Dedi ki—" Nikolay durdu. "'Bu size Ravel'in *Bolero*'sunu hatırlatırsa beni bağışlayın,' dedi."

"Peki hatırlattı mı? Size Ravel'i hatırlattı mı?"

"Bak ne diyeceğim." Nikolay kemanını çenesinin altına dayadı ve akort yapmaya başladı. "Hatırlattı. Sadece Ravel'i değil, Richard Strauss'u da."

"*Heldenleben*'deki savaş sahnesi! Evet, üçüncü tema özellikle hatırlatıyor onu. Sibelius'un *Beşinci Senfoni*'sinden de izler var mıydı? Çok açık değil ve ustaca kotarılmış – incelikli dokundurmalarla, gerçekten."

Nikolay kemanını indirip ona baktı. "Evet, üçüncü temada

Sibelius'tan yansımalar vardı. Seninle aynı fikirdeyim. Ama sen bunu nereden biliyorsun? Sen ne zaman--"

Tam yanlarında yüksek sesle geğiren biri onun sözünü kesti. Aleksandr'dı, her zamankinden de zayıf ve solgundu, obuasını tutan elleri titriyordu. "Leningrad'ın en önemli sakinini hakkındaki atıp tutmalarınız bittiyse," dedi abartılı bir nezaketle, "önemli orkestra şefimizle özel konuşmak istiyorum."

Elias, Aleksandr'a baktı; nefesi berbat içki kokuyordu. "Sarhoşsunuz siz. Provaya sarhoş gelmenin kabul edilebilir bir şey olduğunu mu düşünüyorsunuz gerçekten? Umarım hâlâ çalabilecek durumdasınızdır." Arkasını döndü ama Aleksandr onu omzundan yakaladı.

"Sizden birkaç gün izin isteyecektim. Kız kardeşim difteriye yakalandı, evde her şey altüst oldu. Önümüzdeki birkaç gün provalara katılmam mümkün olmayacak."

"Mümkün olmayacak mı?" Elias kaşlarını çattı. "Mümkün olmayacak deme hakkını size kim verdi? Yapmanız gereken tek şey, size parası ödenen iştir, yani bu orkestrada çalmanızdır. Pazar günü yayınıımız var! Bu kadar kısa sürede yerinize birini nasıl bulacağım? Bu lanet olası şehirde hayatta kalmış bir başka obuacı yoktur bile."

Aleksandr Elias'a yaklaştı, ona dimdik bakmaya çalıştı ama gözlerini bir türlü odaklayamıyordu. "Haydi ama Karl. Temel sosyal haklardan yoksun olmanın ne anlama geldiğini bilirsiniz. Siz ve ben, ikimiz aynıyız. Bulunduğumuz yere büyük çabalarla geldik. Hizmetçimiz asla olmadı, Dimitri Şostakoviç gibi büyük evler verilmedi bize, onun yaptığı gibi insanları görmezden gelmiyoruz. Öyle burnu büyük ki, saati sorsak söylemez! Siz ve ben birbirimize destek olmalıyız."

Elias Aleksandr'dan öyle tiksindi ki tüyleri diken diken oldu. "Şostakoviç insanları görmezden gelmez. Miyoptur o, burnu büyük değil. O... o harika biridir." Bu sözler

nereden çıkıyordu? Madem bir kere başlamıştı artık duramazdı. “Şostakoviç Rusya’nın sahip olacağı en büyük bestecilerden biridir.”

Aleksandr sendeledi. “Ama özgün bestesi yok, kendiniz dediniz bunu. Etraftan malzeme çalıp hiç kimsenin fark etmemesini umarak bunu o değerli müziğinin içine gömdüğünü herkes biliyor. Bu harika değil, tam bir budalalık!”

Elias üzüldü. Doğruydum bu – Şostakoviç’i herkesin içinde çekiştirmişti. Peki, netice? Dünyada en az saygı duyduğu adam herkesten çok saygı duyduğu adama karşı kendisiyle birlik olmuştu. “Şostakoviç bir alıntılama ustasıdır.” Sesi titriyordu. “Onun becerilerinden biridir bu. Haydi, yerinize geçin. Zaten geç kaldık.”

“Şostakoviç korkağın tekidir!” Aleksandr olduğu yerde kaldı, ama konuşurken iki yana sallanıyordu “Leningrad’ı savunmak için kalmış gibi yapıyor, ama bir şey söyleyeyim mi size? Ağustos sonunda terk edecekti burayı, Kozintsev ile film stüdyoları gönderildiğinde, ama uçaklar doluydu. Kuzenim anlattı bana. Yetkililere sürünerek gitmekte geç kalması Şostakoviç için kötü oldu.”

Doğru muydu bu? Başını çeviren Elias, Nikolay ile göze geldi.

Nikolay başını hafifçe eğdi. “Çocuklarının güvenliği içindi,” dedi orkestradakilerin başlarının üstünden. “Karısı ısrar ettiği için. Dimitri hiç buradan ayrılmak istemiyordu.”

Bu beklenmedik, istenmedik bilgiyi edinmek Elias’ın içini öfkeyle doldurdu. “O ne bir kopyacıdır ne de korkak. Ve size izin vermeyeceğim, Aleksandr. Kız kardeşiniz hastaysa, hastaneye gitmeli. Hasta ya da yaralı akrabası olan herkese izin versem halimiz ne olurdu? Elimde orkestra kalmazdı!”

“Kız kardeşim dizanteri oldu, sizi kalpsiz piç kurusu!”

“İki dakika önce difteri demiştiniz,” dedi Elias. “Kararınızı

verin. Eğer onu öldürecekseniz hiç değilse hangi hastalıktan öldüreceğinize karar verin.”

Orkestradakiler gülüştüler, Aleksandr mosmor kesildi. “Pekâlâ. Sorun benim. Tükendim. Böyle devam edemem – hava saldırıları, bombalar, soğuk. Yeterince beslenmiyorum, uyuyamıyorum. Dinlenmeye ihtiyacım var.”

Elias inanmayan gözlerle baktı ona. “Leningrad’da başkalarının farklı durumda olduğunu mu sanıyorsunuz? Şostakoviç’in radyodaki konuşmasını dinlemediniz mi? Sanatçı da olsak, topçu da olsak, şu anda hepimiz askeriz – siz de dahil.”

Aleksandr’ın yüzünde alaycı bir gülümseme belirdi. “Şostakoviç, Şostakoviç. Her zaman Dimitri kahrolası Şostakoviç. Bence siz ona âşıksınız. Beni duyuyor musunuz yoldaşlar?” Orkestraya bakmak için arkasına dönerken obuası bir iskemleye sertçe çarptı. “Duydunuz mu? Orkestra şefimiz ünlü bes-teciye âşık!”

Elias’ın dizleri titredi. “Oturun yerinize. Oturun ve çalın.”

Aleksandr oturacağına bir sütuna yaslandı ve Elias’a kötü kötü baktı. “Siz piçin tekisiniz. Ve çalmayacağım.”

Yaylı çalgıların olduğu yerden sert bir tel sesi duyulunca Elias irkildi. Fazla gerilen keman tellerinden biri kopmuştu, soğuk havada bir kamçı gibi kıvrıldı. Elias yüzleri ceset gibi bembeyaz, çökük gözlerinin çevresi kıpkırmızı olmuş müzisyenlerini gözden geçirdi. Gördüğü manzara içini dehşetle doldurdu. Aleksandr’a yaklaştı.

“Çalacaksınız. Göreviniz bu.”

“Cehennem dibine gidin,” dedi Aleksandr. “Diktatörün, bok çuvalının birisiniz.”

Elias’ın gözlerine mor bir perde indi. Artık ne sarhoş obuacıyı görebiliyordu ne de ağızları açık müzisyenleri, çatlak duvarları, parçalanmış pencereleri. Bunların yerine isimlendiremediği korkutucu bir görüntü vardı gözlerinin önünde:

Mermer bir levha, beyaz bir boyun, şişmiş gözbebeklerinin üzerine kapanmış damarlı gözkapakları.

“Karl?” Salonun gerisinden seslenen Nikolay’dı. “İyi misin?”

Elias geriye doğru bir adım attı, gözlerindeki bulanıklık gitti. “Çıkın dışarı,” dedi Aleksandr’a. “Çıkın.”

“Önce çalmamı emrediyorsunuz, şimdi de gitmemi istiyorsunuz, öyle mi?” Aleksandr’ın sesinde inanmazlık vardı.

“Siz hem sarhoş hem yalancısınız. Obuanıza bakarsanız ona zarar vermiş olduğunuzu görürsünüz, size bunca zamandır obuanızın hatırına tahammül ettim. Gitmeniz bizim için daha iyi olacak. Cehennemin dibine gidin.” Zihninin diplerinde, çok uzakta borazanlar çalmaya başlamıştı: Bir marşın prelüdü.

Aleksandr tökezleyerek kapıdan çıktıktan sonra Elias o kadar rahatladı ki podyuma doğru giderken o da tökezledi. Ama arkasında hoş bir ses duydu. Petrov ellerini çırpıyordu. Gücsüz elleri ve çatlamış avuç içleri yüzünden alkışları cılız kalıyordu. Ama yine de alkıştı, çok geçmeden müzisyenden müzisyene geçti, sonunda orkestranın bütün üyeleri Elias’a alkış tuttular.

Hırsız

Nikolay ekmek tayını paltosunun altına saklayarak eve yürüdü. Fırının önünde itiş kakış olmuştu; bir delikanlı kâdının birini duvara itmiş, elindeki ekmeği kapmıştı. Nikolay fırından çıktığında kadın hâlâ boş elleriyle çamurlu kaldırım kenarında oturuyordu. Ona kimse yardım etmemişti; kuyruk-takiler bir şey söylememiş, bir şey yapmamış, ne hırsızla ne

de kurbanıyla hiçbir ilgileri yokmuş gibi sadece bakmışlardı. Cürüm, kayıtsızlık – bunların ikisi de sıradan sayılıyordu. Artık herkes, hayatta kalmanın kendine göz kulak olmak anlamına geldiğini öğrenmişti. Ama Nikolay kumlu yolda yürürken hem üzgün hem de kuşkuluydu.

Tam Belinski Caddesi'ne saparken yağmur başladı, neredeyse kar denebilecek türden, alçaktan, yandan vuran bir yağmur. Yakasını kaldırıp başını öne eğdi. Birkaç dakika geçmeden keman kutusu kayganlaşmış, ıslanmıştı; onu omzuna koymaya çalıştı ama gücü yetmedi.

Tankların bıraktığı çukurlardan kaçınmaya çalışarak çamurda bata çıka yürümeye devam etti, yanında aynı şekilde yürümeye çabalayan, fazla enerji harcamamak için de olabildiğince yavaş hareket eden insanların pek farkında değildi. Sanki bütün Leningrad, kurulmayan bir saat gibi gıcırdayarak durmak üzereydi.

Yorgunluğu arttığından beri ne yapacağını daha az bilir olmuştu. İyi bağlantıları olanların hâlâ şehri terk etme fırsatları vardı. Düşman hatlarının üstünden atlamak ya da Leningrad'ı Rusya'nın geri kalan bölgelerine bağlayan son sağlam demiryoluna ulaşmak için Ladoga Gölü'nü geçmek – bunların ikisi de riskliydi. Ama bu yeryüzü cehenneminden kaçmanın sadece bu iki yolu vardı. Şimdi, karla karışık yağmurun arasından bakarken Nikolay geleceği, istilanın yaşattığı ilk dehşet anında olduğundan daha berrak görüyordu. Alman ordusu Leningrad'ı kısı kacına almıştı, şehri boğup öldürecekti.

Bunu anlayınca Sonya'yı göndermekle onun hayatını kurtarmış olabileceğine kendini ikna etmeye çalıştı. Ama her zaman olduğu gibi beyni haykırıyordu: *Hata yaptın! Durum ne olursa olsun, Sonya'nın yeri senin yanın.*

Daha geçen hafta, tek başına Şostakoviç'in evine gittiğinde Sonya'nın yokluğunu her zamankinden de çok hissetmişti.

Kapıyı Galina açmıştı. "Sonya nerede?" Galina'nın suratı asılmıştı. "Onu da getirmeliydiniz! Bu davette çok fazla yetişkin var. Sonya'nın gelmesini istiyorduk."

Sonya'nın adını duymak onu şaşırtmıştı. "Bir süreliğine gitti. Kuzenlerinin yanına."

"Onu özlemiyor musunuz?" Galina başını iki yana salladı. "Ben özlüyorum. Sonya'yı çok beğeniyorum, çok kültürlü. Maksim de ona âşık. Ne zaman eve dönecek?"

"Bu korkunç bombardıman bittiğinde diye umuyorum." İçeri girerken gözlerine yaşlar dolunca salonun sadece mumlarla aydınlatılmasına memnun oldu.

Uzunca zamandır Sonya'nın adını ilk ağzına alan kişiydi Galina. Tanya bile kızıdan söz etmez olmuştu – acaba döneceğinden umudunu kesmiş miydi? Başkaları kızın yokluğuna üstü kapalı değiniyorlardı; Nikolay durum hakkında hiç haber almış mıydı, diye soruyorlardı. Son zamanlarda yüksek sesle ölmüş karısıyla konuşmaya başlamıştı, Sonya'yı kendisi gibi coşkuyla seven ikinci kişiydi o. "Hâlâ yaşayıp yaşamadığını söyle bana," diyordu yatakta yatarken. "Lütfen bana bir işaret ver. Leningrad'da bir yerlerde mi?" Bu hem en büyük umudu hem de en büyük korkusuydu; Sonya'nın şehre geri getirilmiş ama kendisinin yanına gönderilmemiş olması olasılığı, bir biçimde korkunç hırpalanmış ve kimliği teşhis edilmeden bir hastanede ya da yetimhanede yatıyor olması. Tanrı bilir ya, aramıştı kızı. Aklına gelen bütün yetkililere gitmişti, hem hastanelerdeki hem de bürokrasideki yetkililere; bir ipucu bulmak için mümkün olan bütün ilişkilere başvurmuştu. Araştırmaları sırasında sakatlanmış çocuklar görmüştü, onların görüntüsü aklından çıkmıyordu; bombaların parçaladığı bedenler, sesini yitiren, kör olan, aklını kaybeden insanlar. Ama derme çatma hastane barakalarından ona boş gözlerle bakan genç kızların hiçbiri onun kızı değildi.

Sendeleyerek yürümeye devam etti, paltosu sıırıslıklamdı. Sonya'yı gördüğünü sanmadan eve varabilirse, ekmek hırsızına ve buz gibi yağmura rağmen, geçirdiğı bu günü tahammül edilir sayabilirdi. Onu perişan eden, birden karşısına çıkan görüntülerdi, Sonya'nın yüzünün bir köşebaşında ya da bir pencerenin ardında gözüne çarpması – ve hemen arkasından kaybolmasıydı. Ani umut ve o umudun yine aniden kaybolması Nikolay'ı yıkılmış, körleşmiş bırakıyor, devam edecek gücü kalmıyordu.

Çok geçmeden sulusepken o kadar yoğunlaştı ki kendi ayaklarını bile göremez oldu. *Eve bir varabilseydi.*

Tarasova Sokağı olduğunu sandığı köşeye gelip dönünce biriyle çarpıştı. "Özür dilerim," dedi, başını kaldırıp bakarken.

İnce yüzlü, kara gözlü, kukuletalı bir kadını çarptığı. O da ağzının içinde özüre benzer bir şeyler mırıldanıp hızla yoluna devam etti. Nikolay bir an kımıldamadan durdu, sonra arkasına döndü. "Nina Bronnikova – siz misiniz?" Ama sesi cılız çıkmıştı, zaten aralarında sudan bir duvar oluşmuştu; kamburunu çıkarıp sulusepkenin içinde kaybolan, uzun peletrinli bir şekilden başka bir şey değildi kadın.

Sonunda evine ulaştığında son bir gayretle basamakları tırmanmak çok zor geldi. Adım adım ilk sahanlığa kadar çıktı, sonra, daha da ağırlaşan adımlarla ikinci sahanlığa. Sonunda kendi dairesinin kapısına geldi, sıırıslıklam olmuş başını kapıya dayadı. Çok yavaş ve çok sessiz adımlarla içeri girdi. Her şeyi olabildiğince sessiz yaparsa üzerine çöreklenen hayalet onu rahat bırakabilirmiş gibi hissetmeye başlamıştı. *Seni iyi şeyler beklemiyor,* diye fısıldıyordu hayalet nemli soluğuyla – Nikolay da buna bütün harap kalbiyle inanıyordu.

Çizmelerini çıkarmak için gösterdiği çaba onu soluksuz bıraktı, yere oturdu. Ancak elindeki ekmeğın de giysileri kadar ıslanacağının farkına varınca kendini zorlayarak ayağı kalktı,

ağır paltosunu çıkardı, sırlısıklam olmuş küçük paketi masanın üzerine bıraktı.

Uyurgezer gibi Sonya'nın kapısına yaklaştı. Burası artık Tanya'nın da odasıydı, onun mahremiyetine saygı gösterdiğinden oraya nadiren giriyordu. Ama o odadan yoksun kalmak, yoğun ve sürekli bir sıla özlemi, geçmişte kalmış bir ülkeye duyulan arzu gibiydi. Bugün güçsüzdü; nostaljik duygular içinden, üzerinden akıyordu, onların içine gömülüyordu. Kapıyı itip açmadan önce kısaca tıklatmakla yetindi.

Tanya karşısında duruyordu. "Nikolay! Bu kadar erken beklemiyordum seni." Suçluluk duygusunun doğurduğu bir kırmızılık boynundan yüzüne doğru yükseldi.

Kollarının arasında bir çello tutuyordu. *O çelloyu.* Sonya'nın çellosunu. "Ne yapıyorsun sen? Sonya'nın doğumgünü hediyesiyle ne yapıyorsun?"

Tanya geriledi, çello hâlâ elindeydi. Ahşap gövdesi garip bir açı oluşturarak öne çıkıyordu. "Neler olduğunu ikimiz de biliyoruz Nikolay." Tanya'nın sesi Leningrad'ın sokakları kadar kaba ve donuktu. "Eğer şimdi bir şey yapmazsak sonunda açlıktan öleceğiz."

Nikolay kapının eşiğinde durup ona baktı. Tanya'nın ayakları, kızının emeklemeyi öğrendiği havı dökülmüş halıya sıkıca gömülmüştü; parmakları çelloyu sımsıkı kavramıştı.

"Bu ne cüret." Nikolay'ın sesi donuk ve ifadesizdi. "Bu ne cüret. Sonya'nın çellosunu çalacak ve yiyecek takas edecek-tin."

"Çalmak değil." Tanya omuzlarını silkti. "Hastanede biri bize konserve yiyecek teklif etti. *Konserve yiyecek!*"

Nikolay inanmazlıkla güldü. "Elinde on sekizinci yüzyıldan kalma bir Storioni tutuyorsun Tanya. Farkında mısın? Bu kuşatma sona erince miden suçluluk duyacak, kolların boş kalacak ve yeğenin de seni asla bağışlamayacak."

Tanya en mantıklı sesiyle konuştu. "Nikolay, iflah olmaz derecede uzaksın pratiklikten. Eğer çalışmana devam etmeye niyetliysen, kışı geçirmek için bir avuç ekmekten fazlasına ihtiyacın olacak. Çok geçmeden göl donacak, erzak getiren mavnalar yaklaşılamayacak, elimize şimdikinden çok daha az yiyecek geçecek. O zaman çello isteyen biri çıkar mı sanıyorsun? İstihkaklar sıfıra inince, sokaklarda ayaklanmalar başlayınca Astoria'daki doktor bu çelloyu almaz ki."

"Bu *sıradan bir* çello değil." İçinden Tanya'yı dövmek geliyordu. "Ya da *bu* çello değil. Sonya'nın çellosu o. Sen de onu bırakacaksın, şimdi."

Tanya başını iki yana salladı, elindeki yükü biraz yukarı kaldırıncaya do teli kalçasına sürtünüp ses çıkardı. "Şimdi bir şeyler yapmalıyız," dedi Tanya, bir propaganda broşürünü okur gibi. "Bize yetecek kadar konserve yiyecek stoklamalıyız. Doktorda kutu kutu kırmızı lahana konservesi var. Yeşil lahana da. Fasulye var!"

"O doktor lahanasını kıcına sokabilir, sonra yine sıçabilir, ama Sonya'nın çellosuna tek bir parmağını bile değdiremez."

"Önce benim kız kardeşime aitti o çello." Tanya'nın yanakları alev alevdi. "Ondan önce de babamıza aitti. Sen kız kardeşimi benim kadar eski tanı mıydun, Sonya da neredeyse hiç tanımadı. Onu en uzun tanıyan benim, öyleyse buna ne yapılacağına ben karar vermeliyim." Edepsiz bir çocukmuş gibi sarstı çelloyu.

Nikolay hiç böyle öfkelenmemişti. "İğrençsin. Ben sana bir yuva verdim, teşekkürün bu mu? O çellonun ne kadar özel olduğunu biliyorsun, Sonya için ve benim için ne anlama geldiğini de – onu gözü karaborsada olan ve birkaç kutu konserveden çok daha pahalıya elinden çıkaracağı bilinen bir şarlatana vermeye hazırsın. Sonya'ya, eve döndüğünde çellosunun burada olacağına dair söz verdim. Şimdi beni

zorlama da bırak onu ve çık dışarı.”

Tanya garip bir kahkaha attı. “Al şu aptal çellonu,” dedi, yatağın üzerine fırlatırken çellonun telleri gürültüyle titreşti. “Açlıktan öl – bak bakalım umursuyor muyum. Kızına gelince, onun eve dönmeyeceğini ikimiz de biliyoruz. Sen hayal dünyasında yaşıyorsun. Sonya öldü.”

Nikolay’ın yanından geçti, salonu katetti, dairenin kapısını açık bırakarak dışarı çıktı. Bağirtisi merdiven boşluğunda yankılandı, sonra da binanın kapısı çarpılarak kapatıldı. Buna hemen karşılık verircesine hava saldırısı alarmı başladı.

Nikolay tir tir titreyerek yatağın üzerine oturdu. “Sonya ölmedi,” diye fısıldadı. “Geri dönecek.” Çellonun ön tarafı boydan boya çizilmişti, Nikolay kol ağzıyla çiziyi dikkatle ovaladı.

Dışarıda sirenler bağıırıyordu, ama onun kulaklarındaki zonklamanın sesi daha yüksekti. “Sanırım uzansam iyi olacak,” dedi, çelloyu yavaşça yatağın öbür tarafına itti, kendisi de yanına uzandı. Dikkatini derin soluk alıp vermede topladı. Kalp atışları yavaşlayıp, siniri yatışınca yanbaşındaki hafif hışırtının farkına vardı. Ses çellodan gelmişti.

Bir dirseğine dayanarak çevresine bakındı. Odanın içi karmıştı. Ayağa kalktı, bir mum yakıp çelloyu titreşen aleve doğru çevirdi. Çalgının ahşabının yüzeyindeki deliklerden içindeki boşluğa göz atınca, bir sigara ya da bir çocuk parmağı boyundaki, rulo yapılmış beyaz kâğıtları görebildi.

Mutfağa koştu, bir bıçak ve bir mum daha aldı, yatak odasına döndü. Elleri titreyerek kâğıtlardan birini çellonun içinden almayı becerdi. Daha kâğıdın rulosunu açmadan önce üzerini Sonya’nın düzgün, küçük harflerinin doldurduğunu görebildi.

Anneciğim, bugün iyi bir gündü, hem de kötü bir gündü. Babamla ben bronz ata tekme atan öfkeli bir asker görüldük. Bay Şostakoviç benimle eve kadar yürüdü. Senin Leningrad'ın en iyi çellocularından biri olduğunu söyledi. Ben de ona seni ancak sen öldükten sonra tanıdığımı söyledim.

Nikolay'ın elleri şimdi o kadar şiddetli titriyordu ki rulo kâğıtları daracık, kavisli aralıklardan çıkarması olanaksız görünüyordu. Sokakta sirenler haykırıyor, hoparlörlerden tiz sesler yükseliyordu. Çılgınca çarpılan kapılar, koşan ayakların sesleri evi sarsıyordu. Bütün bunlara kulaklarını tıkayarak uğraştı Nikolay, sonunda yanında, yatağın üzerinde, bir öbek küçük, kaygan pusula birikti.

Anne, beni artık duyabildiğine emin olmadığım için yazıyorum sana. Sokaklardaki tanklar öyle gürültülü ki.

Bugün parçalar üzerinde değil, skalalar üzerinde çalıştım. Parmaklarımın seninkiler gibi güçlü olmasını istiyorum. Babam do majörümün çok iyi olduğunu söyledi.

Bugün hava saldırısı denemesi yapıldı. Almanlar herkesi korkutuyor.

Bombardıman uçaklarının boğuk uğultusu başlamıştı, Nikolay okumaya devam etti. Gözleri yaşarıyordu, ama bir-iki kez kahkaha da attı.

Yakında Pskov'a gitmem gerekecek. Gitmek istemiyorum ama generaller zorla gönderiyorlar. Umarım kuzenlerim yemek yerken ağızlarını kapamayı öğrenmişlerdir.

Şimdi uçakların sesi sanki tam evin üstündelermiş gibi geliyordu; yer gök sarsılıyordu. Nikolay ayağa kalktı, hâlâ umarsızca okuyordu – sonunda aradığı yeri buldu.

Çalgıların insanları hatırlayacağını düşünüyor musun? Ben düşünüyorum. Bazen çelloyu elime aldığında bana seni anlatmak istiyor. Şimdi beni de hatırlayacak, çünkü yarın buradan ayrılıyorum. Ama babamdan onu ne pahasına olursa olsun korumasını isteyeceğim. Zaten çok geçmeden Leningrad'a döneceğim. Saygılarımla, Sonya.

Tam o sırada keskin, kulak tırmalayıcı bir ses duyuldu, onu bir gürlleme izledi. Bütün bina sarsıldı. Kitaplar raflardan fırladı, resimler yere düştü. Nikolay'ın etrafını birden kırık camlar ve tahta parçaları doldurdu. Başını omuzlarının arasına gömüp yatağın yanına çömeldi, kâğıdı elinde sımsıkı tutuyordu.

Talimatlar

Şostakoviç oturup önündeki kâğıt yığınınına baktı. Son dört gündür odadan neredeyse çıkmamış, çalışma masasıyla piyanonun arasında hummalı bir şekilde gidip gelmişti. Gözleri de acıyordu, sağ eli de. Ama bir önceki gece, aşağı yukarı aynı saatlerde adagio'yu bitirmişti.

Kıvancı kısa sürmüştü ama hakikiydi. Başını geriye atarak, kollarını iki yana açarak kendini kutlamıştı. Olmuştu işte – hem de on iki günde. Annesi ne kadar gurur duyacaktı! Nasıl da böbürlenecek, ellerini çırpacak, "Dimitri, sen canlı bir mucizesin!" diyecekti. Ama o zaten hep fazlasıyla gurur duymuştu

oğluyla; dişlerini fırçaladığında bile annesi onun Rusya'daki herkesten daha iyi fırçalamış olduğunu söylerdi.

Birkaç dakika sonra ne kadar üşüdüğünün farkına vardı. İki kat çorap giymesine rağmen ayakları uyuşmuş, parmaklarının kanı çekilmişti. Bir anda o eski korkusu yeniden başladı. Nerede ya da nasıl başladığını pek hatırlayamıyordu; bütün senfoni bulanıklaşmıştı, temalar, yan temalar ve tekrarlanan yan temalar birbirine karışmıştı. Özgün fikrinin berrak hatları neredeydi?

Masasından kalkıp duvar boyunca odayı adımladı, yürürken küçük aynada kendini gördü. Gözleri kıpkırmızıydı, sakalı uzamıştı, bir ayyaş ya da serseri gibi perişan görünüyordu. Yazdıklarına bakmak elinden gelmiyordu; son notalarından artık emin değildi. İlk temaya dönerek bitirmek – tatmin edici miydi yoksa basit miydi? Kendini açıkta kalmış ve yalnız hissetti.

Çalışma odasının kapısını açtı. "Nina?" Ama her yer sessizdi, hem evin içi hem de sokak. Karartma perdesinin kenarından, çaprazlama yapıştırılmış bantların arasından dışarıya baktı ama görünürde kimse yoktu – gece sokağa çıkma yasağı vardı, ancak en budalalar ya da çaresizler bu saatte dışarı çıkmayı göze alırdı. "Sesleri özlüyorum," diye fısıldadı. "Normal hayatı özlüyorum."

Biriyle konuşmaya ihtiyacı vardı. Dibe düşüş hissi hem tahmin edilebilir hem kaçınılmazdı – ancak böyledir diye onunla baş etmesi kolay değildi. "İvan İvanoviç. Sana ihtiyacım olduğunda hangi cehennemin dibindesin?" Odada huzursuzca dolaştı, soğuk, şekersiz çayından bir yudum aldı, sonra eviyeye tükürdü. Birkaç bardağı iç içe geçirdi, birkaç tabağı yeniden istifledi ve az sonra, umduğu gibi Nina eşikte göründü, uzun saçlarını örmüştü.

"Özür dilerim! Seni uyandırmak istememiştim!" Yalandı. Nina'yı görmek bile kendini daha iyi hissetmesini sağladı.

“Bir şey mi oldu?”

“Tam tersine. On dakika önce üçüncü bölümü tamamladım! Hatta – eh, tatmin edici diyebilirim.”

“Harika bu! Uyandırıldığıma değdi.” Hâlâ yarı uykulu görünse de dolaba gidip iki kadeh ve bir şişe votka çıkardı.

“Üçü gitti, biri kaldı.” Ama masaya oturduğunda Şostakoviç kendini o kadar yorgun hissetti ki yerinden kalkıp kalkamayacağını ve işin en zor kısmına, kendisinden önce gelmiş her şeyi özetlemekle kalmayıp onların üstüne çıkacak bir senfonik final yazmaya girişip girişemeyeceğini bilemedi.

“Savaş senfonisine.” Nina kadehini kaldırdı.

“Savaşın bitişine,” dedi Şostakoviç, kadehini yeniden doldurarak.

Daha sonra, yorgunluktan ve votkadan başı dönerek, piyanonun üzerine serilmiş nota kâğıtlarını göstermek için Nina’yı çalışma odasına götürdü. Notalara bakmak için başını eğdi Nina (acaba Şostakoviç’in duyduklarını o da duymuş muydu?), Nina’nın görünümü Şostakoviç’i bir anda heyecanlandırdı – geceliğinin altındaki şişkin göğüsleri, soğuktan sertleşmiş meme başları. Nasıl olur da Nina’nın bu kadar yakınında yaşar ve onu haftalarca fark etmezdi? Yine yapmıştı işte: Ona sadece bir eş ve anne gibi, yiyecek sağlayan ve hesapları tutan, istenmeyen kişileri yaklaştırmayan ve toplum sularını durultan biri gibi davranmıştı.

“Bu gece öyle güzelsin ki!” diye mırıldandı. “Ben de kör bir budalayım.” Nina’nın saçlarını örgüden kurtardı, simsiyah, dümdüz saçlar omuzlarına döküldü. Sonra Nina’yı sedire götürdü, geceliğini sıyırdı, başının üstünden geçirip çıkardı. Nina konuşmuyordu, ama Dimitri’ye bir daha asla ayrılmayacaklarmış gibi sarıldı. “Çok üzgünüm,” dedi Dimitri, ağzının içinden. “Olmadığım günler için üzgünüm.”

Çok sonra, kaba, gri bir battaniyenin altında, sabah

karanlığında uyandığında Nina çoktan gitmişti – ama Dimitri’nin karamsarlığı da gitmişti, derin ve huzurlu bir uykuya dalabilirdi yeniden.

Şimdi yine masasındaydı, önceki gecenin şehvetini ve sevişmesini neredeyse unutmuştu, midesi de kafasının içi kadar boştu. Öğle yemeğinde Nina bir-iki gün dinlenmesini önermişti, ama o başını olmaz dercesine sallamıştı. “Devam etmeliyim.” Etsiz, pek az pancar ve bol lahana suyuyla pişirilmiş bir kâse ılık borç çorbasını içmişti. “Kim bilir bizi neler bekliyor?”

Öğle sonrasının büyük kısmını çalışma odasında oturarak geçirmiş ama tek bir nota bile yazmamıştı. Beş saat içinde sığınağa iki kez gidince bu bölünmelerden pek de rahatsız olmadığını fark etmişti. Nasıl devam edeceği hakkında hiçbir fikri yoktu. Böylesine dünyevi olmayan, cenaze marşına benzeyen bir müziğin arkasına ne ekleyebilirdi, nerede kalmış açlık çeken Leningradlıları yüreklendirecek ve yaygara koparan Parti yetkililerini tatmin edecek dördüncü bir bölüm?

“Ne bekliyor bunlar benden, lanet olsun?” Kurşunkalemini masaya sapladı. “Ne istiyorlar – daha doğrusu, ben ne istiyorum?” Bütün meselenin bu olduğunu biliyordu. Eseri henüz tamamlanmadan seyircilerin önünde çalmak gibi feci bir hata işlemişti. Eserinin başkalarının kulağına nasıl geleceğini düşünmeye başlamıştı, şimdi yine alkışlanmak istiyordu – doğum gününde, muhteşem marşını ve lirik *scherzosunu* öven arkadaşlarından aldığı coşkulu alkışların aynısını istiyordu. “Bölümler bugünün Leningrad’ını ve geçmişin Petrograd’ını dile getiriyor!” İzrail’in gözleri yaşarmıştı. Şostakoviç de “Evet,” diye mırıldanmıştı, ama asistanının sözlerinin doğru olup olmadığı bilinmezdi.

"Kendi aralarında bir canavar yarattılar," diye homurdandı – ama suçlaması kendine yönelikti. Şimdi, bir kez daha yüreklendirilmeye ihtiyacı vardı, oysa sessizlikten başka bir şey duyamıyordu.

Orada oturup eserine baktıkça gitgide dayanılmaz buldu onu. Yardımı dokunabilecek bir tekkişi tanıyordu. "Yapacağım bunu," dedi ansızın. "Onu çağıracağım." Ayağa fırlayıp kapıya gitti.

Nina masada oturuyordu. Bilim dergilerinden birini okumuyordu, dikiş de dikmiyor, gıda kuponlarını da saymıyordu. Sadece gözlerini masanın yüzeyine dikmiş oturuyordu, sanki kendisi de tahtadan oyulmuştu.

Şostakoviç masanın öbür ucuna oturdu, başparmağının tırnağıyla oynayarak saygıyla bekledi. Sonunda, neşeli çıkmasına çalıştığı bir sesle, "Burada yalnız başına oturmuş ne düşünüyorsun?" diye sordu.

"Bilmek istiyorsan söyleyeyim, korkuyorum." Nina başını kaldırdığında yüzünde öyle umarsız bir ifade vardı ki Şostakoviç'in kalbi sıkıştı.

"Ama ben seni korurum. Bunu biliyorsun. Hepinizi korurum."

"Çocuklar öyle zayıflıyor ki. Herkes yiyecek karnelerinin yeniden kısılacağını söylüyor. Yakında kış gelir – nasıl ısınacağız?"

"Nina, kalmak benim kararımdı. Bu yüzden, sorunlarımızı çözmek de bana düşer."

Nina yarım yamalak gülümsedi. "Anlamıyorsun. Artık bizim sorunlarımız değil bunlar, bütün şehrin sorunu. Şimdiye kadar çok şanslıydık. Çoğunlukla ayrıcalıklıydık, daça, araba, fazladan yiyecek. Senin konumunun bile bizi artık kurtaramayacağını görmüyor musun? Leningrad'ın yiyeceği ve yakacağı tükeniyor. İnsanlar sokaklarda ölmeye

başladı. Şöhretin bir önemi kalmadı.”

Şostakoviç’in yanakları yanmaya başladı. “Yarın Parti Merkezi’ne telefon edip ne yapılabileceğine bakarım. Bütün dikkatimi senfoniye verdiğimi anlıyorum, ama elbette ki sen ve çocuklar daha önemlisiniz. Lütfen daha fazla endişelenme!”

Nina hiçbir şey söylemedi, sadece umutsuz bir hareketle ellerini masaya koydu. Uçaksavar silahlarının uzaktaki takırtılarından ve mumların hafif tıslamasından başka ses duyulmuyordu.

Bir süre sonra Şostakoviç boğazını temizledi. “Bir şey daha var. Orkestra şefiyle görüşmem gerek. Telefonu olup olmadığını biliyor musun?”

“Kimin, Mravinski’nin mi?” Nina şaşırmış görünüyordu. “Yoksa kastettiğin Samuel Samosud mu?”

“Hiçbiri. Benim kastettiğim... ah, biliyorsun işte –” Parmaklarının boğum yerlerini masaya vurdu. “Radyo Orkestrası’ndaki şu uzun boylu, zayıf, sakin adam, büyük gözlük takan, fazla konuşmayan.”

“Karl Eliasberg mi? Ona ne diye ihtiyacın var ki?”

Şostakoviç mumu kazıyıp aleve tutunca alev parladı, Nina’nın profiline gölgesi duvara vurdu. “Solertinski gittiğine göre çalışmamı değerlendirmesi için güvenebileceğim başka biri yok. Örneğin adagio – fazla mı benziyor cenaze marşına? Senfoni genelde nasıl ilerliyor. Bir şeye benzeyip benzemediğini bilemiyorum ki.”

“Geçen geceki genel tepkilere bakılırsa sanırım o konuda için rahat edebilir.”

“Ama mesele de bu ya – *genel* bir tepkiydi o. Alkış korosu. Meyerhold’un o konuda ne dediğini biliyorsun.”

“Hayır,” dedi Nina. “Meyerhold’un ne dediği hakkında hiçbir fikrim yok.”

“Eğer yaptığın iş herkesin hoşuna gidiyorsa o zaman onu

tam bir başarısızlık sayabilirsin.” Şostakoviç koltuğunda büzüldü. Oyun yazarının sesini, odanın içindeymişçesine net bir şekilde duyabiliyordu, oysa zavallı Meyerhold ortadan kaybolalı, çalışmaları önemi olan ‘herkesin’ hoşuna gitmediği için yok olalı üç yıl olmuştu.

“Senin çalışmalarını beğenenlere cahil denemez,” dedi Nina. “Aralarında şehirde müzikten en iyi anlayanlar da var. Nikolay’ın tepkisini görmedin mi? Onca kederliyken bile duydukları neşesini yerine getirdi.”

Şostakoviç başını iki yana salladı. “Nikolay hayranlık duyulacak bir müzisyen. Çok yetenekli, hem kemancı olarak hem öğretmen olarak. Ama başkalarının kendilerini iyi hissetmeleri için fazla enerji harcıyor.”

“Pek mi kötü bir kusur bu?” diye sordu Nina, kınarcasına.

Şostakoviç’in aklı yine Elias’ın o ayın başlarında yaptığı ziyarete gitmişti – aradan sadece birkaç hafta mı geçmişti? Sanki asırlar önceydi. Adamın çevresinde nasıl da garip bir gerginlik, yüzünde nasıl da ihtiyat ve kararlılık karışımı bir ifade vardı. Şostakoviç sırtı odaya dönük durumda marşı gümbür gümbür çalarken bile Elias’ın nasıl oturduğunu biliyordu: Kasları sertleşmiş, sinirleri gerilmiş, muhakeme gücü tetikte. Şostakoviç çalmayı bitirdikten sonra ne olmuştu? Arkadan gelen tartışmaları pek hatırlamıyordu, çalmaktan ve bir sonraki bölüme hazırlanmaktan dolayı çok heyecanlıydı çünkü. Bununla birlikte, açıkça belli etmese de Elias’ın güvenilir bir havası vardı. Tuhaf biri olduğu, aşırı patavatsız davrandığı kesindi. (Kapının altından attığı o pusula! Şimdi bile gülümsüyordu Şostakoviç buna.) Ama Şostakoviç onun içinden taştan ciddiyetle özdeşleşebiliyordu. Eğer bir şeyden hoşlanmıyorsanız, başkasını kızdırсын kızdırmasın, bunu söylemek görevinizdi.

“O şef bana lazım,” diye yineledi. “İhtiyacım olan dinleyici o.”

“Bu kaos başlamadan önce telefonu var mıydı, yok muydu, kim bilir?” dedi Nina. “Hem telefon numarasını bulsak bile, sen bağlantı sağlayabilsen bile – bu saatte telefon edilmez.” Şostakoviç’in yanına gitti, saçlarını okşadı. “Neden uyumaya çalışmıyorsun? Yarın Radyoevi’ne gidip onu bulabilirsin.”

Şostakoviç kibarlıktan ve sağduyudan uzak durmak istencesine yerinden fırladı. “Hayır. Ona şimdi ihtiyacım var. Yarın değil.”

Çalışma odasına dönüp dolaşmaya başladı. Ne kafasının içinde müzik vardı ne de el altında yardım edecek biri! Dayanılır gibi değildi. Düşük kaliteli bir sigara yaktı, eser miktarda nikotin içeren, incecik gazete kâğıdına sarılmış Mahorka tütünüydü. Geçmek bilmeyen saatlere sabaha kadar nasıl dayanacaktı?

“Dimitri?” Kapıyı vuran Nina’ydı. “Telefon var sana.”

Ferahlasın mı, kızsın mı bilemedi. “Bu saatte telefon edilemeyeceğini söylemedin mi?” Ama tadı berbat olan sigarasını söndürdü, büyük salona çıktı, ansızın umutlanmıştı. “Soltinski mi?”

Ninabaşıyla hayırladı, yüzünde yarı kaygılı yarı ne olduğu anlaşılamayan bir ifade vardı. Şostakoviç almacı ihtiyatla aldı eline. “Ben Dimitri Şostakoviç. Kiminle görüşüyorsunuz?”

“Ben yoldaş Kalinnikova.” Metalik, sert ve kesinlikle otoriter bir sestti. “Leningrad Parti Komitesi’nden.”

Şostakoviç Nina’nın yüzündeki ifadenin hem umut hem de kendisinin nasıl bir tepki vereceğine yönelik gerginlik olduğunu o zaman anladı.

Kalinnikova ile olan görüşmesi kısa ve çoğunlukla tek yanlı oldu. O da kendisinden beklendiği gibi kısa, duygusuz cümlelerle yanıt verdi. “Evet, anlıyorum. Evet, isterim.” Birkaç dakika sonra, “Annemi ya da kız kardeşimi alma şansım var mı?” diye sordu.

Telefonu kapatınca dönüp Nina'ya baktı. Uzun uzun, sessizce baktı, Nina'nın sonunda arzusuna kavuştuğunu, kendisinin de onun yaptığı fedakârlığa büyük minnet duyduğunu ve bunun yapılmaya değer olduğunu düşündüğünü ima eden bir bakıştı bu.

Sonunda boğazını temizleyip konuştu. "Çocukların eşyasını hemen toplasan iyi olur. Yarın sabah uçakla Moskova'ya gidiyoruz."

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1941 Kışı – 1942 Yazı



Sürünerek

Elias geriye dönüp bakınca o kışın uzun bir tünel olduğunu düşündü. Karanlık en ufak bir ara vermiyordu. Soğuk insanın kemiklerinin içine kadar işliyordu. Hepsinden kötüsü açlıktı, insanlar hayvanlaşıyor, sokaklarda yiyecek için dalaşıyor, çöp yığınlarında yemek artıkları arıyor, düştükleri yerde ölüyorlardı.

Elias kendisinin de kayıp düştüğünü hissediyordu. Yirmi yıldır titizlikle oluşturduğu uygar kabuk ufalanıyordu, bunu durdurmak için yapacağı bir şey de yoktu. Bu süreç aralık ayındaki o gün başlamıştı, en sonuncu olduğu sonradan anlaşılan konserin hemen ardından, orkestranın resmi kayıt defterini son kez kapattığında. Yazmak bile çaba gerektirir olmuştu. Elleri buz gibiydi, ne yaptığını bile hissedemeden kalemni tuttu; kalem müthiş ağır geldi eline, elini sayfaya doğru çekti. Beceriksizce, çocuksu harflerle birkaç satır yazabildi. “Bugünden itibaren provalar iptal. Nebolsin öldü. Malko öldü. Petrov yürüyemeyecek kadar hasta. Orkestra artık çalışamayacak.”

Defteri kapattığı andan başlayarak her şey bulanıklaştı. Orkestranın önünde durduğu sürece sanki açlıkla ve korkuyla savaşabilecekmiş gibi görünmüştü. Kötü beslenme ve hastalık yüzünden birer birer yıkılsalar da müzisyenlerinin moralini yüksek tutmak ona devam etme gücü vermişti. Ama 1812 çalınırken bir anda başlarının ciddi şekilde dertte olduğunu anlamıştı. Tam karşısındaki suratlar ölü gibi beyazdı, kıpkırmızı

kabarcıklarla doluydu, çoğunun teni yeşile çalıyordu. Birkaç ölçü ara verenler başlarını dizlerinin arasına eğiyor ya da kurşun gibi ağırlaşan çalgılarını yere bırakıyorlardı. Ne zaman gruplardan birine başlama işareti vermek üzere kollarını kaldırırsa yanıt alamayacağından korkuyordu.

Konser sona erdiğinde kimse konuşmadı. Müzisyenler toplanırken birbirlerine bakmadılar bile, yorgunluktan başları öne eğilmişti. Eskiden çalgılarını sardıkları bezler şimdi soğuktan şişen ellerini ve ayaklarını sarmaya yarıyordu. Sessizce ayrıldılar; vedalaşmadan, gelecek günlerden söz etmeden. Sadece Nikolay cılız ama yüreklendirici bir gülümsemeyle elini kaldırıp Elias'a veda etti. Duyguları belli edecek güçleri kalmamıştı.

Elias koridorda ağır ağır yürüdü, birkaç kez durup duvara yaslandı. Omuzları yanıyordu, içine işleyen soğuk yüzünden dişleri birbirine çarpıyordu. İşte bu kadar, diye düşündü. Keskin gözlü gözlemcilerin az önce tanık oldukları şeyden sonra, provaları bırakmaları için resmi talimatın gelmesi an meselesiydi. Ama zaten kendisinin ve orkestrasının işi bitmişti. Çaykovski'nin zafer uvertürünü yenilmiş adamlardan oluşan bir orkestra çalmıştı.

Donun ve yangınların kapkara yaptığı sokaklardan geçerek evine dönerken son kalan gücünün de eriyip gittiğini hissetti. Evinin bulunduğu sokağa geldiğinde uğruna mücadele ettiği her şeyi yitirmişti: Mevki, statü, saygınlık. Başladığı yere dönmüştü, duyduğu utanç ve yitirdiklerinin acısı yüzünden görüşü bulanıklaştı. Kendi dairesine çıkmadan önce buz gibi merdivenlerde bir süre oturdu.

"Ekmek getirdin mi?" Annesinin sesi yıllar öncesinden fısıldar gibiydi, devrim öncesinin St. Petersburg'undan, hakkında hiçbir şey bilmediği bir dünyada kendisine verilen görevleri yaptığı yerden gelen bir yankıydı sanki.

“Bugün ekmek yok, anne,” diye yanıt verdi, uslu bir çocuk gibi.

O günü izleyen uzun kış haftalarında günlerini kederden ve öfkeden yarı kör halde sürünerek geçirdi. Donmuş şehir Almanların bombaları altında paramparça oluyor, Nevski Prospekt’in iki yanında cesetler yığılıyordu. Sıskalaşmış kadınlar sendeleyerek Neva’ya gidiyorlar, buzda açılan deliklerden su çekiyorlardı. Elias’ın görme gücü zayıflamakta olduğundan bu dağılan dünyayı kulak vererek anlamaya çalışıyordu. Ne tür sesler duyuyordu? Üzerine cesetler yığılı kızakların gıcırtilarını. Kitle mezarları dinamit atılarak açılırken oluşan büyük patlamaları. Et ihtiyaçlarını gidermek için Leningradlıların öldürdüğü sokak köpeklerinin ve kedilerinin bağırtilarını.

Hepsinden çok, buz gibi soğuk evde annesinin hışırtılı soluğunun sesini hatırlıyordu. Merdiven tırmandığı için yorgun düşerek kapıda durur, kendisi yokken annesinin kalbinin durmuş olmasından korkarak onun soluklarının sesini duymaya çalışırdı. Ama sonra duyardı, boğuk, düzensiz, karanlığı ikiye bölen o sesi. Yatağının üzerindeki güve yeniği yünlerin içinden annesinin sesi de ulaşırdı kulağına. “Karl Elias? Sen misin?”

Bazen, eğer gücü kalmışsa, şaka yapardı Elias. Yo, derdi, mezecinin çırağı, morina ciğeri ezmesi ve yabanmersini sosu getirdim. Bunu ilk söylediğinde gülmüştü annesi – uzun zamandır ilk kez duyuyordu onun güldüğünü. Ama annesinin eti eriyip kemikleri ortaya çıktıkça, zihni bulandıkça, Elias’ın söylediklerini duymaz oldu. Durmadan, tekrar tekrar yiyecek soruyordu. Aslında çorbadan başka bir şey yoktu, o da genellikle küçücük gazocağının üzerinde kaynatılan gri lahana ve suyla pişiriliyordu. O sert yaprakların kötü kokusu dayanılır gibi değildi; duvarlara ve yatak örtülerine siniyordu, Elias

üstünü çıkarmadan yattığında o kokuyu saçlarında duyuyor, midesi bulanıyordu.

“Bunun tadı tuhaf,” diye mızıldanırdı annesi. “Sana öğrettiğim gibi mi yaptın?”

“Evet, anne,” derdi Elias, lahanalı suyu annesine kaşıkla verirken.

“Etle soğanları hep aynı anda koymalısın. İşin püf noktası burada, tadı o zaman siner çorbaya.”

Sirenler çalmaya başladığında artık bodruma inmiyorlardı; annesi inemiyordu, Elias da artık umursamıyordu. Oldukları yerde kalıyorlardı, Bayan Eliasberg yatağında yatıyor, Elias da yanında oturuyordu. Yiyecek kuyruğuna girmek ya da su satın almak için birkaç sokak öteye yürümek bile üstesinden gelinemeyecek bir iş gibi görünüyordu.

Isının eksi yirmi beş dereceye düştüğü, havanın soğuktan adeta çatladığı bir gün Elias tökezleyerek merdivenden indi ve Şapranların kapısını çaldı.

“Kim o?” Olga’nın sesi temkinliydi. Bir ekmek parçası için bile insanların dövüldüğü ve soyulduğu bir şehirde kimseye güvenmemek en iyisiydi.

Ağzının içine yerleşecek ve dilini uyuşturacak kadar soğuktaki hava; birkaç kez denedikten sonra çıkarabildi sesini. “Benim, Karl Elias.”

Olga kapıyı araladı, ama bir bariyeri her an kapatabilecek kuşkucu bir görevli gibi kapının arkasına sindi.

“Sizden bir ricam olacaktı.” Elias ağır ağır konuşuyordu. O sabah bayılmıştı, kulaklarında boğuk, tekinsiz bir vınlama vardı.

“Vardır elbette. Yoksa bugünlerde neden kapımız çalınsın ki?”

Elias şapkasını iyice kulaklarının üzerine çekti. “Acaba sizden bir parça domuz yağı ya da çiçek yağı ödünç alabilir

miyim? Bizdekinin hepsini anneme verdim, kendimi bayılacak gibi hissediyorum. Birazcık protein alsam ekmek kuyruğuna gidebilirim.”

Olga ifadesiz bir yüzle baktı ona.

“İster istemez fark ettim,” demeye cesaret etti Elias, “siz ve Bay Şapran—” Beyni de dili gibi işlemez olmuştu; söyleyeceği şeyi nasıl ustalıkla dile getirebileceğini bilemiyordu. “Çoğu kişiden daha sağlıklı görünüyorsunuz. Bu yüzden ben de bana azıcık yağ ödünç verebilecek durumda olduğunuzu düşündüm, bir sonraki yiyecek karnemden iade etmeye söz veriyorum.”

Olga kızardı, kapının kenarına tutundu. Eli eskisine göre daha cılızdı, ama bir deri bir kemik değildi. “Ne demek istiyorsunuz? Sistemi dolandırdığımızı mı düşünüyorsunuz? Sahte yiyecek karnesi kullanarak?”

“Hayır, elbette değil.”

“Belki de yamyam olduğumuzu sanıyorsunuzdur, ha?” Gözleri hoşlanmazlık ve güvensizlik doluydu. “Yollardaki cesetlerin etlerini kestiğimizi, kaynatıp çorba yaptığımızı ya da karaborsadan insan etinden yapılma pasta aldığımızı?”

Böyle şeyleri hiç duymamış olan Elias titremeye başladı. “Ç-çok özür dilerim. Gideyim ben.”

“Evet, gidin! Kocamı ve beni rahat bırakın! Özellikle de Bay Şapran hepimizi yangın bombasından kurtardıktan sonra yardımımız için böyle mi teşekkür ediyorsunuz.” Kapıyı çarparak kapattı, Elias duvara doğru yığıldı.

“Hişşt!” Yukarıdan ince bir ses duyuldu. “Hişşt!”

Elias şaşırarak baktı yukarıya. Merdiven korkuluğunun çubuklarının arasından kendisine bakan Valeri Bobrovski’ydi. Saçı tüy gibi kabarmıştı, çocuksu yüzü süzölmüştü, ama gözleri eskisi gibi parlıyordu. “Size bir şey söyleyeceğim,” diye tısladı. “Fare yiyor onlar.”

“Kim fare yiyor?”

“Bay Şapran’la karısı. Geceleri arkadaki sokakta kapan kurdular fareler için. Sıçan da yediler. Gördü ben onları.”

“Gördüm onları,” diye düzeltti Elias, gayriihtiyari.

“Siz de mi?” diyerek başını salladı Valeri. “O zaman neden hayatta kaldıklarını biliyorsunuzdur sanırım. Bayan Şapran farelerden çorba yapıyor. Bence haraşıat yediklerinin bilinmesini istemiyor, ha?”

“Haşarat,” dedi Elias, ağır ağır merdivenden çıkmaya başlarken.

“Geçen hafta da Bay Şapran’ı buralarda dolaşan şu kızıl renkli erkek kediyi boğarken gördüm,” dedi Valeri. “Adi bunak!” Başını korkuluğun arasından çekti, ayağa kalktı, dizlerindeki tozu silkeledi. “Gitsem iyi olacak. Nerede olduğumu söylemeden dışarı çıkmamam gerek bugünlerde. Umarım anneniz iyidir.”

Elias eve girince tökezleyerek yatak odasına gitti. Oda o kadar soğuktu ki birden irkildi. Haftalardır sadece salonu kullanıyorlardı. Bir karton yığınının altında neredeyse ağzına kadar dolu küçük bir kavanoz buldu. Saç yağını pek kullanmaz, onu konserler ve başka özel durumlar için saklardı; son kez Solertinski’nin veda partisinde kullanmıştı, o da bir asır kadar önceydi.

Loş mutfakta ağır ağır hareket ederek su kaynattı, içine iki yemek kaşığı saç yağı koydu. Bir çimdik tuz ekledikten sonra tadına baktı. Korktuğu kadar kötü değildi.

“Sosis çorbası mı o?” diye sordu annesi. “Hepsini kendin içme.”

Annesi çorbadan birkaç kaşık içtikten sonra başını ağır ağır salladı. “Çok daha iyi. Eti baştan koyunca tadının nasıl daha iyi olduğunu görüyorsun, değil mi?”

Kararlar

Nikolay fırından çıkar çıkmaz payına düşen ekmek istihkakının tamamını yiyeceğini biliyordu. Bugün, eve gidene kadar beklemesi olanaksız görünüyordu: Onu üç ince dilime bölüp yirmi dört saat yetinemezdi. Tanya'nın payını cebinin içine iyice soktu ve bir kapının eşiğine girdi. Son zamanlarda epeyce ağır saldırılar yaşanmıştı; insanların göreceği yerlerde yemek de halka açık yerlerde fazla oylanmak da güvenli değildi.

Ekmeği ısıırıp bir lokma kopardı, sonra bütün kabuğunu ağzına tıktı. Tadı küflüydü; son zamanlarda şehirdeki ekmekler gölün dibi taranarak, Alman bombardıman uçaklarının batırdığı erzak gemilerinden kurtarılan tahıldan yapılıyordu. Ama ağzının dolu olduğunu hissetmek aldığı tadı telafi ediyordu. Sertçe çiğneyerek, soluğunu burnundan alarak üşümek için sürekli ayak değiştirdi. Buz gibi bir rüzgâr esiyordu, duvar nemliydi. Son lokmasını da yuttu. Bütün bir gün yetmesi gereken yiyeceği iki dakikada bitirmişti.

Yakasını kaldırdı, şapkasını iyice aşağı çekti, esmekte olan sulusepkenin içine yeniden döndü. Ayaklarının altındaki kar öyle yoğundu ki her adımı çaba gerektiriyordu. Birkaç haftadır azar azar küçüldüğünü hissediyordu, şimdi kat kat çoraplar içindeki, paçavralar sarılı ayakları bile çizmelerinin içinde oraya buraya kayıyordu. Yatakta kıvrılıp yattığı zaman dizleri birbirine sürtüp gıcırıyor, kalça kemikleri iki kat pantolonun altından sivriliyordu, bu yüzden de rahat yatamıyordu.

Şostakoviç ona mektup yazıp Leningrad'dan çıkması için yalvarmıştı. "Resmi bir başvuru yaparsanız, ben de bütün ağırlığımı koyarım," diye yazmıştı, her zamanki gibi kendi

kendisiyle safça dalga geçerek. "Burada Kuibişev'de bizimle kalabilirsiniz. O güne kadar size biraz kahve yolluyorum." Mektup gelmişti ama kahve yoktu. Nikolay çalakalem doldurulmuş o kâğıdı cebinde saklamıştı; onun hışırtısı tuhaf bir şekilde rahatlatıyordu. Ama bir kez bile şehirden ayrılmayı düşünmemişti.

Çevresindeki insanlar uyurgezer gibi yürüyorlardı. Bazıları, çarşafa sarılı cesetleri çoktan dolmuş olan mezarlıklara sürüklüyorlardı, kızaklardan aşağı yuvarlıyorlar, kapıda bırakıp bir daha arkalarına dönüp bakmıyorlardı. Yarı yarıya kara gömülü bedenlerin üst üste yığıldığı bir arsanın önünden geçti. Serinkanlı denebilecek gözlerle onların dondan kararan yüzlerine, kaskatı açılmış kollarına baktı. Bugünlerde duygudan yoksundu, sadece ilkbaharı atlatmaya odaklanmıştı, o zaman bir kez daha Sonya'yı aramaya başlayacaktı.

Senaya pazarında üç-beş kadın porselenleri, çatal-bıçakları, mücevherleri –bir zamanlar değerli olan şimdiyse değersizleşen her şeyi– pirinç, yağ ve tütsülenmiş domuz yağıyla değiştirmek umuduyla duvarlardaki duyuruları gözleriyle tarıyorlardı. Duyuruların çoğu birkaç hafta öncesinden kalmaydı, yırtılmışlardı, zorlukla okunabiliyorlardı. Bunların arasında bir yerde Tanya'nın teklifinin de bulunduğunu tahmin etti: Babasının kurşun asker koleksiyonu karşılığında ikame kahve.

Tanya bu fedakârlıktan ilk söz ettiğinde, "Kalsın onlar," demişti Nikolay. "Günün birinde oğlun olabilir." Bundan kuşkuluydu –Tanya'da hep bir kızkurusunun sert havası vardı, bütün erkeklerin budala olduğunu düşünür gibiydi– ama bazen küçük mucizelere rastlanırdı.

"Değerli bir kurşun asker koleksiyonu," dedi Tanya hafifçe kızarak. "Babam Napolyon'un savaşlarından başlayarak koca koca taburları eline geçirmeyi başarmıştı."

“Eh, zorunluysan değiş-tokuş yap,” dedi Nikolay, oysa büyük piyanoların bile birkaç dilim siyah ekmekle takas edildiği bilinen bir şeydi. Tanya’nın yaptığının bir aile yadigârını yarım kilo kuru mercimek karşılığında vermekten daha önemli olduğunu biliyordu. Elinde çelloyla suçüstü yakalandığı günden beri farklı davranıyordu Tanya: Sinirli, suçlu gibi. Sık sık Nikolay’a kendi yiyecek istihkakından vermeye çabalıyordu –yarım kaşık şeker, bir dilim ekmek– sanki bunlar, Sonya’nın sonsuza kadar dönmeyeceğini bağırdığı ânı telafi edebilecekmiş gibi. Şimdi gazetelere ve eski bir battaniyeye sarılı çello Tanya’nın asla bulamayacağı bir yere gizlenmişti. Leningradlılar ısınmak için mobilyalarını parçalıyor, kitaplarını yakıyorlardı. Nikolay Storioni’nin nerede olduğunu söylemektense ölmeyi yeğlerdi.

Pazaryerinin yanından geçti. Önünde, üzerinde yarı baygın yaşlı bir adamın büzülmüş oturduğu bir kızıağı çekerek yürüyen yaşlıca bir kadın vardı. “Buzlu yol bizi kurtarır,” dedi omzunun üstünden. Kayıp dizlerinin üzerine düştü, kalktı ve çabalamayı sürdürdü. “Buzlu yol hepimizi kurtaracak.”

Nikolay gözlerini kızakların bıraktığı izlere dikti, yol gösterici gibi kullanıyordu onları. Buzlu yolu Tanya’dan duymuştu, o da hastanede duymuştu bunu. Ladoga Gölü buz tutmaz kamyon sürüleri buzun üzerinden daha düzenli bir şekilde geçebilecek ve can çekişen şehre yiyecek ve benzin getirebileceklerdi. “Ve sonra,” demişti Tanya, sanki gerçekmiş gibi kendinden emin şekilde, “her şey kökünden düzelecek. Ne de olsa hiç kimse kuşatmayı beklemiyordu. Yetkililer gafil avlandılar. Ama göl donar donmaz her şey tıkr tıkr işleyecek.”

Nikolay o kadar emin değildi. Doğruydu, tahıl yüklü açık yük vagonlarının ıssız istasyonlardan geçtiği görülmüştü. Ancak Rus konvoylarını aydınlatmak sonra da bombalamak

için Alman pilotlarının gölün üstüne işaret fişekleri attıklarını da duymuştu. Ladoga'nın buz tutmuş yüzeyi yine aldatmıştı, üç tonluk kamyonların altında buz çatlamıştı. Kar fırtınaları kamyonları yolundan saptırılmış, sürücüler yollarını kaybetmiş ve donarak ölmüşlerdi. *Yiyecek istihkakları biraz artırılabilir*, diye düşündü. *Ama bizi kurtarmaya yetecek kadar çabuk olmaz*. Kapkara duman içinde kalan şehir harabe halindeydi, yüzlerce insan ağır ağır ölümlerine yürüyorlardı.

Troyski Köprüsü'ne yaklaşırken yaşlı çiftin yanından hiç bakmadan geçti, kadın soluk soluğaydı, erkek de ciğerleri kopacak gibi öksürüyordu. Kendisinin ne kadar değiştiğini dehşetle fark etti; kış ortasındaki bu cehennemî aylar boyunca içi nasıl da acımasızlıkla dolmuştu. Duyduğu kederle ilintiliydi bu, ama bu keder dokuz yıl önce duyduğundan tamamen farklıydı. Sonya kayıp olabilirdi, ama öldüğü duyurulana kadar mücadele edecekti Nikolay. Hayatında ilk kez –ve tuhaftır ki bir başkasını sevmesi sayesinde– önce kendini düşünmeyi öğrenmişti.

Ekmeğin verdiği azıcık enerjiyi tüketmişti bile. Karşısındaki köprü, burgaçlanan pusun içinde yükseliyor, en sarp dağdan bile daha ulaşılmaz görünüyordu. Ceketinin iç cebinde duran Tanya'nın istihkakını düşünmemek için zorladı kendini. Ona ait değildi o, yenecek bir şey değildi, kendisi de açlıktan ölmüyordu.

Köprünün üstündeki direğe ulaş, dedi içinden, sonra da kendine hedef olarak başka bir işaret seç.

Yaklaşınca lamba direği sandığı şeyin bir erkeğin karartısı olduğunu anladı. Daha da yaklaşınca adamın parmaklığa doğru devrilip yere kaydığını gördü.

Kaplumbağa hızıyla yürüdü; bacaklarını daha hızlı hareket ettiremiyordu, zaten soluğu da yetmiyordu. En sonunda köprünün ortasına vardığında durup yere baktı.

"İyi misiniz?" Zorlukla konuşuyordu; dudakları kazık gibi biydi.

Adamın yüzü kabarcıklarla kaplıydı, gözlerini deviriyordu. Ağzını açınca kanayan dişetleri ve kana bulanmış dişleri göründü. "Ölüyorum," dedi hışırtılı sesiyle. "Lütfen – yardım – edin."

Nikolay uzun uzun baktı ona. Sonunda, kendini zorlayarak eğildi ve adamı tutup ayağa kaldırdı. Adamın bedeni Sonya'ninkinden hafifti, lekeli bilekleri de keman boynu kadar ince.

"Durun." Sadece bunu söyleyebilmişti. "Durun."

Ama adam bir kez daha köprüye doğru devrildi, çamurlu zemine kaydı. Yüzü, kar yüklü gökyüzünün rengi gibi limon yeşiliydi.

Donmuş suların soluğu köprünün arasından yükseliyor, Nikolay'ın çizmelerinin tabanlarından içeri sızıyordu. Tehlikeli, öldürücü bir soğuktu, bacaklarına yayılıyor, içlerine demir gibi sert bir ağrı dolduruyordu. "Özür dilerim." Adama doğru eğildi. "Elimden bir şey gelmiyor."

"Beni bırakmayın." Adam kanayan, kaba eliyle Nikolay'ın ayak bileğini yakaladı. "Lütfen bırakmayın beni."

Nikolay bir an daha kımıldamadan kaldı. Sonra, çizmesini adamın güçsüz elinden kurtarıp bir adım geriledi. "Gitmem gerek."

Arkasına bakmadan ağır adımlarla yürüdü. Buz gibi rüzgâr gözlerinden yaşlar akıtıyor, bastığı yeri zor görüyordu.

Ne bu kadar basamak olduğunu hatırlamıştı ne de merdivenin bu kadar dik olduğunu. Merdivendeki ilk sahanlığa ulaşabilmek için üstesinden gelmesi gereken basamakları saydı. Sokaktan ön kapıya ulaşabilmek için altı basamak çıkmıştı bile, camlı kayar kapıya kadar dört basamak daha; dizleri titriyordu.

Kapıcının buz gibi bakışlarını umursamayarak pervaza yaslandı. “Ben Karl İlyiç Eliasberg'im,” dedi. “Radyo Orkestrası'ndan.”

Bir zamanlar kim olduğunu hatırlaması ona geçici bir güç verdi; merdiven çıkmayı öğrenen bir çocuk gibi yeniden basamakları tırmandı. Sağ ayak, sonra sol ayak; ayaklar bitişik, sonra tekrar başla. Sonunda göğsü inip kalkarak, pirinç kulp-lu, çift kanatlı kapıya ulaştı. Kapının yanında, eskiden beri orada duran, boyası dökülmüş, dik arkalıklı iskemleyi gördü. Hiç bu kadar davet edici görünmemişti gözüne.

Otuz dakika oturdu orada, kırk dakika oldu, sonra da elli. Ahşaba dayanan omurgası acıyordu. Ağırlığına yer değiştirdi, kölelerini hep böyle bekleten Parti'ye lanet okudu.

Bir saat ya da bir asır sonra sekreter göründü. “Buradan.” Asık suratla Elias'ın önüne düşüp bekleme odasına götürdü. En azından burada iskemleler biraz daha rahattı, mobilyalar da o kadar iç karartıcı değildi. Binanın kendisi, bombaların harap ettiği bir enkaz yığınıydı, cephesi ufalanmış, öndeki basamaklar kırılmıştı. Ama giriş holü –temiz, sevimsiz, kesinlikle kişiliksiz– tıpkı savaştan önceki görünümündeydi. Bekleme odasının zemininde hâlâ halı seriliydi, yüksek pencerelerde perdeler ve duvarlarda tablolar vardı.

İçerinin havası yapış yapıştı, neredeyse boğucu bir sıcak vardı. Alnındaki teri kuruladı, koltuk altlarını hızla ve

kaygıyla kokladı. Haftada bir temizlenmeye çalışıyordu ama ne su ne de sabun olmayınca sokaktan topladığı kül ve kumu karıştırıp kullanmıştı. Şehrimin enkazıyla temizleniyorum, diye düşündü – ne kadar yetersiz olsa da bu tür ritüellere devam etmek önemli görünüyordu. Kızı kaybolmadan önce bile bakımsız dolaşan Nikolay tamamıyla bırakmıştı kendini, Elias ise sakalını olduğu kadar derisini de kazıyan kör bir jiletle gūnaşırı tıraş oluyordu.

Sekreter içerdeki odadan ikinci kez göründükten ve ona beklemesini söyledikten sonra, Elias bıktı bu işten. O haftanın et istihkakı, şehrin kenarındaki bir depoda bulunan ve iğrenç bir pelte haline getirilen koyun bağırsaklarından oluşmuştu. Hazmı mümkün değildi, Elias'ın midesi altüsttü. Saatin öğlen on ikiyi geçtiğini biraz da sertçe işaret etti.

Sekreter kaşlarını çatı. Zagorski Yoldaş savaştan önce meşgul bir adamdı, ama şimdi eskisinden de meşguldü. Daha acil işlerle ilgilenildikten sonra Karl Eliasberg çağrılacaktı.

Sanat Bölümü'nün başkanı nasıl oluyor da meşgul olmayı başarıyor, diye düşündü Elias. Şehir yıkıntı halindeydi, insanlar açlıktan ölüyordu, ayakta kalan tek sanat kurumu Müzikal Komedi Tiyatrosu'ydu, askerlerin yararına çalmaya devam etmesi için özel emir verilmişti. Belki de Zagorski burnunu uzaklardaki meselelere sokmakla meşguldü, Ural Dağları'nda sürgünde olan Opera ve Bale'ye neyi prova edeceklerini söylüyordu.

"Randevum," dedi sekretere, midesinden korkunç sesler çıkarken, "saat 10' daydı."

"Saat 10' da randevu olması saat 10' da görüşüleceğini garanti etmez," diye terslendi sekreter. Üniformasını düzeltti, kolundaki olmayan tozları silkeledi, yine gözden kayboldu.

Ama eğer şimdi gelseydim, diye düşündü Elias, geç kaldım diye geri çevrilirdim.

Saatin akreple yelkovanı ilerledikçe onun da sinirleri gerildi. Toplantıya Yaşa Babuşkin'in de katılacağı dışında bir şey söylenmemişti ona. Orkestranın dağılmasının üzerinden dört ay geçtikten sonra Radyo Komitesi'nin Müdürü ne görüşmek isteyebilirdi ki? Bir orkestra şefi var olmayan bir mevkiden uzaklaştırılabilir miydi? Artık bir arada olmayan bir orkestra elinden alınabilir miydi? Yüzüncü kez gözlüğünü temizledi, sararmış, çatlak tırnaklarını kemirmemeye çabaladı.

Sekreter yaylı kukla gibi çıkageldi. "Zagorski ve Babuşkin Yoldaşlar sizi bekliyorlar."

Elias yerinden sıçradı, ama ayaklarına kan gitmediğini çok geç fark etti. Yere yıkıldı, neredeyse sekreterin cilalı ayakkabılarına çarpıyordu. "Özür dilerim," diye geveledi, ayağa kalktı, gözlüğünü burnunun üstüne oturttu. "Kan do-do-dolaşımım eskisi gibi iyi değil."

Sekreter, koşullar ne olursa olsun empati göstermemek üzere eğitilmişti. "Acele edin. Saygıdeğer yoldaşlarımızı bekletmemeliyiz."

"Haklısınız. Daha fazla zaman harcamak bağışlanamaz," dedi Elias, suratını ekşiterek. Ayakları karıncalansa da, pantolonuna yapışan halının iplikleri sarksa da içerideki odaya duruma uygun otoriter bir tavırla girmeyi başardı.

Toplantı on dakika bile sürmedi. Büyük kapı arkasından sertçe kapatıldı, Elias kendini yeniden sokakta, kurşuni bir gökyüzünün altında buldu. Ama yarı yarıya kara gömülü cesetleri kuşatan erimiş karların ve çamurların içinden bata çıka geçerken sağında solunda neler olduğunu farketmiyordu bile.

Lime lime olmuş eldivenlerine ve avuç içlerine batırdı tırnaklarını. Uyanık olduğuna, duyduğunu sandığı şeyi

duyduğuna ancak canı acırsa inanabiliyordu. “Şuna bakın!” deyip durdu, kendi kendine, “şuna bakın!”

Nevski Prospekt’in başına geldiğinde, kısa bir an fıskırmış olan sinirsel enerjisi tükenmişti bile. Griboyedov Kanalı’na vardığında birkaç dakikada bir durup dinlenmesi gerekti, ordu kantinine ulaştığında ise bacaları tutmaz oldu. Korkuluğa tutundu, derin derin soluk alıp verdi, başını öne eğdi. Orada fazla oyalanmaması gerektiğini biliyordu, yoksa elleri ve ayakları hissizleşirdi ve bir daha yürüyemezdi.

“Karl Elias? Siz misiniz?”

Ses tanıdıktı, ama kime ait olduğunu hemen çıkaramadı. Öksürerek başını kaldırdığında, eski baş obuacısı Aleksandr’ın soluk, sulu gözleriyle karşılaştı.

“Ulu Tanrım, sizi zor tanıdım,” dedi Aleksandr. “Hep zayıftınız ama şimdi...” Karşısındakini incitmek istemezmiş gibi devam etmedi sözüne, oysa eskiden böyle yapmazdı. O da değişmişti; saçları düzgünce kesilmişti, yamalı deri palto-sunun altından üniforması görünüyordu.

“Orduya mı katıldınız?” Elias son altı aydır Aleksandr’dan haber almamıştı. Prova salonundan sarhoş bir halde fırlayıp çıktığından beri ya incelik göstermek için ya da bir şey bilmediklerinden, hiç kimse ondan söz etmemişti.

“Evet, uçaksavar birimine. Ya siz? Açık konuşmamı mazur görürseniz, berbat görüldüğünüzü söyleyeceğim.”

“Aşırı yorgunum, hepsi bu,” dedi Elias, yeniden saygınlığına bürünmeye çalışarak. “Bütün sabah Parti merkezindeydim, Radyo Ko-Komitesi konusunda.” Birden feci şekilde titremeye başladı, gözleri karardı. Aleksandr artık sisli bir fonun önündeki uzun, ince bir çizgiden başka bir şey değildi.

“Burada kalın,” dedi Aleksandr, uzaklaşırken.

Elias’ın zaten başka bir şey yapacak hali yoktu. Askeri alanın parmaklığına sıkı sıkı tutunarak dik durmayı başardı;

donmuş demir, eldivenlerinin sanki altına işliyor, parmaklarını dağlıyordu. *Az önce geleceğin verildi eline*, diye kendine hatırlatmaya çalıştı. Ama yaşadığı ânın tuhaflığı içinde –bedeni içine göçüyor, kafasının içi bulanıyordu– bu artık önemli de görünmüyordu gerçek de.

Sonra sağ elinin parmaklıktan çekildiğini, avucuna teneke bir çanak konulduğunu hissetti. “Kantinden fasulye çorbası.” Aleksandr’dı. “Tadı iğrenç, ama yardımını olur.”

Salt sıcaklık bile Elias’ı yarı yaşar duruma getirmeye yetti. Sessizce, hırsla sulu çorbayı içti, fasulyeleri parmaklarıyla tutup ağzına tıktırdı. Bitirince derin bir soluk aldı. “Teşekkür ederim,” dedi. “Sanırım az önce hayatımı kurtarmış olabilirsiniz.”

“Bir şey değil. Şunu da alın.” Aleksandr kantine bir göz atıp Elias’ın cebine bir şey soktu. “Beni görürlerse ekmek karnemi elimden alırlar.” Elias ona yine teşekkür etmeye çalıştı, ama Aleksandr boş ver dercesine salladı elini. “Yoksa çöker kalırdınız. Ve bir deri bir kemik halinize bakılırsa büyük olasılıkla bir daha da ayağa kalkamazdınız.”

Elias bunları duymazdan geldi. Elleriyle ayaklarındaki uyuşukluk geçmişti ama geçmesiyle birlikte başının içinde duyduğu ferahlama başını döndürmüş, coşkulu, hatta bağışlayıcı kılınmıştı. “Acaba...” diye söze başladı, “orkestraya geri dönmek ister miydiniz? Ordu hizmetinden muaf kıldırabilirdim sizi.”

“Radyo Orkestrası’na mı?” Aleksandr ona gözlerini dikti. “O işin kapandığını sanıyordum. Bitmişti. Sonu gelmişti.”

Söylemeli miydi? Söylemesi yasaklanmamıştı, tam olarak. “Orkestraya yeniden toplanması talimatı verildi,” dedi kendini tutamayarak. “Sanat Bölümü, senfoni konserleriyle geçecek bir sezon planlıyor, şehrin moralini yükseltmek için – bizim de o senfonileri çalmamız istendi.” Daha önce Zagorski’nin

masasının önünde dururken hissettiği coşkuyu ve korkuyu yeniden hissetti. "Müzisyenlerimizin kaçının hâlâ hayatta olduğunu hiç bilmiyorum ama sizin dönmeniz beni memnun eder, eğer isterseniz tabii."

Aleksandr'ın yüzünü bir gülümseme yaladı. "Anlıyorum. Sarhoşlar ve piçler bile ölümlere yeğleniyor." Ama kin yoktu sözlerinde. Belki de böylece suçluluğunu itiraf etmiş oluyor, diye düşündü Elias. "Topçu sınıfında olmaktan hoşlanmasam bile," dedi Aleksandr, "ki hoşlanıyorum, artık sizin baş obucanız olmam söz konusu bile değil." Eldivenini çıkardı, sağ elini gösterdi. Dört parmağı yoktu, elinin tersi de şişmiş, parlak deriden oluşan bir topaktan ibaretti. "Aralık ayındaki bir bombardımandan. Ama hâlâ silah kullanabiliyorum."

"Çok üzgünüm." Elias güçlkle yutkundu. "Orkestra için de çok yazık. Size çok ihtiyacımız olacağını hissediyorum." Aleksandr eldivenini giyene kadar bekledi, sonra da bir parça beceriksizce elini sıktı. Arkasını döndüğünde, Aleksandr'ın çalıp kendisine verdiği ekmeğin cebini ağırlaştırdığını hissetti. "Aklıma gelmişken," dedi, "kız kardeşiniz nasıl?"

"Kız kardeşim mi? Benim hiç—"

"Geçen yıl difteriye yakalanmıştı. Yoksa adı d ile başlayan başka bir hastalık mıydı?"

Aleksandr elini alnına vurdu. "Ah, tamam, o kız kardeşim. İnanmayacaksınız ama mucizevi bir şekilde iyileşti. Sapaşğlam şimdi. Ancak—" dudaklarını ısırđı. "Hepimiz gibi o da açlık çekiyor, elbette. Çok zayıf, dışarıya da pek çıkamıyor." Elias'a baktı. "Sizi kurnaz tilki! Biliyorsunuz!"

Elias hafifçe gülümsedi. "Ona selamlarımı iletin."

Kar kalkınca ortaya çıkanlar

Nikolay elini buz gibi soğuk duvarın üzerinde gezdirdi, sonra başını kaldırıp tavana baktı. Çelik bir direk odanın bir köşesini delip içeri girmişti, girintili çıkıntılı delikten gökyüzünün bir parçası görülüyordu. Camlar ya çatlamış ya da kırılmıştı, dört bir yandan ürperten ilkbahar rüzgârları doluyordu içeri. "Burada prova yapmamızı mı bekliyorlar? Ve *bunu* prova yapmamızı mı? Kuibişev'den yapılan yayını dinlediler mi hiç?"

Salonun hali Elias'ı da dehşete düşürmüştü. "Belki ısınmamız için bir şeyler sağlayabilirler bize," dedi, kendisine verilen ağır görevi düşününce paniğe kapılmamak için dikkatini pratikteki sorunlara yöneltmeye çalışıyordu. Annesinin kendinden geçmiş halde yattığı yatağın yanına büzülerek hurdası çıkmış radyosunda *Yedinci Senfoni*'nin prömiyerini dinlemeyi başarmıştı. Bir saatten fazla neredeyse hiç kıpırdamamış, radyonun cızırtılarının arasından sesleri seçmiş, cızırtının altındaki müziğe ulaşmaya çalışmıştı. Beyni, müzikteki bütün çıkışları ve inişleri özümsemişti; parmakları bir baton tutmak için yanıp tutuşmuştu. "Özlemişim," diye itiraf etmişti, soluğu ciğerlerinde takırdayan annesine. "Tanrım, ne çok özlemişim." Sonra da, "*Onu* özledim," demişti.

Nikolay endişeli görünüyordu. "Şostakoviç'in şimdiye kadar yazdığı en büyük senfoni bu. Çılgın olmalılar. Senin ne olduğunu sanıyorlar? Sihirbaz mı?" Savaş-öncesinde gösterdikleri temkinle alay edercesine konuşurken omzunun üstünden arkaya göz attı. Ama yalnızdılar. Kapı tek menteşesi üzerinde sallanıyordu, camların ve ölü yaprakların doldurduğu koridor ıssızdı. "Bence o lanet olası siyasi polis. *Yedinci*'yi çalmayı başarırırsak sadece Leningrad'ın moralini değil Zidanov'un kariyerini de yükseltiriz."

“Partisyon Zidanov’un eline geçti bile. Moskova’dan geçen hafta uçakla gönderildi.”

“Nazi hatları üzerinden mi?” Nikolay kaşlarını kaldırdı. “Demek ki Şostakoviç ciddi.”

“Uzun zamandır bunu tartışmıyorlar bile. Ben Parti bürosuna adım atmadan çok önce talimatı verilmişti.” Elias tarafsızca konuşuyordu ama kendisine verilen görevi öğrendiğinden beri geceleri dehşetten ve arzudan kaskatı kesilerek, uyumadan yatıyordu yatağında. Daha önce hiç böyle bir fırsat sunulmamıştı ona – ve daha önce hiç bu kadar çok şey risk altında olmamıştı. Bir an, Şostakoviç’in şehirden ayrılmaya zorlanmasına neredeyse memnun oldu. Bestecinin provalarda oturduğunu, *Yedinci Senfoni*’sini Elias’ın yorumlamasını dikkatle dinlediğini düşününce kötü oldu.

“En azından mutlu olacak Dimitri,” dedi Nikolay. “Leningrad Senfonisi’nin Leningrad’da çalınması daha doğru. Eğer kuşatma olmasaydı, elbette prömiyeri burada–”

“Mravinski tarafından yapılırdı.” Elias, eski kıskançlığını bastırmaya çalışarak hafifçe gülümsedi. “Mravinski ve saygı-değer Filarmoni tarafından.”

“Eh, şimdi her şey farklı! Sizin iyi iş çıkaracağınızdan eminim.” Nikolay paslı nota sehparalarının üzerindeki küf tabakasını kazımaya koyuldu. “Orkestradan kaç kişinin hâlâ... hâlâ bizimle olduğunu biliyor musunuz?”

Elias güçlükle yutkundu. Kendisine gösterilen müzisyenler listesinde yirmi beş isim siyahla karalanmıştı: Resmen Ölmüş Sayılanlar. On beş tanesi kırmızı daire içine alınmıştı: Yaşadıkları bilinenler. “Henüz emin değilim. Askeri karargâhtan, bir çalgı çalabilen herkesi görevlendirmelerini istedim.”

“Cephedeki askerleri mi? Hiç değilse marşlarda deneyimli olurlar.” Şaka yapmaya çabalasa da Nikolay son derece karamsar görünüyordu.

“On tane kornacı gerek bize. En az altı trombon, altı trompet.” Elias ellerini iki yana açtı. “O kadar adamı bulsak bile çalmaya yetecek mi güçleri?”

Kirli pencere camlarından içeri sızan güneşe rağmen oda buz gibiydi. “Gitmeliyiz.” Nikolay titriyordu. “Önümüzdeki haftalarda burada zaten çokça zaman geçireceğiz.”

“Evet, ben de Smolni Sarayı’na uğramalıyım,” dedi Elias, “trompetçilerinden birkaçını bize ödünç vermelerini rica edeceğim generallerden.”

Radyo Binası’nın merdiveninde durup aşağıdaki sokağa baktılar. *Karaborsadan insan eti satın aldığımızı mı düşünüyorsunuz?* Olga Şapran’ın sesi Elias’ın kulaklarında çınlıyordu. *Yamyam olduğumuzu mu düşünüyorsunuz?* İlkbahar gelmişti ve Olga’nın sözleri yeni ve ürkütücü bir anlam kazanmıştı. İnsanların bombalardan ya da açlıktan öldüklerini görmekten daha kötüsü, onların başına daha sonra neler geldiğini anlamaktı. Karın kirli örtüsü kalktıkça cesetlerden çoğunun paramparça olduğu görülüyordu.

Kopan bacakların etleri kesilip alınmış, kadınların memeleri kökünden kesilmişti. Cesetlerin sırtları ve karınları, sıgırların böğürleri gibi kemiklerinden sıyrılmıştı. Yaşayanları doyurmak için ölenlerin etleri çalınmıştı. Bazı Leningradlılar hayatta kalabilmek için bu kadar dehşet verici uçlara gidebilmişlerdi.

Savaş alanını seyreden Elias’ın karamsarlığı dayanılmaz oldu. Elleriyle yüzünü kapattı. Böyle bir manzara karşısında sanat ne işe yarardı? Şostakoviç’in müziği, insan doğasının vahşiliğini örtecek güzel bir maske miydi sadece?

“Bunları görünce insanın içinden Leningrad için çalmak gelmiyor, değil mi?” Nikolay’ın sesi kederliydi, sanki doğruca Elias’ın ikiye bölünmüş kalbine bakıyordu. “Ama başka ne yapabiliriz?”

Yeni bir cephe

Elias gözlerini kırpıştırdı, iki yana sallandı. Aylardır beklenen ve hayali kurulan nisan güneşi dost değildi. Elias'ın titremesini engelleyemiyor, güçsüz, yanan gözlerini acıtıyordu.

Elias eliyle yüzünü sıvazladı. Pencereden giren ışık yavaş yavaş azaldı, ifadesiz yüzleriyle elli kadar müzisyenin kendisine baktıklarını gördü. Şimdi de asker üniformalı, avurtları çökmüş bir adam, trombonunu tüfek gibi omzuna atarak ayağa kalkıyordu. Bir şey mi söylüyordu? Elias kulaklarının çinlenmesinden hiçbir şey duyamıyordu.

Ansızın, o uğultunun içinden tanıdık bir ses yükseldi. *Size borcumu nasıl ödeyebilirim?* Bir an, Elias onu salonun içindeymişçesine görür gibi oldu, gözlüğünün gerisinde parlayan gözleriyle, elinde, üzerine *Yedinci Senfoni*'nin devamının yazılacağı bir tomar kâğıtla Şostakoviç'i. Elias'ın duyduğu ferahlık damarlarından aktı, parmaklarına ulaştı, neredeyse ısıtır gibiydi. Elias'ın yerine getirmesi gereken bir görevi vardı.

"Dalgın görünüyorsam, kusuruma bakmayın." Sadece karşısında duran tromboncuya değil, bütün salona söylemişti bunu. "Son zamanlarda duyma sorunu yaşıyorum, kan dolaşımda, hazmımda, sinir sistemimde ve genel ruh durumumda da sorun var—belki çoğunuz da aynı durumdasınızdır." Aralarındaki soğukluğu gidermek için bu yeterli değildi ama onu gözleyen yüzlerde bir rahatlama görüldü, daha iyi günlerde olsaydı gülümsemeye dönüşebilecek bir şekilde kıvrıldı dudaklar.

"Nereden başlamamızı istediğinizi soruyordum size efendim," dedi tromboncu, üst dereceden bir subayla konuşur gibi resmi bir tavırla.

Elias'ın partiyonu tutan parmakları kasıldı. Elindeki tomar bir boğanın boynu kadar kalındı, nüfuz edilemeyecek gibiydi. Ama tam paniğe kapılacakken Şostakoviç yine konuştu. *Ben savaşı böyle görüyorum!* Elias, bestecinin meydan okuyuşunun altındaki kuşkuyu ancak anlamıştı ve tuhaftır ki bu onu sakinleştirdi.

“Baştan başlayalım,” dedi, soluğunu koyuverirken. “Başlamak için daha iyi bir yer var mı?” La sesi için işaret verdi, obuacı – (o da tanımadığı bir askerdi) dudaklarını büzüp üfledi ancak ses çıkmadı. İskemlesinde iki yana sallanırken yeniden üfledi, sonunda bir ses çıktı, ama ormanın derinliklerinden gelen bir kuş sesi kadar cılızdı.

Demek bana sağlanan cephane bu! Elias akort yapan derme çatma orkestrayı seyretti. Bir şekilde iyileşip kışı atlatabilen ama artık bir deri bir kemik olan yaşlı Petrov oradaydı. Ve yayını betondanmış gibi kaldıran Nikolay – ama o kadar çok müzisyen yoktu ki. Gidenlerin yerine geçen ve Elias'ın hâlâ tanımadığı kişiler çalgılarını kurmalı oyuncaklar gibi sarsıntılı, mekanik hareketlerle kullanıyorlardı. Bu bir salon dolusu iskeletle, üç ay içinde Şostakoviç'in o güne kadarki en büyük senfonisinin etkileyici bir yorumunu hazırlamak zorundaydı. Eğer bu kadar yorgun olmasaydı, durumun saçmalığına kahkahalarla gülerdi.

Akort yapma, ısınma: Bir zamanlar sonu gelmez gibi görünen hazırlıklar bir dakika bile sürmeden bitti. Sonra salon yine sessizleşti, uzaklarda bitmek bilmeyen top ateşinin açlık kadar tanıdık ve sabit homurtusu sürüyordu.

Elias kollarını kaldırdı. Sirtına bir ağırlık saplandı, omuzları titriyordu. “Arkadaşlar,” dedi, oysa onların dörtte birini bile tanımıyordu. “Arkadaşlar, güçsüz olduğunuzu, açlık çektiğinizi biliyorum. Ama kendimizi zorlayıp çalışmalıyız. Haydi başlayalım.”

Batonunu indirdi. Müzisyenler kıpırdandılar, çalmaya hazır gibiydiler – ama hiçbir şey olmadı. Sanki tek bir beden halinde hareket ederken, sinirden, korkudan ya da aşırı yorgunluktan felç olmuş gibiydiler. Bu, Elias'ın ilk baştaki provaları kadar kötüydü, o zamanlar öyle deneyimsiz ve gergindi ki o ne yapsa orkestra itiraz ediyordu. Şimdiyse alaycı kahkahalar yoktu, sadece sinir bozucu bir sessizlik vardı. Bitkinlik bütün salona yayılır gibiydi.

“Yoldaşlar!” Şostakoviç'in ellerinin piyanonun tuşlarını nasıl gümbürdettiğini, henüz emin olmadığı bir parçanın başlangıcını nasıl coşkuyla çaldığını hatırladı. “Yoldaşlar! Çalgılarınızı kaldırmanızı emrediyorum size. Göreviniz bu.”

Müzisyenler oturdukları yerde dikleştiler; gözleri parlayarak ona doğru baktılar. Elias kollarını tekrar kaldırdı. Kafalardan oluşan denizin gerisinde Nikolay çarptı gözüne, kemikli sol eliyle kemanını kavramıştı. Apar topar savaşa girecek biri gibi gözlerini dikkatle Elias'a dikmişti.

Duygularına kapılmamak için başını çevirdi Elias. “Başlıyoruz.” Kollarını indirdi.

Senfoninin ilk notalarını ne çok duymuştu, paltosuna sarılıp yatağında yatarken kafasının içinde ne çok çalmıştı. Gerçek tamamıyla farklıydı. Birkaç dağınık ses, bir trampetin yetersiz tıkırtısı, yayların tellere küçük dokunuşları. Yavan bir yemek tadındaydı, ya da söz verilen ama sunulmayan bir şey gibiydi. Boşa kürek sallıyordu.

Parmaklarıyla nota sehпасına vurdu, müzisyenler durdular. Ahşap ve pirinç nefesli çalgıları çalanların dudakları kırmış, kabuk bağlamış dudakları kanamıştı bile. Elias'a doğrultulan yüzlerden bazıları ölü gibi beyazımsı yeşil renkteydi. Elias onlara bakarken, baş flütçü birden iskemlesinden kayıp yere düştü.

“Ne yapacağız onu?” İkinci flütist, yere düşen adamın

yanına çömelmişti, korkudan tizleşen sesiyle adını sesleniyordu.

“Dışarı çıkarın onu. Koridora yatırın. Üzerine bir palto örtün.” Flütçü yaşıyor muydu, ölmüş müydü? Hiçbir fikri de yoktu, araştırarak gücü de.

Adamı dışarıya ancak üç perküsyonist taşıyabildi. Aksaklık devam ediyor gibiydi, orkestranın diğer üyeleri oturdukları yerde kaldılar, çoğunun gözü kapalıydı. Yırtık pırtık atkılara ve paltolara sarınmışlardı, parmakları kesilmiş yün eldivenler giymişlerdi, ama çoğu tir tir titriyordu. Elias gözlerini önündeki sayfaya dikmişti. Siyah notalar ağır granit topaklara benziyorlardı.

Yeniden başlama zamanı gelmişti. Derin bir soluk aldı. “Bu yetersiz. Büyük bestecimizle alay ediyorsunuz. Müzik hem vahşi hem ıslıl ıslıl olmalı. Unutmayın, düşmanla savaşıyorsunuz!”

Ama karşısındaki müzisyenler ne vahşi ne de ıslıl ıslıldılar; yere devrilmek üzereydiler, bir sivrisinek sürüsüyle bile savaşacak durumda değildiler, nereden kalmış acımasız istilacılarla. Senfoni sert adımlarla değil sürünerek ilerledi.

Trompet solodan önceki ölçülerde, Elias gözlerini kapadı ve senfoninin başındaki sert, meydan okuyan notaları duydu. Kulağa mesafe yüzünden boğuk, radyo dalgaları yüzünden bastırılmış olarak gelseler de uzaklarda, Kuibişev’de Şostakoviç’in konseri dinlediğinin bilinciyle bin kat güçlenmişlerdi. Ayak parmaklarının ucunda yükselen Elias kolunu indirerek trompeti müziğe kattı, gözlerini açınca trompetçinin başını öne eğmiş, çalgısını dizlerine koymuş olduğunu gördü. Kemanların cılız sesi tel tel olup dağılarak sustu.

“Neden çalmıyorsunuz, lanet olsun?” Elias hınçla ve başırisizlik duygusuyla neredeyse bağırmişti.

Trompetçi başını kaldırmadan konuştu. “Özür dilerim,

efendim.” Sesi boğuktu ama yorgunluğu ve umutsuzluğu açıkça belliydi. “Solo çalamam, buna soluğum yetmez.”

“Soluğun konuşmana yetiyorsa çalmana da yeter.” Ama Elias da güçlkle soluk alıyordu. Hava, içine çekemeyeceği kadar soğuktu, ciğerlere girdikten sonra çıkarılması da zordu. “Denemelisiniz. Şostakoviç kolay pes edecek kişiler için beste yapmıyor.”

Trompetçi uysalca trompetini kaldırdı ve başladı. Gözlerindeki umarsız bakış Elias’ın kendisini berbat hissetmesine neden oldu – ama birkaç nota sonra adam iskemlesinde geriye kaykılınca daha da kötü hissetti. *Bunun için buradasın*, dedi kendi kendine. *Bireyleri kurtarmak için değil, şehri kurtarmak için buradasın!* Kendini cesaretlendirmeye çalışıyor olsa da sözleri Parti propagandası gibi kasvetli geliyordu kulağa.

Batonunu indirdi. “Hepiniz gidebilirsiniz. Yarın burada bekliyorum sizi.” Provaya başlayana kadar yarım saat geçmişti, ama provanın kendisi on beş dakika bile sürmemişti. “Gecikmeyin,” diye ekledi.

Orkestra her gün o buz gibi soğuk, tozlu salona geldi. “Bundan böyle,” dedi Elias, “üç saat prova yapacağız, saat onda başlayıp birde bitireceğiz.”

“Üç saat! Olanaksız bu,” diye itiraz etti Katerina Ginka. Avurtları çökmüştü, yüzünde renk namına bir şey kalmamıştı, yine de tartışacak gücü vardı. “Bayılmadan üç dakika bile çalamayız – ya da ölmeden.”

Elias kızardı. Bayılan flütçüyü bir askeri hastaneye götürmüşlerdi, yaşayıp yaşamayacağını bilen yoktu. *Benim suçum değildi*, diye kendini savundu içinden. *Adam bir deri bir kemikti, zatülcenbi vardı, yiyecek karnesindeki bütün yiyecekleri*

karısına vermişti. Duyduğu suçluluk yüzünden Katerina'yı azarladı. "Tahammül edemeyeceğim tek bir kelime vardır. *Olanaksız*, Radyo Orkestrası'nın sözlüğünde yer almaz."

İtiraz bekleyerek sustu. Eski üyelerin içinden, Radyo Orkestrası'nın şimdi bir avuç uyumsuz amatörden oluştuğunu tartışacak biri çıkacak mıydı? Ama kimse konuşmadı, Katerina bile yenik görünüyordu. "Geç kalan olursa," diye devam etti Elias, "nedeni ne olursa olsun, o günkü ekmek karnesini kullanamaz."

Herkes soluğunu tutmuştu. Petrov'un gözleri sulandı, Katerina ağzını açtı ve kapadı.

"Şimdi, en baştan," diye talimat verdi Elias. Bu kısa konuşma bile yorgun düşürmüştü onu; batonunu kaldırmak bile zor geliyordu.

Yaylı çalgıların ilk sesini duyana kadar anlamadı. Müziğin altından hırıltılı soluklar duydu, derinden geliyordu ve kabaydı, o sabah annesinin ağzına kaşıkla lahanalı su sokmaya çalıştığında duyduğu sesin aynısıydı. Müzisyenler zorlanarak çalmaya devam ederlerken Elias kollarını indirdi, görmeyen gözlerle partisyona baktı. Gerçeği şimdi anlamıştı. Annesi ölüyordu.

Eksikler

Düşman hatlarından, sansürcülerden geçip Nikolay'ın eline ulaşabilen mektuplara bakılırsa Şostakoviç güvenlikteydi ama mutlu değildi. Alışılmadık derecede yardımcı olan Yoldaş Zemliyahka sayesinde dört odalı ve bir banyolu daha geniş bir daire verilmişti kendisine, yine de kendini kapana kısılmış hissediyordu. Bütün ailesi sonunda Leningrad'dan

çıkabilmişti, ama onların yiyecek istihkakı dışında bir şeyden söz edemediklerini keşfetmişti. Daha da ötesi, Kuibişev korkunç derecede taşraydı: İşle ilgili konuşabileceği kimse yoktu orada. “Bebeklerle, burjuvazi ve balerinlerle kuşatıldım,” diye yazıyordu. “Üstelik balerinler güzel bile değil.” Nikolay o hurçın karalamalara bakınca Şostakoviç’i gözlerinin önüne açık seçik getirebiliyordu: Kaşlarını çatarken, kalemini kulağının arkasına sokarken, çevresinde ekmek, tereyağı, patates, şekerleme ve kahve hakkında gevezelik eden çeşitli kadınlarla (annesi, kız kardeşi, kayınvalidesi, baldızı, yeğeni, kızı, karısı).

Nikolay onu çok özlemesine rağmen Şostakoviç’in kışa doğru bu amansız gidişten ve doğuracağı acı sonuçlardan uzak kaldığına memnundu. Leningrad artık sürgüne giden vatandaşlarının bildiği şehir değildi. Çamurlu temellerine kadar yıkılmıştı, yeniden ışığa ve ısıya kavuşması ise yeniden hayat bulmasına pek yardımcı olmamıştı.

Şostakoviç Nikolay’ın sıkıntılarını unutmuş değildi. “İyi haberlerinizi almak için dua ediyoruz,” diye yazıyordu her mektubun altına. “Umudunuzu yitirmeyin.” Ama umudu canlı tutmak gitgide zorlaşıyordu. Geçen her gün Sonya’dan bir adım daha uzaklaşmak demekti, onu kaybetmenin korkunçluğu daha da somutlaşıyordu. Tek kurtuluş çalışmaktı. Nikolay her gün provadan sonra arkada kalıp, hemen ordudaki görevlerine dönmeleri gereken bütün müzisyenler için partiyonları kopyalayan Elias’a yardım ediyordu. Sıkıcı, yavan bir işti bu, ama çalışırken kalbindeki acıyı hissetmiyordu.

Elias her zamankinden daha sessizdi. Saatlerce kalem tutmaktan parmaklarında nasırlar oluşmuştu: Gözlerinin akı, örümcek ağına benzeyen karmakarışık kırmızı çizgilerle dolu gibiydi. Bir derdi vardı sanki – ama belki de sadece şöhreti büyük boyutlara ulaşmış bir senfoniye yönetmenin baskısı altındaydı.

“Prömiyeri Kuibişev’deydi, Amerika’da coşkuyla karşılandı, bütün dünyada yayınlandı. Şimdiden müthiş bir başarı!” Ama Elias’ın sesinde memnuniyetten çok kaygı okunuyordu.

“Üstelik Stalin Ödülü’ne aday gösterildi!” diye atıldı Nikolay, Elias’ın özgüvenini artırmaya çalışarak. “Şostakoviç’in buna ne kadar sevindiğini tahmin edebilirsin.”

“Evet, bu onun, olmasa da olur diyebileceği bir ödül. Ama onun eserin... eserin kendisi hakkında neler hissettiğini biliyor musun?” Elias’ın konuşmasında bir sakınım ve çekingenlik vardı, duvara yapışarak sürünen bir kediye andırıyordu.

“Aslında anladığım kadarıyla pek memnun değil.”

Elias kalemini elinden bıraktı. “Ne bakımdan?”

“Ele geçirilebilir diye mektuplarında fazla bir şey yazamıyor tabii. Ama anlaşılan dördüncü bölüm onu tatmin etmemiş – farklı bir yerde yazılmış olması yüzünden diyor. Şehirden çıkartılmaları, sonra da Moskova’dan Kuibişev’e gönderilmeleri sırasında geçen iki ayın da zararı dokunmuş.”

“Bence bazı bölümleri heyecanlı değil de etkileyici,” dedi Elias. “Ama senfonilerin finallerinin zor olduğu bilinir, özellikle de ilk bölüm böyle güçlü böyle muazzamsa.” Bir an sustu. “Önemli değil aslında– yani finalin başarılı ya da başarısız olmasından söz ediyorum. Oraya kadar varamayız herhalde.” Yüzünden bir kuşku bulutu geçti.

“Oraya varacağız!” dedi Nikolay, sesinin özgüvenli çıkmasına çalışıyordu. Ama orkestranın zorlukla ilerlediğini yadsımak da mümkün değildi. “Belki de bir kez daha piyanist aramalıyız? Zayıf kalan bölümleri desteklemekte piyanonun çok yardımı olur.”

“Rastlantıya bakın ki,” dedi arkasından bir ses, “ben de tam bunun için geldim.” Eşikte bir kadın duruyordu, ince bedeni bir mantosunun altında gözden kaybolmuştu, geriye taradığı saçlarını yıpranmış şapkasının altına sokmuştu. Ama

duruşunda tanıdık gelen bir yan vardı, başını eğişi Nikolay'ın soluğunu tutmasına neden oldu.

"Nina Bronnikova? Siz misiniz gerçekten?" İskemlesini geriye itti, sırtının ağrısını da unutmuştu, o gün verilen ekmeğin küflü undan ve ketentohumundan yapıldığını da. Nina'nın kışı sağ salim atlattığını duymuştu, ama onu görmek içini ferahlattı. Ne kadar sevindiğini gizleyemiyordu; kızın narin ellerini yakaladı, iki yanağından defalarca öptü.

"Hoş geldiniz!" Elias arkasında kararsız bir ev sahibi gibi dikiliyordu. "Hoş geldiniz!" Bir an Nikolay'ın yaptığını yapacakmış gibi oldu, ama onun yerine Nina'nın elini sıktı ve bacakları sallanan bir iskemleyi çekti. "Oturun lütfen. Nasılsınız?"

"Eh, dans edebileceğim bir kumpanya olsa bile ben artık dans edemiyorum." Topallayarak yürüdü. "Ama en azından hayattayım."

"Belki de kuşatma kalkınca Kirov'un doktorları size yardımcı olabilirler?" dedi Nikolay. "Çok deneyimliler, ne yapılması gerektiğini mutlaka bilirler."

"Bence çağdaş tıpla," diye atıldı Elias, "ve düzgün beslenmekle ve iyi bir istirahatla—"

"Korkarım ki benim tekrar dans etmem bir mucizeye bağlı." Nina bezgince gülümsedi. "Ama düşündüğünüz için ikinize de teşekkür ederim. Hem bu savaşın benden daha kötü durumda olan başka kurbanları da var." Nikolay'a bakarken gözleri daha da koyulaştı.

Lütfen Sonya'dan söz etme! diye düşündü Nikolay, umarsızca. *Ondan söz edemem! Bugün olmaz!*

Nina anlamış göründü. Anlayış gösterdiğini belirtircesine başını hafifçe eğdi, Nikolay'a kendine gelmesi için zaman tanımak istermiş gibi Elias'a döndü. "Burada bulunuşumun nedeni, Yoldaş Babuşkin'in sizin bir piyaniste ihtiyacınız olduğunu söylemesi."

“Piyano ça-ça-çalabiliyor musunuz?” Elias’ın gözleri parladı.

“Eskiden çalardım, hem de epeyce iyi, ama artık paslandım. Yine de yetersiz eller, hiç el olmamasından iyidir.”

“Müzisyenlerimizin neredeyse tamamı yetersiz! Acaba Babuşkin sizinle neden daha önce bağlantı kurmadı? Haftalardır piyanist arıyoruz.”

“Aklına yeni geldiğini söyledi. Kirov’dan söz ediyorlarmış, biri benim adımları vermiş; benim eski öğretmenim onun yakın arkadaşı olduğu için benim piyano çaldığımı hatırlamış; Leningrad’daki ilişkilerin nasıl olduğunu bilirsiniz. Her neyse, bir çözüm bulduğu için pek memnundu.”

“Gecikerek! O salak—” Elias cümlesini tamamlamadı. “Yardımanızdan çok me-memnun olacağımızı söylemek istiyorum. Sadece bir sorun var.” Yığılmış kâğıtlara baktı. “Şimdilik sizin kullanabileceğiniz bir partiyonumuz yok. D-d-d—”

Nikolay hemen araya girdi. “Acaba sizin bize bu konuda da yardım edebilmeniz mümkün mü? Gördüğünüz gibi, boğazımıza kadar partiyon kopyalamaya gömüldük.”

Nina gülümsedi. “Kopyalamam herhalde piyano çalmamdan iyidir. Bu öğle sonrasında gidecek bir yerim de yok zaten.” Şapkasını çıkardı. Bir zamanlar pırıl pırıl olan saçları şimdi donuk ve sertti, cildi de yetersiz beslenen bütün Leningradlılar gibi yeşilimsiydi. Ama çevresindeki dünyaya her zamanki gibi serinkanlılıkla bakıyordu.

Sonraki bir saat o harap stüdyoyu hummalı çalışmanın havası doldurdu ve Nikolay kendini neredeyse normal hissetti. Sadece sirenler çaldığında hiçbir şeyin normal, kendisinin de iyi durumda olmadığını hatırlıyordu. Bir yıl içinde düzenli dünyası paramparça olmuş, o dünyada yaşayanlar kumar masasındaki zarlar gibi etrafa saçılmışlardı: Şostakoviç Volga üzerindeki bir güney şehrine postalanmıştı, onun huzursuz

ruhu için fazla sınırlı olan bu yerde senfonisinin her çalınışı onu tedirgin ediyordu. "Sinirlerim bozuluyor," diye yazmıştı. "Bereket banyomuzun kapısı kilitlenebiliyor, rahat rahat ağlayabiliyorum."

Ya Sibiryâ rüzgârlarının gece-gündüz uğuldadığı Novosibirsk'e gönderilen Solertinski? Cıva gibi zekâsından, Shakespeare hakkındaki bilgilerinden, Sanskritçeye, Farsça ve Portekizceye hâkimiyetinden nasıl yararlanıyordu orada?

Kalem Nikolay'ın elinden düştü. *Bir triumvirliktik biz ve birlikte çalıştık. Zekâyı, içgüdüyü ve dayanışmayı temsil ediyorduk.* Normal hayata, kuşatmanın sona ermesine duyduğu arzu öyle güçlüydü ki boğulacakmış gibi oldu. Başlarını işlerine eğmiş arkadaşlarına döndü. İncecik, sakat, hâlâ güzel Nina Bronnikova; sıska, inatçı Karl Eliasberg. Almanlar şehre hücum etmeden önce bu insanlarla arkadaş değildi. Gerçek dostları neredeydiler?

Ve sonra bir şey oldu. Savunması çöktü, iradesini kullanarak uzakta tuttuğu küçük surat aklına düştü. Bir pınar kadar tatlı, kayalık bir zemin kadar dirençliydi. Ciddi ama çok şefkatli; farkına varmadan kadınsı, öyle davranmasa da çocuksu; koyu renk gözlü, kuzguni siyah saçlı, tombul yanaklı, ince bacaklı Sonya! Nikolay için, arkadaşlarının kaybı büyük bir kayıptı, ama geçen yaz o gün aceleyle zemin hazırladığı kayıp çok daha büyüktü. En değerli varlığını vermişti, tanımadığı bir kadına teslim etmiş, tren daha istasyondan çıkmadan oradan ayrılmıştı. *Sonya, Sonya.* Onun nerede olduğunu hayal edemiyordu, etmeyi göze alamıyordu, çünkü düşünmeye başlar başlamaz baştan aşağı ter içinde kalıyor, bağırsakları çalkalanıyor ve kendinden -Sonya'yı gönderdiği için, gitmesine izin verdiği için- öyle nefret ediyordu ki dehşete düşüyordu.

Kâğıt yığınının kenara iterek başını masaya koydu. Gözlelerinden yaşlar boşalıyor, ama o sesini çıkarmıyordu. Sessizce

ağladı, ancak birkaç dakika sonra konuşmalar duydu, omzuna çekinerek dokunan eli hissetti.

“Nikolay? Ne oldu?” Elias hiç bu kadar kaygılı görünmemişti.

Nikolay başını kaldırdı, burnu akıyordu, saçları karmakarışık olmuştu. “Gözlerim. Bugünlerde iyi göremiyorum. Durup dururken yaşıyorlar.”

Elias bir an tereddüt etti. “Benimkiler de. Çok rahatsız edici, değil mi?” Bir pencere açmak için Nikolay’ın yanından uzaklaştı, ağzının içinden vitamin eksikliği, skorbut hastalığı, kötü beslenmenin retina üzerindeki etkileri diye bir şeyler geliyordu. “Temiz hava,” dedi güven verircesine. “Temiz hava sana iyi gelir.”

Nina elini Nikolay’ın elinin üzerine koydu. Bir süre sonra ona yırtık bir mendil uzattı.

Nikolay, başkalarının az konuşmasına hiç bu kadar memnun olmamıştı. Burnunu ve gözlerini sildi, kalemini yeniden eline aldı. Kendini işine kaptırmış biri gibi kopyalarken bütün dikkatini Şostakoviç’in oraya buraya sıçrayan oktavlarına verse de, tıpkı bir mavnanın nereye gittiğini anlamadım, onu izlemekten eline ne geçeceğini bilmeden tepesinde dönüp duran bir martı gibi, kalbi *Sonya, Sonya!* diye haykırmayı sürdürüyordu.

Elias eve geliyor

Hava günlerdir güneşliydi ama Elias gitgide daha da çok üşüyordu. Evinden çıkarken bütün vücudunun titrediğini hissetti. Parmakları balmumu gibi sapsarı, tırnakları da kireç gibi bembeyazdı. Ellerini kalçalarına vurdu ama hiçbir şey

hissetmedi; paçavralar sarıp çizmelerine zorla soktuğu ayaklarını da hissedemiyordu. Topallayarak köşeyi döndü ve buzu çözülsün diye güneşte durdu.

Hiçbir şey olmadı. Bedeni buz gibi kaldı. Sanki kendine tepeden bakar gibiydi, hırpani ceket, palto ve atkılar içinde bir çöp adam bir zamanlar çok daha iyi giyimli, sınırları sağlam bir adamın (eğer belleği onu yanıltmıyorsa) şimdi küçük çelik koruganın olduğu yerdeki gazete kulübesine gitmeye çekinerek önünde durduğu duvara yaslanmıştı. Şimdiki zamandan, bir zamanların Karl Eliasberg'inin saflığına bakıp hayret etti. Kendisini rakip olarak bile görmeyen bir rakibin eleştirisine üzülmüştü. Buruşuk elbiseli, heybetli bir müzik öğretmeniyle konuşmaya korkmuştu.

Güneşin bedenini ısıtmasını istiyordu, kalbinin kanı damarlarına daha iyi pompalamasını ve ayaklarının kendisini prova salonuna zamanında taşımasını. *Hayatında hiç geç kalmadın*, dedi kendine, *bugün de geç kalmayacaksın*. Geçen hafta yine Nevski Prospekt'ten geçip Kültür Bakanlığı'nın merkezine gitmişti, müzisyenlerinin adına elinden geldiğince ateşli bir konuşma yapana kadar tıkırdayan saatin altında tam iki saat beklemişti. Hepsi hastaydı ve güçsüzdü; iskemlelerinde zor oturuyorlardı. Karelski adındaki flütçü çok yetersiz beslenme yüzünden ölmüştü bile ve eğer yetkililer müdahale etmezse başkaları da ölecekti. Çalgıcıların ellerinden düşen çalgıları, moral verici yüksek sesli müziğin yerini alan moral bozucu sessizlikleri anlatırken yetkililer onu umursamazca dinlemişlerdi.

Ama anlaşılan onları ikna etmişti. Ertesi gün Zagorski, Radyo Orkestrası'nın yiyecek istihkakının artırılacağını ve konserden bir gün sonrasına kadar öyle kalacağını bildirmişti. Ayrıca bütün müzisyenlere, Eliasberg'in orkestrasının üyeleri olduklarını gösteren kimlik kartları verilecekti, böylece tıbbi

ihitiyaçlarda ayrıcalıklı olacaklar, kontrol noktalarından daha çabuk geçeceklerdi. Ama Eliasberg, zamanın geri alınması için sadece fazladan buğday ruşeymi ve sulandırılmış fasulye çorbasının yeterli olmayacağını biliyordu. Canlı cenazelerden oluşan bir grup insanı becerikli müzisyenlere ve askerlere dönüştürmenin hızlı bir yolu yoktu.

Gerçekten de, o sabah içeri girdiğinde –ağır ve sarsak adımlarla ama donmuş ayaklarına rağmen gecikmeden- salonda savaştan ya da müzikten değil yiyeceklerden söz ediliyordu. Daha doğrusu, yiyecek bulunamamasından.

Topallayarak sahneye yürürken, salona saygılı bir sessizlik çöktü; yaylar gerginleştirildi, partiyonlar açıldı. En azından bu kadarını sağlayabilmişti. La sesini istedi ve müzisyenlerin akort yapmasını bekledi; ama sesin perdesi karşısındaki çalgıcıların umurunda değildi. Ordu bandosunda çalışmış herhangi bir müzisyen bile, makamı bozmaktansa ölçüyü kaçırmamayı yeğlerdi. Tellerin gıcirtısı, ahenksizlik, düzensiz, kayan akortlar – bütün bunlar kısa bir süre önce Elias'ın canını sıkardı. Şimdiyse aldırmıyordu. Bu orkestra senfoniye zanaatkârlara yakışır şekilde çalmayı başarırca Elias bir mucize gerçekleştirmiş olacaktı.

“Adagio ile başlıyoruz,” dedi, partiyonu açarken.

Bugün her zamankinden de dalgın olduğunu hissediyordu –hatta fazlasıyla rahat bile denebilirdi. Bir gözlemciden başka bir şey değildi, orkestrayı uzaktan inceliyordu. Onu bir an orkestraya yaklaştıran Nina Bronnikova'nın piyanonun taburesine oturmasına yardım eden ve sol kolunu okşar gibi kızın sırtına götüren Nikolay'ı görmesiydi. Sonra, bir saniye boyunca Elias'ın başının içi kapkara kesildi. Ama Nina gözlerini müziğe dikince ve Nikolay da yerine oturunca Elias da yeniden o yüzer-gezer konumuna geri döndü.

Aradan birkaç dakika ya da bir saat geçtikten sonra

–bugün bunu kesin söylemek olanaksızdı– müzisyenler hazır oldular. Tahta nefesli çalgıların ilk notaları salona gölgeler gibi yayıldı; kemanların sesi neredeyse dayanılmaz bir tatlılıkla onları izledi. Prova salonu müziğe uyum sağlayarak genişledi, müzik bütün şehri ve boş çayırları ve onların ötesindeki ıssız ormanları doldurdu. Siperlerine büzülmüş Rus ve Alman askerlerinin üzerine yağdı, korkularını ve amaçlarını alıp götürdü – ve sonra, elbette, her şey yeniden yoluna girecekti, daha önce olanların çoğunu (çok sert kış, bombaların patlatıldığı sokaklar, bitmeyen açlık ve ağır ölümler) müzik eritmişti. Elias’ın gözkapakları kapandı, kendini dinlenmeye bıraktı. Partisyona bakmasına gerek yoktu; onu o kadar çok okumuş, kopyalamış ve yönetmişti ki kendi bedeninden daha iyi tanıyordu. Herkesi kurtardığı için Şostakoviç’e duyduğu şükran duygusundan başka bir şey hissetmiyordu.

Bir gölün kıyısındaki buz gibi inceleşiyordu müzik. Böyle de olmalıydı. Melodi inişe geçiyor, do diyez minörün huzursuz perdesine uzanıyordu. Tahta nefesli çalgıların kalın sesleri derin suları işaret ediyordu: Kontrafagot, bas klarnet en alttaki do seslerini çapa gibi çekiyor, aynı anda serbest bırakıyor, yükseliyor, yaylı çalgılara kadar gidiyordu sesler. Suların üstünde bir pizzicato köprüsü, mi majöre kayıyor, oradan da–

Bir şey eksikti. Elias hızla bulunduğu âna döndü. Dilini ısırp kanatmıştı, tahta nefesli çalgıları çalanların yüzünde korku okunuyordu. Geriye dönüşünde yaşadığı şok çok büyük olmuştu. Elias’ın donmuş özü ikiye bölündü, eliyle nota sehpa-sına vurdu.

“Flüt soloya ne oldu?” Konuşmak için harcadığı çaba gırtlığını acıtmıştı. “Vedernikov ne cehennemde?”

Yaylı çalgılar teker teker susuyordu, yaylar tuhaf bir açıda kalmıştı. “Baş flütçümüzün nerede olduğunu bilen var mı?” diye sordu Elias.

Birisi, belki de Şostakoviç'in aşırı talepleri yüzünden ölmüştür diye mırıldanmaya cesaret etti, birkaç kişi çekinerek kıkırdadı, ama çoğunluk hiç konuşmadan ayaklarını yere sürttü.

İkinci flüt çekinerek elini kaldırdı. "O gelene kadar soloyu ben üstlenebilirim belki."

Ama işaret verilmiş gibi tam o anda Vedernikov kapıda belirdi. Göğsü inip kalkıyordu, saçları omuzlarına dökülmüştü. "Geciktim, özür dilerim." Topallayarak yerine doğru gitti, yürürken bir yandan da flütünü hazırlıyordu. "Çok özür dilerim."

Duyduğu büyük öfke Elias'ı şaşırttı. Eğer elinde baton yerine silah olsaydı soluk soluğa gelen, kurduğu hayalleri bölen ve kurtuluşuna engel olan bu sefil herifin kalbine bir kurşun sıkardı. "Özür dilemeyin," dedi. "Pişmanlık gereksiz bir duygudur."

Vedernikov flütünün ağızlığını dudaklarına değdirirken ona baktı. "Elimde değildi."

"Solonuz eksik kaldı, karşılığında siz de bir şeyden yoksun kalacaksınız. Geç gelen herkesin ekmek istihkakının verilme-yeceği kararı alınmıştı."

"Lütfen yapmayın bunu. Mesele—" Vedernikov dudaklarını öyle sertçe ısırды ki morumsu cildinde beyaz izler kaldı. "Mezarlıktaydım. Karımın gömülmesini bekliyordum."

Nina Bronnikova soluğunu tuttu, Petrov da titrek bacaklarının üzerinde doğrulur gibi oldu. Öbür flütçüler ellerini Vedernikov'un kollarına koydular, hatta askerler bile duygularını bastırmak için öksürdüler. Ama Elias taş gibi dikiliyordu orada; ne çizmelerinin içinde ayak parmaklarını hissediyordu ne de ayaklarının altındaki zemini.

"Kural kuraldır," dedi gözlerini karşıdaki duvara dikerek. "Bir kişi için bozulamaz. Her tarafımız ölüm! Yarın hangimizin hayatta olacağını kim bilebilir? Kesin olan tek şey,

Ağustos'un ilk haftasında *Yedinci Senfoni*'yi çalacak durumda olmamız gerektiği. Vedernikov, bugünkü istihkakınızı kaybettiniz. Baştan başlıyoruz."

Flütçüye bir daha bakmadı, Nina ile Nikolay'a da; keder ya da şok ifadesi görecektense kadar güçlü değildi bugün. Baş dönüyordu, ciğerlerinde de tuhaf bir yanma hissediyordu. Orkestra, güzelliğini yitiren adagio'yu zorlanarak çaldı, heyecandan ve inandırıcılıktan yoksun finale geldi. Elias, her an yere düşebileceğini hissederek mekanik olarak yönetti onları.

İlk saatin sonunda bir iskemleye çöktü ve orkestrayı otu-rarak yönetti – bu karabasan başlamadan önce böyle bir şey yapmak aklının ucundan bile geçmezdi. Ama oturduğu yerden Nina Bronnikova'nın yüzünü açıkça görebiliyordu. Hafifçe eğilmiş boynunda ve yere dikilen gözlerinde sitem mi vardı? Bu olasılığı dayanılmaz buldu, yeniden ayağa kalktı, iskemlesine abandı ve sadece sağ elini kullanarak yönetti.

Kimi nöbet tutmaya kimi de ekmek kuyruğuna giden mü-zisyenler salondan çıktıktan sonra yeniden oturdu. Baş diz-lerinin arasında, öksürerek, zorlukla soluk alarak senfonideki geçişleri ezbere söylemeye başladı: "4. Varyasyon, 25. Numara da, obua ve fagot. Dinamik: *piyano*. Si'ye karşı si bemol, do diyez minöre karşı do majör. *Fortissimo*'ya kadar crescendo. Do majöre dönüş."

Ama bu müzik terimleri, umduğu gibi onu sakinleştirece-ğine dehşet verici imgelerle dolu bir denize yuvarladı. Babası ayakkabıcı çekiciyle bir adamın yüzüne vuruyordu, Şostakoviç elyazması sayfaları bir uçağın camından dışarı atıyordu. Bir sokağa atılan yangın bombaları çiçek gibi parlıyorlardı. *Ve do majöre geri dönüş*, diye yineledi umarsızca, ama çekiç darbele-rinin sesi düşüncelerini bastırdı. Adamın profili dağıldı, beyaz tenli bir buluta dönüştü, Şostakoviç'in yüzü alev aldı, uçağın motorları gürlledi. Cehennemdeydi.

Kargaşanın arasından bir el alnına dokundu, kımıldamasını engelledi. "Onu hastaneye götürmeliyiz," dedi birisi.

Gözlerini, her nasılsa hâlâ bozulmamış olan bir dünyaya açtı.

"Beni duyabiliyor musun?" Nikolay'ın darmadağın saçları ve sakalı endişesini gizleyemiyordu.

Evet, gayet iyi duyuyorum seni, diye yanıt verdi. Sadece şu anda, beklenmedik rahatsızlığım nedeniyle konuşamıyorum.

Nina'nın yüzü, Nikolay'ın arkasında güzel, soluk bir bulut gibi süzülüyordu. "Sanırım duyuyor ama konuşamıyor."

Ciğerleri hava girsin diye zorlanırken bile Elias büyük bir minnettarlık duydu. Nina onu anlayabiliyordu. Ne düşündüğünü biliyordu.

"Bunu içmeye çalış," dedi Nikolay, dudaklarına bir bardağı değdirirken.

Ilık su öğürttü onu, ama şekerle tatlandırılmıştı, bu da kollarına ve bacaklarına nokta nokta güç aşıladı. Düştüğü yerde yatıyordu, seslere kulak veriyor, gücünün kaybolduğunu anlıyordu. Yeniden çocuk olmak gibi bir şeydi bu – ama kendi annesiyle babası onunla asla bu kadar ilgilenmemişlerdi.

"Ne kadar cılız." Nina, Elias'ın duyabildiğini unutmuş görünüyordu. "Hem haftalardır böyle öksürüyor. Bir zamanlar tüberküloz olmuşum dediğini hatırlıyorum. Sizce –?"

"Bence tüberküloz değil. Hafif bir zatürree olabilir. Ve kesinlikle sinir bozukluğu da var. Ölesiye çalışıyordu."

"Zavallı Elias." Nina altüst olmuş görünüyordu.

"Eğer onu Astoria'ya götürebilsek," dedi Nikolay, "Tanya ona bir yatak bulabilir. Dinlenmesi gerek."

Elias gözlerini açtı, kurşun gibi ağırlaşmış bir dille konuştu. "Provalar. Şostakoviç –"

"Senin sağlığın kadar önemli değil. Hem konserden önce ölesiye çalışırsan Şostakoviç'e ne yararın dokunur?"

Elias gözlerini yeniden kapatırken Nikolay'ın kendi geleceğini şaşırtıcı bir kararlılıkla düzenlemesini dinledi. Kapı çarpıldı, şimdi yanında sadece Nina kalmıştı, su bardağını tutuyor, nabzını ölçüyordu.

Orada konuşmadan yatmanın kabalık olduğunu düşündü. Dudaklarını yaladı, kafasının içinden birkaç müzik cümlesi geçirdi –*çift sesli bir motif, yinelenen altı tane sol diyez*– sonra yüksek sesle konuşmayı denedi. “Teşekkürler,” diyebildi, gıcırtilı biri sesle.

“Ne için?”

“Piyano... çaldığınız için.”

“Ama hâlâ berbat çalışıyorum. Sizin istediğiniz kadar iyi değilim hiç.”

“Berbat... değilsiniz.” Başını çevirip Nina'ya baktı. “Henüz.... Mükemmel değilsiniz. Ama... berbat da... değil.”

Nina güldü. “Bir zamanlar biri sizin için gaddar demişti. Ama bence dürüst daha uygun bir sözcük.”

“Bu ikisi... kolay karıştırılır.” Hafifçe başını salladı. Daha fazla konuşamayacak kadar yorgundu, oysa Nina'ya binlerce şey söylemek istiyordu, uzun zamandır söylemek istediği şeyler. Sokakta ordu kamyonları gürültüyle geçiyor, gümbürtünün kesildiği an kuşların cıvıltısı duyuluyordu.

Kapı çarpılarak kapatıldı, Nikolay geri dönmüştü. “Habberler iyi!” dedi. “Seni arabayla hastaneye götürecekler. Orada senin için yatak hazırlandı. Sandığından daha önemli birisin!”

“Sadece bir gece,” dedi Elias, güçsüz sesiyle. “Yarın prova yapmalıyız.”

Nikolay ona aldırmadı. “Peki ya annen? Birkaç gün kendi kendine idare edebilir mi, yoksa tamamıyla yatağa mı bağlı?”

“Annem... Annem artık –” Elias başını çevirdi ve son sözcükleri ağzının içinden yere doğru geveledi.

“Ne dedin sen?” diye sordu Nikolay sertçe.

“Öldü. Annem öldü.”

Nina onun ellerini yakaladı. “Ne zaman? Ne zaman oldu bu?”

“İki gün önce.” Ağlamamak için dudaklarını ısırды; Valeri’nin kızıağının sürtünmesini, tekerleklerinin kurumuş çamurun üzerinden hoplaya zıplaya geçişini yeniden duydu. Valeri’nin küçük ellerini ipteki kendi ellerinin yanında gördü ve mezarlığın kapılarına yaklaşırlarken çocuğun yüzündeki yarı korkulu ifadeyi hatırladı.

“Tanrım, çok üzgünüm.” Nikolay’ın sesi dehşet yansıtıyordu. “Neden bir şey söylemedin? Dün ve bugün bize söylemeden sabahtan akşama kadar çalıştın mı?”

“Ben... yapamadım. Nedenini bilmiyorum.” Bir açıklama değildi bu, gerçeğin kendisiydi. Dudaklarındaki madeni tatlı kanı yaladı: Ölüm tadındaydı. Annesinin bedenini eski yün örgü battaniyeye sarıp ilk merdivenden aşağı taşımıştı. Annesi ne kadar zayıflamış olsa da onu taşıırken epeyce zorlanmıştı. Bay Şapran’ın kendisini, yanı başında annesiyle sahanlığa yığılmış durumda bulmasından korktuğundan, kolları acıyarak, gözlerinden yaşlar süzülerek basamakları teker teker inmişti.

“Yıkılacak gibi olmana şaşırmadım,” dedi Nikolay. “Bütün yiyeceklerini ona mı veriyordun?”

“Onun eriyip gitmesini engellemeye çalışıyordum.” Nasıl da kayıp gitmişti ellerinin arasından annesinin hayatı? Kör jiletle tıraş olmak için banyoya giderken annesi hayattaydı, ama çenesi yara içinde, telaşla banyodan fırladığında gitmişti bile. Gördüğü anda anlamıştı. Odada onun yokluğu yankılanıyordu. Annesinin gözlerini kapamış, çarşafı başına çekmiş, kapıyı kapatmış ve provaya gitmişti. Dün bütün gün hiçbir şey söylememişti, hiçbir şeyden söz etmemiş, sadece çalışmıştı. Akşam eve dönüşü, zor geçen, yalnız hayatında o güne kadar yaptığı en zor, en yalnız iş olmuştu.

Nina hâlâ elini tutuyordu. “Ne yapılabilecekse yaptınız siz.” Nina bunu bilemezdi, ama sesinin tonundaki dürüstlük yine de avutucuydu.

Onca zaman tek başına mücadele ettikten sonra, hastanede bulunmak tuhaf bir şekilde iyi geliyordu. Beyaz giyimli personel yarından sessizce geçiyordu; hastalar ve yaralılar, örtülerin altında sakince yatıyorlardı. Yanmayan avizeler derme çatma koğuşlarda, meşe ağaçlarının saçakları gibi asılıydılar. Elias’ın karnı doyuruldu, ara sıra da yıkadılar onu; ona da aynen başkalarına gösterildiği kadar saygı gösterdiler. Ancak birkaç gün sonra, iki yana sallanarak gerçek dünyaya yeniden adım attığında ve Radyoevi’ne geri döndüğünde neler yaşadığını ve kendisini nelerin beklediğini hatırladı.

Nikolay onu inceledi. “Neden prova süresini kısaltmıyorsun? En azından biraz güç kazanana kadar, birkaç günlüğüne?”

Elias başını iki yana salladı. “Elimizdeki her dakikaya ihtiyacımız var.”

“İnatçı keçinin tekisin. Şostakoviç’le benzer yanın çok. Tek bir kelimeyle: Dikkafalılık.”

“Şostakoviç’ten söz etmişken,” dedi Elias, “nasıl olduğunu biliyor musun?”

“Endişeli. Savaş yüzünden, tifoya yakalanmaktan, Lenin-grad’ın kuşatmaya daha ne kadar dayanabileceğinden endişeli. Temelde, bizim tanıdığımız ve sevdiğimiz Dimitri hâlâ.”

“Ama şeyden söz etti mi –” Elias nota sehpasını kurcaladı. “Senfoniden? Toscanini’nin onu Amerika’da beceremeyeceğinden korkuyor demiştin bana – ama ya bu icra, *bizim* icramız?”

“Henüz bir şey demedi,” dedi Nikolay, açıkça. “Ama ondan son aldığım mektubun üzerinden epey zaman geçti. Mektupların büyük bir kısmı bize ulaşamıyor.”

“Tabii.” Elias sesinin duygusuz çıkmasına çalışıyordu. Senfonisi dünyanın en tanınmış orkestra şeflerinin ve eleştirmenlerinin ilgisini çekerken, Şostakoviç’in Leningrad’daki derme çatma bir orkestraya kafa yorması pek olası değildi. Yine de umut ediyordu elinde olmadan –neyi, bir işaret gelmesini mi? Yaptıklarına Şostakoviç’in inandığını ve önemsedğini gösterecek bir şeyi. İçini çektiğini belli etmeden nota sehpasını alçalttı. “İskemlede oturarak yönetmek pek onurlu bir hareket değil, biliyorum, ama provanın ortasında yere devrilmek hiç değil.”

Aşağıdaki bu yeni konumunun bir başka yararı olduğu çıktı ortaya. İskemleden bakıldığında orkestra somut bir küt-le gibi değil de bireyler topluluğu gibi görünüyordu. Onların enselerindeki şişen damarları, solo öncesindeki sinirli seğirmeleri görebiliyordu. Kendisi daha az görülüyor, sesi daha az duyulabiliyordu – ama sonunda doğru düzeydeydi.

Prova bittikten sonra bazı müzisyenler sağlığını sormak ve annesini kaybettiği için başsağlığı dilemek üzere yanına geldiler.

“Görünüşe bakılırsa benden hoşlanıyorlar şimdi,” dedi Nina’ya, biraz şaşkıncı.

“Elbette. Şimdi sizi orkestra şefi gibi değil de insan olarak görüyorlar.”

“Annem öldüğü için mi?” Akli karışmıştı. “Ya da hastane-de yattığım için mi?”

“Korunmasız olduğunuz için.” Nina piyanonun kapağını kapadı. Onun her şeyi özetlemekteki ustalığı, hayatın hep sandığı kadar karmaşık olması gerekmediğini görmesini sağladı.

“Hazır mısınız, gidelim mi?” Nikolay kapının yanındaydı,

kış boyunca tuhaf bir sessizliğe bürünmüştü – durgun, sakınlı bir hali vardı. Uzun sakalı ve gür kaşlarıyla Elias’a yosun tutmuş bir heykeli hatırlatıyordu. Bütün heykeller gibi, kaderin kötü bir oyunuyla ve kuşatma yüzünden zamanın içinde tutsak kalmıştı. Ne zaman kurtulacaklardı?

Çok ağır adımlarla yıkıntı halindeki şehirden geçtiler, Nikolay Elias’ın küçük çantasını taşıyordu, Elias da kalın partisyonu. Deri çantasını aylar önce ocakta kaynatmıştı; ortaya tadı çok tuhaf olan bir parça protein çıkmıştı, annesine onun domuz jölesi olduğunu söylemişti, birkaç hafta yetmişti onlara.

Sokaklar artık çamurlu değildi, ama askeri araçların ve tankların açtığı derin izler hâlâ görülüyordu. Gençler de yaşlılar gibi ağır ağır, katı adımlarla yürüyorlardı. Canlı olan sanki sadece hışırtılı yeşil ağaçlardı. Yaz yeniden gelmişti, ama beklemedeki bir şehre gelmişti: parçalanmış, yıkılmış, hâlâ düşmanla çevrili bir şehir.

Girdikleri çıkmazı, sonu görünmeyen tuzakı düşününce Elias içinde yine o bildik panik kıpırtılarını hissetti. Kendisinin geleceğe inancı olmazsa bitkin Leningradlılara ve Parti yöneticilerine nasıl moral verecekti? Soştakoviç’i, Kuibişev’de radyosunun başına oturup kendisinin *Yedinci Senfoni*’yi yönetmesini dinlerken düşününce her zamanki gibi korkusu arttı. Ama bugün onu en çok korkutan, boş evine geri dönmekti.

Eve yaklaştıkça iyice gerginleşti. Nikolay konuşmaya çalışmaktan vazgeçmişti, köşeyi konuşmadan döndüler. Elias başını eğmiş, gözlerini kırık kaldırım taşlarına dikmişti.

“Bak!” Nikolay dirseğiyle dürttü onu. “Hoş geldin komitesi var.”

Valeri evin önündeki basamaklarda oturmuş, güdük parmaklarıyla tozun içine şekiller çiziyordu. Onları görür görmez ayağa fırladı. “Bay Elias! Yaşasın, eve döndünüz!”

“Ben de seni gördüğüme sevindim.” Elias öksürdü – gözlerini kıpırtırmasına, sesinin biraz boğuk çıkmasına neden olan tozdu elbette.

Valeri Nikolay’a ciddi gözlerle baktı. “Bay Elias yiyeceklerinden bir kısmını bana veriyordu. Şişmanlamam ve güçlenmem gerektiğini söylüyor, eskiden olduğum gibi.” Geriye çekildi, sıska kollarındaki hayali kasları şişirdi.

“Çok nazıkmış,” dedi Nikolay. “Ama başkalarıyla ilgilen-diği kadar kendisiyle de ilgilense iyi olur.”

“İyiym ben,” diye geveledi Elias. “Kim olsa aynı şeyi yapar.”

Valeri partiyonu onun elinden aldı, sanki cammış gibi tuttu. “Bu, Bay Şostakoviç’in eseri,” diye bilgi verdi Nikolay’a. “Çok ünlüdür kendisi. Çok yakında büyük bir konser verilecek, Bay Elias’ın yönetimi altında.”

“Ben de duydum,” dedi Nikolay. “İçeri girelim mi?”

Ve Elias evine böyle döndü, bir yanında heyecanlı, çarpık bacaklı bir oğlan, öbür yanında yücegönüllü, kederli bir adamla. Dairesinin kapısını itip açtı, gözü boş yatağa gitti, yanında birileri olduğuna hiç bu kadar memnun olmamıştı.

Posta kutusu

Ağaçlara şimdiye kadar kimsenin dokunmamış olması tuhaf görünüyordu. Nikolay penceresinden dışarı baktığında, çaprazlama yapııştırılmış karartma bantlarının ve çizilmiş camın arasından parktaki ağaçların tepelerini hâlâ görebiliyordu, koyu yeşildiler. Karanlık, soğuk kış ayları boyunca bombalanan her ev soyulmuş ve bombalanan her fabrika yağmalanmıştı. Zincirle bağlanmayan ya da kilitlenmeyen

her şey alınıp götürülmüştü; insan eliyle koparılmış, baltayla parçalanmış, tüten küçük sobaları beslemek için kızaklara konulup götürülmüştü; insanın kanını donduran soğuğa karşı onlarla korunulmuştu. Mobilyalar, duvar kâğıtları, kitaplar; atlar vurulmadan ve etleri yenmeden önce şehirdeki ahırlardan gübreler alınmıştı. Yakabilecek ne varsa alınmıştı – öyleyse ağaçlara neden dokunulmamıştı?

Nikolay işaret dumanları gibi yükselen yeşil bulutlara baktı. Salt romantizm miydi bu? Belki – aynı zamanda ulusal bir gururdu. Berlin’de Hitler estetik nedenlerle ıhlamur ağaçlarının kesilmesini emretmişti, Leningradlılar ise ağaçlarını kesmektense soğuktan donmayı yeğliyorlardı.

Bu düşünce Nikolay’ı çok kızdırdı. Leningrad’ın halini düşündü, çöp dağlarını, yıkılmış kiliseleri ve kırık çeşmeleri, delik deşik sokakları ve bir zamanlar zarif apartmanların bulunduğu yerlerde açılmış çukurları! Artık Rus romantizmine sabrı kalmamıştı, özellikle de o bahar gördüğü kolu bacağı kopmuş bedenleri düşününce.

Tanya işe gitmek için giyiniyordu. "Gidiyorum. Rafta pilav var, sonrası için." Mantosu omuzlarından sarkıyordu, seyretilmiş saçlarının arasından kafa derisi parlıyordu, ama kendi sağlığından çok Nikolay’ın sağlığı için kaygılanır görünüyordu. Salt Nikolay’ı beslemek için karaborsadan mal bulma (şuradan elli gram domuz yağı, buradan küçük bir paket mercimek) becerisini ilginç bir şekilde geliştirmişti.

"Pilav." Dalgın dalgın başını salladı Nikolay.

"Yemeyi unutma." Kollarını kavuşturdu Tanya. "Güçten düşmemelisin."

"Güçten düşmemeli miyim? Ne için?" Bu başıboş, tekdüze günlerde her şeyin anlamını kavramakta zorlanıyordu.

"Konser için tabii!"

"Ah, konser," dedi Nikolay. "Evet, Leningradlıların

dikkatini gerçeklerden –Partilerin onları açlıktan ve ölümden koruyamamış olmasından– uzaklaştırmak için kemandı yeterince iyi çalabileyim diye soğuk pilav yemem çok önemli.”

Tanya sitemli gözlerle baktı ona, oysa daha bir yıl önce konserleri, boşa harcanan zaman ve para olarak görürdü. “Afişler asıldı bile. İnsanlar bilet alıyorlar. Bütün şehir onu bekliyor.”

“Şehir parasını saklasa ve bu lanet olası durgunluk bitsin diye dua etse daha iyi olur. Önümüzdeki on yıl bombalanacaksa ve açlıktan öleceksek yetmiş dakikalık müzik neye yarar?”

“Böyle konuşma. Doktorlardan biri dedi ki, Bay Eliasberg’e göre bu, Leningrad’da verilmiş en önemli konser olacaktı! Gelmiş geçmiş en önemli konser!”

Elias’ın söyleyeceği türden bir cümle değildi bu; Tanya hep abartırdı hikâyeleri, özellikle de hakkında hiçbir şey bilmediği konularda olanları. Ama coşku ve inancın Elias’a ait olduğu anlaşılabilirdi. Müzisyenlerin yorgunluğuna ve çaresizliğine aldırmadan orkestrayı teşvik ederken onun gözlerinde ki pırıltıyı görmüştü Nikolay. Öyle zamanlarda savaştan önce şehirde dolaşan söylentilere inanmak çok güçlü – Radyo Orkestrası’nın disiplinsiz olduğu, açıkça başkaldırdığı ve eşek şakaları yapıldığı, özellikle müzisyenlerden birinin (adı Aleksandr mıydı?) sadece meslektaşlarıyla değil, orkestra şefiyle de sürekli alay ettiği.

Tanya’nın bakışları neredeyse bulanıklaşmıştı. “Konserden sonra şehrin morali düzelecek. Doktor da Bay Eliasberg de böyle söylüyorlar. Müziğin gücü sayesinde ordumuz güç kazanacak – o zaman savaşı da kazanacağımıza inanıyorum.”

“Bay Eliasberg’in kendi nedenleri var. Üstlendiği misyon Astoria Hastanesi’ni inandırmış olabilir, ama salt özgeci

nedenlerden dolayı hayatını tehlikeye atmasına ihtimal vermiyorum.” Nikolay içinde büyüyen öfkenin farkına varıp rahatsız oldu. Durup dururken müziği savunan Tanya’ya ve kendisiyle karşılaştırıldığında başkalarını korkak gibi gösteren cüreti yüzünden Elias’a öfke duyuyordu. Çoktan sembol haline gelen bir senfoni yazdığı için Şostakoviç’e öfkeliydi, canlı cenazelerden oluşan bir orkestrayı dinlemek için konser binasına akın akın gelecek kadar umarsız olan Leningradlılara öfkeliydi. Böyle bir müzikal maskaralığı başlattığı için politikacılara öfkeleniyordu, partiyonu düşman hatlarının üzerinden geçirmek için hayatını tehlikeye atan pilota öfkeleniyordu, Almanları geri püskürtecek kadar güçlü olmayan Kızıl Ordu’ya öfkeleniyordu. Dünya yüzünde öfkelenmediği bir tek kişi vardı ve o kişi peri masallarının ve fablların malzemesi olmuştu: Samanların içindeki iğne, şiltenin altındaki bezelye tanesi olmuştu; belleğini rahatsız ediyor, uyumasını engelliyor, asla unutulmuyor ama hiç görünmüyordu. Günden güne tükeniyordu Nikolay. Kışı atlatmıştı, ama yeşil ağaçları görünce, boşluğun kokusunu alınca bütün gücü tükenmişti. *Sonya, beni öldürüyorsun. Senin yokluğun benim ölümüm olacak.*

Tanya’nın seyrek saçlarını bir eşarpla örtmesini ve kapıdan telaşla çıkmasını izledi. Ferahlayarak parmaklarını uzun sakalının arasından geçirdi; hiç değilse Tanya saçı yüzünden onu azarlamayı unutmuştu.

“Bir şey daha.” Tanya’nın başı kapının arasından göründü. “Sakalını kısaltmalısın. Denizcilere benziyorsun ama haftalardır denizdeydim diyebileceğin geçerli bir mazeretin yok. Bay Eliasberg hastanedeyken her gün tıraş oluyordu.”

Tanya’ya fırlatabileceği bir şey yoktu elinde; sahip olduklarının çoğu satılmış, değiş-tokuş yapılmış ya da kesilip sobada odun niyetine yakılmıştı. Elini olur dercesine salladı, “Tamam” anlamına da gelebilirdi hareketi, “Çık git” anlamına da.

Tanya tatmin olmuş göründü; kapıdan çekildi, ayak sesleri merdiven boşluğunda duyulmaz oldu.

Nihayet yalnız kalmıştı.

Son birkaç aydır, içinde bulunduğu ânu yaşamaya çalışmış-
tı. Ama kaçmak için duyduğu arzu gitgide yoğunlaşıyordu. Tevekkülün, ıhlamur ağaçlarının yapışkan özü gibi sokakları kapladığı bu şehirde boğulacağını hissediyordu. Kuşatmanın yaz sonunda sona ereceğine dair resmi açıklama yapılmış-
tı – ama bu vaatlerin arkasının boş olduğunu duyabiliyordu. Propagandadan başka bir şey yoktu ortada, epeyce de umut.

Tanya gittikten sonra çöken sessizlikte bir karara vardı. Sandığı kadar zor olmamıştı bu, çünkü kapı kapandığı anda Sonya'nın bir daha geri dönmeyeceğini sonunda anlamış-
tı. Haftalardır ondan söz etmemişti. Tanya artık onun adını ağzına almıyordu; hayatta kalan birkaç komşusu yıkık-dökük merdivende yanından hızla geçiyorlardı. Kaçırılan her fırsatla birlikte, adı ağza alınabilecekken alınmadığı her sefer, Sonya biraz daha kayboluyordu. Nikolay'ın kafasının içindeki imge-
ler günden güne siliniyordu – Sonya'nın gözleri, gülümseme-
si, burnunu kıvrışı. Yakında ondan geriye hiçbir şey kalma-
yacaktı.

Konser gecesine kadar bekleyecekti – bu kadarını borçluy-
du Şostakoviç'e ve Eliasberg'e. Sonra kaçacaktı. Konser başa-
rılı olsun ya da olmasın verilecek kutlamaya Tanya'yı davet
edecekti; hak etmedikleri bir gururla şişinen Polit Büro yö-
neticileri, üzeri –eskiden olsa başkalarının hayatlarını kurtarabilecek– yiyeceklerle dolu bir masada oturan müzisyenler. Sessizce kaçacak ve buraya, ait olduğu yere gelecekti ve so-
nunda yapacaktı onu.

Pencerenin pervazının altına bantla yapıştırmış olduğu kü-
çük teneke kutuyu aradı eliyle, alt kattaki dairede, tekerlekli
iskemleye mahkûm müziksever karısıyla birlikte yaşayan bir

patoloğun tuhaf ama hoşla gitmedi denilemeyecek hediyesi-
di bu. "Karım yıllardır sizin çalışmalarınızı dinledi," demişti
Nikolay'a. "Sizin çalışınız onun kaçış yolu oldu. Bunun kar-
şılığında ben de size en azından bir kaçış yolu sunuyorum."

Dr. Ostrovski ocak ayının en soğuk gününde öldü, karı-
sından iki gün sonra. Ölümünün görünürdeki nedeni akciğer
zarı iltihabıydı, ama doktorun karısını ne kadar sevdiğini bilen
Nikolay buna inanmadı. Ölüm haberini aldıktan sonra Nikolay
teneke kutuyu açmış ve içindeki kapsüle bakmıştı – asetik asit-
le karışık siyanür, Ostrovski'nin 'daha kesin sonuç' dediği şey
için. Bu kadar küçük bir şeyin klostrofobik bir dünyayı parçala-
yıp içeri hava dolmasını sağlayabilmesi ne kadar tuhaftı.

Bir süre, Nina Bronnikova'nın kendisini kurtarabilecek kişi
olduğuna inanmıştı. Acımasız ve uzun kış boyunca (Sonya'nın
küçük görüntüsünü ararken) Nina'yı ne zaman görse yü-
reği hafiflemişti. Ara sıra karşılaşmaları ona dayanma gücü
vermişti – tıpkı sonraları onu provalarda göreceğine emin ol-
duğu zamanlardaki gibi. Nina'nın narinliği, nadiren gülüm-
semesi, kariyerinin mahvolduğunu kabullenmek için verdiği
mücadele: Bütün bunlar Nikolay'ı büyülemiş ve etkilemişti.
Ama çok geçmeden anlamıştı. O güne kadar bir değil, iki kez
âşık olmuştu, hiçbir şey böylesi güçlü ve sadık aşkları aşamaz-
dı. Kaybettiği karısından ve kaybettiği kızından ona kalanlar,
bir insanın ömrü boyunca bekleyebileceğinden daha fazlaydı.
Bu yüzden Nina denen alevden kaçmış, sıcak bir şey yaşama
fırsatından uzaklaşmış ve bundan ne pişman olmuş ne de ek-
sikliğini hissetmişti.

Güneş ışığı odaya dolmasına rağmen parmakları uyuş-
muştu. Yetersiz beslenmenin sonuçları düşünebildiğinden çok
daha kötüydü; sürekli üşüyordu. Keman kutusunu güçlkle
açtı, ellerine üfledi, alıştırma yapmaya çalıştı. Ama en basit
arpeggio'ları bile beceremedi.

Küfür etti, kemanını elinden sertçe bırakınca teller akortsuz sesler çıkardılar. Dayanılır gibi değildi! Buraya kadar gelmek ve şimdi çalamamak! Sobada yakacak bir şey, herhangi bir şey bulmak için çevresine bakındı. “Ama onu değil,” dedi yüksek sesle. “Ama seni değil.”

Çello yukarıda, tavandaki panoların gerisinde duruyordu, uyuyan bir çocuk gibi eprimiş örtülere sarılmıştı. İlk provayı getirdi aklına, müzisyenler ucu kırık kemanlarını ve bel vermiş kontrbaslarını çıkarmışlardı. “Fazladan çalgı olup olmadığına bileyen var mı?” diye sormuştu Elias, çaresizlik içinde. Nikolay başını iki yana sallamıştı. Çello belki de sonsuza kadar orada saklı kalacaktı.

Evinin halini görünce –yandaki komşunun evinde patlayan bombanın yol açtığı çatlaklar, bir zamanlar resimlerin asıldığı yerlerdeki koyu renkli dikdörtgenler– içini dizginleyemediği bir öfke kapladı. Bir yıl önce burası onun yuvasıydı. Bir yıl önce dinleyicilerin gözlerini yaşartacak melodiler çalabiliyordu. “Ya şimdi?” Halısız zemine tükürdü. “Şimdi boş bir kabağın içinde yaşıyorum ve bir çocuktan daha iyi çalmıyorum.”

Eldivenlerini giydi, sobanın arkasındaki baltayı aldı. Evden çıktı, kapıyı arkasından çarparak kapadı, basamakları ikişer ikişer atlayarak indi, baltayı merdivenin korkuluğunun üzerinde öyle umursamazca sallıyordu ki çelik çeliğe çarpıp takırdıyordu.

Antreye ulaştığında Bayan Gessen korku içinde kapısına çıkmıştı. “Bir şey duyduğumu sandım. Çok şükür ki sizmişsiniz.” Evine az daha bomba isabet edecek olduğu geceden beri sinirlerine hâkim olamıyordu; gözleri kertenkele gözü gibi titreşiyor, başı sağa sola gidip geliyordu.

“Evet, benim,” diye yineledi Nikolay, ama sesi evin hasarlı girişinde yankılandı, kendi sesine hiç benzemiyordu.

“Nedir o elinizdeki?” Bayan Gessen baltayı görünce, duyduğu ferahlamanın yok olduğu görüldü. “Nereye gidiyorsunuz onunla?”

“Yakacak oduna ihtiyacım var. Ellerim uyuştı, çalışamıyorum.”

“Ama nerede... Siz neyi-? Ağaçları değil ama, değil mi?” Bayan Gessen Nikolay’ın az önceki düşüncelerini özümsemiş görünüyordu; sanki Nikolay’ın öfkesi çatlamış zemin tahtalarının arasından sızmış, tavandan, tabanlardan geçmiş, sonunda Bayan Gessen’in oturma odasına girmişti.

“Eh, dışarıda bir sürü var, alabiliriz.” Omuzlarını silkti. “Eğer şehir, meleklerin müzikle çağrılmasını dinlemek istiyorsa özveride bulunmalı. Aynı fikirde değil misiniz?”

“Melekler mi?” diye kekeledi Bayan Gessen.

“Şostakoviç’in *Yedinci Senfonisi*.” Sesi sabırsızdı. “On bir ay açlık çektim, yetersiz beslenmeden dolayı kan dolaşımım öyle berbatlaştı ki ne ısınabiliyorum ne de tek bir nota çalabiliyorum, ama beş gün sonra şehir için çalınacak senfoniye katılmam gerek. Sizce bu adil mi?”

“Ama ağaçlar! Eğer her Leningradlı bir ağaç kesseydi sonu ne olurdu?”

“Leningradlılar ağaç kesmez.” Yüzünü kadının yüzüne iyice yaklaştırdı. “Görünüşe bakılırsa çoğu, ölmeyi beklerken oturup ağaçları seyreder. Ben onlardan biri olmayı reddediyorum.” Öyle öfkelenmişti ki hol başının çevresinde dönmeye başladı, merdivenin tırabzanına tutundu. Orada soluk soluğa, çevresindeki tanıdık şeyleri –kapının üst tarafındaki uflanmış alçı çiçekleri, çizik içindeki zemini, karşıdaki sıra sıra mektup kutusu asılı duvarı– inceleyerek, tırabzana yaslanmış dururken aklı başına geldi. Belki de başka bir plan düşünmeliydi? Ne de olsa ağaçlar devriye polislerin gözü önündeydi, baltasını savuran bir deliyi mutlaka tutuklardı. (*Sonuna*

kadar mantıklı! dedi Şostakoviç, yarı hayran, yarı alaycı alışıldık tarzıyla. *Akıllılık edip başınıza iş açmıyorsunuz, böylece sakin sakin ölümünüzü planlamaya devam edebilirsiniz!*)

“Pekâlâ, siz kazandınız.” Alnını kuruyan Nikolay hem Bayan Gessen’e hem de uzaktaki Şostakoviç’e söylemişti bunu. “Ağaçlar kalabilir.”

Bayan Gessen tuttuğu soluğunu bıraktı. “Onlar şehre *ait*. Eğer sizi keserken –ya da kesmeye hazırlanırken– yakalasaydım, ihbar etmek zorunda kalırdım. Kimse komşusunu ihbar etmek istemez, birlikte yaşadığımız onca şeyden sonra. Bu karanlık günlerin bize verdiği, yepyeni bir toplu ruh. Cesur bir yeni –”

“Tamam, tamam. İzin verin lütfen.” Nikolay kadının yeni bulduğu bu idealizmi bir kenara iterek geçti, posta kutularına yöneldi.

“Bugün mektup bulamazsınız.” Bayan Gessen başını iki yana salladı. “Bugün yok, büyük olasılıkla uzun bir süre de olmayacak.” Yine de biraz yaklaştı; başkalarının mektuplarını hep merak ederdi. “Kuzenim postanenin deposunda çalışıyor, biliyorsunuz, bir haftadır Ladoga Gölü üzerinden posta gelmediğini söylüyor. Nedeni bilinmiyor, ama onun tahmini –”

“Korkarım ki kuzeninizin işiyle ilgilenmiyorum,” diye kadının sözünü kesti Nikolay. “Sadece kendiminkiyle ilgiliyim.” Posta kutularına profesyonel sayılacak bir tavırla göz gezdirdi; kendi kutusu bir sıranın ortasındaydı, bu da işini biraz zorlaştırıyordu. “Geri çekilin lütfen!”

Bayan Gessen bir çığlık attı. “Deli misiniz siz? Bu kamu malı!”

Ona aldırmayan Nikolay baltasını kaldırdı, tahta kutuya indirdi. Baltayı çekip çıkardı ve tekrar havaya kaldırdı. Aynı derecede isabetli ikinci vuruş kutuyu onlarca küçük parçaya böldü. “Eğer içine konacak mektup gelmeyecekse posta

kutusu neye yarar?" dedi, omzunun üstünden. "Böyle daha çok işimizi görür."

"Posta kutularımızı yakacak mısınız?" Bayan Gessen'in ödü patlamış gibiydi.

"Yo, sadece kendiminkini." Nikolay tahta parçalarını toplamaya başladı. "En azından bugünlük. Bir posta kutusu bir saatlik çalışmam için yeterli yakacak sağlar. Sırf şehrin yararına demeliyim."

"Bugünlük yeterli yakacak!" dedi Bayan Gessen soluksuz kalarak. "Siz sadece bugünde mi yaşarsınız?"

"Hiç de değil." Nikolay tahtaları göğsüne bastırdı. "Yarın için bir planım var, o plan da ağaçları içeriyor."

İnce davranışlı günlerinde Bayan Gessen'i kekeletmeyi becerememişti; şimdi onun gerilediğini ve kapısını çarparak kapattığını görünce kendi yaptığından neredeyse etkilendi. Dönüp ne yaptığına baktı. "Fena değil," diye övündü. Eskiden posta kutusunun durduğu yerde şimdi dört köşe bir delik vardı, ama yanındaki kutular sağlamdı. "Fena değil!" dedi yine.

Öbür kutulara sıçrayan kıymıkları ceketinin koluyla temizlerken (*Hep düşünceli komşu!* demişti Şostakoviç) en alttaki posta kutusuyla arkasındaki nemli duvar arasına sıkışmış bir kâğıdın ucunu gördü. Sadece daktiloyla yazılmış bir soyadı (kendisinininki) ve bir sokağın adının (kendi sokağı) ilk harflerini görebildi. Kucağındaki tahtaları bıraktı, ıslanmış zarfı yarıktan aldı ve dikkatle açtı. Kemanının onarımına ait bir faturaydı, on ay öncesinden kalmaydı. Acele bir hesap yaptı. İsak Erkenov bunu özenli elyazısıyla yazdıktan iki hafta sonra bir gönüllü birliğine katılıp gitmiş ve bir daha cepheden dönmemişti.

Kâğıdı katlayıp cebine soktu. Erkenov'un dul eşi acaba hâlâ yaşıyor muydu? Borcunu nasıl ödeyeceğini bileme-se de bunu öğrenmeliydi. Bunca zaman sonra bu faturayı

bulması ne kadar tuhaftı – hem de yaptığı o çılgınlığın sonucunda. Zarfın düşmüş olduğu kirli aralığa tekrar baktı. Acaba daha kaç mektubu oraya düşmüş ve kaybolmuştu? Odun kesmesi sayesinde uyuşukluktan kurtulmuş olan parmaklarıyla kutuların arka taraflarını yokladı ve bir kâğıdın daha köşesi geldi eline. Yakalamaya çalışınca kâğıt aşağı kaydı. Bir küfür savurup denemeyi sürdürdü. Arkasında Bayan Gessen'in kapısının tekrar gıcırdayarak açıldığını duydu. "Posta deposunda çalışan kuzenimize söyleyin," dedi, arkasına bakmadan, "mektuplarımın bir yıldan daha eski olmamasını yeğliyorum." Ağır ağır, çok dikkatli davranarak zarfı duvarda yukarıya kaydırды. "Yakaladım seni piç kurusu!" Gessen'in kapısı çarpılarak kapatılınca uzun zamandır kullanılmayan ampulden aşağı tozlar yağdı.

Nikolay üçüncü kez yarığın içine baktı. Başka bir şey yoktu. Tahtaları topladı, merdivenden çıkmaya başladı; bugünlük Gessen'in sorgulamaları yeterdi.

Evine döndüğünde onu buz gibi soğuk karşıladı. Tanıdık ve tuhaf bir şekilde baştan çıkarıcı bir hasım gibi içine sızdı. Yatıp teslim olmak ne kadar kolay olurdu. Sobaya gitti, tahtaları yere attı ve ikinci zarfı açtı. Üzerindeki damgada Sverdlovsk yazıyordu ve –iyice baktı zarfa– geçen ekim ayında postaya verilmişti. Sverdlovsk'taki uzak akrabalarından gelen sıkıcı haberler olmalıydı, savaş sırasında bile en ilginç konuları, hava durumu olurdu.

Zarfın içinde iki sayfa vardı ama nedense üstteki daktiloyla yazılmıştı –mürekkebi açık koyuluydu ve satırlar yamuktu. Sobanın yanına çömeldi, sayfaya göz gezdirdi.

Anlaşılan ilk mektubumuz size ulaşmamış... Lenin-grad'da durumun kötüye gittiğini anlıyoruz... birkaç defa telefonla sizi aramaya çalıştık... hattınız artık çalışmıyor

galiba... Kızınızın güvende olduğunu bir kez daha garanti ediyoruz size.

Sayfanın dibinde mürekkebi bulaşmış küçük bir damga vardı: *Miusskaya Sk. Yetimhanesi, Sverdlovsk.*

Nikolay dizlerinin üzerine çöktü. Tir tir titriyordu, ama soğuktan değil. Titreyen parmaklarıyla zarfın içindeki ikinci sayfayı çıkardı. Daktiloyla değil, elle doldurulmuştu, sayfadaki düzensiz satırların gerisinde ince, sağlam bir ses duydu:

Babacığım,

T halamın dediği gibi bir dizi aksilik yaşadım. Sorumlu hanım ilk mektubuna senden yanıt alamadığı için kaygılanıyor, ama ben ona senin her zaman meşgul olduğunu söyledim. Lütfen yakında gel. Seni öyle çok özliyorum ki her gün ağlıyorum.

Seni seven Sonya'n.

Not: Gelirken çelloyu getirebilir misin? İyice hamlaştım.

Ayağa kalkmaya çalıştı, ama bacakları öyle titriyordu ki duvara doğru yığıldı. Oraya yaslanıp kaldı, kalbi gümbür gümbür atıyordu. *Sonya yaşıyordu.* Binlerce parçaya bölünmemiştii, kalbi durana kadar rayından çıkmış bir trenin yanında kanlar içinde yatmamıştı, meçhul, çamurlu bir mezarda çürümemişti.

"Sevgili Sonya'm." Gözyaşları boğazını tıkamıştı, güçlükle konuşuyordu. "Dayan Sonya, biraz daha dayan."

Birden onun yüzünü yeniden görebildi, açıkça ve eksiksiz; sevgi dolu kadife siyahı gözlerini, umutlu gülümsemesini, ağzının bir yanındaki gamzeyi. Sonya bir şey söylüyordu ama

sesi o kadar yabancılaşmıştı ki Nikolay anlamak için kendini zorladı. "Beni almaya geleceğini biliyordum! Biliyordum geleceğini."

Kış boyunca kendisini bir tabut gibi içine alan yalnızlık duygusu parçalandı ve bedeninden sıyrılıp düştü. Duyduğu ferahlama neredeyse canını acıttı. Mektubu elinde buruşturdu ve olabildiğince sıkı. *Sonya*. Odadaki ışık yoğunlaşıyor gibiydi. Zemine vuran güneş ışınları titreşti ve birleşti, ayak bileklerine gelen ısıtılı suların içinde durur gibi oldu. Kızın adını üst üste tekrarlıyordu, *Sonya, Sonya*; sonunda o ad kulaklarında, rahatlamış ve yorulmuş bir dünyaya ateşkesi duyuran bir çanın sesi gibi cınladı.

Öncelikler

Elias, akşam güneşinin altında evin önündeki basamaklarda oturmuş çakıltaşlarının çevresinde dolaşan iki kara böceği seyreliyordu.

"Bir işe yaramaz bunlar." Umduğunu bulamayan Valeri böceklerden küçük olanını itekledi. "Yürüsene, ne duruyorsun!"

"Belki onların da karnı açıtır, Leningrad'daki herkes gibi," diyecek oldu Elias. "Benim adamlarım da aç olduklarından iyi çalışmıyorlar. Bence böcekler de aynı durumda."

"Kusura bakmayın ama sizin adamlarınız müzisyen. Bay Şapran müzisyenlerin yumuşak insanlar olduğunu söylüyor. Oysa bu böcekler general, demek ki her türlü zorlukla baş edebilmeliler." Valeri ağır hareket eden büyük böceği parmağıyla dürtükledi. "Bu, General Zukov. Onu Moskova'ya bırakacağımıza Leningrad'da tutsaydık, Almanlar hemen geri püskürtülürlerdi."

“Gerçekten mi?” Kuşatmanın ilk başlarında orduda yaşanan karmaşadan pek haberi yoktu Elias’ın. Geçen yazla ilgili olarak en çok sıcağı hatırlıyordu, tehdit edercesine yükselmişti ısı, bir de gözlerini açıp da ufku silahların doldurduğunu gördüğü ilk gün duyduğu korkuyu.

“Bu da General Meretskoy.” Valeri öteki böceği bir dal parçasıyla itti. “Geçen yıl 9 Aralık’ta Tikvin’i bizim adımıza yeniden ele geçirdi. Sonra Novaya Ladoga’ya giden demiryolu hattı yeniden kuruldu, gölün üzerinden gıda malzemesi getirilebildi.”

Elias bunları hatırlıyordu. İnsanların ölenlerin yiyecek karnelerini çalmaya başladıkları bir dönemde tutunabilecek tek daldı bu.

“Doğru! Meretskoy olmasaydı hepimiz ölürdük. Ama bir de şimdi bak ona! Bir işe yaramıyor.” Valeri tozların içinde sırtüstü yatan böceğe baktı. “Sizce suya mı ihtiyacı var?”

Elias duraksadı. Bu oyunun nasıl oynandığından emin değildi: Suya ihtiyacı olan bir böcekten mi söz ediyorlardı, yoksa Kızıl Ordu’nun bir generalinin ihtiyaçlarından mı? “Biraz votkaya ne dersin?” diye önerdi, ne yapacağını tam bilemeden.

“Harika bir fikir!” Valeri çakıltaşlarından birini böceğin kafasına yaklaştırdı. “Buyrun bir içki, General. Yolluk olsun size.”

Elias umutla baktı, ama böcek kıvıldamıyordu, Valeri kaşlarını çatı.

“Belki de uykusu vardır?” Krizleri önlemekten anlardı Elias. “Belki de onları kutularına koymalısın – yani barakalarına demek istiyorum – geceyi geçirsinler diye?”

“Zukov hiç uyumaz. Salt uyanık kalabilmek için kendi konvoyunun yanında Moskova cephesine kadar yürüyerek gitti.” Valeri hareketsiz böceğe kötü kötü baktı. “O gece bir fincan çaydan başka ona güç veren bir şey olmadı.”

Elias sakın sokağın aşağısına göz attı. Yatmak için erken

miydi? Yarın radyo yayınının ön kaydı yapılacaktı, ürkütücü bir beklentiydi bu. Ondaki sonraki gün de genel prova vardı –bu da ürkütücüydü– bunlardan sonra da en kötüsü geliyordu, konserin kendisi. Hem kendisini nelerin beklediği düşüncesinden bir süre kurtulmak hem de güç kazanmak için uykuya ihtiyacı vardı, ama boş odasına çıkmak içinden gelmiyordu. Hem Valeri de onun yanında olmaktan hoşlanıyor görünüyordu. Yakın zamana kadar, oğlanın kendisini sıkıcı, hayal gücünden yoksun bulacağını düşünüyordu; şimdi bile, kapıyı çaldığını duyup açtığında hâlâ biraz çekiniyordu. Ama Valeri bunun farkında değilmiş gibiydi, akranlarmış gibi ciddiyetle Elias'ı oyunlarına katıyordu.

Uzaklarda, sonu gelmez gök gürültüleri gibi top atışları duyuluyordu. Bir gözlem uçağı sokağın üstünü yalayarak geçerken Elias uğultulu gölgeden sakınmak için başını eğdi. "Ne dedin?" Valeri'nin bir şey sormuş olduğunu belli belirsiz fark etmişti.

"Onu özlüyor musunuz? Annenizi yani. Biraz dırdırcıydı ama öksürük bonbonlarını filan cömertçe verirdi."

"Özlemek mi?" Elias'ın yüzü kızardı. Valeri'yle hava saldırılarını, gelecek konseri, açlığı ve Valeri'nin dondurma merakını filan konuşmuşlardı –ama Elias'ın annesinin ölümünü izleyen o kurşunu, kasvetli sabahtan hiç söz etmemişlerdi. Akıp giden soluk gökyüzünden, sokaklarda sarsıla sarsıla yol almalarından, ölümlerini mezarlıklara sürükleyen insanların sessiz yürüyüşlerinden. "Eh, yaşlıydı işte, çok da hastaydı. Öldü de kurtuldu denebilir."

"Ama sanırım kendinizi yalnız hissediyorsunuz." Valeri böcekleri sıksa dizlerinin üzerine tek tek koydu. Yetersiz beslenmenin neden olduğu incecik ayva tüyleriyle kaplıydı bacakları.

Bunu gören Elias'ın kalbi kasıldı. "Bugün karnını doyurabildin mi? Benim ekmek istihkakımın birazı duruyor. Konser nedeniyle bu hafta bize fazla verdiler."

“İyiym ben,” dedi Valeri, yüreklice. “Esas elde edemeyeceğim şeylere açlık duyuyorum ben. Her şeyin değişik olmasına alışmak çok zor.”

“Ne demek istediğini biliyorum.” Elias sevecenlikle konuşmuştu. Hayatın bu kadar çabuk ve tümüyle değişebilmesine inanmakta hâlâ güçlük çekiyordu: Sadece şehir enkaza dönüşmekle kalmamış, kendi rutin hayatı da darmadağın olmuştu. En zoru, her gün evinin kapısını açtığı andı. Şimdi bile, annesinin sesine kulak verip onu arıyordu evde, ama yatağın düzgün örtüsü ve sessizlik her seferinde şaşırtıyordu onu.

“Bakın!” Valeri sokağın aşağısını işaret ediyordu. “Acelesi olan biri var.”

Elias’ın gözleri o kadar zayıflamıştı ki gözlüğüyle bile etrafı bularık görüyordu. Ama gerçekten de biri onlara doğru koşar adım geliyordu. Bugünlerde, hava saldırısı sirenleri çaldığı zamanlar dışında koşan biri pek görülüyordu; çoğunluk, sanki bir sonraki lamba direğine ulaşabilecek enerjisi olduğundan emin değilmişçesine ağır ağır ve sarsak adımlarla yürüyordu. “Bence bu –” Ayağa kalktı, paniklemişti. “Evet, Nikolay bu.”

“Sizin arkadaşınız, değil mi?” Valeri’nin sesi, sanki kötü haber değil de iyi haber geldiğini doğrulamak ister gibiydi.

“Evet, arkadaşım.” Bunu söylemenin doğru olduğunu biraz da şaşıarak fark etti Elias, yanlış ya da zorlama da gelmiyordu kulağa.

“Seni burada bulduğuma çok sevindim!” Nikolay nefes nefese yanlarına geldi, ellerini dizlerine dayayarak iki büküm oldu, rahat soluk almaya çalıştı.

“Her şey yolunda mı?” diye sordu Elias, kaygıyla.

“Yolundadan da öte!” Nikolay doğrulduğunda gözleri parlıyordu, yüzünde de her zamanki sıkıntılı ifade yoktu.

Elias gözlerini dikti ona. “Tıraş olmuşsun! Seni hiç sakalsız görmemiştim.”

“Bu akşam kestim.” Nikolay elini alışıldık olmadığı tıraş bıçağının izlerini taşıyan çenesine sürttü. “Yüzüme değen hava neredeyse bir öpücük gibi!” Yüzünü bulutsuz yaz göğüne doğru çevirdi, gözlerini kapadı, mest olmuş gibiydi.

“Sarhoş mu o?” diye fısıldadı Valeri.

Elias başını iki yana salladı ve bekledi. En azından kötü haber duymayacağını biliyordu. Bir an korkmuştu, konserin –

Ama Nikolay gözlerini açmıştı, güneş gibi ısıt ısıldılar. Elias’ı omuzlarından yakaladı. “Sonya. Sonya yaşıyor!”

“Yaşıyor mu? Ama nasıl... nerede –? Harika bir haber bu!”

“Harikadan da öte.” Bu coşku kendisine fazla gelmiş gibi basamağa oturdu Nikolay. “Bir mucize bu. Umudumu çoktan yitirmiştim.”

“Sonya kim?” diye sordu Valeri.

“Kızım. Sevgili kızım, Sonya’m! On aydır kayıp olan bir mektup buldum.”

Hava saldırısını duyuran sirenlerin çığlıkları duyulmaya başlarken Nikolay hikâyesini anlattı: Kaybolan ilk mektup, uzun zaman bulunmayan ikinci mektup ve o gün öğleden sonra Leningrad’ın merkez postanesinden sağladığı, parazitli telefon görüşmesi.

“Onun sesini duydum!” Sanki öbür dünyadan konuşan birinin sesini duymuş gibi kendi sesi hayret ve inanmazlık doluydu.

“Sverdlovsk’a gidecek misin? Nasıl gideceksin oraya?” Sirenler çığlık çığlığa ötmelerine rağmen Elias güneşi bırakıp bodruma inmek istemiyordu. “Sana uçak ayarlayabilecek biri var mı?”

“Bu yüzden doğruca buraya geldim.” Nikolay sustu. “Yarın akşam bir ilk yardım uçağı Moskova’ya gidiyor, Zagorski de bana bir yer ayarladı uçakta. Moskova’dan trenle Kuibişev’e geçebilirim, orada Şostakoviç beni karşılayacak, Sverdlovsk’a gidişimi ayarlayacak.”

“Moskova mı? Yarın akşam mı? Şostakoviç mi?” Elias pağan gibi konuştuğunun farkındaydı, ama elinde değildi. “Ya konser ne olacak?”

Nikolay dudağını ısırды. “Çok özür dilerim. Hemen gitmiydim. İnan ki bu olan dışında dünyada hiçbir şey bu konseri kaçırtmazdı bana. Kızım o benim.”

Elias Nikolay’ın alnındaki çizgilere, ellerindeki çiziklere, pantolonunun kıvrım yerinden sarkan ipliklere baktı. Bir bakışta Nikolay’ın dış görünümünü kavradı ve sonra, çok zor olsa da kendini onun yerine koymaya çalıştı – bir insanı, uğrunda her şeyi feda edecek kadar sevmenin nasıl bir şey olduğunu anlamaya gayret etti. “Anlıyorum,” dedi. “Elbette gitmelisin. Anlıyorum seni.” Doğru sayılırdı. Belki bir gün kendisi de aynı noktaya gelirdi. O anda, alçak, kızgın güneşin altında dururken ve bir yandan da sirenler öterken her şey mümkün görünüyordu.

“Sahi mi?” Nikolay ayağa kalkıp Elias’ın ellerine sarıldı. “Doğruyu söylemem gerekirse kızacağınızı düşünmüştüm. Bu konserin senin için ne ifade ettiğini biliyorum.”

“Sadece bir konser,” dedi Elias. “Ama eğer Şostakoviç’le buluşacaksan, ona eksik bir orkestrayla da olsa senfonisinin hakkını vermeye çalışacağımızı söyleyebilirsin.”

“Elbette.” Nikolay gülümsedi. “Sanırım artık sığınağa inmemiz gerek.”

“Şart mı bu?” diye sordu Valeri.

Elias tereddüt etti. Nisan ayından beri bombardımanların çoğu şehrin dış mahallelerine olmuştu ve son zamanlarda, artık soğuktan donma ya da açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya olmasalar da yine de güvenlikte olmadıklarını yorgun Leningradlılara hatırlatmak için birçok yanlış alarm verilmişti. “Herhalde inmeliyiz,” dedi sonunda.

“Evet, inmeliyiz,” dedi Nikolay da. “Artık hayatta kalmam için çok değerli bir nedenim var.”

“Sonya kaç yaşında?” diye sordu Valeri böceklerinin kutusunu eline alırken.

“Dokuz. Yo, on. Son gördüğümünden beri bir doğumgünü daha oldu.” Nikolay’ın sesindeki pişmanlık tırsı neredeyse kırgınlık gibiydi. Sonya’yı bulmuştu ama başka, daha küçük kayıplarla da baş etmesi gerekecekti.

“Güzel mi?” diye sordu Valeri, öylesine.

“Çok güzel! Ama babalar önyargılıdır, tabii.”

“Sizce on iki yaşındaki biri on yaşındaki biri için fazla mı yaşlıdır? Eğer şu sizin Sonya’nız bombalanan bir trende bulunmuşsa ve şimdi de bin mil uzakta kendi başınaysa sağlam bir kız demektir.”

“Buradan ayrıldığı sırada oğlanlarla pek ilgilenmiyordu. Bence çelloyu daha çok seviyor.”

“A, demek müzisyen de?” Valeri sokak kapısına giden basamakları ayaklarını vura vura çıktı, hayal kırıklığı belli oluyordu.

Nikolay güldü. “Kibrit kutusunda ne var?”

“General Zukov ile General Meretskoy.” Valeri’nin yüzü aydınlandı. “Savaşa geri dönmeden önce dinleniyorlar.”

Elias, kapıda duran Nikolay ile Valeri’ye baktı, buruşuk ceketli, uzun boylu biri ve güve yeniği kırmızı kazaklı kısa boylu biri. Böcek kutusunun üzerine eğilmiş başlarına bakarken yabancıları olmadığı bir kıskançlık saplandı yüreğine. *Sokakta durabilirdim ve hiç kimse fark etmezdi beni. Başıma bir bomba düşebilirdi ve hiç kimse –*

“Bay Elias!” Valeri arkasına döndü. “Gelin haydi!”

“Valeri’ye Filarmoni Binası’nın ne kadar büyük olduğunu anlatıyordum,” dedi Nikolay. “Sizin iki gün sonra orada prova yapacağınızı da.”

“Sen olmadan, ne yazık ki.” Ama Elias’ın içi rahatlamıştı, seviniyordu; demek onu da almışlardı aralarına. “Ama

Samson gibi sakalını kestiğın için,” diye ekledi, “artık sıradan biri olmuştundur belki. Radyo Orkestrası’nda da yeterince vasat kemancı var.”

“Biliyor musun Elias?” Nikolay kapıyı açtı. “Bence az önce şaka yaptın.”

“Evet,” dedi Elias, soğuk, karanlık antreye girerken. “Sanırım öyle yaptım.”

Genel prova

Genel provanın yapılacağı gün batıda mor bulutlar kümelendi, sıradan çıkıp şehrin üzerine dağılmak için talimat beklercesine birbirlerine sımsıkı sokulmuşlardı. Gökğürültüsünün uğultusu uzaktaki top ateşlerinin sesine karışıyordu. Elias kulak ağrısıyla uyanmıştı, bu yüzden nemli ağustos ayında olmalarına rağmen evden çıkmadan önce başına kürklü bir şapka geçirdi. Filarmoni Binası’na geldiği sırada ilk yağmur damlaları düşmeye başlamıştı.

Erken gelmişti, ama Petrov ondan da erkenciydi, sahnenin yüzeyini incelemekle meşguldü. O kadar zayıflamıştı ki, belini iple sıktığı pantolonunun içine iki kişi rahatça sığardı. “Yağmur başladı mı?” Akan burnunun ucunu sildi. “Kesintisiz prova yapılacak gün değil.”

“Hiçbir gün kesintisiz prova yapmaya uygun değil. Hem genel prova ne kadar kötü olursa konser o kadar iyi olur. Bunu bilmen gerekir.”

“Çok haklısınız Bay Elias. Her zaman olduğu gibi.”

Elias muazzam konser salonuna kaygıyla göz gezdirdi. Genel provalarda garanti olan bir şey varsa o da Elias’ın bağırsakları bozularak ertesi günün büyük bir kısmını tuvalette

geçirmek zorunda kalmasıydı. Bugünkü prova her zamankinden de sinir bozucu olacaktı, çünkü müzisyenleri ilk kez senfoniye baştan sona çalacaklardı, yetmiş lanet olası dakikanın tamamını. Eğer yere yıkılırlarsa, çalgılarını ellerinden düşürürlerse, solukları kesilirse – eh, o zaman Neva'ya gidebilir, gözleri kararana kadar başını suyun içinde tutabilirdi.

“Evet,” diye geveledi. “Genel provanın kötü geçmesi için dua edin, Petrov.”

“Kesinlikle edeceğim.” Ne kadar sıska olsa da Petrov son derece kararlı görünüyordu.

“Ama sakın baştan sona felaket olmasın!” diye ekledi Elias, paniğe kapılmıştı.

Dışarıda yaklaşan fırtına salondaki ışığı gitgide zayıflatıyordu, çatlak beyaz sütunlar yüksek ağaçlar gibi uzuyorlardı. İki asker sahneye iskemleleri diziyorlardı. Tıkırtılar ve gürültüler hem tanıdık hem yabancı geldi Elias'a – bu sesleri son duyduğundan beri sanki bir asır geçmişti.

Bir dakika izledikten sonra öne çıktı. “Fazladan birkaç iskemle koymanızı istiyorum.”

“Efendim?” Askerlerden genç olanı başını kaldırdı. “Ama kaç tane gerektiği bize söylendi.”

“Şurada fazladan bir iskemle istiyorum.” Elias sıraların arasında işaret ederek dolaştı. “Bir tane şuraya, şuraya da, şuraya da.” Bu, konserde çalamayanlara onun kişisel selamı olacaktı – eski hasmı Aleksandr ve yeni dostu Nikolay da dahil. “O iskemleler boş kalacak,” dedi askerlere. “Savaşta kaybettiğimiz askerlerin anısına.”

Orkestradakiler yavaş yavaş içeri girmeye başlamıştı, saçları nemli, suratları solgundu. Sessizce çalgılarını çıkardılar, paltolarını ve parmaksız eldivenlerini çıkarmadılar. Sırtlarındaki kalın giysiler ne kadar zayıf olduklarını gizleyemiyordu; sanki arkada bıraktıkları neredeyse dayanılmaz

kış hâlâ kemiklerine sinmiş duruyor, hareketlerini engelliyor, reflekslerini yavaşlatıyordu. Yerlerine otururlarken yüzlerinde yarı kararlı, yarı korkulu bir ifade vardı: Herkül'ün görevlerine benzer bir görev bekliyordu onları, bu göreve hazırlıklı olmadıklarını kendileri de biliyorlardı.

Elias sesinin sakın çıkmasına çalıştı. "Bugün bizim için önemli bir gün," dedi pencerelere vuran yağmurun sesini bastırmaya çalışarak. "*Yedinci Senfoni*'yi ilk kez baştan sona çalacağız. Solonuz sırasında baygınlık hissederseniz, ancak solonuz bittikten sonra dinlenebilirsiniz. Lütfen unutmayın – size güveniyorum. Leningrad size güveniyor."

Binanın üstünde gök gürüldüyordu, müzisyenler sinirli sinirli yere sürttüler ayaklarını. Elias arkasında bir ses duydu: birkaç tane üniformalı görevli, ellerinde not defterleri ve bloknotlarla öndeki sıraya götürülüyorlardı. Her birine eğilerek selam verdi, aralarında yalnızca solgun yüzlü Yaşa Babuşkin'i ve daha cüsseli Boris Zagorski'yi tanıdı.

Orkestraya döndü ve obuaya işaret etti. "Bir la lütfen." Bereket sesi oldukça düzgün çıkmıştı.

Akort sesleri yükselip sonra dinince şapkasını çıkardı, yere, yanına koydu. "Yapılan hataları duymamak için bu şapkayı çıkarmamayı düşünmüştüm. Ama kafamda ölü bir hayvan varken mesleki açıdan kusursuz olamıyorum."

Müzisyenler güldüler, gülüşleri karanlık köşelere doğru yuvarlanan küçük bir dalgacık gibiydi. Şimdi onun tarafındaydılar, başlamaya hazırdılar.

İçerisi o kadar loşlaşmıştı ki nota kâğıdını göremiyordu bile. Bugün için neden bir jeneratör sağlamamışlardı sanki? Her şey, ta sonuna kadar, bu kadar zor olmak zorunda mıydı? Nota sehpasını biraz yükseltti, batonunu mendiline sildi, kâfuru kokusu ona annesini hatırlattı. İçini çekerek kollarını kaldırdı.

Arkasındaki adamların açıkça farkındaydı, dikkatle izliyorlar, hatalarını kaydetmek için kalemlerini hazır tutuyorlardı. Ama eksikliğini daha da çok hissettiği şey, bu ağzı sıkı siyasi görevlilerden daha iyi değerlendirecek kişilerdi. Yanmayan sigarasını dizine vurarak, başını yana eğerek dinleyecek Şostakoviç yoktu orada. Koridordaki koltuklardan birine yayılıp oturacak, aldırılmaz görünüp her şeyi dikkatle gözleyecek Solertinski de yoktu. Bütün dikkatini vererek, sahnede yerini alacak kusursuz profilli Mravinski de yoktu. Öte yandan, eğer Mravinski orada olsaydı –

Sadece ben varım! Biraz da şaşırarak batonunu indirdi Elias, tozlu salonda ilk notalar dolu dolu ve titremeden duyuldu. Sonra da trompetler ve davullar, hızlı iki sesli motiflerini tekrarlayarak yaylıların arasına girdiler. Israrlı notaları orkestrayı hizaya sokan ve tekinsiz bir kedi-fare oyunu başlatan, nefesli pirinç çalgıları çalan avurtları çökmüş adamları güçlü, sağlam adamlara dönüştüren şiddetli ışık mıydı?

İçgüdüsel olarak yaylı çalgıların olduğu bölüme baktı, dikkatini toplayarak çalan Nikolay'ın yarım gülümsemesini arandı. Boş bir iskemleden başka bir şey görmedi – Nikolay derme çatma bir uçakla çoktan Leningrad'dan ayrılmış, akşamın kan kırmızı göğüne karışmıştı.

Nina Bronnikova'ya bakındığında da piyanonun, panjur-ları inik bir pencere gibi sessiz ve kapalı durduğunu gördü. Birkaç gün önce Nina bileğini incitmişti, doktor Elias'a birkaç kez Nina'nın dinlenmesi gerektiğini söylemişti. "Eğer genel provada çalmaya zorlarsanız asıl konserde asla çalamaz," diye uyarmıştı, sanki Elias'ın bu konser konusundaki tavrının fanatizm sınırına vardığını bilirmiş gibi. Yine de –

Nina'ya burada ihtiyacım var, diye bağırdı içinden, batonuyla havayı yararken ve flütlerle obualardan sert ve tiz bir do çıkartırken. Paniğe kapıldı. Ne kadar yalnızdı! Bir tek kişi bu

kadar çok adamı yönetiyordu – buna yetecek gücü olup olmadığı bilemiyordu. Yolu öyle uzundu ki. Kendisini bekleyen yüzlerce sayfayı düşününce gücünün tükendiğini hissetti.

Girişlerin bazıları beceriksizce oldu, birkaç soloyu da berbat ettiler. Bir noktada Vedernikov bembeyaz kesildi ve iskemlesine çöktü, flütünden çıkan notalar kesik kesik ve silikti. Ama müziğin kendi dinamiği vardı, bir kaya parçası gibi bir yamaçtan aşağı yuvarlanıyordu. Elias'ın elinden tek gelen şey müziği yönetmek, durdurmak, koşmasını engellemekti. Yavaşlayın! dedi sessizce Petrov'a, o da mucizevi bir şekilde bu talimatı anladı ve kendisinden isteneni yaptı, bütün orkestrayı da peşinden sürükledi, böylece uzun ilk bölüm, engellenemeyen bir tehditle ilerleyip bitti.

Elias'ın arkasında hava dalgalanır gibi oldu, ama hiçbir ses duymadı. Dinleyiciler müziğin gücünden etkilenmişler miydi? Bunu bilmenin bir yolu yoktu, ama canlı ikinci bölüme başlarken omuzlarındaki yük kalktı. *Senfoninin kendi hayatı var*, diye hatırlattı kendine. *Onu tek başına taşıman gerekmez.*

Sonra, bir saniyeliğine duran orkestra tatlı tatlı adagio'ya geçti, yankılı cümleleri öyle hüznü ve güzeldi ki onları çok iyi bilmesine rağmen Elias'ın tüyleri diken diken oldu.

Sonunda –davulcuya işaret etti– savaşı andıran dördüncü bölüme gümbür gümbür girdiler. *“Non troppo”* dedi dudaklarıyla. *“Allegro non troppo!”* Başını onca ağrıtan bölüm buydu işte –tükenmiş nefesli pirinç çalgılardan coşkulu bando müziği, deneyimsiz yaylılardan hızlı, net pizzicato– şimdi, tuhaf ama bu işkencenin bitmesini istemiyordu. Oysa neredeyse bitmek üzereydi, hatırı sayılır derecede gürültülü çalınan do majör finale doğru ilerliyorlardı. Uğuldayan tahta nefesli çalgılar, uyum içinde vuran yaylılar, gümbürdeyen davulların dupletleri – sonra uzayan bir sessizlik ânı, sonra da kurtuluş.

Bu güç nereden gelmişti ona? Müzikleri bu salonu inletmiş olan bestecilerin enerjisini özümsemiş gibiydi. Borodin, Mussorgski, Rimski-Korsakov, Scriabin, Stravinski, Glazunov – ayrıca ölüm mangasının karşısındaki yalnız adamlar gibi sahnede durmuş olan bütün orkestra şefleri. Şostakoviç’in *Beşinci Senfoni*’sini coşkulu alkışlar arasında bitirmiş olan Mravinski; ve neredeyse elli yıl önce, ölümünden dokuz gün önce kendi *Altıncı Senfoni*’sini yönetmiş olan Çaykovski; bütün o huzursuz, akıllı, bencil adamlar Elias’ın arkasına dizilmişlerdi – ama artık bir tehdit oluşturmuyorlardı. Başını öne sarkıttı, alnından ter fışkırıyordu. Hayatında ilk kez bu adamların karşısına dikileceğine onlarla omuz omuza duruyordu.

İçine girdiği o sevinçli yorgunluk içinde her şeyi bulanık algıladı. Babuşkin’in omzuna vurarak, “Gayet yeterli,” diye mırıldandığının, Zagorski ile asistanlarının da hafifçe kibirli bir tavırla, “Böyle olmalıydı zaten,” türünden takdir cümleleri söyleyerek salondan çıktıklarının farkına vardı. Sonra bir orkestranın parçalara ayrılışının tuhaf sürecini izledi, birleşmiş bir bütünün yeniden tek tek müzisyenlere dönüşmesini. Bir iskemleye çökerken sonraki iki gün prova yapılmayacağını duyurdu. Ertesi gün kısa bir toplantı yaparak onlarla senfoni hakkında konuşacaktı –resmen onaylanmasına rağmen her şey kabul edilecek durumda değildi– bunun dışında müzisyenler ellerinden geldiğince dinlenmeliydiler.

“Epeyce alışılmadık koşulları göz önünde tutarak,” dedi, “sizlerin smokin ya da akşam kıyafeti giymeniz beklenmiyor – ama halkı bu etkileyici defileyle sevindirmeyi düşünmediğimi duymak sizi memnun edebilir.” Kendi delik deşik yünlü ceke-tine ve pantolonuna baktı. “İster inanın ister inanmayın, benim smokinim hâlâ duruyor, yakacak ya da ayaklara sarılacak paçavra olmaktan kaç kez kurtuldu, bunun nedeni ikisi için de uygun olmamasıydı.” Gülenler oldu. “İki şey daha,” diye

ekledi. "İlki, biz çalarken elektrik olacağı sözü verildi. İkincisi, Zidanov Yoldaş konserden sonra ziyafet verileceğini bildirdi." Sustu, belindeki kemeri bir delik daha daralttı. "Konserden önce fazla yemek yememeye dikkat edin öyleyse." Orkestra bu söze de güldü.

Yalnız kalınca salona girdi, beşinci sıranın ortasına oturdu. Bedeni, bir sokak çetesinin saldırısına uğramış, yumruklanmış ve tekmelenmişçesine sızlıyordu. Ellerine baktı. On uzun yıldır orkestra yönetiyordu: Son on yılı, bu hafta için bir hazırlık mı olmuştu? Yoksa kendisi ve yamalı orkestrası Almanlar geri püskürtüldükten sonra unutulacaklar mıydı? Leningrad kurtulursa –yumruklarını sıkıp sözünü düzeltti– *kurtulduğunda* çabaları hatırlanacak mıydı? Şehrin seçkinleri şehre geri döndüğünde, Filarmoni'nin sahnesini yeniden, Rusya'nın en iyi akademilerinden seçilen, on sekizinci yüzyıldan kalma, mü-kemmel restore edilmiş çalgıları çalan gerçek kahramanları, o zarif profesyoneller doldurduğunda?

Adrenalinin etkisi zayıflayınca duyduğu coşkulu ferahlama da kayboldu. Senfoniye baştan sona çalmak bir başarıydı, ama icra kusursuz olmaktan uzaktı – örneğin zamanlamayı tutturamamışlardı. Tekrar saatine baktı. *Yetmiş üç dakika*. Nerede zaman yitirmişlerdi? Belki üçüncü bölümde, ana temanın son tekrarında: Viyolaların sesi ağır ve sürüklenir gibiydi. Ya da belki dördüncü bölümdeki pizzicato: Ses geçişleri aşırıydı ve yeterince hararetli değildi. *Üç dakika geri kalmışlardı*. Yine de yarın bu bölümü prova etmelerini istese miydi?

Nikolay olsa gülerdi buna elbette. "Üç dakika mı? Yirmi dakikaya kötü bir ihmâl denir, üç dakikaya sanatçı özgürlüğü." Ama Elias her bölümün süresinin kesin olarak belirlendiğini biliyordu, çünkü Şostakoviç Nikolay'a yazdığı bir mektupta süreleri belirtmişti. İlk bölümün *yaklaşık* yirmi beş dakika süreceğini yazmamıştı, ya da *scherzo*'nun *aşağı*

yukarı sekiz dakika olduğunu. Çalışması söz konusu olduğunda Şostakoviç kesin değerler kullanırdı, Elias da bu dili eksiksiz anlardı. O rakamları Şostakoviç'in elyazısıyla görünce hemen kendi not defterine güzelce aktarmıştı. Senfoniye yönetmekle görevlendirildiğinde dört bölümün süreleri kafasında şekillenmişti bile.

Kaşlarını çatarak gözlerini boş salonda gezdirdi. Şostakoviç'in birkaç sıra ötede oturduğunu hayal etti, ağzı büzülmüş, kaşları çatılmıştı. Bugün için ne derdi acaba? Orkestra şefleri hakkındaki düşüncesini hiç gizlemezdi, en iyileri ve uluslararası alanda tanınanları olsalar bile. Toscanini? Miyoplar gibi yarım yamalak çalışan, kendini beğenmiş bir tiran! Şostakoviç uçmaktan nefret etmesine rağmen, senfonilerinden birini Toscanini'nin kesip biçmesini önlemek uğruna Amerika'ya uçakla gidebilirdi! Leopold Stokovski ise görece yetenekliydi, özgür tekniği oldukça etkiliydi, *Birinci*, *Üçüncü* ve *Altıncı Senfoni*'leri gayet iyi becermişti – ama Şostakoviç'in tam güvenini kazanamayacak kadar fazla hoşlanıyordu teatral numaralardan. Kendi ülkesine gelince de durum aynıydı. "Bolşoy Orkestrası'nı kontrol edebilen herkese hayranımdır," dediği söylenirdi Şostakoviç'in, "ama dürüst olmam gerekirse Samosud'un büyük bir senfoni orkestrası şefi olabileceğini hiç sanmıyorum." Saygın Mravinski bile ayrıntıların üzerinde fazla durduğu ve bestenin bütününe ihmal ettiği için zaman zaman eleştirilerden nasibini alırdı.

Evet, ötekiler hakkında ne düşündüğünüzü biliyorum. Elias gözlerini Şostakoviç'in konser salonunda en sevdiği koltuktan ayırmıyordu. Orkestra şefleri hakkındaki düşüncelerinizin de farkındayım: Biz sanatçı değil zanaatkârlar, konuşmacı değil yorumcuyuz. Sizin onaylamanızı talep etmiyorum – ama bugünle ilgili fikrinizi alabilir miyim? Gerçekten ne düşündünüz?

Çevresindeki salon sessizlik içinde genişliyordu. Duyulan

tek ses, oturduğu koltuğun hafif gıcirtısıydı. Sıranın ilerisindeki Şostakoviç gözlerini karşıya dikmişti, alnındaki isyankâr bukle kaşlarının üzerine düşmüştü. Görülebiliyordu ama tam anlamıyla somut değildi. Çatlak beyaz duvar, ceketinin kumaşının arkasında görülebiliyordu, başının arkası kötü tabedilmiş bir fotoğraf gibi bulanıktı. Bütün dikkatini onun üzerinde toplayan Elias onu daha az saydamlaştırmayı başardı. Sonra, Şostakoviç bildik bir el hareketiyle elini kaldırıp çenesini sıvazladı. Dudakları aralanıyordu, bir şey söylemek üzereydi –

“Karl Elias?”

Elias sıçradı, dizini önündeki koltuğun arkalığına çarptı. Sıra boyunca yaklaşmakta olan Nina Bronnikova’ydı.

“Sizi rahatsız ediyor muyum?” diye sordu. “Hâlâ çalışıyor musunuz?”

Yüksek sesle mi konuşmuştu Elias, yoksa Şostakoviç’le konuşması imgeleminin içinde mi kalmıştı? “Çalışmıyorum. Çalışıyorum denemez.” Başını iki yana salladı. “Eksikliğini... Yani *kaçırdınız* genel provayı. Yarım saat önce bitirdik.”

“Yo, tamamını dinledim. Dikkatinizi dağıtmamak için en arka sırada oturmuştum.”

Loş ışıkta Nina’nın yüzü her zamankinden de solgun görünüyordu, gözlerinin altındaki mor halkalar güçsüz görünümünü daha da vurguluyordu. Bileği bandajlıydı, siyah ceketini delik deşikti, incinmiş bacağı incekti. Güzeldi. Kusursuzdu.

“Ne düşündünüz?” diye sordu Elias, üzerinde durmazmış gibi, ama yanakları alev alev yanıyordu.

“Olağanüstü güzel oldu.” Elias’ın yanına oturdu. “Gerçekten mükemmeldi.”

“Ben *mükemmel* demezdim. Aslında üç dakika uzadı. Ama yeniden devreye sokulmuş bir avuç müzisyen oldukları düşünülürse gayet iyiydiler.”

“Zagorski ve ötekiler etkilendiler. Konseri herkes duya-bilsin diye cephelere doğru hoparlör yerleştirmekten söz ediyorlardı – sadece bizim askerlerimiz değil, Almanlar için de. Leningrad’ın asla yenilmeyeceğini anlamaları için.”

“Gerçekten mi? Tanrım, umarım bu işin hakkını verebiliriz.” Sustu, elini uzattı, neredeyse Nina’nın koluna değiyordu ama tekrar geri çekti. “Ama bileğiniz nasıl? Fazla ağrınız olmadığınızı umuyorum.”

“İyileşecek. İyileşmeli! Kimseyi hayal kırıklığına uğratmama kararlıyım.”

“Asla uğratmazsınız.” Bunu düşünmeden, içinden geldiği gibi söylemişti. “Hele beni hiç.” Yine kızardı, ama söylediğine pişman değildi.

“Teşekkür ederim.” Nina ona baktı. “Hatırlıyor musunuz, bir gün bana kompliman yapmayı beceremediğinizi söylemiştiniz? Ama bana söyledikleriniz –” Elini hızla gözlerinin üzerinden geçirdi. “Bana dünyanın en şanslı insanı olduğumu hissettiriyor.”

Elias başını eğdi, gözlerini ayakkabılarına dikti. “Ah, hayır, şanslı olan benim. Sizi... sizi tanıdığım için.” İçinden o yankılı salondan çıkmak, sokaklarda yürümek ve Nina’yla senfoniler ve kuşatma dışındaki konulardan söz etmek geliyordu. Acaba Nina’yı çay içmeye davet etmesi uygunsuz mu kaçardı?

“Ben arkada kaldım,” dedi Nina, elini çantasına uzatırken, “çünkü size bunu vermek istiyordum.”

“A! Nedir bu?” Küçük, yassı paketi eline aldı. “Bi-bir hediye mi? Bana mı?”

“Size vermem gerektiğini düşündüğüm bir şey sadece,” dedi Nina gülümseyerek.

“Ço-çok teşekkürler! Bana en son ne zaman hediye verildiğini hatırlamıyorum bile.” Elias gazete kâğıdı katlarını telaşla açmaya çalıştı.

Kirli kâğıtların altında yumuşak, gri bir bez vardı, bezin içinde de karakalemle yapılmış küçük bir portre, kâğıdın kenarları biraz kopmuştu.

Elias soluğunu tuttu. “Bu, o! Bu Şostakoviç!” Resimdeki yüzü inceledi. “Ama burada çok genç, çocuk daha. Nereden buldunuz bunu?”

“Kustodiev yapmış. Kızı benim arkadaşım. Babası öldükten sonra İrina bu resmi Şostakoviç’e vermemi istedi, ama o almadı. Kendisinin portrelerine alerjisi olduğunu söyledi.”

“Kustodiev mi yapmış?” Elias imzaya baktı. “Zamanının en ünlü sanatçılarından biri. Kötürüm değil miydi?”

“Evet, tekerlekli iskemlede oturarak çalışıyordu. Şostakoviç ile İrina okul arkadaşlarıydılar, bazen dersten sonra Şostakoviç evlerine uğrayıp Kustodiev için piyano çalıyordu. Portre de o zaman yapılmış.”

“Ama bu çok değerli bir şey olmalı. Artık sizde kalmasını istemiyorsanız satmalısınız.”

“Eğer satmak isteseydim aralık ayında satardım, açlıktan ölebileceğimi düşündüğüm günlerde. Yo, bunu sizin almanızı istiyorum.”

“Ama neden – neden ben?”

“Şostakoviç bir keresinde İrina’ya, onun babasından çok şey öğrendiğini söylemiş. Hangi koşul altında olursa olsun mücadele etmeyi – ve bazen çalışmanın da insanı kurtarabileceğini. Bunu herkesten iyi sizin anlayabileceğinizi düşündüm.”

Elias portreyi o kadar beğenmişti ki neredeyse soluğu kesmişti. “Bakın! O yaşta bile o... o *kararlılık* okunuyor yüzünde.” Doğruydı: O kirli ergen yüzde inat ve sebat okunuyordu, inatçı bakışları da tamamıyla kendi kontrolünde olmayan bir gücün etkisinde olduğunu işaret ediyordu. “Çok teşekkür ederim,” dedi Elias, portreyi tekrar dikkatle paketlerken. “Değerini bileceğim.”

“Eh, ben gideyim artık.” Nina ayağa kalktı. “Yorgun olmalısınız.”

“Gitmeyin!” diye atıldı Elias. “En azından belki de –” Derin bir soluk aldı. “Belki birlikte çıkabiliriz? Çay içmek için evime gelmenizi çok isterim.”

Nina başıyla olurladı. “Teşekkür ederim! Çok sevinirim.”

Sokağa çıktıklarında fırtına bulutlarının gidip göğün koyu mavi bir renk almış olduğunu gördüler. Kırık damlara vuran güneş sokağa eğik düşüyor, ıslak kaldırımlarda tuhaf gölgeler oluşuyordu. Nina’nın incinmiş bacağı ve Elias’ın yorgunluğu yüzünden ağır ağır yürüdüler. “Fazla yolumuz kalmadı,” diyordu Elias ara sıra.

Daha sonra, yürürken neler konuştuklarını hatırlayamadı Elias. Hatırladığı tek şey, köşebaşlarında ya da dörtyol ağızlarında durduklarında Nina’nın berrak profiline, boynunun kavisine baktığı ve kendini evine varmış gibi hissettiğiydi.

Evin kapısını açıp Nina’yı içeriye sokmak tuhaf geldi ona. Annesinin ölümünden beri evde o kadar az zaman geçirmişti ki. Bütün yüzeyleri ince bir toz tabakası kaplamıştı, keder ve sessizlik evin havasını ağırlaştırmıştı. Elias etrafına bakınırken anılara ve yorgunluğa yenildi, bütün vücudu titremeye başladı. Portreyi dikkatle masaya bıraktı, elleriyle yüzünü örttü.

“Özür dilerim,” dedi boğuk bir sesle. “O kadar yorgunum ki.”

Çay için su kaynatmak bile imkânsız görünüyordu. Dar sedire kadar sürünüp yatmaktan başka bir şey gelmedi elinden. Nina üzerine bir örtü örtüp yanına oturdu. Bir süre sonra, Elias’ın titremesi kesilmeyince onun yanına uzanıp saçlarını okşadı.

Karanlıktan sıyrılıp gözlerini açana kadar aradan uzun bir süre geçti. Nasıl olduysa güzel Nina Bronnikova ile bir yatakta yan yana yatmış olması onu hem utandırdı hem de şaşırttı. Ama bu son yıl ne de olsa tuhaf şeylerle dolu değil miydi?

“Daha iyi misin şimdi?” Nina, sanki durumlarında sıra dışı bir şey yokmuş gibi sakince, serinkanlılıkla konuşmuştu.

“Biraz daha iyiyim,” dedi Elias, Nina’ya bakmak için başını çevirirken. “Sanırım bugünkü provanın stresi düşündüğüm-den de fazla geldi bana.” Duraksadı. “Sence Şostakoviç yaptığım işi duysa, bana güvenir miydi?”

“Şostakoviç de herkes gibi insan,” dedi Nina, “hangi iş için doğduysa onu yapıyor, sen de ne için doğduysan onu yapıyorsun. Buna inanmaya çalışmalısın.” Şostakoviç’in doğuya yaptığı yolculukla ilgili duyduklarını anlattı Elias’a: Kuibişev’e gidecek tıka basa dolu trene binmek için uzun uzun beklemeleri, Şostakoviç’in peronda bir elinde bir dikiş makinesi, öbüründe Maksim’in oyuncak ayısıyla durması. Ağzına kadar dolu bir vagonda geçirilen yedi gün, yedi gece: Kaybolan bavullar, ödünç alınan çoraplar ve iç çamaşırları. Üzerinde yıpranmış eski elbisesiyle Şostakoviç’in rayların yanındaki kara bata çıka girip tabak çanak yıkaması, istasyon binalarından kaplarla su taşınması, sohbete girişemeyecek kadar utangaç, yardım istemeyecek kadar gururlu olması, sürekli gergin görünmesi.

“Görünüşe bakılırsa hepsi Kuibişev’de inmişler,” diye açıkladı Nina, “çünkü artık mahremiyetinin bulunmamasına dayanamıyordu. Sverdlovsk’a kadar gideceklerdi aslında.”

“Şostakoviç mi – utangaç? Ama dobra biri o, hatta kaba! Hem de çok saygı görüyor. Bir efsane oldu çoktan.”

“Büyük bir besteci. Bir efsaneye dönüşebilir. Ama bu konuda o üzerine düşeni yaptı, sen de kendi üzerine düşeni yapmalısın. Sizin çalışmanız hakkında ne düşündüğüne gelince – eh, belki de bu senin sandığın kadar önemli değildir.”

Orada yan yana yatıp altın renkli akşam güneşinin duvara yayılmasını izlediler. Şehrin öbür ucundan sirenlerin feryatları duyuluyordu; onun dışında her yer sessizdi. Sonunda Elias cesaretini toplayıp yastıklara dayanarak doğruldu, çekinerek Nina'ya sarıldı. Kızın kemikleri yünlü giysisini delegecek gibiydi; göğüs kafesi bir kuşunki kadar narındı. Ama Elias'ın ilk görüşmelerinden hatırladığı gücü hâlâ yerli yerindeydi.

"Sen hiçbir şeyi dert etmez misin?" diye sordu, sesi yumuşaktı. "Bütün sorunlarını çözmüş görünüyorsun."

Nina güldü. "Bugün neler hissettiğimi bilseydin! O salona en son Mahler'in *Beşinci Senfoni*'sini dinlemek için gitmiştim. O akşam salona girdiğimde insanlar beni fark ettiler. O zamanlar güzel sayılırdım." Gözlerini kapadı, ama bir gözyaşı yanaklarından kayıp yastığa damladı.

"Hâlâ güzelsin," dedi Elias. "Daha da güzelsin. İnsanın başını döndürüyorsun. Benim başımı döndürüyorsun." Yaklaşıp alnını öptü Nina'nın, ne kararsız ne de sinirli hissediyordu kendini, dudaklarını Nina'nın şakağına bastırdı, şakaklarındaki kanın zonklamasını hissetti.

"Senin kalbine göre yönetebilirim," diye fısıldadı. "Metro-nom kadar düzenli."

Nina gözlerini ağır ağır açtı ve ona baktı. "Ya seninki? O da düzenli mi?"

"Kalbimin olmadığını söyleyenler var. Çok kişi böyle söylüyor. Duymuşsundur mutlaka."

Nina elini Elias'ın ceketinin, gömleğinin altına soktu, avuç içini onun göğsüne bastırdı. "Eğer kalpsiz olsaydın bu yaptığını yapabilir miydin?"

Güneş odadan çekilip gökyüzü de griye dönünce Nina se-dirden kalktı. "Yarın görüşürüz," diyerek Elias'ı dudaklarındaki hafifçe öptü, kendisine evine kadar eşlik etmesi teklifini geri çevirdi. Elias yine de açık kapıda durup Nina'nın düzen-

siz ayak sesleri merdiven boşluğunda duyulmaz olana kadar bekledi, sonra pencereye gitti.

Nina sokağa çıkmıştı bile, molozların arasında dikkatle yürüyordu, saçları bir kırlangıcın kanatları gibi simsiyah parlıyordu. Onu hem tanıyordu Elias, hem de tanı mıyordu. İnce, dik duruşlu bedeninin köşeye varmasını izledi. Gözden kaybolduğunda, içinde şimdiye kadar duymadığı ölçüde bir inanç yeşerdi, günün birinde Nina onun karısı olacaktı.

Şimdi tek başınaydı ama yalnız değildi, pencerenin eşiğinde duran düzgünce katlanmış kâğıdı eline aldı. Ezbere biliyordu ne yazdığını.

Sevgili Karl Eliasberg. Leningrad'ın prömiyeri için en iyi dileklerimle. Orada olamadığım için çok üzgünüm. Konserin MUHTEŞEM olacağına eminim. Yürekten kutlarım sizi.

D. Şostakoviç.

Başını çatlak pencere camına dayadı. "Başaracaksın," dedi, telgrafı yeniden katlarken. Camın soğuğu kafasının içine girdi ve bedenine yayıldı. Güç gibiydi soğuk.

Sondeyiş

Güneş yatağın kenarına vurduğunda gözlerini açıyor. Uykunun tozu görüşünü bulandırıyor, odanın içi belli belirsiz. Etrafındaki tanıdık figürleri görmekten çok hissediyor: Yüksek, dört köşe pencere, küçük soba, tavandan sarkan ampul.

Saat geç olmalı, çünkü güneş tepede. Onca olandan sonra güneşin hâlâ doğması şaşırtıcı. Artık bir yıl önceki kişi değil o, şehir de tanınmayacak kadar değişmiş. Ama yaz, bütün o bakımsız yeşil dolgunluğuyla, her zamanki gibi, çok tanıdık, taş duvarlar ve sokaklar –ne kadar yıkıntıya dönüşmüş olsalar da– yazın sıcağını emmişler.

Kalkıp geriniyor, sırtı çatırdıyor, omuzları gevşiyor. Gözlüğünü takar takmaz oda canlanıyor. Sanki ilk kezmiş gibi, son derece berrak bir şekilde dik arkalıklı iskemleyi, pencerenin dik açılarını, pencerenin eşiğinde duran kalın partiyonu görüyor.

Pencerenin aşağısındaki sokak sessiz ve boş, ama hâlâ kızın orada yürüdüğünü görür gibi, yıkık evlerin yanından kendine yol bularak geçmesini, dünyayı dönüştürmesini. Gözlerini kapadığında parmakları kızın pürüzsüz, serin yüzünü hissediyor. Arkasında, soba küçük bir ısı noktası, kımıldayan mavi bir alev olmuş, kaynayan suyun kabardığı, kükrediği duyuluyor.

Daha sonra, şekersiz koyu çay ve esmer ekmekle ettiği kahvaltıdan sonra, o bir tomar kâğıdı tekrar okuyacak, gözleriyle

dinleyip ellerini havada oynatacak, başkalarının görmediği bir şeyi biçimlendirecek. Eğer güzel bir gün olursa ve hava saldırısı yaşanmazsa kanal boyunca yürüyecek, birkaç köprü geçtikten sonra tekrar eve dönecek. Önceki saatlerde kimseyle görüşmemesi ve konuşmaması önemli.

Daha da sonra, bütün Nevski Prospekt'ten geçip Filarmoni Binası'na kadar yürüyecek, arka kapıların birinden içeri girip tek pencereci küçük bir odaya kapanacak. Akşam saat 6'dan hemen önce, beyaz gömleğini giyerken (istediği gibi ütülenmemiş, ama temiz), kendini konuşurken duymanın ve vereceği tuhaf duyguyu tatmak için radyoyu açacak.

"Yoldaşlar," diyen sesi duyulacak, parazitli olarak, "Lenin-grad'da çok önemli bir kültür etkinliği başlamak üzere. Birkaç dakika sonra, canlı olarak ve ilk kez, muhteşem hemşerimiz Dimitri Şostakoviç'in *Yedinci Senfoni*'sini dinleyeceksiniz." Boynuna yıpranmış bir siyah kravat takıyor, ceketini giyiyor, göğüs cebine katlanmış bir kâğıt sokuyor. Gırtlığını temizlerken, önceden kaydedilmiş bu ilk konuşmasının birkaç cümlesini kaçırıyor.

Kapıyı açıyor, dar koridorda yürüyor, Leningrad şehrine hitaben konuşan radyodaki kendisini geride bırakıyor. Ya da en azından kendisini konser salonunda, salonu en arka sıralarına kadar doldurarak beklemekte olanlar dışında kalanlara hitap ediyor. "Avrupa, Leningrad'ın sonunun geldiğine inanıyordu," diyordu arkasındaki ses. "Ama bu konser bizim ruhumuzun ve cesaretimizin kanıtıdır. Dinleyin!"

Kulise gelince o da durup dinliyor. O anda ne duyuyor? İskemlelerin gıcirtısını, keman tellerinin hafifçe çekilip bırakılmasını, bir klarnetten çıkan hızlı bir arpeggio'yu; ve onların ötesinde giysilerin hışırtısını, bedenlerin yer değiştirmesini, birkaç öksürüğü ve mırıltıyı, beklenti seslerini. Hafifçe öne eğildiğinde top gibi sahneye çevrilmiş bir dizi mikrofonu

görebiliyor, Leningrad Senfonisi'ni yakalayıp bütün dünyaya aktarmaya hazırlar.

Derin bir soluk alıyor, gözleri kamaştıran elektrik ışığının altına çıkıyor, güneşten bile daha parlak bu ışık. Sırtından aşağı ter boşalıyor, müzisyenler ayağa kalkıyor, dinleyiciler de, içinde ordu nişanlarının ve madalyaların ve incilerin parıltıdığı karanlık bir kalabalık.

Bu telaş az sonra bitecek, müzisyenler dikkatlerini toplayıp sessizleşecekler, sırtlarını dikleştirip parmaklarını yerleştirecekler, yaylarını kaldırıp çalgılarını dudaklarına götürecekler – gözleri Elias'da olacak. Mükemmel bir an boyunca Elias, sessizliğin kıyısında denge kurarak orada duruyor. Duyulan tek ses, kendisi soluk aldıkça hışırdayan, atan bir kalp gibi düzenli hareket eden cebindeki telgraftan geliyor.

8 Eylül 1941'de Nazi birlikleri Leningrad'ı kuşatırlar, dünyayla olan bağlantısını keserler. "St. Petersburg dünya yüzünden silinmeli," der Hitler. Planı, teslim olana kadar Leningrad'ı top ateşine tutmak, hava saldırısıyla bombalamak ve açlığa mahkûm etmektir. Bunları yapar da. Üç yıl boyunca şehirden 1,4 milyon kişi tahliye edilir, 1,5 milyon ise ya açlıktan ölür ya da başka nedenlerden. 1944 Ocak ayında kuşatma sona erdiğinde şehirde sadece 700.000 kişi kalmıştır.

Ünlü besteci Dimitri Şostakoviç şehrin savunmasına katılmak amacıyla Leningrad'dan ayrılmaz, siper kazar, yangın gözlemciliği yapar. Bir yandan da Leningradlılara moral verecek yeni bir senfoni üzerinde çalışır. Yöneticiler Leningrad'ın kültür ortamındaki seçkin müzisyenleri şehirden gönderince senfoniye hazırlama görevi, ikinci sınıf bir radyo orkestrasının şefi olan çekingen, sorunlu ve pek sevilmeyen Elias'a verilir. Elias ve savaşın tükettiği müzisyenlerden oluşan derme çatma orkestrası, Şostakoviç'in Leningrad Senfonisi'ni çalacaktır. Dayanılmaz koşullar altında, açlıkla, soğukla, bombardımanlarla, yangınlarla, ölümlerle geçirilen üç buçuk yılın, yaratıcılığın savaşa üstünlüğünün, müziğin ve umudun hayatları nasıl kurtardığının öyküsüdür *Orkestra Şefi*.



 www.kirmizikedikitap.com
 www.facebook.com/kirmizikedikitap
 twitter.com/krmzikedikitap
 instagram.com/kirmizikediyayinevi

ISBN: 978-605-9908-45-0

